

ВОЛОДИМИР
БОСЬКО

ІСТОРИЧНИЙ
КАЛЕНДАР
КІРОВОГРАДЩИНИ

ЛЮДИ
ПОДІЇ
ФАКТИ
2020

Комунальний заклад «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського»

**ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР
КІРОВОГРАДЩИНИ
на 2020 рік**

ЛЮДИ. ПОДІЇ. ФАКТИ

Кропивницький
«Імекс-ЛТД»
2019

УДК 94(477)(059.3)
ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25

Видано в рамках обласної програми розвитку книговидавництва та книгорозповсюдження на 2016–2020 рр.

Автор-упорядник:

Босько Володимир Миколайович, упорядник та автор ексклюзивних статей, як і у всіх попередніх випусках календаря, методист КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна.

Рецензенти:

Бик Адам Сергійович, кандидат педагогічних наук, доцент, заступник директора з науково-дослідної діяльності та міжнародного співробітництва КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», лауреат обласної педагогічної премії імені Василя Сухомлинського.

Бабенко Олег Олександрович, директор державного архіву Кіровоградської області, голова обласної організації Національної спілки краєзнавців України, лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова, лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка.

Друкується за рішенням вченої ради комунального закладу «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського».

Відповідальна за випуск:

Корецька Людмила Вікторівна, директор КЗ «КОШПО імені Василя Сухомлинського», заслужений працівник освіти України.

Б 85 Босько В. М.

Історичний календар Кіровоградщини на 2020 рік. Люди. Події. Факти / В.М. Босько. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. – 330 с.
ISBN 978-966-189-492-0

15-й випуск альманаху містить відомості про ювілеї близько 500 визначних особистостей як минулих часів, так і сьогодення (від середини 18-го століття до наших часів), пов'язаних з Єлисаветградським і Олександрійським повітами та сучасною Кіровоградською областю. Історико-краєзнавчі нариси і розвідки розповідають про драматичні долі відомих людей Степової Еллади. Автор-упорядник подає спогади про свою участь у секретній військовій операції радянської армії «Кавказ» в Арабській Республіці Єгипет (1970-1971). Представлено також 25 біографічних довідок про наших земляків, героїв АТО, які віддали життя за суверенітет і територіальну цілісність України. Видання ілюстроване, розраховане на широке коло читачів.

УДК 94(477)(059.3)
ББК 63.3(4УКР-4КІР)Оя25

ISBN 978-966-189-492-0

© В.М. Босько, 2019
© «Імекс-ЛТД», 2019

**СВІТЛІЙ ПАМ'ЯТІ
СТАНІСЛАВА
МИКОЛАЙОВИЧА ЯНЧУКОВА
(1938-2019) – НЕЗМІННОГО
ЛІТЕРАТУРНОГО РЕДАКТОРА
ПОПЕРЕДНІХ 14 ВИПУСКІВ
«ІСТОРИЧНОГО КАЛЕНДАРЯ
КІРОВОГРАДЩИНИ» –
З ВДЯЧНІСТЮ ПРИСВЯЧУЮ:**

АВТОР-УПОРЯДНИК

*Був чоловік... І – нема.
Як же це, вічний світе?
Вернеться осінь... зима.
Прийдуть весна і літо.
А чоловіка – нема...
Як же це, клятий світе?!
Грошей не дбав у мішок.
Справно ходив на роботу.
Якось і не знайшов
Дня, щоб спочить по турботах.
Що їй – стоїть робота!
...А чоловік пішов.
Ну, не догодиш усім:
Друзі були й набриди.
Надто запеклий сусід –
От уже мав сусіду!
Що там – живе сусід...
Від чоловіка – й сліду.*

*Щось підупав сусід.
Ходить, цигаркою блиска.
Тихо. Як вимер світ.
Навіть... полаялись ні з ким.
Все-таки був чоловік.
От і нема чоловіка.
Космос в собі дріма.
Діти біжать до школи.
Осінь мина... Зима...
Літо й весна – по колу.
А чоловіка – нема...
Страшно не те, що нема,
А що й не буде ж ніколи!
Вже тих учених – тьма.
Все прояснили на світі.
Ще б їм одне прояснити:
Як ото був – і нема.
Що вже простіше на світі?!
...А чоловіка – нема.*

Борис Олійник

СЕКРЕТНА ВІЙСЬКОВА ОПЕРАЦІЯ «КАВКАЗ»: «НАПИШТЬ МЕНІ, МАМО, В ЄГИПЕТ»

Вся наука человечества, все его знания должны стать субъективными – превратиться в воспоминания. Человек должен суметь развернуть свиток своих мозговых извилин, в которых записано все, и прочесть всю свою историю изнутри...

Максимилиан Волошин

Две категории людей недоступны моему пониманию: люди, которым нравится повелевать, и люди, которым нравится подчиняться. Очевидно, я лишен какого-то органа, позволяющего получать наслаждение от власти и подчинения.

Илья Кормильцев

Найпопулярнішим твором визначного австрійського письменника Стефана Цвейга (1881-1942) є цикл мініатюр під назвою «Зоряні миті людства». Мова у них іде про ключові епізоди в життєписах видатних особистостей, коли їхні долі поєднувалися з важливими історичними подіями. Певно, й у житті багатьох пересічних людей, до яких я належу, траплялося щось схоже. Наприклад, моя «зоряна мить» тривалістю 14 місяців сталася 50 років тому, коли я у складі обмеженого контингенту радянських військ опинився в Арабській Республіці Єгипет під час війни арабів з Ізраїлем. Уже тоді, у 20-річному віці, коли б, здавалося, все життя попереду, було відчуття причетності до важливої історичної події і того, що саме вона виявиться головною подією.

Це зараз із Інтернета я дізнався, що був учасником секретної операції Генерального Штабу Збройних Сил Радянського Союзу під кодовою назвою «Кавказ». Вона була розроблена після «шестиденної війни», що тривала з 5 по 10 червня 1967 року, під час якої Ізраїль завдав нищівної поразки збройним силам Єгипту, Сирії та Йорданії. Людські втрати арабської коаліції склали 40 тисяч убитих, поранених і полонених. Ще більш

вважаючи втрати військової техніки: понад 900 танків, не менше 1 тисячі артилерійських гармат, більше 400 літаків. Аби врятувати арабів від повного розгрому, на допомогу їм прийшов Радянський Союз.

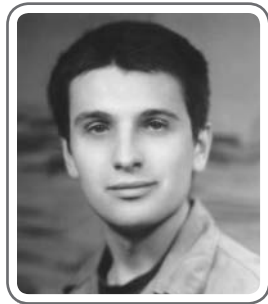
Звідки така дивна назва – операція «Кавказ»? Певно, генерали, її розробники, не були позбавлені почуття гумору й пригадали знаменитий діалог із кінокомедії Леоніда Гайдая «Операція «И» та інші пригоди Шурика» (1965):

–Почему «И»? – А чтоб никто не догадался! – Идиоты.

А якщо всерйоз, то нині Вікіпедія дає таке тлумачення операції «Кавказ»: пряма військова допомога збройних сил СРСР армії Єгипту у війні з Ізраїлем під час «війни на виснаження» (1970-1972). Через участь у ній пройшли 20 тисяч радянських військових спеціалістів, тому цю військову операцію навіть називають радянсько-ізраїльською війною.

Ці спогади я почав писати 25 років тому передусім для себе – таке раптом з'явилося бажання. Звісно, у ті часи я не міг розраховувати на архівні джерела, мемуари, інтернет тощо. Всього цього тоді просто не було. Я міг розраховувати лише на власну пам'ять, прагнучи бути максимально правдивим, щирим та відвертим. І ось що з цього вийшло.

Йти в армію я, чесно кажучи, побоювався. Хоча про «дідівщину» тоді не писали, і ми невірно уявляли, що воно таке – позастатутні stosунки. Армійські порядки ніяк не поєднувалися з моєю вільнолюбною (знак Водоля) натурою, яка опирається будь-якому примусу, не кажучи вже про насильство. Та діватися було нікуди. Що то за мужчина, який не служив в армії? Віра народу в те, що армія – це справжня «школа життя», яка формує з юнаків чоловіків, була твердою і непохитною. Це був один із настійкіших міфів радянської доби. Ледве не трагедією вважали юнаки отримання «білого білету», який звільняв від виконання найпочеснішого обов'язку за станом здоров'я (особливо прикро сприймалось це, коли причиною була вроджена плоскоступість або дальтонізм). Хлопці, яких відбракували таким чином, страждали цілком щиро.

Призвали мене до армійських лав у травні 1969 року. Ешелон новобранців з України (переважно з Кіровоградщини, Черкащини та Дніпропетровщини) налічував 17 вагонів. Везли нас дуже довго – два тижні, навіть не натякнувши куди. Зупинявся потяг на «перепочинок», як правило, у пустельній місцевості, так немов везли «зеків». Невдовзі, спостерігаючи у ландшафті витіснення зеленого кольору жовтим, ми самі здогадалися, що везуть

нас у Середню Азію, що служити, очевидно, доведеться у Туркестанському військовому окрузі (ТуркВО). Нарешті ми прибули у м. Фрунзе (після розпаду СРСР місту повернули його первісну назву — Бішкек), і опинився я з десятком земляків у школі молодших авіаспеціалістів (ШМАСі).

У лазні сержанти відібрали у нас гроші, годинники, складені ножі та цивільний одяг. Ніхто особливо й не опирався.

Місто запам'яталося розкішною зеленню, вперше в житті я побачив гори. І не які-небудь, а знамениті Тянь-Шань (точніше, їхню киргизьку частину під назвою Ала-Тоо). Вранці, коли виходиш на плац, бачиш освітлені сонцем сліпучо-білі вершини гір, які розташовані ніби зовсім близько. Величне й незабутнє видовище! Та й такої смачної води, як у столиці Киргизії, холодної та прозорої, я більше не пив ніколи (казали, що вона тянь-шанська).

«Курс молодого бійця» надмірною суворістю не відзначався, але для мене та ще тридцятьох хлопців він через тиждень раптом закінчився. Нас, хто був вищий зростом та виглядав поздоровіше, відібрали для навчання у іншу «учебку». Так називали «Гвардейский, орденов Суворова и Кутузова, Кишиневско-Полтавский мотострелковый учебный полк», який дислокувався у м. Самарканді. Ця «учебка» мала славу однієї з найжорстокіших у Радянській Армії. Вона готувала сержантів для всіх родів військ: від повітряно-десантних — до «стройбату». Однак фізичні навантаження були однаковими для всіх. Серед предметів, які нам викладали, на першому місці була стройова підготовка. Нею ми за нестерпної спеки (до 40 градусів) займалися з ранку до вечора; «до втрати пульсу», як жартували наші викла-

дачі. Походи в їдальню (тричі на день) перетворювалися на суцільний жах. Рота, бувало, разів десять марширувала від їдальні до казарми і навпаки до цілковитої знемоги. То старшину не задовольняло, як ми тягнемо носок, то висота кроку (не менше 80 см), то млявий заспів, то... Так спливав час, відведений для вживання їжі, для чого після стройової муштри залишалися лічені хвилини. Ми влітали до їдальні, як звірі, хапали хто гаряче, хто холодне, ковтали не розжовуючи, оскільки порушувати розпорядок дня бодай на хвилину старшина не бажав.

Серед офіцерів полку були справжні стройовики, аси марширування. Ми могли тільки милуватись, як ротні командири ідуть віддавати рапорт командирю полку: з піднятою головою, чітко карбуючи крок, абсолютно рівно, як по струнці. Наступною за значимістю дисципліною в «учебці» слід вважати ОМП (захист від зброї масового знищення), а простіше кажучи — протигаз. Неможливо підрахувати, скільки часу ми в них провели, виконуючи команди: «Вспышка — слева!», «Вспышка — справа!» і т. п. Зачувши їх, слід було негайно зорієнтуватися і гепнутись на землю. Само собою зрозуміло, що чимало часу відводилося на політичну підготовку та «зубріння» всіляких армійських статутів. Передбачалось і навчання водінню бронетранспортерів, яке полягало в тому, що нас декілька разів покатали на них і дали потриматися за кермо. Найдивнішим було те, що вогневій підготовці (стрільбі) часу відводилося зовсім мало: один раз на тиждень. А були ж ми, як-не-як, мотострільцями! Що вже говорити тоді про інші роди військ? Мені доводилося зустрічати хлопців, які за два роки служби в армії не стріляли жодного разу, а зброю тримали в руках лише під час присяги.

Будь-яка провина в «учебці» каралась нарядами поза чергою. Навіть єфрейтор, якого ви не помітили у «курилці» і не запитали дозволу «бути присутнім», міг вас за це покарати. Впродовж дня, який здавався вічністю, мало кому вдавалося уникнути бодай одного наряду поза чергою. Розплата чекала на вечірній перевірці. Після переклички старшина командував: «Нарядчики, вийти из строя!» Їх завжди набиралося стільки, що на всіх і роботи не вистачало: мити вбиральні, чистити картоплю на кухні, драгті підлогу в казармі і т. п. Тому старшина змушений був фантазувати. Підлога у казармі була нефарбованою, і він кожному «штрафникові» відміряв площу, вручав знаряддя праці — уламок скла, яким слід було зішкребти весь бруд з підлоги до білизни. Особливо непокірним протестантам слід було за ніч вирити окоп висотою у свій зріст.

Ранок починався із фіззарядки: п'ятикілометровим пробігом парком. Ніяких культурних заходів в «учебці» не було. Кінофільми, щоправда, демонструвалися; був у «ленінській кімнаті» й телевізор, проте розважалися в основному сержанти. Курсанти в цей час відробляли свої наряди. І досі

прикро, що за три місяці служби у Самарканді нас так і не ознайомили із пам'ятками цього стародавнього міста.

За неабияке щастя в «учебці» вважалося потрапити на роботу в місто: допомоги у військової частини просили різні підприємства. «Два солдата замінюють екскаватор» — це не просто армійський жарт. Нас дійсно використовували виключно на важких розвантажувальних роботах, та все ж кожен мріяв побувати там, оскільки порівняно з «учебною» це був все-таки відпочинок. Ми заздрили тим, хто потрапляв на завод кіноапаратури («Кинап») або цегельний. Та навіть розвантажування мішків цементу з вагонів на залізниці нікого не лякало. Вже тоді охоче експлуатували дар-

мову робочу силу офіцери, використовуючи курсантів для ремонту квартир, спорудження гаражів і т. п. Потрапити в одну з таких «команд» вважалося за велике щастя.

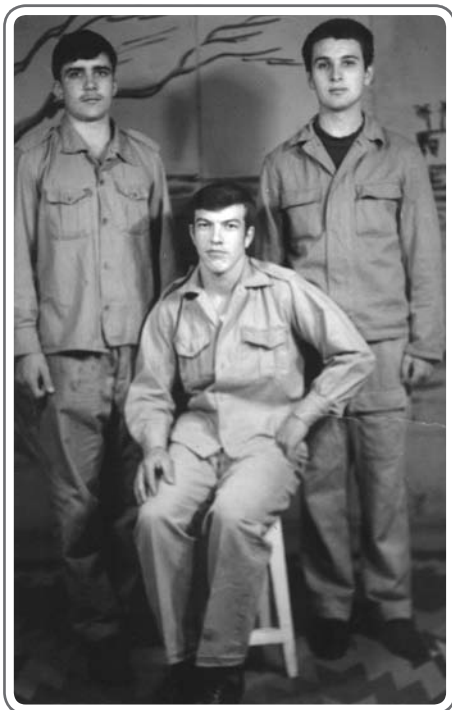
«Учебка» в Самарканді була багатонаціональною: представники яких тільки народів тут не служили, однак уродженці Середньої Азії (таджики, туркмени, казахи, уйгури, корейці і т. д.) все ж переважали. Взагалі, інтернаціональна за складом, Радянська Армія була школою націоналізму. Саме в армії я вперше в житті усвідомив, хто я є за національністю. Раніше це сприймалося якось абстрактно: українець, росіянин, білорус, казах, грузин..., яка різниця — ми ж бо всі були «радянськими людьми». Однак з перших днів перебування в армії мені втокмачили, що я — «хохол». Хоча російською мовою, як мені здавалося, володів цілком пристойно.

В армії надзвичайно розвинене земляцтво, але ми, українці, на превеликий жаль, були винятком — якоїсь єдності, згуртованості між нами не існувало. Кожен — сам за себе. Міцно трималися до купи хіба що «западенці», яких називали ще «бандерами», передусім свої ж, уродженці інших регіонів України. Взвод, до якого я потрапив, мав ще одну особливість: ним команду-

вали... німці, хоча й радянські. Старшина роти — Володимир Кірш, заступник командира взводу — Володимир Кляузер, обидва родом із Усть-Каменогорська, куди їхніх батьків Сталін вислав із Поволжжя. Кляузер — випускник педагогічного училища — мав характерну зовнішність німецького вояка часів Другої світової війни: довготелесий, носатий, рудий, з веснянкуватим обличчям та голубими очима.

Одним словом, «істинний арієць». Особливо картинного, «кіношного» вигляду він набував на стрільбищі: з автоматом на грудях, із засуканими рукавами. Не скажу, що Кляузер був садистом, однак любов до муштри, напевне, все ж успадкував від своїх пруських предків. Він навіть після відбою не міг втриматися, щоб не покомандувати лежачими курсантами: «Направо!», «Налево!», «Смирно!», «Вольно!» і т. п.

На наряди поза чергою Кляузер, м'яко кажучи, не скупився: роздавав їх наліво й направо за будь-яку дрібницю у такій кількості, що ми, тридцять його підлеглих, щовечора майже у повному складі змушені були їх відробляти. Незабаром ми зметикували, що навряд чи він сам здатен запам'ятати, кому і за що впродовж дня дав наряд. Зізнавались тільки ті, які були покарані Кляузером уже ввечері. Деякий час наші хитрощі спрацьовували, та один із «земляків» — його улюбленець — нас «заклав». Тоді розлютований Кляузер завів записник для обліку «штрафників». Невдовзі цей «чорний список» загадковим чином зник. Ніхто не знав, чи Кляузер сам загубив блокнот, чи його викрали. Трапилося це, коли ми вже закінчували «учебку», склали іспити, отримавши хто дві, хто три лички. А проте від помсти Кляузера це нас не врятувало. Він завів новий блокнот, в якому проти кожного прізвища поставив математичний знак безконечності. Це означало, що до від'їзду з «учебки» всі ми — «штрафники», і після вечірньої перевірки він сам визначатиме «нарядчиків».

Далеко не всі вихідці із середньоазіатських республік настільки добре володіли російською мовою, щоб навчатися в «учебці». Це з'ясовувалося досить швидко, і їх відправляли назад у військові частини, попередньо переконавшись, що «чучмеки» не прикидаються. На озброєнні армійських «мовознавців та психологів» був своєрідний тест-анекдот: сержант карає «чучмека» нарядом поза чергою. А той у відповідь заявляє: «Моя твоя нэ панима!» Тоді сержант свідомо перевищує свої повноваження: «Рядовой Джумаев, пять нарядов вне очереди!» І тут серце Джумаєва не витримує несправедливості: «Не имеешь права!» Чому у нашому взводі залишився киргиз Сапарбек Ідрисович Мокешев, я не знаю: можливо, його просто забули відіслати назад. Більш колоритного створіння згодом я вже не зустрів. Насамперед привертала увагу форма його голови: не кругла, як ми звикли, а яйцеподібна. Колір очей крізь вузькі шпаринки розгледіти було неможливо. Сапарбек був приземкуватим, коротконогим і кривоногим (як кажуть, ноги колесом), до того ж неймовірно сопливим.

Одним словом — справжній киргиз, природжений вершник. Цей «син гір» все ж мав середню спеціальну освіту, але реакція на російську мову в

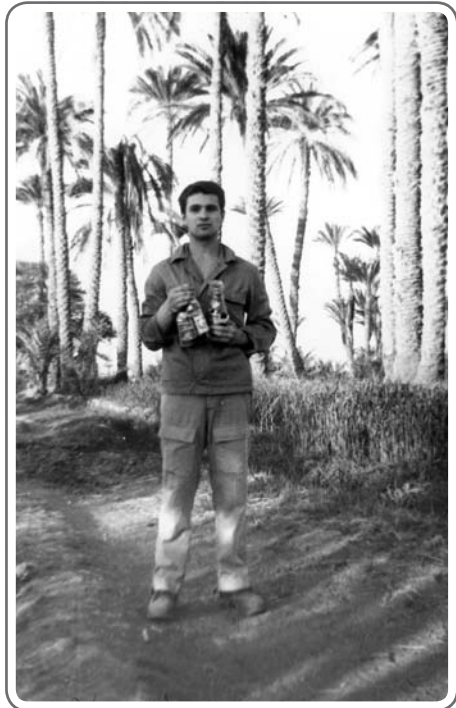

нього була значно уповільненою порівняно з нами, слов'янами. Та хто на це в армії зважає? Я й досі дивуюся витривалості організму Олександра Івановича (так він перекладав своє ім'я та по батькові). За 6,5 місяця перебування в «учебці» Сапарбекові призначалося стільки нарядів, що спав він, у кращому випадку, 3-4 години на добу. Певно, тільки рідкісна добродушність його й рятувала. Сапарбек мав при собі досить значну суму грошей і охоче пригощав тих, хто до нього ставився по-людському, згущеним молоком — найсмачнішими в армії ласощами. Врешті-решт, Мокешев отримав найнижче звання з тих, що давала «учебка», — ефрейтора.

Втім, навіть над хлопцями, розвиненими і фізично, і розу-

мово, сержанти глумилися не менше. У нашому взводі служив кандидат у майстри спорту з триборства, татарин Хабібулін, родом з Казані. На відміну від кримських татар, був він світловолоосим з блакитними очима. Ніяких поблажок Хабібулін не мав, у наряди ходив, як і всі ми. Йому, щоправда, дозволили взяти участь у чемпіонаті Узбекистана, звідки він повернувся переможцем. Замість привітання сержанти зустріли хлопця знущальними жартами: «А, ну, покажи свої медали! Знаєш ли ты, Хабибулин, что клозет давно ждет чемпиона? Как раз твоя очередь чистить!». Лише через деякий час полковий фізрук влаштував спортсмена каптернамусом (найбажаніша посада в армії), і він отримав можливість тренуватися.

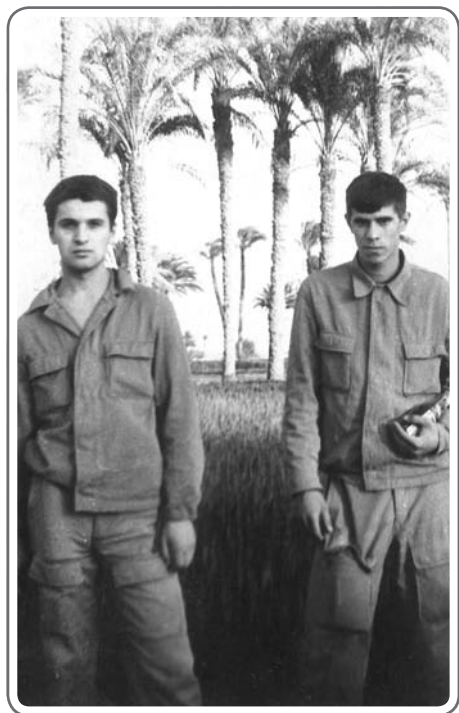
Величезні фізичні та психічні навантаження компенсувалися вживанням води, яка в Самарканді була на диво холодною, чистою і смачною. У лічені хвилини перепочинку ми допадались до неї і випивали стільки, що можна було лише дивуватися. Десь через 2,5 місяця я відчув, що зі мною щось не гаразд: кидає то в жар, то в холод. Йти в медсанчастину було ризиковано, але довелося. Начальник медичної служби полку майор Козлов починав огляд на вулиці пізно ввечері. Був майор завжди напідпитку, злий, як чорт, і, поки доходив до дверей, кількість бажаних, як він висловлювався, «сачконути», «симулянтів і дезертирів» стрімко зменшувалася. Особливо діставалося тим, хто пришкунтильгав показати намуляні чобітьми ноги. Дійшла черга й до мене. Маю віддати належне начальнику медслужби полку, бо мене він не вигнав: певно, вигляд я мав дійсно кепський. Він наказав санінструкторові зміряти температуру. 39,5 градуса! Майор, послухавши легені, визначив, що є підозра на запалення легень, і наказав санінструкторові негайно відвезти мене у госпіталь. Там, на щастя, виявили всього лише гострий бронхіт. Ніколи не думав, що перебування у лікарні може бути таким приємним! Два тижні

лікування промайнули як один день. Коли я одужав, мені запропонували залишитись у госпіталі ще на пару тижнів. На території госпіталю споруджували пам'ятник Пирогову, і медикам потрібна була робоча сила: носити цементний розчин. Я, звісно, з вдячністю погодився.

З'явився я після лікування у «рідному» полку вкрай невдало. Того дня він вирушав на тактичні навчання на полігон, розташований за 20 км від Самарканда. Повернись я на день пізніше — і два тижні прожив би у відносному спокої. А так довелося разом з усіма здійснити марш-кидок за нестерпної сорокаградусної спеки, та ще й час від часу у протигазах. На моїй гімнастерці після цього виступила не те що сіль, а щось схоже на мило. Загалом в «учебці» я втратив майже 10 кг ваги!

Наприкінці серпня 1969 року у зв'язку з утворенням у Середній Азії, крім Туркестанського, ще одного округу — Середньоазіатського, нашу «учебку» перекинули на станцію «Отар-2» у Казахстані (тоді Джамбульська, нині Жамбильська область). Клімат тут був ще гіршим, ніж в Узбекистані: особливо докучали безперервні щоденні вітри-суховії, від яких можна було збожеволіти. Все майно полку на новому місці в казарму не влізло. Ча-

стину мотлоху (старих ліжок і тумбочок) довелося залишити на вулиці. А щоб цей непотріб ніхто не поцупив, вночі його охороняли днювальні.

Одного разу трапилося «ЧП», відзначився старшина Кірш. Вдень, коли ми були на заняттях, він відсипався. По-справжньому «працював» уночі. Людський організм в екстремальних ситуаціях здатен на дивовижні вчинки. Деякі вартові примудрялися спати стоячи із розплющеними очима. Так-от, старшина вночі підкрався до одного з таких «феноменів», між іншим, також німця, на прізвище Аптерман, і ляснув його по щоці. У нещасного днювального на нервовому ґрунті трапився шок: неприродно розширилися зіниці, перекосило рот. Наступного

ранку Аптермана ледве не навколішках умовляли не скаржитись і старшина, і командир роти. Аптермана відвезли в окружний госпіталь у Ташкент, і десь за півтора місяця він знову з'явився серед нас.

І от настав вирішальний момент — іспити. Нам їх належало здати чотири: політична підготовка, тактична, ОМП (оружжя масового поразення) та стрільба. Оскільки перших три були суто теоретичними, а пам'ять я мав непогану, то здав їх на «відмінно». Останній і найголовніший іспит — стрільба. Стріляв я, зізнаюся, як і більшість курсантів, поганенько, коли на «три», коли на «два». Та служили разом з нами два кандидати у майстри спорту з кульової стрільби. І наші командири, щоб мати добрі показники у соцзмаганні, використали обох «снайперів»: відстріляли вони майже за увесь взвод! Обман вдався через те, що стріляли ми з бронетранспортера, а екзаменатор стежив лише за мішенями. За мене на «відмінно» відстрілявся Толя Ковальчук з Алма-Ати. От кому я зобов'язаний званням сержанта! Коли б не його майстерність, то мав би я на одну личку менше. Останнім Ковальчук стріляв за себе, але, очевидно, настільки втомився, що зробив це невдало, на «трійку», отримавши за свої труди лише дві лички — звання молодшого сержанта. Вперше в житті я зіткнувся з такою несправедливістю, а запростестувати забракло сміливості. І дотепер мені соромно за запис у військовому квитку: «Окончил учебное подразделение по специальности командир стрелкового отделения с общей оценкой «отлично». Це моя найбільша військова таємниця, яку й оприлюднюю, зізнаючись, що я — сержант, вважаю, липовий. Щоправда, згодом заспокоївся, коли дізнався, що таке окозамилування було поширеним явищем у Радянській Армії. Більше того, воно, виявляється, процвітало навіть у царській армії. Ось фрагмент зі знаменитої повісті Олександра Купріна «Поединок» (1905):

— Но зато уж стреляли. Помните, Афанасий Кириллич?

— Ну, как же. За стрельбу наша дивизия попала в заграничные газеты. Десять процентов свыше отличного — от, извольте. Однако и жулили мы, батюшки мои! Из одного полка в другой брали взаимы хороших стрелков. А то, бывало, рота стреляет сама по себе, а из блиндажа младшие офицеры жарят из пистолетов. Одна рота так отличилась, что стали считать, а в мишени на пять пуль больше, чем выпустили. Сто пять процентов попадания. Спасибо, фельдфебель успел клейстером замазать.

Призначення разом з двома земляками я отримав у роту охорони Кизил-Арватського авіаційного полку в Туркменії. В ТуркВО жартували:

*Есть на свете три дыры —
Кушка, Термез и Мары.*

Виходить, Кизил-Арват (у перекладі з туркменської — «червона жінка») — щось навіть гірше діри? Так точно! Охороняти довелося давно застарілі винищувачі МіГ-15; вода була привізною, сумнівної якості, але найстрашніше у Кизил-Арзаті — це «піндінка». Укус такого собі комарика у травні-червні спричинює восени загнивання ранки, яке може завдати зовнішності значної шкоди. Річ у тім, що лікуванню ці виразки на обличчі не піддаються, рятує тільки зміна клімату. Малочисельне цивільне населення містечка складало переважно росіяни, вислані сюди в адміністративному порядку, їхні обличчя були спотворені виразками, вони нагадували прокажених. Не випадково саме у Кизил-Арваті дислокувався дисбат Туркестанського і Середньоазіатського військових округів.

Сопки, сопки, сопки з бідною рослинністю — ось основні прикмети Кизил-Арвата. Єдине історичне місце — приміщення... гауптвахти. Виявляється, у ній востаннє в житті переночували 26 бакинських комісарів перед тим, як їх розстріляли у пісках між Кизил-Арватом і Красноводськом.

Кожен з нас, новоспечених сержантів, отримав по 15 чоловік «молодняку» для проведення курсу «молодого бійця» з напутнім словом командира роти: «Делайте с ними, что хотите, но, чтобы через месяц — передо мной стояли бойцы, а не салаги!». І тут я виявив, що і влада над людьми мені зовсім не до вподоби. Зате «землячки» старались від душі, діючи за принципом: «Як нас в “учебці” муштрували, так і ми будемо поводитись із своїми підлеглими». Тоді я зайвий раз переконався, що в армії мають служити ті, хто бажає і, головне, має до цього хист, хто почувається в армійському середовищі, як риба у воді. Для кого влада над людьми — насолода, а виконання будь-яких наказів (навіть дурних і безглузвих) — нормальна річ. Саме з них і має формуватися професійна армія!

Нарешті, наші «вихованці» прийняли присягу. Я — командир відділення роти охорони, служба на рідкість одноманітна («через день — на ремень»): виконую обов'язки то розводящого, то помічника начальника караулу. Клімат — жахливий. Взимку вдень температура сягає 20 і більше градусів тепла, вночі вона різко падає (іноді до нуля), караульним видавали навіть кожухи. Моя служба порівняно з «учебкою» — не бий лежачого. За два місяці я не тільки відновив втрачені в «учебці» кілограми, а й набрав декілька зайвих. А от моїм підлеглим можна тільки поспівчувати. Крім холоду й голоду, бажання заснути, особливо дошкуляють шакали, завивання яких схоже на дитячий плач. Вистояти впродовж ночі кілька годин на посту, хоч і з перервами, — задоволення сумнівне. Розповідали, що серед особового складу роти охорони до нас були й психічні розлади, спроби дезертирства і навіть самогубства.

Наприкінці лютого 1970 року в моїй армійській долі все кардинально змінилося. Поки відділення чистило зброю, я пішов доповісти командирові

роти капітану Строганову. Здивувало, що, крім нього, у кабінеті перебували начальник секретної служби полку старший лейтенант Воїнов і начальник особливого відділу капітан Карасьов. Командир роти махнув рукою — мовляв, обійдемося без формальностей: тут до тебе конфіденційна розмова. «Секретчик» та «особіст» сказали мені, що зі штабу округу надійшло розпорядження: одного сержанта з нашої роти підготувати до відправки у закордонне відрядження на півроку. Вони, мовляв, переглянувши особові справи та порадившись між собою, вирішили, що моя кандидатура підходить. Я, звісно, поцікавився, а в яку країну, якщо погоджусь, потраплю. Вони чесно зізналися, що не знають, але здогадуються, що не в соціалістичну. Мені, якщо я погоджусь, належить пройти медкомісію про придатність до служби у сухому жаркому кліматі. «Вербувальники» навіть погоджувалися виділити мені час (одну добу) на обмірковування їхньої пропозиції. Та я погодився відразу навіть з радістю, оскільки Кизил-Арват уявлявся мені найпохмуришим, найсумнішим місцем, звідки я ладен був вирватися хоч на край світу. Не відлякувала навіть повна невідомість. Чи міг я відмовитися? Гадаю, так. Свого часу з цього приводу я мав дискусії з «воїнами-інтернаціоналістами», які побували в інших «гарячих точках». Переважна більшість (маю на увазі воїнів строкової служби) не хотіла визнавати, що перед відправкою їхньої згоди, нехай і формально (усно), все ж питали. Бо тоді мелодраматичний вислів «мене послали туди» втрачає сенс. То інша справа, що відмовлятися від такої честі (інтернаціональне виховання в СРСР завжди було на висоті) вважалось ганьбою. Тобто «воїни-інтернаціоналісти» – це насправді «добровольці» мимоволі. Як давалась така згода, вперше (!) правдиво показано у фільмі Ф. Бондарчука про війну в Афганістані «9 рота».

Втім, вважати надання інтернаціональної допомоги винятково радянським винаходом також не можна. Досить згадати сербське повстання 1876-1877 років, коли сотні російських добровольців за покликом серця зі зброєю в руках допомагали братам-слов'янам звільнитися від турецького іга. Були серед них і уродженці Єлисаветградщини: журналіст Дмитро Гольдштейн (1842-1876), полковник Микола Миколайович Раєвський («граф Вронський», 1839-1876), котрі загинули у боротьбі за свободу та незалежність Сербії, та інші: зокрема, знаменитий народоходець Сергій Степняк-Кравчинський («Овод», 1851-1895), лікар Андрій Лисенко (1851-1910, рідний брат українського композитора Микола Лисенка) та інші.

Благополучно пройшовши медкомісію, попрощавшись із товаришами по службі, я поїздом дістався міста Мари. Воно, хоч і вважалось в армійському фольклорі «дірою», після Кизил-Арвата здалося мені справжнім Парижем. Зовсім недавно, до речі, дізнався, що Кизил-Арвата, виявляється, вже немає. Його перейменували на честь Сапармурада Ніязова (Туркменбаши) на місто Сердар (з туркменської мови — «вождь»).

Отож, насолоджуючись тимчасовою свободою, я погуляв містом, милуючись яскравим вбранням туркменок, завітав навіть до кінотеатру. У Марах тоді дислокувався один з кращих у Радянській Армії авіаційних полків винищувачів МіГ-21. Там я зустрів аж сімох земляків з Кіровоградщини (троє – уродженці Кіровограда, четверо – з Олександрії), які благополучно закінчили ШМАС у Фрунзе. Тривалий час мене дивувало, що трималися олександрійці осібно від нас, кіровоградців. Лише значно пізніше, захопившись краєзнавством, збагнув чому.

Виявляється, декілька поколінь мешканців Олександрії страждають від синдрому завданої їм історичної травми, коли їхнє рідне місто спочатку позбавили статусу повітового, а потім взагалі приєднали до Кіровоградської області. Тому олександрійці, відверто кажучи, й недолюблюють Єлисаветград-Кіровоград-Кропивницький, вважаючи саме його винуватцем історичної несправедливості, що спіткала Олександрію.

Від земляків-кіровоградців я й дізнався, що наш полк перекидають у Єгипет. Особисто мене ця новина навіть потішила, адже закінчилося невідання. У штабі мені сказали, що я призначаюся командиром відділення взводу комендатури. Поки мої підлеглі не прибули, я – вільний. Впродовж тижня вони прибували з різних військових частин ТуркВО: двоє білорусів, двоє узбеків, казах, двоє росіян і троє українців. Нас на чолі з майором Чвановим відправили транспортним літаком в м. Умань для отримання техніки

(двох бронетранспортерів, зброї, демонтованих літаків МіГ-21), а звідти залізницею у м. Феодосію.

Кожен з нас отримав валізу з комплектом цивільного одягу: пальто, костюм, дві сорочки, дві пари туфель, шкарпетки, краватку, носовички. Все, слід віддати належне нашим екіпірувальникам, новісіньке, високої якості (виробництва НДР). Босфор і Дарданелли на суховантажникові «Моршанськ» ми перетнули пізно вночі, помилувавшись з палуби вогнями Стамбула. Подихати свіжим повітрям нас випускали з трюмів тільки вночі.

І все ж навіть за таких умов, далеких від комфортних, перша в житті подорож морями (Чорним, Мармуровим, Егейським та Середземним) виявилася приємною. Звичайно, цьому посприяла, передусім, на диво лагідна погода. Майже повний штиль, завдяки чому ми уникли морської хвороби. До пункту призначення, міста Александрії, дісталися швидко — за дві доби.

Тут я не втримався і знайшов у Інтернеті ось таку інформацію про долю цього незабутнього судна: «13.03.1974 СРТМ «Моршанск» следовал из Лас-Пальмаса в Баренцево море на промысел. На переходе с ним столкнулось греческое судно «Natal». В результате столкновения «Моршанск» получил большую пробоину в районе машинного отделения и через 36 минут затонул. Экипаж перебрался в спасательные плотники и позднее был подобран судном «Ульяновск».

В Александрії нашу техніку повантажили на залізничні платформи, і ми вирушили вглиб Єгипту. Згодом від однополчан я дізнався, що основну частину нашого військового контингенту в Єгипет перевезли на транспортних літаках.

Неймовірна спека, пісок різних відтінків (від сріблястого до жовтого і червоного), пальми — ось перші враження від країни пірамід. Коли спробувати сьогодні визначити найсумніший підсумок мого 14-місячного перебування в одній з найдавніших та найекзотичніших країн світу, я б сказав так: «Був, але... не бачив!» Парадокс? Поясню. Своє перебування в цій дивовижній країні вважаю неповноцінним через те, що не ознайомився з її визначними пам'ятками. Втім, якоюсь мірою винен і сам! Можна було б ризикнути й самовільно (а такі нагоди траплялись) це здійснити. Проте нас так залякали підступами ізраїльської розвідки, яка, мовляв, тільки й мріє викрасти кожного з нас, що бажання ризикнути у мене особисто так і не виникло. В Каїрі можна було побувати досить легко, давши невеликого хабаря старшині, який двічі на тиждень возив туди на прання наш одяг. Дехто вихвалявся, що навіть встиг побувати у найфешенебельнішому будинку розпусти столиці Єгипту під назвою «Максим». Година перебування у ньому буцімто коштувала 15 фунтів.

Наш 135-й винищувальний авіаційний полк (1-я та 2-а ескадрильї) перебував на військово-повітряній базі (був ще полк бомбардувальників

Ту-16, на яких літали араби) в центральній частині країни (180 кілометрів від столиці Каїра). Найближчі міста — Бені-Суейф (за 15 кілометрів) та Ель-Файюм (саме тут були знайдені неперевершені «фаюмські портрети» — перші в історії цивілізації зображення конкретних людей). Відстань від бази до Ель-Файюма дорівнювала 25 кілометрам. 3-тя ескадрилья полку дислокувалася на аеродромі Ком-Аушин (його називали просто Камишин) за 120 кілометрів від Каїра.

Спочатку вразила повна відсутність зелені на території бази — ні деревця, ні кущика, ні травинки. Один пісок. Проте слід зазначити, що умови для життя створили для нас добрі. Вода, як не дивно, подавалася цілодобово: душ працював навіть уночі. Жили ми у казармах, спроектованих чехословацькими фахівцями з урахуванням особливостей клімату. Підлога була викладена гранітними плитами, та особливо вражали вікна зі склом синього кольору, які поглинали сонячне проміння.

Завдяки цьому в казармах зберігалася стабільна температура — до 30 градусів тепла. Набагато складніше було відучити себе від надмірного вживання води. Чим більше її п'єш, тим більша спрага виникає, і ти, обливаючись потом, швидко знесилюєшся. Необхідно було перетерпіти якийсь час, щоб організм пристосувався до незвичних умов існування. І коли це вдалося, то жити у Єгипті нам стало веселіше. Попередили нас також про небезпеку укусів павуків: тарантулів, скорпіонів і фаланг.

Всі ми, радянські військовослужбовці, які тоді перебували в Єгипті, вважалися «військовими спеціалістами». Попросив радянської військової допомоги після поразки у «шестиденній війні» з Ізраїлем у 1967 році президент ОАР (Єгипет тоді мав назву «Об'єднана Арабська Республіка») генерал Гамаль-Абдель Насер (1918-1970). Завдяки йому Єгипет звільнився від англійського панування. Була це складна, надзвичайно суперечлива історична постать, яку блискуче змалював у своєму романі «Не хочу, щоб він помирав» англійський письменник Джеймс Олдрідж. Найдивнішим було те, що Микита Хрущов за прихильність до СРСР та обіцянку будувати в Єгипті соціалізм удостоїв Насера звання Героя Радянського Союзу, хоча діяльність комуністичної партії у цій країні... була заборонена. На цю подію відразу ж у 1964 році відгукнувся Володимир Висоцький піснею «Отберите орден у Насера»:

*Потеряю истинную веру,
Больно мне за наш СССР!
Отберите орден у Насера —
Не подходит к ордену Насер!*

*Можно даже крыть с трибуны матом,
Раздавать подарки вкривь и вкось,*

*Называть Насера нашим братом,
Но давать Героя – это брось!*

*А почему нет золота в стране?
Раздарили, гады, раздарили.
Лучше бы давали на войне,
А насеры после б нас простили!*

Самі єгиптяни обожнювали свого лідера, «батька нації». Ми були свідками того, як прості арабські солдати по-східному темпераментно переживали його раптову смерть: до самогубств, щоправда, не дійшло, а от гуль і синців вони, оплакуючи Насера, понабивали собі чимало. Президентом Єгипту став Анвар Садат, який згодом у 1972 році повністю відмовився від військової допомоги Радянського Союзу.

Арабо-ізраїльська війна до нашої появи в Єгипті проходила за явної переваги Ізраїля. Євреї панували у повітрі, завдаючи бомбових ударів навіть по Каїру. І хоча перекидання полку в Єгипет відбувалося в умовах найсуворішої секретності, про наше прибуття, як розповідали «особисти», ізраїльська преса повідомила того ж дня. Воно й не дивно, адже їхня розвідка «Моссад» вважається однією з найефективніших спецслужб світу.

Перший тиждень перебування в Єгипті був найтривожнішим. Ізраїльтяни без особливих зусиль могли знищити нас, так би мовити, «у зародку», поки техніки й механіки монтували наші МіГ-21. Та чомусь не наважились:

певно, остаточно сваритися з СРСР наміру не мали. Траплялося, що впродовж дня десятки разів лунав сигнал повітряної тривоги, і ми стрімголов вилітали з казарм, ховаючись у поспіхом виритих траншеях. Адже всі розуміли, наскільки це серйозно. Сигнал тривоги означав, що ізраїльські літаки перетнули Суецький канал і за декілька хвилин можуть дістатися до нас. Коли літаки нарешті зібрали і почалися бойові чергування, на душі стало спокійніше.

Взагалі це була дивна війна: нагадувала гру у піддавки або в кішки-мишки. Обидві сторони ретельно пильнували одна за одною. Досить було ізраїльцям піднятися у повітря зі своєї території й наблизитися до Суецького каналу, як негайно їм назустріч вилітали наші літаки. Однак до зіткнень справа не доходила. Кордон – це Суецький канал. Ізраїльцями, щойно його перетнувши, завдавали ракетно-бомбового удару по прилеглій території. Поки наші досягали Суецького каналу, євреї встигали повернутися назад, а переслідувати їх далі було заборонено. Навантаження на пілотів випадали величезні: більше 3-4 місяців вони не витримували. Досить сказати, що за час мого перебування в Ізраїлі змінилися три командири полку. І, що цікаво, всі вони мали українські прізвища: Коротюк, Настенко, Мірошніченко. Перший запам'ятався зокрема тим, що без сигарети в роті ми його не бачили (розповідали, що протягом дня він викурював 3-4 пачки залегких для нього єгипетських сигарет «Клеопатра»). Про Мірошніченка подекували, що він зять командувача військ Варшавського договору маршала Якубовського. І все ж війна, якою б дивною і «мирною» на перший погляд не здавалася, без жертв не буває.

...Якось вранці я, чий вуха вже призвичаїлись до гулу літаків, почув звук, який мене насторожив: двигун ревів надсадно, уривчасто, ніби от-от заглухне. Здивувало, що все це відбувається неподалік казарми і на малій висоті. Потім щось гепнуло і нас відчутно труснуло. Невже упав літак? Ми вибігли з казарми і метрів за 300 серед поля побачили стовп вогню і диму. На місці катастрофи побачили літак, що розвалився навпіл, і викинуте з кабіни закривавлене тіло мертвого льотчика. Ним виявився майор Козлов, на рідкість доброзичлива людина і, як ми знали, пристрасний колекціонер-філателіст. Що ж сталося? Достеменно сьогодні про причину його загибелі, не будучи фахівцем, сказати не могу. Говорили, що фатальної помилки припустився він сам, проте міг врятуватися, якби скористався катапультию. Але майор вирішив посадити літак на пшеничне поле як планер. Напевне, коли б таке трапилося в Союзі, це йому б вдалося, а в Єгипті пшеничні поля помережані каналами з водою, в один з яких і потрапив МіГ-21. На все життя я зберіг повагу до військових льотчиків за їхню відданість своїй смертельно небезпечній професії. Приваблювала їхня інтелігентність, відсутність

будь-якого хизування своїми офіцерськими званнями, товарискість і доброзичливість.

Терпець у нашого командування нарешті увірвався. Рік минув, а похвалитися хоча б одним збитим «Фантомом» чи «Міражем», на яких літали ізраїльські льотчики, не могли. До речі, у полку вважали, що їм протистоять не ізраїльські євреї, а американські аси єврейського походження з досвідом війни у В'єтнамі. Наші пілоти, пригадую, дуже високо оцінювали французький винищувач «Міраж», який аніскільки не поступається нашому МіГ-21, а за маневреністю навіть переважає його.

Так-от, 30 червня 1970 року наше командування вирішило поблизу міста Ель-Мансура влаштувати спільні з арабами навчання з метою спровокувати ізраїльтян на повітряний бій. У полку на чергуванні про всяк випадок залишилася одна ланка. Як я сьогодні розумію, нашим навіть було дозволено перетинати Суецький канал. Та, певно, для ізраїльтян ці військові хитрощі були відомі від самого початку. І сталося все навпаки. Як завжди, коли ланка ізраїльських «Міражів» піднялась у повітря зі своєї бази, їй назустріч за звичним ритуалом вилетіла ланка наших МіГ-21. Поки наші три ескадрильї марно намагалися викликати ізраїльтян на двобій в Ель-Мансурі, чергова ланка потрапила у пастку, влаштовану супротивниками в іншому місці. Щойно вона наблизилась до Суецького каналу, як несподівано опинилась в оточенні принаймні двох десятків «Міражів» і «Фантомів». Бій, розповідали штурмани, тривав буквально кілька хвилин: всі 4 літаки були

збиті. Саме в цьому бою загинув пілот з Кіровоградського авіаполку — капітан Микола Журавльов. От і всі, якщо відверто, наші «досягнення» за 14 місяців перебування в Ізраїлі.

Була ще одна пам'ятна подія. Декілька днів в одному з ангарів на території полку під посиленою охороною перебував надсучасний радянський винищувач-перехоплювач МіГ-25. Льотчики розповідали, що він мав таку швидкість (до 3000 км за годину) та дальність польоту (понад 2000 км), що дістався до Єгипту через країни НАТО абсолютно непоміченим для радарів. Гордість радянської авіації використовували для розвідувальних польотів над окупованим Ізраїлем Синайським півостровом. Уже в ті часи, задовго до розпаду СРСР, секретність в армії давала серйозні збої. Якщо про перебування МіГ-25 у Єгипті знали ми, армійська дрібнота, то, очевидно, й араби не були ні сліпими, ні глухими. Згодом, здається, у 1976 році, на цьому чудо-літакові втік до Японії льотчик Біленко. Американці нарешті полювали літак, якого відверто боялись.

По-справжньому воювали в Єгипті хлопці, які служили у військах ПВО. Це вони інколи збивали ізраїльські літаки (а засоби масової інформації повідомляли, що відзначились доблесні ПВО Єгипту), це їх піддавали бомбардуванням, це за ними полювали командос (ізраїльські десантники). До нас доходили чутки, що одного разу вони вирізали цілу батарею наших воїнів.

Моя ж служба, чесно кажучи, обтяжливою не була. Я займав посаду командира відділення взводу комендатури роти управління, куди входили, крім двох бронетранспортерів та десятих чоловік особового складу (моїх підлеглих), кіномеханік, полковий фотограф, кухарі та інший обслуговуючий персонал. Я щовечора видавав підлеглим зброю, разом з ними вирушав на бронетранспортерах до двох готелів, де мешкали наші пілоти й техніки. Їх ми і мали охороняти. Я не перевіряв, як караульні несуть службу, мене від цього звільнив старшина Гордєєв. Він жив в одному з готелів і сказав, що 24 години на добу спати не може (спеку переносив погано), а отже, вночі наглядатиме за вартовими сам. Натомість я відповідатиму за порядок у казармі вдень, куди з'являтися старшині не хотілося. Така «джентльменська угода» нас обох влаштувала цілком. Власне кажучи, я буквально спав на зброї в своїй «келії». Досі дивуюсь, що не трапилося жодного ЧП з трагічним наслідком. Особливо у перші дні, коли всім видали зброю і ми не розлучались з нею ні вдень, ні вночі. В авіаційних частинах у ті часи на озброєнні у рядового складу був переважно карабін СКС. Автомат АКМ мої підлеглі вперше отримали в Єгипті, не маючи навичок поводження з ним. Якось у казармі один з них, не перевіривши зброю, жартома прицілився у товариша і натиснув на курок. Пролунав постріл, і куля лише дивом не влучила в голову сусіда. Після цього випадку зброї вони, крім звісно 10 моїх

підлеглих, в руках не тримали. Можливо тому жодного разу (протягом 14 (!) місяців) стрільби для особового складу в Єгипті не проводились.

Вільного часу в мене було вдосталь. Як його використати? Посидіти в готельному барі біля телевізора, попиваючи «Пепсі-Колу» чи «Кока-Колу», або навіть посмакувати єгипетським пивом «Стелла» (ємністю 700 грамів), досить міцним. Маю сказати, що цікавих телепрограм було замало. З цікавістю ми дивилися хіба що матчі англійського футбольного чемпіонату. Все інше — фільми, спектаклі, концерти — навіювало нудьгу. Дивувало тільки, що в цій ісламській країні, де всі кадри із зарубіжних фільмів з натяком на еротику нещадно вирізалися, так часто показують виступи єгипетських танцівниць, які демонструють мистецтво «танцю живота». Щось більш еротичне у світовій хореографії навряд чи існує. Тому ми віддавали перевагу радянським фільмам, які демонструвалися тричі на тиждень (постачали нас, як правило, новими, щойно завершеними стрічками). Можна було просто почитати, полкова бібліотека була досить великою і містила переважно класичну літературу. Там я прочитав всього Діккенса, 7-томник Буніна, захопився творчістю видатних поетів.

А вдень, крім спорту (волейбол, футбол, штанга), розваг вистачало. Одного разу я навіть зіграв вперше і востаннє у складі збірної полку у міжнародному матчі проти єгипетської команди льотчиків, наших сусідів по військовій базі. Відзначився я курйозним голом, після якого був... замінений. Партнери вивели мене сам на сам з воротарем. Удар мені зовсім не вдався, метрів з 7 я лише покотив м'яча прямісінько до рук воротаря суперників. Той вирішив ногою вибити м'яч у поле, але він потрапив мені у голову і... зрикошетив у ворота. До речі, наші льотчики відзначали, що на тренувальних польотах арабські пілоти — майже аси. Однак у бойових діях — неймовірно боягузи. При наближенні ворожого літака (навіть одного) вони, як правило, катапультуються всією ланкою. І це при тому, що за збитий літак єгипетський уряд призначив велику винагороду — 6 тисяч єгипетських фунтів!

Так-от, можна було завітати в арабські села (кишлаки), а звідти, передягнувшись у цивільне, майнути на таксі у Бені-Суейф або Ель-Файюм. Походити по приватних крамничках, де продавалося що завгодно: від сувенірів, японських об'ємних картинок, ювелірних виробів, одягу звідусюди — до порнографії включно. До того ж досить швидко ми помітили, що для арабів торгівля — різновид мистецтва. Коли ви, не торгуючись, купуєте в араба якусь річ по явно завищеній ціні, він дивиться на вас із презирством, як на останнього дурня. Він починає поважати вас тільки після того, як ви вступаєте з ним у торги. Саме цей процес приносить йому втіху. Коли власника крамнички добре «завести», він може вам продати товар навіть без особливого зиску для себе, а проте залишиться задоволеним.

А гроші, до речі, у нас водилися — платив Єгипет. Рядові та сержанти, наприклад, отримували від 16 до 18 арабських фунтів. Навіть прапорщики, не кажучи вже про офіцерів, заробляли стільки, що цілком вистачало згодом для придбання «Москвича». За офіційним курсом один арабський фунт дорівнював майже двом з половиною радянським рублям, проте за купівельною спроможністю перевершував його у десять разів. Так, я за свою місячну зарплату (18 фунтів!) міг купити, нехай і невисокої проби, дві золоті каблучки вагою десять грамів. Взагалі, дешевизна золота (585 проба) в Єгипті вражала. Один грам золота коштував приблизно стільки, скільки літр коньяка. Я вже не кажу про ціни на сорочки, джинси, взуття (гарні італійські туфлі коштували від 3 до 5 фунтів).

Свобода, навіть відносна, та ще й гроші на додачу — це в армії фантастика та велика спокуса. Розумно розпоряджатися ними наш народ не навчений, а надто тоді, коли зникає страх покарання. У це важко повірити, однак в Єгипті не було ні дисбату, ні гауптвахти, ні навіть нарядів поза чергою. Тобто була повністю відсутня звична всім нам система покарань. Та й носили ми всі, від командира полку до рядового, однакову форму, єгипетську, без погонів та знаків розрізнення: світло-сірого кольору штани, куртка і берет або кашкет. Для розпізнавання генерали та офіцери носили куртки на випуск, поверх штанів, інші військовослужбовці заправляли їх під ремінь. Льотні оранжеві комбінезони також не заборонялося одягати. Віддавати честь старшому за званням у Єгипті від нас не вимагалось.

Повітря свободи на перших порах було по-справжньому п'яним. Звичайно, ці походи у навколишні села та поїздки у міста офіційно не дозволялися. Це були все-таки «самоволки», проте командування нічого вдіяти не могло, а ми, своєю чергою, не зловживали їхньою довірою.

Територія бази була обгороджена колючим дротом, але нас це не відлякувало. Перетнути його можна було у декількох місцях, які охоронялись арабами. Мохамеди, Саїди, Ахмеди пропускали нашого брата охоче, що-правда, повернутися належало до настання темряви, оскільки вночі наші союзники ставали дуже полохливими. А також бажано було не забути пароль. Запам'ятався кумедний випадок з групою «самовільників». Було їх троє, всі, як на підбір, маленького зросту. Певно, коньяк та бренді, запиті томатним соком, їм затуманили голови. Повертались пізно вночі, горлаючи пісні. Який там пароль? Вартовий араб з переляку вистрілив у повітря. Прибула машина, і забрали наших, які відчайдушно опиралися, в арабську комендатуру.

Наступного ранку полковник Коротюк вперше і востаннє вишикував полк, викликав винуватців із лав і виголосив, якщо опустити нецензурні вислови, буквально таке: **«Вы... посмотрите... на... этих... сморчков. Я... понимаю..., ну нажрались..., бывает..., оказывали... арабам сопро-**

тивление... при задержании. Какое? Позорно... царпались... Ладно! Но как можно обрыгать площадь в арабской комендатуре в несколько раз большею, чем они все вместе взятые? Вот что удивительное!».

Однак найдивовижнішим було покарання, яке отримали «герої мля»: десять діб відпрацювати офіціантами в офіцерській їдальні (посуд мияли араби). Нас годували непогано (щодня курятина, банани, апельсини, мандарини і т. п., пачка сигарет «Бельмонт» — 10 штук). Що вже говорити про спеціальне харчування для пілотів? Тож не дивно, що, відбуваючи покарання, штрафники помітно додали у вазі. Після цього випадку командир полку наказав нам видавати тільки половину зарплати, друга половина переводилась у сертифікати, які ми мали отримати вже в Союзі. Своєчасне, розумне і мудре рішення, завдяки якому ми, демобілізувавшись, могли отоваритись у недоступних для радянської людини магазинах типу московської «Березки» чи київського «Каштана». Араби ставилися до нас з повагою, навіть улесливо, називаючи «містерами». Досить швидко вони оволодівали азами російської мови і передусім, звісно, «матом». Щодо наших «кадрів», то десь через місяць КДБ, певно, спохопилось і перевірило «військспеців» всерйоз: чоловік двадцять терміново відправили назад в Союз. «Особісти» нам говорили, що дехто з них вчинив злочини ще «на громадянці», дехто приховав, що має родичів за кордоном, дехто схильний до наркоманії. Як би там не було, але чисельність прихильників Бахуса після «чистки» лав дійсно зменшилася. Та посприяла цьому, передусім, не вона, а суто меркантильні інтереси.

Сигарети у Єгипті, як виявилось, — дорогі, це розкіш. Фелахи (селяни) ніколи їх не купують пачками, а вроздріб — 3-4 сигарети на день. Через те пачка сигарет «Бельмонт», яку ми отримували щодня, приблизно для третини моїх однополчан стала вагомим стимулом для того, щоб відмовитися від шкідливої звички і мати додаткове джерело прибутків. Пачку «Бельмонта» можна було продати, щоправда, трохи дешевше, в одну з арабських крамничок на території бази або обміняти на 3-4 кілограми цитрусових, на пиво, прохолодні напої та інші ласощі.

Щодо клімату, то він виявився не таким страшним, як малювала наша уява (все-таки Африка!). Більше того, зараз я можу стверджувати, що він навіть корисніший для здоров'я, ніж наш. Країна «вічного літа», сухий клімат, бездощів'я (за 14 місяців служби — жодного!) — все це дрібниці порівняно з тим, як організм щоразу перебудовується, зустрічаючи яскраво виражені у нас чотири пори року. Головне в Єгипті — пережити Хамсін (сухий, гарячий вітер із Сахари, що з великою швидкістю переносить маси піску та пилу). Особливо дошкуляє він у травні-червні, і порятунку від нього дійсно немає. Якби ми щільно не зачиняли вікна (дехто навіть пробував спати у протигазі), а проте вранці вся підлога була встелена шаром пилу й піску.

Згодом, уже вдома, я, гортаючи збірник творів Лесі Українки, яка лікувалася в Єгипті, натрапив на вірш «Хамсін», який вразив мене напрочуд точним образним описом:

*Рудий Хамсін в Єгипті розгулявся,
жагою палений, мчить у повітрі,
черкаючи пісок сухими крильми,
і дише густим полум'ям пекучим.
Якесь весілля дике! Мов сопілка,
співа пісок, зірвавшись зненацька
з важкої нерухомості своєї,
а камініці на бубнах приграють...*

Зате всі інші десять місяців року, особливо зимові, коли лагідний вітерець дме із Середземного моря, — справжній курорт. Не випадково тоді до Єгипту з усього світу приїздять на лікування люди з хворими легеньми. Вражали контрасти у природі. Наприклад, їдете ви асфальтовою дорогою і бачите: ліворуч — розкішну зелень (пальми, квіти, траву), а праворуч до самого обрію — один пісок. Єгипетські ночі — це щось фантастичне! Там не буває темних ночей, бо небо так рясно усіяне великими яскравими зірками, що дійсно, як у нашій знаменитій пісні:

*Ніч яка місячна, зоряна, ясна,
Видно, хоч голки збирай...*

Як не дивно, але перлюстрація наших листів проводилася, м'яко кажучи, недбало. Пошту привозили регулярно, тричі на тиждень. Писали ми рідним такою «езоповою мовою», що вони легко здогадалися, де ми перебуваємо. З неймовірною легкістю доходили додому всі фотоплівки, які ми надсилали з Єгипту разом із листами. Щось воно вже тоді у Радянській Армії з цензурою було не гаразд. Та й хіба тільки з нею? З нас навіть забули взяти підписку про нерозголошення військової таємниці.

Нарешті, «дембель». Ми переодяглися у цивільне, і нас повезли автобусом у Каїрський аеропорт. Летіли додому на комфортабельному ІЛ-18. Лише з повітря, коли злітали, я побачив знамениті єгипетські піраміди, про

які кажуть: «Світ боїться Часу, але Час боїться пірамід». Доставили нас у Львів, за містом у лісі ми відбули тижневий карантин, отримали свої сертифікати. Неприємна несподіванка: нас зобов'язали повернути (через 14 місяців!) весь цивільний одяг, отриманий перед відправкою. Зрозуміло, що за цей час хтось щось зносив і викинув, хтось продав або обмінявся з арабами. Однак все було скрупульозно підраховано: за все, чого не вистачало, вираховано за повною вартістю. Всім кортіло якомога швидше дістатися додому, тому ніхто особливо й не протестував, хоча всі розуміли, що хтось добряче на нас нагрів руки.

Відтоді минуло 50 років. На згадку про Єгипет у мене зберігається велика кількість фотографій, російсько-арабський розмовник, новорічне поздоровлення військового міністра ОАР Махмуда Фавзі із зображенням Асуанської ГЕС, ювілейна медаль «За воинскую доблесть», комсомольська характеристика, яка, крім звичного штампу «Делу партии и правительства предан...», містить дорогий мені запис: «...с марта 1970 по май 1971 года с честью выполнял интернациональный долг в ОАР (в/ч п/п 20059, п/я 560)».

Деся, якщо добре покопирсатись у пам'яті, згадається декілька арабських слів на кшталт: ас-саяму алейкум (здрасуйте), шукран (дякую)... Що мені, до речі, завадило оволодіти розмовною арабською мовою? Нічого, крім власної лінкуватості і недопитливості. А ще в пам'яті зринає початок популярної пісні у виконанні Марка Бернеса:

*Здесь как будто весь воздух выпит,
Нету дождика третий год,
Натиши мне, мама, в Египет,
Как там речка моя живет...*

Вона спеціально написана для радянських спеціалістів, які працювали на спорудженні Асуанської греблі, але ми також вважали її «своєю». Гріх сьогодні нарікати на долю, яка подарувала мені 14-місячну єгипетську епопею, найромантичніший період мого життя. Там я почувався особистістю, причетною до важливої справи.

P.S. Тривалий час (до 2006 року) я навіть не намагався отримати спочатку в СРСР статус воїна-інтернаціоналіста, а з 1991 року в незалежній Україні – учасника бойових дій. Хоча ніколи не приховував цього епізоду своєї біографії, до якого відчуваю сентиментальне розчулення. Надто дріб'язковою уявлялась мені моя участь в арабо-ізраїльській війні. Та, коли дізнався, що цей статус отримали навіть військові моряки, які супроводжували наш суховантажник «Моршанськ» до Олександрії, наважився зробити запит до Центрального архіву Міністерства оборони Російської Федерації. Зрештою, без архівної довідки я виглядав самозванцем. Спочатку за записами у військовому білеті архівні працівники не знайшли слідів мого 14-місячного перебування в Єгипті. Річ у тому, що я був прикомандирований до авіаполку, який надавав військову допомогу цій країні, і через півроку мав повернутися дослужувати в ненависний мені Кизил-Арват. Та затримали мене в Єгипті до кінця строкової служби, і демобілізували з військової частини у Львові, де ми відбували карантин. Відповідного запису у військовому білеті не зробили. І тут я згадав про свою дивом вцілілу, позовклу від часу, комсомольську характеристику-рекомендацію, яку отримав у Єгипті.

...Якось, незадовго до дембеля (у квітні), ми, сержанти, грали з льотчиками у футбол. Після гри наш полковий комсорг, старший лейтенант Антипов, поцікавився моїми планами на майбутнє. Дізнавшись, що я маю намір вступати на юридичний факультет, запропонував: «А давай я сделаю тебе комсомольскую характеристику-рекомендацию, заверенную начальником политотдела нашей войсковой части полковником Ельчаниновым, где отмечу, что ты «с честью выполнял интернациональный долг в ОАР», может она тебе пригодится». Стати юристом характеристика не допомогла, а от відновити справедливість вдалося. Саме в характеристиці була вказана військова частина, у складі якої я перебував у спецвідрядженні в Єгипті. Мій приятель влучно підмітив: «Знаєш, вийшло, як у пісні: тобі допомогли «футбол, комсомол і весна!».

***Використані світлинки
із «єгипетського» фотоальбому автора***

СІЧЕНЬ

1 (1895) — 125 років тому народився (с. Покровка-Скоричево Єлисаветградського повіту) **Борис Михайлович Завадовський** (1895-1951), фізіолог та еволюціоніст. **Випускник Єлисаветградської чоловічої громадської гімназії** (1913). Закінчив МДУ ім. М.В. Ломоносова (1919). Працював у лабораторії І.П. Павлова (1922), професор біології в університеті ім. Я.М. Свердлова у Москві (1920-1930), засновник лабораторії (згодом Інституту) експериментальної біології (з 1931), з 1935 – дійсний член ВАСГНІЛ. Фахівець у галузі залоз внутрішньої секреції, вивчав функції щитовидної залози та вплив статевих гормонів на організм. Разом із братом Михайлом вважається одним із прототипів образу професора Преображенського в романі Михайла Булгакова «Собаче серце». Основоположник і перший директор Державного біологічного музею ім. К.А. Тімірязєва (1922), завідувач кафедри дарвінізму Московського педагогічного інституту (з 1936). Автор понад 150 науково-популярних книг у галузі фізіології та природознавства: «Дарвінізм і марксизм» (1926), «Очерки внутренней секреции» (1928), «Живая природа в руках человека» (1935), «Животное и растение» (1956), «Происхождение домашних животных» (1956) та ін. Член Німецької академії природознавства (1932) та Лондонського королівського зоологічного товариства (1940). На сумнозвісній сесії ВАСГНІЛ (1948) виступив на захист генетиків.

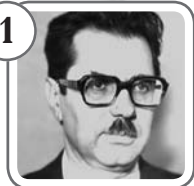

1 (1920) — 100 років тому народився (с. Вікнина Гайворонського району) **Віктор Леонідович Тягуненко** (1920-1975), економіст. У 1951 закінчив Військово-політичну академію ім. В.І. Леніна. У 1954-1957 викладав політекономію у Військово-повітряній академії ім. М.Є. Жуковського. З 1957 і до кінця життя працював у Інституті світової економіки і міжнародних відносин. Був головою Наукової ради АН СРСР з комплексної проблеми «Сучасні проблеми країн, що розвиваються». Автор монографій: «Угнетенные народы рвут оковы империализма» (1955), «Общий кризис капитализма» (1956), «Войны и колонии» (1957), «Слаборазвитые страны в мировом капиталистическом хозяйстве» (1961), «Проблемы современных национально-освободительных революций» (1969) та ін. Доктор економічних наук, професор. Член-кореспондент АН СРСР (1968). Похований на Новодівичому кладовищі в Москві.

1 (1925) — 95 років тому народився (с. Нечаївка Компа-нівського району) **Олег Олександрович Горошко** (1925-2017), вчений-механік. Учасник Другої

1

світової війни, льотчик, нагороджений двома орденами Слави та ін. У 1955 закінчив фізико-математичний факультет Дніпропетровського держуніверситету. У 1958 захистив кандидатську, а в 1968 – докторську дисертацію за спеціальністю «механіка деформованого твердого тіла». У 1958-1965 працював у Інституті механіки АН УРСР на посадах молодшого та старшого наукового співробітника; у 1965-1975 – завідувач відділу механіки конструкцій з композиційних матеріалів. У 1975-1985 – завідувач кафедри теоретичної механіки механіко-математичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. З 1985 – професор цієї ж кафедри. У 2000-2008 – провідний науковий співробітник лабораторій механіко-математичного та радіофізичного факультетів. З 2008 – професор-консультант механіко-математичного факультету. Доктор фізико-математичних наук (1968), академік АН ВШ України з 1993. Автор понад 230 наукових праць з динамічної теорії пружності, механіки композитних матеріалів, гіроскопічних систем, віброзахисту, аналітичної механіки спадкових систем, 6 монографій. Винайшов і запатентував безліч винаходів, зокрема «Індуктор для магнітно-імпульсної обробки матеріалів» (1972). Підготував 25 кандидатів та 5 докторів наук. Член Національного комітету України з теоретичної та прикладної механіки (з 1996). Визначний дослідник аномальних явищ в Україні, провідний експерт загальнофізичного відділу Українського науково-дослідного центру вивчення аномалій «Зонд». Заслужений професор Київського національного університету.

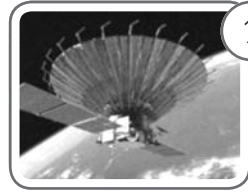
1

1 (1955) – 65 років тому народився (м. Знам'янка) Олександр Андрійович Сіора, інженер. У 1978 закінчив *Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування* (інженер-механік), у 2004 – аспірантуру Національного аерокосмічного університету імені М.Є. Жуковського. Кандидат технічних наук (2005). З 1985 по 1998 працював на керівних посадах Кіровоградського заводу радіовиробів. З 1998 – голова правління, генеральний директор ПАТ «НПП «Радій». Депутат Кіровоградської обласної ради. Академік Інженерної академії наук України. Академік Академії наук прикладної радіоелектроніки. Нагороди: нагрудний знак «Відмінник атомної енергетики» (2004); відзнака виконкому Кіровоградської міської ради «За заслуги II і I ст.»; орден «За заслуги III ст. (2012).

1 (1955) – 65 років тому народився (м. Кіровоград) Юрій Юрійович Махненко, військовий інженер. У 1978 закінчив Харківське вище військове командно-інженерне училище ім. М.І. Крилова. Старший науковий співробітник,

провідний інженер ДП «Космічний зв'язок» у Росії. Доктор технічних наук (2009). Член-кореспондент Академії космонавтики ім. К.Е. Ціолковського. Автор понад 150 наукових праць у галузі навігаційно-балістичного забезпечення управління польотом космічних апаратів різного призначення. Автор монографії «Экономически эффективные технологии навигации геостационарных спутников» (2008).

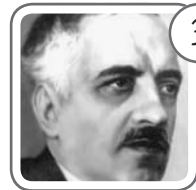

1 (1995) — 25 років тому народився (с. Каніж Новомиргородського району) **Максим Вікторович Чередник** (1995-2015), військовослужбовець, герой АТО. **Закінчив Канізьку загальноосвітню школу.** Виріс без матері, захоплювався спортом, грав у сільських футбольних та баскетбольних командах. Одним з перших став на захист Батьківщини.

Старший солдат 25-ї Дніпропетровської окремої аеромобільної бригади, механік-водій. Мріяв стати офіцером, після АТО мав намір продовжити навчання військовій справі. Загинув у День соборності України 22.01.2015 під час оборони Донецького аеропорту в бою поблизу міста Авдіївка. Похований у рідному селі. **В липні 2015 у Канежі засновано футбольний турнір пам'яті Максима Чередника.** Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно).

3 (1895) — 125 років тому народився (м. Житомир) **Борис Миколайович Лятошинський** (1895-1968), композитор, педагог. **Навчався у Златопільській чоловічій гімназії два роки (4-5 класи), де його батько М.Л. Лятошинський був директором. Тут почав серйозні заняття музикою. Вчився грати на скрипці у гімназійного викладача Бенціона Хаїмовського, грав в учнівському оркестрі, робив перші композиторські спроби (невеликі п'єси для фортепіано, романси, камерно-інструментальні ансамблі). Тоді вперше прозвучав його струнний кuartет до мінор і фортепіанний кuartет ре мінор.** Після закінчення гімназії у Житомирі (1913) навчався на юридичному факультеті Київського університету та Київській консерваторії (клас професора Р. Глієра). Автор трьох опер, п'яти симфоній та інших творів. Створив композиторську школу в Україні. Його учні – І. Белза, І. Карабиць, В. Сильвестров, Є. Станкович, І. Шамо та ін. Професор. Народний артист УРСР. Лауреат Державної премії УРСР ім. Т.Г. Шевченка. **У 1959 надіслав у Новомиргород свої спогади про перебування у Златопільській гімназії та фото батька.**

3 (1950) — 70 років тому народився (с. Городище Рівненської області) **Адам Сергійович Бик**, педагог. У 1973 закінчив Рівненський педагогічний інсти-

3

тут. **З 1980 працював на кафедрі педагогіки Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Кандидат педагогічних наук (1985). У 1986-1994 — завідувач кафедрою педагогіки КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Один із засновників Української Асоціації ім. В.О. Сухомлинського, член її правління та голова Кіровоградського обласного відділення (1990). У 1993 створює**

Єлисаветградський вільний університет — перший в регіоні приватний вищий навчальний заклад (нині КІРУЕ), працює його ректором. З 1995 — заступник директора з науково-дослідної діяльності та міжнародного співробітництва КЗ «Кіровоградський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського». Має понад 120 наукових праць. З 2007 — головний редактор науково-методичного щоквартального журналу «Педагогічний вісник», заснованого КОІППО імені В.О. Сухомлинського. Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О. Сухомлинського (2007).

3

3 (1960) — 60 років тому народилася (м. Кіровоград)

Олена Володимирівна Ігнат'єва, музикознавець, педагог. У 1985 закінчила Одеську консерваторію (клас С. Мірошніченко). Працювала викладачем Кіровоградської музичної школи № 1 (1979-1980, 1985-2001), водночас 1987-1989 — педагогічного інституту. Дипломантка низки міжнародних музикознавчих конкурсів. Досліджує творчість українських композиторів та виконавців, музичне життя Кіровоградщини.

Серед музичних творів — казка «Підступний сірничок» (1988); фортепіанні п'єси; пісні, романси, обробки народних пісень. Член Національної спілки композиторів України (1992). Від 2001 живе і працює в Німеччині.

4

4 (1725) — 295 років тому народився (м. Москва) Петро

Олександрович Рум'янцев-Задунайський (1725-1796, похований у Кисво-Печерській лаврі), військовий і державний діяч, полководець, граф, фельдмаршал. Брав участь у Семилітній війні 1756-1763. У 1764-1781 — президент Малоросійської колегії та генерал-губернатор Малоросії, головний командир малоросійських та запорізьких козаків.

Неодноразово у ці роки відвідував фортецю Св. Єлисавети. Під час російсько-турецької війни 1768-1774 командував арміями, які розгромили турецькі війська. Історик Бантиш-Каменський відзначає: «Малоросія благоденствовала под его правлением; он уничтожил злоупотребления, вкравшиеся в присутственные места, ... доставил подвладному ему народу разные льготы и право руководствоваться в делах гражданских уставом Великого княжества Литовского».

4 (1945) — 75 років тому народився (с. Липняжка Добро-величківського району) **Іван Петрович Васильченко**, фахівець у галузі механіки. У 1967 закінчив механіко-математичний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка, де й працює з 1970. З 1988 — професор загальної математики кафедри. Доктор технічних наук (1986). Фахівець у галузі математичного моделювання, механіки суцільного середовища. Автор понад 190 наукових праць: 3 монографій та 6 підручників для вищих навчальних закладів.

4

4 (1955) — 65 років тому народився (м. Кіровоград) **Валерій Дмитрович Дейнекін** (1955-2003), актор і режисер. *Випускник СШ № 6 м. Кіровограда. Закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна (1976). Майже 30 років керував студентським народним театром «Резонанс» (1973-2003). Закінчив Московське театральне училище при Академічному театрі ім. Є. Вахтангова (1985). Працював актором, режисером, головним режисером Кіровоградського музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького. Викладач історії культури на філологічному факультеті КДПІ ім. О.С. Пушкіна (1976-1991).* Здійснив постановку 26 п'єс української класики та сучасних авторів: «Наталка Полтавка», «Дві сім'ї», «Мартин Боруля», «За двома зайцями», «Скарби капітана Флінта», «Кохання в стилі бароко», «Моя професія — синьйор з вищого світу» та ін. Його пам'яті присвячена книга «Синьйор Монтеккі. Реквієм-спогад про Валерія Дейнекіна» (2003). Заслужений артист України (1998).

4

5 (1940) — 80 років тому народився (с. Березівка Маловисківського району) **Олег Євгенович Поляруш**, літературознавець. У 1964 закінчив філологічний факультет Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Кандидат філологічних наук (1972), *професор Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. З 1978 по 2003 — ректор інституту (Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка).* Дослідник творчості О. Довженка та проблем сучасного літературного процесу. Понад 80 наукових праць. Окремими виданнями вийшли книги: «Олександр Довженко і фольклор» (1988), «І вічна таїна слова» (у співавторстві з В.П. Марком, 1990) та ін. Нагороджений орденами «Знак Пошани» і «За заслуги». У 1982 колектив інституту став переможцем соціалістичного змагання серед вищих педагогічних закладів СРСР. Заслужений працівник народної освіти УРСР.

5

6

6 (1800) — 220 років тому народився **Олексій Олексіювич Бобринський** (1800-1868), граф, підприємець, учений-цукровар. Відродив в Україні цукрове виробництво (*Сміла, 1839*). *У 1838 став власником села Капітанівки Новомиргородського району, де 1846 запрацював перший на території краю цукровий завод. 1860 відкрив у Капітанівці церковно-парафіяльну школу, а його нащадки у 1899 заснували тут однокласну школу.* У Києві до революції було споруджено пам'ятник О.О. Бобринському – перший у Росії монумент діячеві промисловості.

6

6 (1885) — 135 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Броніслав Олександрович Домбровський** (1885-1977), зоолог. Закінчив Київський університет, працював у ньому з 1913 по 1924. З 1924 – у Київському, а з 1929 – в Алма-Атинському зооветеринарних інститутах. З 1954 – завідувач кафедри Казахського державного університету ім. С.М. Кірова. Праці присвячені обґрунтуванню біоморфологічного напрямку в порівняльній анатомії хребетних, розробці синтетичного методу встановлення кореляцій, питанням «інтегральної анатомії» тощо. Академік АН Казахської РСР (1954).

6

6 (1895) — 125 років тому народився (*м. Ялта Таврійської губернії*) **Анатолій Миколайович Василевський** (1895-1968), військовий діяч та інженер-хімік. Навчався на математичному факультеті Київського університету. *Закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище (ЄКУ).* Учасник Першої світової та Громадянської воєн. Ротмістр Петровського уланського полку. В еміграції закінчив Празький політехнічний інститут з дипломом інженера-хіміка. В 1927 переїхав до Парижа. Займався питаннями виробництва і застосування змазувальних речовин, промислових масел, жирів, мила і т. п. Винайшов економічний спосіб отримання масел із глини, розробив новий склад суміші для вогнегасників та радіаторів автомобілів. Працював технічним директором хімічного заводу. Член Спільки російських дипломованих інженерів у Франції. Член Товариства російських хіміків у Франції. Виступав з доповідями на засіданнях Французького хімічного товариства (1945-1954). За свої праці та винаходи нагороджений золотою медаллю. Учасник Міжнародного конгресу хіміків у Мюнхені (1950). З 1957 жив і працював у США. *Один із засновників Об'єднання випускників ЄКУ, які підготували до видання книги*

«Незабываемое прошлое Славной Южной Школы 1865-1965», що побачила світ у Нью-Йорку (1965); написав спогади про навчання в ЄКУ.

6 (1910) — 110 років тому народився (Хмельницька область) **Микола Сергійович Білецький** (1910-1977 у Кіровограді), актор. Батько актриси Н. Білецької-Бугайової. Закінчив Миколаївське музичне училище (1933), навчався у Харківському інституті театрального мистецтва (1938-1941).

У Кіровоградському українському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького працював з 1945 по 1977. Виконував ролі героїчного та соціально-комедійного плану: Часник «В степах України» О. Корнійчука (1946), Возний, Выборний, Петро, Микола «Наталка Полтавка» І. Котляревського (1947), Філін «Вільний вітер» І. Дунаєвського (1949), Іван Непокритий «Дай серцю волю, заведе в неволю» М. Кропивницького (1949), Стецько «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка (1955), Софрон «Маруся Богуславка» М. Старицького (1965), Чезаре «Поцілунок Чаніті» Ю. Мілютіна (1966). Заслужений артист УРСР (1957).

6

6 (1925) — 95 років тому народилася (с. Верхня Хава Воронезької області) **Тамара Володимирівна Жаркіх**, мовознавець. Учасниця Другої світової війни, нагороджена медаллю «За боевые заслуги». У 1950 закінчила Воронезький університет. *У Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С. Пушкіна працювала з 1954 по 1990.* Кандидат філологічних наук (1954), доцент. Запам'яталась своєю вимогливістю, об'єктивністю. Розробила та блискуче викладала курс історії російської літературної мови та ін. *Чоловік Іван Миколайович Жаркіх (1918-1981) був завідувачем кафедри російської літератури КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Син Микола Іванович Жаркіх (нар. в 1956 у Кіровограді) — відомий український культуролог та програміст.*

6

7 (1920) — 100 років тому народився (с. Злинка Маловисківського району) **Степан Іванович Науменко** (1920-2004), військовий діяч (льотчик), педагог. *У 1936 закінчив 9 класів Злинської середньої школи.* Навчався у Ленінградському військовому авіатехнічному училищі (з 1937 по 1939). На фронтах Другої світової війни – з грудня 1941.

З квітня по вересень 1942 навчався в 6-й Воронезькій військовій авіаційній школі початкового навчання. У 1943 закінчив Бірську військову авіаційну школу льотчиків, у 1944 – курси командирів авіаланок. Учасник Корейської війни у складі 29-го гвардійського винищувального авіаційного полку з літа 1950. До лютого 1951 на реактивному винищувачі МіГ-15біс здійснив 70 бойових

7

вильотів, провів 10 повітряних боїв, у яких збив особисто 5 та в складі групи – 6 літаків супротивника. За виконання інтернаціонального обов'язку у цій країні удостоєний звання Героя Радянського Союзу (1951). Після звільнення у запас у званні полковника (1961) закінчив педагогічний інститут. Працював заступником директора СШ № 23 м. Подольська Московської області з виробничого навчання, викладав фізику та загальнотехнічні дисципліни.

7

7 (1920) – 100 років тому народився (*м. Олександрія*) **Борис Веніамінович Феферман** (1920-1999), музичний діяч, композитор, педагог. У 1941-1943 навчався в Єреванській консерваторії, закінчив диригентсько-хормейстерський факультет Харківської консерваторії (1946). Працював скрипалем Харківського театру опери і балету (1937-1941, 1944-1947), симфонічного оркестру філармонії і театру опери та балету в Єревані (1941-1944), головним диригентом оркестру народних інструментів Киргизької філармонії (1951-1960). Професор Киргизького державного інституту мистецтв. Автор посібників «Практичний підручник гри на комузі» (1960), «Одноголосне сольфеджіо» (1973) та ін.; музичних творів: балету «Асан космонавт» (1969); кантат «Панфіловці» (1965), «Дорогою Ілліча» (1978); балетної сюїти (1976), хореографічної картини «Скорбота» (1968); двох струнних квартетів, обробок киргизьких народних пісень та ін. Народний артист Киргизької РСР.

8

8 (1820) – 200 років тому народився (*Єлисаветградський повіт*) **Віктор Олександрович Петров** (1820-1885), військовий діяч. *Нащадок сербських гусарів, що переселилися в «Нову Сербію» на території нашого краю у 1752.* Виховувався в Рішельєвському ліцеї, *після закінчення якого у 1837 вступив юнкером до Єлисаветградського уланського полку; служив у ньому до 1845: корнет (1838), поручик (1840).* Учасник Кавказької та Східної воєн (1845-1882). У послужному списку Петрова – 160 битв. Нагороди: Георгіївський хрест IV ст., орден Св. Георгія III ст. та ін. Дослужився до чину генерал-лейтенанта (1873), командира 8-го армійського корпусу. Досвідчений бойовий офіцер, знавець кавалерійської служби, він був дуже освіченою, поетично обдарованою людиною, пристрасним книголюбом. Автор низки воєнних пісень та засновник полкового драматичного гуртка. Впродовж всього життя займався самоосвітою, ґрунтовно знав західноєвропейську літературу, історію та філософію, говорив на 15 мовах, переклав на російську мову «Божественну комедію» Данте.

8 (1825) – 195 років тому народилася (*Єлисаветград*) **Домніка Іванівна Достоєвська** (1825-1887), дружина Андрія Достоєвського, молодшого брата письменника Федора Достоєвського. *Дочка секретаря Єлисаветградської міської*

думи та члена будівельної комісії Івана Прокоповича Федорченка, якого Андрій Михайлович «...полюбил и уважал как отца». Весілля відбулося 16.07.1850, вінчалися молоді в Успенському соборі. В Єлисаветграді у подружжя народились три доньки: Євгенія, Марія, Варвара та син Олександр, а всього вони мали семеро дітей. У листах до брата Федір Достоевський завжди згадував його дружину, двічі особисто відповів на її листи: 6.11.1854, ще перебуваючи у Семіпалатинську, і 13.02.1866. Листи Домніки Іванівни до письменника не збереглися. **У першому листі Федір Михайлович писав: «Любезнейшая сестрица, Домника Ивановна! Ваше милое, родственное письмо, в котором Вы прямо называете именем Вашего брата, доставило мне неизъяснимое наслаждение. Через него я узнал, что у меня есть еще сестра, есть еще сердце, любящее и сострадающее, которое не отказало мне в привете и участии. Мне вдвойне это было приятно. Приятно было узнать такую сестру и видеть ее женой моего дорогого брата...».** На смерть Домніки Іванівни відгукнувся віршем поет Л.М. Трефолев, прочитавши його біля могили:

8

*Лежит здесь друг детей и мужа;
Лежит здесь честная жена!
Здесь, на земле, и мрак и стужа;
Но в светлый рай войдет она.
Что для нее могильный холод?
(Простите!.. Голос задрожал...)
Я знал ее, когда был молод,
Любил ее и уважал.
С ее детьми, с Андрюшей, с Сашей,
С Варюшей, с Дженни я играл...
Теперь конец беседе нашей, —
К могиле сам я близок стал!
Но перед свежей могилой
Смирясь под жизненной грозой,
Я провожаю прах твой милый...
Страдалица, одной слезой!*

10 (1905) — 115 років тому народився (с. Гурівка Долинського району) **Сергій Андроникович Волотковський** (1905-1987), гірничий інженер-електромеханік. **Закінчив чоловічу гімназію в м. Олександрія.** У 1930 – Дніпропетровський гірничий інститут, викладав у ньому. З 1944 по 1959 працював у Свердловському гірничому інституті. Творець радянської школи гірничих електромеханіків. Його учні очолювали кафедри у вищих навчаль-

10

них закладах Ленінграда, Свердловська, Магнітогорська, Дніпропетровська. Автор понад 400 наукових праць, багато з яких перекладено англійською, німецькою, польською, болгарською та іншими мовами; 40 підручників, посібників та монографій. Одержав 35 авторських свідоцтв на винаходи. 4-те видання підручника «Рудна електрична тяга» у 1984 отримало диплом і третю премію на Республіканському конкурсі вузів СРСР. У 2006 у видавництві Національного гірничого університету вийшла книга спогадів про вченого. Доктор технічних наук (1952), професор (1952). Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1967).

13

13 (1905) — 115 років тому народилася (с. Глодоси Новоукраїнського району) **Поліна Антонівна Страшнова** (справжнє прізвище **Пашківська**) (1905-1970), педагог, прозаїк. Закінчила педагогічний технікум та Дніпропетровський вечірній учительський інститут. Працювала учителькою до 1956 року. Авторка романів на місцевому матеріалі (з історії села Глодоси): «Степовими шляхами» (1956), «Глухі села» (1959), «Нечуйвітри зводяться» та інших творів. Член Спілки письменників УРСР (1959). Похована у Києві на Байковому кладовищі.

14

14 (1895) — 125 років тому народився (с. Велика Мамайка, нині с. Підгайці Кіровоградського району) **Павло Федотович Криниченко-Вільбах** (1895-1937), партійний діяч, жертва політичних репресій. Під час Першої світової війни потрапив у полон. У 1919 вступив до Компартії Німеччини, взявши псевдонім Вільбах (Wilbach або Willbach). Працював у комітеті з репатріації російських полонених. Член Комінтерну. У 1920 автоматично став членом РКП(б). Після повернення в Радянську Росію з 1927 по 1929 працював відповідальним секретарем радянського консульства в Чехословаччині. Керівник делегації компартії Західної України при ЦК КП(б)У. У 1930 направлений у заселені німцями райони півдня України. З 1932 по 1935 – секретар райкомів КП(б) німецьких національних районів – Молочанського Запорізької області й Карл-Лібкнехтівського Одеської. З 1935 – директор Чернігівського технікуму механізації сільського господарства. У 1936 заарештований у сфабрикованій справі т. зв. «Національного союзу німців України». Звинувачений в участі у контрреволюційній організації та шпигунстві на користь німецької розвідки. На закритому засіданні військового трибуналу Київського військового округу 21.01.1937 засуджений до розстрілу. Похований поблизу с. Биківня під Києвом; точне місце поховання невідоме. Реабілітований постановою Військової колегії Верховного Суду СРСР у 1956 за відсутністю складу злочину. Репресована також сім'я – дружина і син.

14 (1900) — 120 років тому народився (на Полтавщині) **Юрій Горліс-Горський** (справжнє прізвище **Городянин-Лісовський**) (1900, зник за нез'ясованих обставин у 1946 у Німеччині), письменник. Батько – офіцер царської армії, мати – з польської шляхти. Юнаком вступив до армії УНР, старшина кіннотників. При відступі був поранений і залишився у Холодному Яру. **Брав участь у бойових операціях холоднорців на території Єлисаветградського повіту (1919-1922). Перебував у камері смертників в'язниці Єлисаветградської ЧК, звідки йому вдалося втекти.** Автор знаменитої книжки про героїчний опір українського селянства більшовицькому поневоленню «Холодний Яр» (1937) та інших творів («Червоний чортополох», 1935; «Спогади», 1935; «Ave Dictator», 1941). **Під час Другої світової війни побував у Кіровограді та Холодному Яру на території Олександрівського району.** У таборі для переміщених осіб у Новому Ульмі (1946) разом з І. Багряним заснував Українську революційно-демократичну партію (УРДП).

15 (1925) — 95 років тому народився (с. Цибулеве Знам'янського району) **Микола Гнатович Літус**, кінорежисер, сценарист, актор. Учасник Другої світової війни. У 1950 закінчив історичний факультет Кіровського педагогічного інституту (РФ), у 1955 – режисерський факультет ВДІКу (майстерня Г. Александрова). Працював у 1957-1996 на кіностудії художніх фільмів ім. О. Довженка; водночас з 1968 по 1983 викладав у Інституті театрального мистецтва (Київ). Постановник 15 ігрових фільмів: серед них популярні кінокомедії «Королева бензоколонки» (1962) і «Дачна поїздка сержанта Цибулі» (1979; режисер, актор, сценарист); пригодницькі стрічки «Пароль знали двоє» (1985), «Зірка шерифа» (1992), «Дар божий» (1998), «У Бога мертвих немає» (1999) та ін. Нині живе у Москві. **Кіровоград та рідне село відвідував у травні 2012. Заслужений діяч мистецтв України (1991).**

15 (1955) — 65 років тому народилася (сmt Устинівка) **Галина Іванівна Шпудейко**, поетеса, педагог. У 1976 закінчила філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Працювала асистентом в ALMA MATER, вихователем у дитсадку, вчителем у Кіровоградській СШ № 3 імені Олени Журливої. Перші публікації з'явилися в шкільні роки, друкувалася в районній, міській та обласній періодиці. Автор збірки поезій «Чистий четвер» (1999), частину віршів покладено на музику. Член Конгресу літераторів України (з 2008). Член Кіровоградського обласного літературного об'єднання «Степ».

15

15 (1955) — 65 років тому народилася (с. *Сабатинівка Ульяновського, нині Благовіщенського району*) **Галина Володимирівна Вихованець**, фізикогеограф та геоморфолог. У 1977 закінчила Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова. Працювала в Українському проектно-дослідному інституті водного господарства (1977-1979). Від 1979 – в Одеському університеті: з 2003 – професор кафедри фізичної географії та природокористування. Доктор географічних наук (2004). Автор монографії «Эоловый процесс на морском берегу» (2003) та інших наукових праць.

17

17 (1860) — 160 років тому народився (м. *Таганрог*) **Антон Павлович Чехов** (1860-1904), геніальний російський письменник. Мав українське походження, яким пишався. Закінчив медичний факультет Московського університету (1884). Захоплювався українською мовою, культурою, театром. Мав намір написати українську п'єсу для *Марії Заньковецької*. *Восени 1901 мешканець Олександрії Назар Малошийченко написав Чехову розлогого листа з приводу п'єси «Три сестри». Лист олександрійця — дядька відомого українського письменника Леоніда Чернова (Малошийченка) — надрукований у повному зібранні творів письменника. Єлисаветград згадується у п'єсі «Чайка» як одне з театральних міст.*

19

19 (1895) — 115 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Олександр Васильович Будницький** (1905-1965), інженер-суднобудівник. У 1929 закінчив Одеський політехнічний інститут (ОПІ). З 1935 по 1939 навчався в аспірантурі Одеського інституту інженерів водного транспорту (ОІВТ). Кандидат технічних наук. Брав участь у розробці проектів першого радянського морського лайнера та глісера для морської бази. З 1942 по 1950 – директор ОІВТ (нині Одеська морська національна академія). В 1944 був призначений начальником оперативної групи, якій доручили створити морське училище та вище морське училище в Одесі, морське училище в Херсоні. У 1951-1965 очолював кафедру опору матеріалів ОПІ. Почесний працівник морського флоту СРСР. Лауреат Державної премії СРСР.

20

20 (1910) — 110 років тому народився (м. *Олександрія*) **Микола Миколайович Писанко** (1910-1997), художник, теоретик мистецтва, педагог. У 1935 закінчив живописний факультет Одеського художнього училища. Працював науковим співробітником Одеського художнього музею. Учасник Другої світової війни, отримав важке поранення. Після війни

викладав у художніх училищах Душанбе, Сімферополя, Миргорода. Потім жив і працював у м. Генічеську Херсонської області. Читав лекції у клубі творчої інтелігенції в Києві. Серед його слухачів – відомі українські художники-«шістдесятники» В. Зарецький, А. Горська, В. Кушнір, поет М. Вінграновський та ін. У 1995 в Києві видана його книга «Рух, простір і час в образотворчому мистецтві». У Генічеському краєзнавчому музеї відкрито зал творчості митця, а на фасаді будинку, де він мешкав, встановлено меморіальну дошку. Член Спілки художників України (1951).

21 (1885) – 135 років тому народився (м. Єлисаветград)

Євген Амвросійович Єфимовський (1885-1964 у Парижі, похований на знаменитому кладовищі Сент-Женевьев-де-Буа), історик, юрист, публіцист, політичний діяч, слов'янофіл. **Батько Амвросій Іванович Єфимовський**

– потомствений дворянин, блискучий юрист, слідчий з особли-

во важливих справ Єлисаветградського окружного суду. Організував бібліотеку в суді. Дійсний статський радник, нагороджений орденом Св. Володимира IV ст.

Мати – відомий єлисаветградський педагог, засновниця приватної жіночої гімназії.

Хлопець – випускник Єлисаветградської гімназії. Закінчив історико-філологічний та юридичний факультети Московського університету. Улюблений учень видатного історика В. Ключевського. Став одним із лідерів партії «конституційних демократів», визнаним діячем слов'янофільського руху. Під час Першої світової війни закінчив військове училище, був на фронті до кінця 1917. З 1920 – в еміграції (балканські країни, Берлін, Прага, Париж). Постійний співробітник емігрантського часопису «Возрождение», де опубліковано більшість його статей. **За вірність своїм ідеалам, чесність і порядність сучасники називали його «Дон Кіхотом».** У 1994 в Парижі вийшли спогади у 2-х томах, зокрема й про дитячі роки в Єлисаветграді.

21 (1935) – 85 років тому народився (с. Широке Дніпропетровської обл.)

Василь Гнатович Журба, письменник.

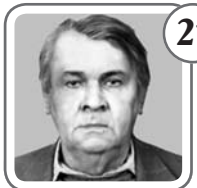
Брат поетеси Тамари Журби. У 1972 закінчив філологічний факультет Одеського університету. **З 60-х років мешкав у Долинському районі Кіровоградської області: учитель, директор Варварівської середньої школи, журналіст.** Від 1977 працював кореспондентом газети «Шляхом Ілліча» (м. Долинська). Головна тематика творчості – пошуки людиною соціальної справедливості. Автор збірок новел «Грім на голе дерево» (2002), «У холодному вокзалі» (2005; обидві – Кіровоград). Член Національної спілки письменників України (2004).

22 (1975) – 45 років тому народився (м. Олександрія) Сергій Анатолійович

Кузьменко, державний діяч, підприємець, благодійник. **У 1997 закінчив**

21

21

22

Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування (агроном), у 2011 – Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України (магістр). Працював агрономом, у 2000-2006 – комерційним директором ТОВ «УкрАгроКом» у с. Голоківка Олександрійського району. Був депутатом Олександрійської районної ради з 2002 по 2012, заступником голови райради (2006-2010). З 2010 по 2012 – голова Олександрійської районної державної адміністрації. Народний депутат України (з 2012 по 2014). З вересня 2014 до червня 2019 – голова Кіровоградської обласної державної адміністрації. З 2010 року по липень 2012 – почесний президент професійного футбольного клубу «УкрАгроКом». З січня 2013 – президент професійного футбольного клубу «Олександрія», який у 2019 став бронзовим призером чемпіонату України, виборовши право виступати у лізі Європи. Надає допомогу лікарням, дитячим садкам, школам, спортивним і громадським організаціям. Зокрема щороку до Дня міста Олександрії під його патронатом на спортивній авто-мото трасі «Вербова Лоза» проходять гонки на виживання (контактний або екстремальний автокрос). За фінансової підтримки Кузьменка видається художня й публіцистична література.

23

23 (1940) – 80 років тому народився (Чернігівщина) Михайло Лазарович Родинченко (1940-2018), поет, педагог. Закінчив Чернігівський педагогічний інститут ім. Т.Г. Шевченка. За фахом – учитель молодших класів. **Понад 25 років працював у навчальних закладах Долинського та Олександрівського районів.** Друкувався у часописах «Дніпро», «Літературна Україна», «Радянська освіта» та ін.; у колективних збірниках «Повноліття», «Там, де Ятрань» та ін. Учасник Всесоюзної наради молодих літераторів (1975). Член обласного літературного об'єднання «Степ». Автор збірок: «Селянко, матінко» (1994), «Через всі розлуки» (1997), «Освідчення в любові», «Екватор Правди» (2012). Його вірш покладений на музику московським композитором О. Флярковським («Песня о разведчике Соловье»).

23

23 (1955) – 65 років тому народилася (м. Кіровоград) Наталія Миколаївна Пухінда, художниця. У 1970 закінчила Кіровоградську дитячу художню школу, у 1975 – Одеське художнє училище, у 1982 – Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва. Педагог з фаху – В. Гудак. Живе у Львові. Працює в галузі живопису, графіки, монументального розпису. Основні твори: «Натюрморт з кавою» (1993), «Спомин про Бухару» (1995), «Міри ваги» (1995), «Світло ночі» (1997), «Пізнай

себе» (2000). З 1976 – активна учасниця всеукраїнських та міжнародних мистецьких акцій: виставок, симпозіумів та пленерів. Персональні виставки відбулися у Львові (1993), Відні (1998, 2001) та інших містах. Твори зберігаються у приватних колекціях України та за кордоном. **У 2011 в Кіровоградському обласному художньому музеї була влаштована виставка творів художниці-землячки та членів її родини: чоловіка Івана Турецького, доньки Ольги, сина Лук'яна.** Член Національної спілки художників України (2001).

23 (1965) – 55 років тому народився (м. Могилів-Подільський Вінницької області) **Павло Васильович Босий**, сценограф, театрознавець, краєзнавець. У 1986 закінчив історичний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна та дитячу музичну школу № 1 (клас фортепіано), навчався також у дитячій художній школі. Тривалий час працював в обласному краєзнавчому музеї: науковий співробітник, заступник директора з наукової роботи, директор. Упорядник та автор книжок: «Кунсткамера Олександра Ільїна», «Іноземні підприємці в Україні. За документами меморіального архіву Роберта Ельворті» (1999); буклету «Вулиці старого Єлисаветграда» (1991). Викладав історію та культурологію у Кіровоградському технічному університеті, був проректором із зовнішніх зв'язків Педагогічної академії. З 1991 почав співпрацювати як сценограф з Кіровоградським музично-драматичним театром ім. М.Л. Кропивницького, оформив 10 вистав. Деякий час працював головним художником Кіровоградського обласного театру ляльок. З 2000 навчався і працював у США. Закінчив Нью-Йоркський університет «New Schol» та аспірантуру Огайського університету за спеціальністю «Сценографія» (дизайн декорацій, костюмів і світла до театральних вистав). Професор театального мистецтва Оуклендського університету (США). Нині – професор сценографії Райерсонівської школи виконавських мистецтв Університету ім. Е. Рейерсона (Торонто, Канада). Куратор обласного художнього музею. Щоразу, відвідуючи рідне місто, влаштовує в музеї виставки американської сценографії, фотовиставки, презентації проектів, публічні лекції та перформанси.

23

24 (1970) – 50 років тому народився (м. Кіровоград) **Віктор Миколайович Фесечко**, спортсмен, боксер, тренер, рефері. **Закінчив кіровоградську СШ № 30.** Перший тренер – майстер спорту Олексій Дмитрович Холодний. Чемпіон Спартакіади України, чемпіон України (1991). З 1992 – у професійному боксі. Всього провів 72 поєдинки, здобув 39 перемог (18 нокаутами). 16.12.2001 в англійському місті Брістоль у 10-раундовому бою впевнено переміг ірландця Деррінгтона, завоювавши титул інтерконтин-

24

ментального чемпіона світу серед професіоналів за версією WBF у напівсередній вазі. Заслужений майстер спорту України (2002). Завершив кар'єру у 2005. Нині працює тренером у дитячо-юнацькому клубі «Моноліт» та рефері.

24

24 (1950) — 70 років тому народився (с. Кірове Долинського району) **Віктор Іванович Биков** (1950-2000), краєзнавець. *Закінчив філологічний факультет КДПІ ім. С.О. Пушкіна. Працював науковим співробітником заповідника-музею І.К. Карпенка-Карого «Хутір Надія». Досліджуючи життєвий і творчий шлях корифеїв українського театру, багато часу віддавав роботі у Державному архіві Кіровоградської області та у фондах музею. Зокрема відшукав невідомі матеріали про юного І. Тобілевича-канцеляриста, знайшов заповіт Івана Карповича, його передсмертну записку до брата П. Саксаганського тощо. Результати своїх досліджень оприлюднював у місцевих газетах: «Кіровоградська правда», «Народне слово», «Вечірня газета». Лауреат обласної красназавчої премії ім. В.М. Ястребова (1998).*

25

25 (1885) — 135 років тому народився (с. Митрофанівка Олександрійського повіту, нині Новгородківського району) **Григорій Гаврилович Селецький** (1885-1971), церковний діяч (новомученик та сповідник Російської Православної Церкви ХХ ст. ігумен Іоанн). *Закінчив Єлисаветградське духовне училище, Одеську духовну семінарію.*

Навчався у Московському університеті, потім перевівся на філософський факультет Геттінгенського університету в Німеччині. Знав декілька мов. Учасник Першої світової війни. Працював у кооперації в Москві та Єлисаветграді (1918-1921). *У 1923 в Єлисаветграді рукопокладений у диякона, потім — у священника (ісрей). У період служіння в Єлисаветграді був членом єпархіальної ради, служив настоятелем Покровської церкви в сані протоієрея, активно боровся з живоцерковниками. За дорученням єлисаветградського духовенства у 1924 їздив до Патріарха Тихона, щоб підтримати його у боротьбі з церковними відступниками. Кандидатура Селецького пропонувалась тоді для рукопокладення у сан єпископа, але отець Григорій відмовився. Неодноразово був заарештований, перебував у концтаборах і в'язницях. У 1940 прийняв чернечий постриг. Після війни жив у Почаєвській лаврі. Оселився на околиці Кременця, служив Літургію вдома, мав духовних дітей, які його глибоко шанували. Зокрема своїм духовним батьком ігумена Іоанна називає ректор Православно-Свято-Тихоновського гуманітарного університету протоієрей Володимир Воробйов.*

25 (1945) — 75 років тому народився (м. Кіровоград) **Василь Іванович Каюков** (1945-2001), педагог. *У 1968 з відзнакою закінчив філологічний факультет*

КДПІ ім. О.С. Пушкіна. З 1990 по 2001 — директор загальноосвітньої школи I-III ступенів № 21 м. Кіровограда. Кандидат педагогічних наук (1996), доцент кафедри педагогіки та психології обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Створив першу в області українську національну школу на засадах козацько-лицарського виховання, яку називають «школою виховання національної гідності». Досвід узагальнив у працях: «Школа козацького виховання» (1996), «Лицарське виховання» (1997), «Виховуємо патріотів України» (1998) та ін. Автор поетичної збірки «З любов'ю до життя». Заслужений учитель України (1996).

25

26 (1950) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) Юрій Олександрович Касьонкін (1950-2013), спортсмен (футболіст). Амплуа — півзахисник. Зіграв за кіровоградську «Зірку» 13 сезонів (1968-1982): 432 офіційні матчі (забив 21 гол) у чемпіонатах колишнього СРСР (у класі «А» і другій лізі українських зон). Виступав за збірну України, в 1975 став володарем Кубка України у складі «Зірки». Вісім років з капітанською пов'язкою (найвищий показник за всю історію «Зірки») виводив на футбольне поле рідну команду. Включений за результатами опитування вболівальників з нагоди 80-річчя клубу до першої символічної збірної ФК «Зірка».

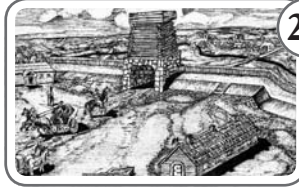
26

26 (1960) — 60 років тому народився (с. Лікарівка Новомиргородського району) Олександр Миколайович Мозговий, художник, педагог. Закінчив Дніпропетровське художнє училище та Київський державний художній інститут (1987). Педагоги з фаху — В. Гурін, О. Лопухов, Л. Вітковський. Живописець. Основні твори: «Після дощу» (1984), «Чумацький Шлях» (1990), «Сонях душі» (1993), «Фото на згадку при світлі Чумацького Шляху» (1999), «Безсмертник» (2006) та ін. Живе і працює в м. Олександрія. Викладач образотворчого мистецтва Олександрійської гімназії ім. Т.Г. Шевченка. Член Національної спілки художників України (1994).

26

26 (1810) — 210 років тому народився (с. Мар'ївка, поблизу Єлисаветграда) Григорій Іванович Соколов (1810-1852), історик і перекладач, журналіст, головний цензор Одеси. Онук одного з комендантів фортеці Св. Єлисавети (1775-1778) полковника Олександра Соколова. Був чиновником з особливих доручень при генерал-губернаторі М. Воронцові. У 1841

26

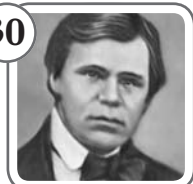
для газети «Одесский вестник» зробив детальний опис паводку в Єлисаветграді. У 1843 відкрив у скасованій фортеці Св. Єлисавети архів старих справ за період з 1750 по 1813. Впродовж двох років опрацював його, у 1848 в «Записках Одесского общества истории и древностей» опублікував роботу «Историческая и статистическая записка о военном городе Єлисаветграде». Це першоджерело з історії нашого краю писалося у Соколівці та Черняхівці – родових мастках Соколових.

26

26 (1940) — 80 років тому народився (с. Мишин Коломийського району Івано-Франківської області) **Василь Іванович Попадюк** (1940-1991), музикант-сопілкар, диригент. Закінчив Івано-Франківське музичне училище (1963) та Львівську консерваторію (1969). В 15 років прийнятий артистом оркестру Гуцульського ансамблю пісні і танцю УРСР (Івано-Франківськ, 1955-1965) і одночасно 1963-1965 – соліст Львівської філармонії. **З 1966 по 1971 жив з родиною у Кіровограді, керував оркестром ушлявленого танцювального ансамблю «Ятрань».** У 1971 очолив оркестр Державного академічного хору ім. Г. Верьовки; засновник і керівник знаменитих «Троїстих музик». Згодом організував перший в Україні приватний ансамбль «Гопак», об'їздив з гастролями багато країн. Народний артист України (1991). **Дружина Світлана Попадюк — хореограф, танцювала в «Ятрані».** **Син Василь Васильович Попадюк (нар. 16.01.1966), раннє дитинство якого пройшло в Кіровограді, став знаменитим скрипалем.** Навчався у Київській та Львівській консерваторіях. З 1988 по 1993 працював у Театрі музики народів світу в Москві. У 1993-1997 грав у батьковому ансамблі «Гопак». З 1997 живе у Канаді. Його називають «Золотою скрипкою України», «Маестро – скрипка», «Живим нервом», «Сучасним Паганіні». Крім скрипки, грає ще на 15 музичних інструментах, створив власну групу під назвою «Папа Дюк». Заслужений артист України (2009).

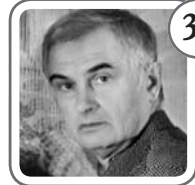
30

30 (1820) — 200 років тому народився (посад Петриківка, з 1821 — Нова Прага Олександрійського повіту) **Григорій Михайлович Честахівський** (1820-1893), художник, приятель Т.Г. Шевченка. **На здібності хлопця звернув увагу Д.С. Остен-Сакен, який потурбувався про те, щоб той здобув художню освіту. Ймовірно, що Честахівський виконав іконостас для Володимирської церкви у Єлисаветграді.** Навчався у Петербурзькій Академії мистецтв з 1843. У 1854 отримав звання вільного художника. Служив у Департаменті військових поселень (до 1858) та в Канцелярії Капітулу орденів (до 1883). Познайомився з Т. Шевченком під час навчання в АМ, особливо зблизився після його повернення із заслання (1858). Супроводжував домовину поета на Україну. Переконав усіх неухильно виконувати Шевченків «Заповіт», впорядку-

вав його могилу в Каневі. Єдиний твір Честахівського, що зберігся до наших днів, ікона Святих Тарасія і Михайла (1867) – патронів Тараса Шевченка і Михайла Лазаревського. Її виявлено в 2003 у Вознесенському соборі м. Конотопа.

31 (1925) – 95 років тому народився (с. Могилъне Гайворонського району) **Олег Львович Машкевич** (1925-1996), художник килимів. У 1947 закінчив Київське училище прикладного мистецтва, 1968 – Московський технологічний інститут місцевої промисловості. З 1963 працював у Київському філіалі Всесоюзного науково-дослідного інституту технічної естетики. Створив багато тематичних та орнаментальних килимів: «Герб України» (1951), «Ой дівчино, шумить гай» (1970), «Травами зеленими» (1971); gobелен «Блакитний сад» та ін. Заслужений художник України (1995).

31

Січень 1850 – 170 років тому народився (с. Попівка Онуфріївського району) **Сергій Миколайович Колачевський** (1850-1911), лікар, підприємець, культурний діяч, меценат. Брат композитора М. М. Колачевського. У 1872 закінчив медичний факультет Київського університету. Його дослідження «Нерви печінки» (1872) відзначене золотою медаллю університету. Жив і працював у Києві, Єлисаветграді, Олександрії, Полтаві, Кременчуці, Одесі, Кривому Розі. У 1876-1879 двічі виїздив на Балкани у складі загону Червоного Хреста. Відкрив у Кременчуці хірургічне відділення Полтавської губернської земської лікарні. Був секретарем медичного відділу розпорядчого комітету VII з'їзду природодослідників та лікарів в Одесі. З 1897 – віце-президент Одеського товариства витончених мистецтв. Один з фундаторів Одеського художнього училища (1899). Дійсний член Одеського товариства історії та старожитностей (1901). З 1901 видавав громадську газету «Русское чтение». Організував і утримував на свої кошти Сестрорецький дитячий санаторій у Петербурзі, захоплювався садівництвом. З 1891 по 1908 – власник одного з найприбутковіших криворізьких рудників (24 млн пудів доменної сировини щороку). Відкрив для своїх робітників безплатну школу та лікарню, народну бібліотеку. Все своє багатство (близько 30 млн руб.!), будучи бездітним, заповів на благодійницькі справи. Однак заповіт не був виконаний. Спочатку через судову тяганину, яку затіяли родичі, вимагаючи його скасування, а коли у 1916 Сенат нарешті визнав законність заповіту, стався жовтневий переворот більшовиків. У 2016 на виконання закону про декомунізацію найдовша вулиця Кривого Рогу – 23 лютого – була перейменована на честь найвидатнішого благодійника, «українського Нобеля» Сергія Миколайовича Колачевського.

1.01.1865 (155 років тому) – Для комплектування кавалерійських частин Київського, Харківського та Одеського військових округів засновано Єлисаветградське юнкерське кавалерійське училище («славная южная школа», як називали ЄЮКУ його вихованці). Відкриття училища з дворічним курсом навчання відбулося 25.09.1865. Спочатку в ньому навчалось 90 осіб. Поступово кількість юнкерів зростала: 1868 – 150, 1871 – 200, 1874 – 300. Вони були розділені на 2 ескадрони: 1-й – для комплектування драгунських полків, 2-й – для уланських та гусарських полків. З 1876 по 1886 при училищі існував козачий відділ на 35 осіб, переведений у 1886 в Новочеркаське козацьке училище. У 1880 був відкритий підготовчий клас. У 1901 училище було переведене на 3-річний курс навчання. У 1902 було перейменоване в Єлисаветградське кавалерійське училище. Проіснувало до грудня 1917.

1.01.1905 (115 років тому) – В Єлисаветграді почала виходити щоденна газета «Голос Юга» (редактор-видавець О.І. Селевін). З 6.08.1905 газета перейшла у власність Д.С. Горшкова, який перетворив її в один з кращих провінційних часописів Російської імперії.

1.01.2005 (15 років тому) – Населення Кіровоградської області становило 1085,7 тис. осіб (приблизно 2% населення України).

14.01.1865 (155 років тому) – За клопотанням міських купців заснований Єлисаветградський міський громадський банк, який підпорядковувався міській управі і видавав позики торговцям, власникам нерухомого майна під заставні свідоцтва.

20.01.1880 (140 років тому) – У будинку Громадського Зібрання м. Єлисаветграда з великим концертом виступив Микола Лисенко, видатний український композитор, фундатор вітчизняної класичної музики.

Січень 1935 (85 років тому) – Засноване Олександрійське медичне училище.

Січень 1940 (80 років тому) – Утворене управління Міністерства юстиції при виконкомі Кіровоградської обласної ради депутатів трудящих.

23.01.1945 (75 років тому) – У Кіровограді відкрито обласну лікарню на 200 ліжок.

ГОЛОВНИЙ РАДЯНСЬКИЙ ЖУРНАЛІСТ ДАВИД ЗАСЛАВСЬКИЙ: «ПРАВДА» – ЦЕ Я!»

140 РОКІВ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

*А вот Давид Заславский. Он, как бог,
Многообразен и един во многих лицах.
Историк будущий его узнает слог
В рецензиях, статьях, передовицах.
Доныне, кажется, он не писал стихов,
Но и их писать, конечно, он готов...*

**Такой он приятный, степенный на вид,
Но в строчке печатной Давид ядовит...**

*В борьбе с врагом любого вида
Сверкает острый меч Давида...*

Самуил Маршак

Якби не дослідження аспіранта університету в Анкарі (Туреччина) Севтапа Сиракая «Советский след в Анкараком покушении и освещении этого события в советской прессе», що опубліковано в науковому мережевому журналі «Государственное управление. Электронный вестник» (№45, 2014), то я б і не захопився життєписом журналіста Давида Йосиповича Заславського.

Автор статті висвітлює маловідому сторінку з історії Другої світової війни: спробу радянських спецслужб 24 лютого 1942 року в Анкарі ліквідувати посла Німеччини в Туреччині Франца фон Папена

з метою посварити ці країни, перешкодити вступу Туреччини у війну на боці Німеччини. Замах не вдався, оскільки бомба передчасно вибухнула в руках завербованого терориста, яким виявився громадянин Туреччини болгарського походження. Організаторів теракту, що ховалися у радянському посольстві, турки арештували, відбувся гучний судовий процес.

Зрозуміло, що Радянський Союз категорично заперечував свою причетність до замаху. Мовляв, це зробили німецькі спецслужби, щоб посварити

Давид Заславський

Туреччину з СРСР. Автором декількох статей у газеті «Правда» про цей суд над «безневинними» радянськими громадянами і був Давид Заславський (1880-1965). Турецький дослідник не лише посилається на них, а й подає коротеньку біографічну довідку про Заславського, яка починається так: «Давид Заславський – один из лидеров молодежного социалистического сионистского движения – родился в 1880 году в Елизаветграде...». Ось так і з'явився елисаветградський слід у життєписі корифея радянської журналістики. Річ у тім, що всі інші біографічні джерела про Заславського в Інтернеті (а їх десятки) стверджують, що народився Давид Йосипович 1 січня (за старим стилем) 1880 року в Києві.

Звісно ж виникає питання, звідки турецький дослідник почерпнув цю інформацію. Єдине джерело, на яке посилається Севтап Сиракая, згадуючи Давида Заславського, це невеличка за обсягом (96 сторінок) книжка, а точніше брошура дослідника історії радянської культури Євгена Єфимова «Сумбурвокруг «сумбура» и одного «маленького журналиста». Стаття и материалы», що побачила світ у 2006 році у московському видавництві «Флінта» (наклад 500 примірників). В анотації зазначено: «Автор представил исследование о Заславском, в котором рассматриваются история его жизни и обвинения против него, одни из которых подтверждаются, а другие отвергаются».

*Заславський – студент
Київського університету*

Сам Євген Єфимов пише: «Закрадывается подозрение, что многие наши публицисты и историки тычут в Д. Заславского перьями совсем не от большой осведомленности в его греховной биографии».

На це дослідження «греховної» біографії Заславського в Інтернеті є чимало посилань та відгуків, надрукований навіть фрагмент із книжки, однак познайомитися з нею у повному обсязі, на превеликий жаль, не вдалося. А відтак відповіді на запитання, чому Євген Єфимов місцем народження Давида Йосиповича вважає Єлисаветград, а не Київ, я не отримав. Тому зробив спробу самотужки, суто гіпотетично, не маючи прямих доказів, вийти на елисаветградський слід у біографії Заславського.

Судячи з усього, Давид Йосипович неабияк підправив свою офіційну біографію. Аби переконатися у цьому, досить порівняти його життєпис у Вікіпедії з іншими біографічними джерелами. Це стосується передусім міс-

ця народження, соціального походження батьків, кількості дітей у родині. Сумнів викликає насамперед твердження, що він народився в сім'ї службовця Йосипа Заславського та його дружини Софії Дворкіної. Навіть дата народження Давида (1880 рік) й та викликає сумнів, оскільки одне з доволі серйозних джерел вказує на 1879 рік.

Український історик Сергій Білокінь пише, що Заславський народився не в Києві, а у Київській губернії, і батько його був конторським службовцем на одному з цукрових заводів.

Також у Вікіпедії зазначено, що у родині Заславських було троє дітей.

Крім Давида, це Емілій (1892-1941), що став агрономом і загинув на фронті, та Фанні (1875-1942), педагог за фахом, яка померла у блокадному Ленінграді.

Тим часом найавторитетніший дослідник життя й діяльності Давида Заславського Євген Єфимов пише, що в родині було семеро дітей, до того ж один з його братів емігрував за кордон з Києва у 1918 році, а вищу освіту здобув лише Давид, закінчивши юридичний факультет Київського університету.

А ось, на мій погляд, найцікавіше й найголовніше. З усіх єлисаветградських Заславських, представлених в Інтернеті, найбільш вірогідним батьком Давида уявляється Заславський Йосип Хаїмович. Про

це дізнаємося з довідника «Весь Єлисаветград на 1888 год»: «Заславский Иосиф Хаимович — член Духовного Еврейского правления в синагоге Бес-Гамедриш, староста». Звісно,

у радянські часи син службовця міг почуватися значно безпечніше, ніж син старости синагоги. Так, очевидно, й міркував Давид Йосипович, коригуючи свою біографію.

Ну, а далі якихось суттєвих розходжень у життєписі Заславського я не помітив. До речі, називати його просто журналістом чи газетярем зовсім недостатньо. Давид Львович був напрочуд і різнобічно обдарованою особистістю. У довідниках його представляють так: російський, радянський та єврейський (писав також на їдиші) публіцист, літературознавець, літературний і музичний критик, журналіст (фейлетоніст); соціал-демократичний (меншовик), бундовський та комуністичний діяч.

Заславський і справді починав як сіоніст, вступивши в Бунд (Єврейська робітничка соціалістична партія) ще у 1900 році, був навіть членом Центрального комітету Бунду. У 1907 році Заславський – делегат від Бунду на П'ятому (Лондонському) з'їзді РСДРП, у якому брали участь Ленін, Троцький, Сталін, Горький, Роза Люксембург та ін.

Згодом Давид Йосипович став одним із керівників меншовицької газети «День». Після Лютневої революції 1917 року прославився нещадною критикою більшовиків та особисто Леніна, викриваючи його як німецького шпигуна, агента німецького генерального штабу, якого слід негайно заарештувати; вважав захоплення влади більшовиками, якщо воно відбудеться, катастрофою для країни.

*Художник Борис Ефимов.
Шарж на Заславського*

Розлютував Леніна настільки, що той відгукнувся на критику Заславського аж у трьох статтях 1917 року («Расхлябанная революция», «Политический шантаж», «Письмо товарищам»), називаючи Давида Йосиповича «грязным господином», «клеветником», «негодяем», «наемным пером», «политическим шантажистом» і просто «собакою».

На Жовтневу революцію Заславський відгукнувся полум'яним зверненням «Тем, кто у власти»: «Вы не власть. У вас в руках сила, вам повинуются штыки, вы можете посадить

в тюрьму своих противников, но вы не власть. Вы можете заставить делать по-вашему, и привести к молчанию врага, можете зажать рот, – но так все время и должны зажимать и ни на одну минуту не опускать руки, потому что полужадушенные мы все же крикнем, что вы узурпаторы, и никогда, никогда не признаем мы нравственной силы за вашим захватом. И вы должны поэтому управлять, окруженные штыками. Вы не можете выпустить из рук ружье, или штык, или нагайку, и путь террора неизбежно лежит перед вами!»

У 1918 році газету «День» більшовики закрили, а Заславського заарештували, він сидів у одній камері з письменником Пришвіним, царським міністром Покровським та робітником-есером. Після звільнення Давид Йосипович з родиною виїхав до Києва, де скомпрометував себе співробітництвом із денікінською пресою, за що його виключили з Бунду.

У 1920 році Заславський у київській газеті «Коммунист» публікує «Покаянное письмо», визнаючи, що помилявся в оцінці більшовиків та їхньої

революції: «События последних месяцев, в России и за границей, привели меня к твердому убеждению в том, что я ошибался в своей оценке роли и значения Советской власти. Неправильная оценка приводила к ошибкам, о которых я вспоминаю с глубоким сожалением...». Давид Йосипович заявив, що відтепер назавжди полишає політичну діяльність та зосереджується, як журналіст, на господарській та культурній тематиці.

У цей період Давид Йосипович друкує в альманасі «Еврейская летопись» у 1923 році надзвичайно цікаве дослідження «Евреи в русской литературе». Слідом за Заславським, прочитавши під цим кутом зору твори майже всіх класиків російської літератури (від Пушкіна до Горького і Чехова), читач мимоволі змушений зробити висновок: вона є за своєю суттю юдофобською.

Нещодавнопопулярний єврейський журнал «Лехаїм» передрукував цю працю Заславського, яка ністільки не застаріла, з коротенькою передмовою:

«Малоизвестное исследование, перепечатаваемое нами спустя восемь десятилетий после его выхода в свет в малотиражном (2800 экземпляров) альманасе, изобилует примечательными фактами. При этом почерпнуты они из произведений общедоступных и действительно популярных. Тем не менее до той давней публикации не существовало подобных добротных исследований, построенных целиком на неопровержимых цитатах и фактах. Что, согласимся, безусловно, аттестует автора как приметливого, умного читателя».

З 1924 року Заславський став працювати у радянській пресі. Спочатку як фейлетоніст у газеті «Известия», а з 1928 року – в головній газеті Країни Рад «Правде». До того ж запросила його на роботу, особистого ворога «вождя світового пролетаріату», сестра Леніна Марія Ульянова, яка була членом редколегії та відповідальним секретарем «Правды». Виявляється, Володимир Ілліч, попри критику Заславського, відавав належне його журналістському хисту.

Після авантюри полкового комісара Йосипа Кернеса (уродженця Єлисаветграда), про якого нещодавно писав, котрий, потрапивши у полон до німців, аби вижити, видав себе за представника неіснуючої антисталінської опозиції, буцімто уповноваже-

ного нею домовитися з Німеччиною про укладання сепаратного миру з Радянським Союзом, не думав, що вдасться колись ще натрапити на не менш фантастичний життєпис із карколомним сюжетом.

А саме такою видається історія життя журналіста Давида Йосиповича Заславського. Неймовірно, але факт: 37 років (з лютого 1928 р. до березня 1965 р.) Заславський працював у головній радянській газеті «Правда». І не просто працював, а був її провідним співробітником, «партійним пером», «рупором Кремля» й особисто Сталіна.

Бути безпартійним у друкованому органі ЦК КПРС виглядало доволі абсурдно. Однак партійна організація «Правди», пам'ятаючи антиленінські виступи Заславського, тричі відмовляла йому. Лише у 1934 році після того, як рекомендацію в партію Давиду Йосиповичу Заславському дав особисто Йосип Віссаріонович Сталін, він став комуністом. Навряд чи хто ще був удостоєний такої честі. Судячи з двох орденів Леніна, які отримав Заславський, він був улюбленцем вождя до кінця його життя. Правду кажуть: у кожного антисеміта (а Сталін ним був) є улюблений єврей.

Після смерті Сталіна Заславському у 1954 році таки пригадали «гріхи молодості» й виключили з партії та вигнали з роботи. Втім ненадовго. Коли до влади прийшов Хрущов, Давида Йосиповича відновили і в партії, і в Правді».

Давид Йосипович працював напрочуд легко й швидко, відразу набіло, без чернеток і правок, а тому й міг за день написати фейлетон і п'ять статей різноманітної тематики. Досить часто номери газети «Правда» складалися переважно з його матеріалів. У приватному листуванні «правдист» інколи не міг втриматися, щоб не похвалитися: **«Сегодня “Правда” – это я. Периодовая – моя, Заславский – я, Д.З. – я, аноним – тоже я»**. Крім того, з 1943 року Давид Йосипович – член редколегії та провідний фейлетоніст найпопулярнішого радянського сатиричного журналу «Крокодил», а ще й був завідувачем кафедри журналістики у Вищій партійній школі при ЦК КПРС.

Заславський – автор тисяч статей та фейлетонів, близько 30 книг, за життя в 1960 році був виданий двотомник його вибраних творів «День за днем». А в 1980 році до 100-річчя від дня народження світ побачила книга «Талант, отданный газете. Из творческого наследия Д.И. Заславского».

Давида Йосиповича можна назвати найяскравішим представником «другої найдавнішої професії» (після проституції). Мова звісно йде про продажність журналістської братії. Ця крилата фраза увійшла в обіг у Радянському Союзі з подачі саме Давида Заславського, який написав післямову «Быт и нравы американской буржуазной печати» до роману американського письменника Роберта Сильвестра, що так і називається «Вторая древнейшая профессия».

Роберт Сильвестр розповідає, коли і за яких обставин народився цей афоризм: «В 1936 году на совещании с сотрудниками газеты “Дейлигلوب” ее владелец Джон Ходжмен сказал, что великие писатели редакции не требуют, ибо пишут друг для друга, а не для нормального читателя, хоть и воображают, что пишут для потомства. А ему, Ходжмену, нужны люди, которые работают для сегодняшнего дня и забывают завтра то, что написали сегодня. “Газетное дело — не искусство, а ремесло. Это профессия почти столь же древняя, как... словом, это вторая древнейшая профессия”».

Книга «Вторая древнейшая профессия» в російському перекладі побачила світ у 1957 році. І звісно ж Давид Йосипович виступив з викриттям продажності буржуазної преси: «Буржуазная журналистика, как злой гений, разрушает жизнь людей, вносит разложение в общественную среду. Она представляет серьезную социальную опасность. Журналисты давно примирились со своим рабским положением и верно служат хозяину. Другие в душе еще сохраняют какие-то остатки человеческого достоинства, возмущаются, презирают издателя, редакторов и самих себя, но бессильны».

Написано щиро. Можливо, Давид Йосипович підсвідомо писав і про стан радянської журналістики, і про специфіку цієї професії, і про самого себе – раба Сталіна? Яка може бути «свобода творчості» журналіста при його цілковитій залежності від головного редактора, а того, у свою чергу, від засновника та видавця? Початкуючих журналістів у радянські часи досвідчені колеги попереджали: «Запам'ятай головну нашу заповідь: головний редактор завжди правий, навіть тоді, коли він геть неправий!».

Що таке партійна цензура, Заславський знав краще, ніж будь-хто інший.

10 вересня 1946 року, як член редколегії журналу «Крокодил», він навіть наважився на безпрецедентний в історії радянської журналістики крок. Давид Йосипович звернувся з листом до секретаря ЦК ВКП(б) А.О. Жданова (головного партійного ідеолога) з проханням звільнити журнал від цензури відділу преси Міністерства закордонних справ «и возложить всю полноту ответственности за журнал на его руководителя».

Управління пропаганди та агітації при ЦК КПРС інформувало Жданова, що не бачить підстав звільнити редакцію журналу «Крокодил» «от обязанности направлять для просмотра в отдел печати Министерства иностранных дел внешнеполитические материалы». Причина – «из всего того, что публикуется “Крокодилом” на международные темы, мало что можно признать удачным».

Улюбленим письменником Заславського, якого він найчастіше цитував у своїх фейлетонах, був Салтиков-Шедрин. Одна з цитат мене вразила особливо: «Чтобы угодить начальству, мало быть лояльным. Нужно совершить подлость».

А згадалася вона тому, що й сам Заславський чинив відповідно. Маю на увазі декілька статей, якими він зіпсував свою репутацію. Блискучий знавець сталінської епохи, ізраїльський літературознавець Михайло Вайскопф взагалі дає йому нищівну характеристику: «Однозный Заславский (1880-1964) – одна из омерзительнейших фигур в истории не только межэтнических отношений, но и в сфере советского цензурного террора. Достаточно напомнить о его деятельности в газете “Правда” с 1928 года – в роли костолома, о травле О.Э. Мандельштама, Б.Л. Пастернака, многих инакомыслящих, исправного и рьяного подписанта антиизраильских “писем советской общественности” и о другах “подвигах”».

А тим часом автор новітнього дослідження життя і діяльності Заславського «Сумбур вокруг “сумбура” и одного “маленького журналиста»», неодноразово згаданий нами Євген Єфимов, доводить, що Давид Йосипович безпосередньо причетний до появи лише трьох сумнозвісних статей:

«Во-первых, это правдинская статья “Сумбур вместо музыки” (1936, без подписи) против оперы Шостаковича “Леди Макбет Мценского уезда”, по мнению всех, кто о ней писал, инициированная лично Сталиным.

Во-вторых, это правдинская статья “Об одной антипартийной группе театральных критиков” (1949, также без подписи), которая открыла сталинскую кампанию против космополитов. Д. Заславский действительно участвовал в написании этой статьи “о критиках”, но в коллективе авторов.

В-третьих, это статья Д. Заславского в “Правде” против Бориса Пастернака – “Шумиха реакционной пропаганды вокруг литературного сорняка” (1958), написанная в связи с публикацией на Западе романа “Доктор Живаго”. Статья была написана по заданию Президиума ЦК КПСС. Но не Заславский возглавил кампанию против Пастернака. Он был тогда больным полуслепым почти 80-летним стариком».

До речі, стаття без підпису означала, що в ній висловлена точка зору редакції газети, вважає ЦК КПРС. Отже, Давид Йосипович писав їх не власним бажанням, а виконував партійне доручення. Відмовившись, підпи-

СУМБУР ВМЕСТО МУЗЫКИ

Об опере «Леди Макбет Мценского уезда»

Вместе с общим культурным ростом в нашей стране выросла и потребность в хорошей музыке. Никогда и нигде композиторы не имели перед собой такой благодарной аудитории. Народные массы жаждут хороших песен, но также и хороших инструментальных произведений, хороших опер.

Некоторые театры как восточку, так и западнее производят новой, выросшей культуры советской публике оперу Шостаковича «Леди Макбет Мценского уезда». Услужливая музыкальная критика провозгласит до небес оперу, содаст ей громокий слуху. Малой композитор вместо желовой и серьезной критики, которая могла бы помочь ему в дальнейшей работе, выслушивает только восторженные комплименты.

Слушателям с первой же минуты ошарашивает в опере нарочито ностройный, сумбуристый поток звуков. Образки мелодии, зачатки музыкальной фразы тонут, вырываются, слова исчезают в грохоте, скрежете и шуме. Сдаться за этой «музыкой» трудно, заставить ее невозможно.

Так в течение почти всей оперы. На чаше певца замаячено кокетство. Если композитор же привычку отращения оперы, по какому лозовому искусству вообще отращает в театре простоту, реализм, понятность образа, естественное звучание слова. Это — перенесение в оперу, в музыку наиболее отрицательных черт «испериодизации» в униженном виде. Это амальгамный сумбур вместо естественной, человеческой музыки. Способность хорошей музыки захватывать массы проявляется в доступу мелкобуржуазным формалистическим потугам, претензиям создать оригинальность, признаки дешевого оригинальничества. Это игра в звуковые вещи, которая может кончиться очень плохо.

Опасность такого направления в советской музыке асва. Лозовое урожество в опере растет из того же источника, что и лозовое урожество в живописи, в поэзии, в педагогике, в науке. Мелкобуржуазное «новаторство» ведет к отрыву от подлинного искусства, от подлинной науки, от подлинной литературы.

Антонов «Леди Макбет Мценского уезда»

хается, чтобы как можно натуральнее изобразить любовные сцены. И «любовь» разказана во всей опере в самой вульгарной форме. Купеческая двупалая кровать занимает центральное место в оформлении. На ней разрешаются все «проблемы». В таком же грубо-натуралистическом стиле показана смерть от отравления, сетование опята на своей слепоте.

Композитор, видимо, не поставил перед собой задачи прислушаться к тому, чего ждет, чего ищет в музыке советская аудитория. Он словно нарочно зашифровал свою музыку, перепутал все звучания в ней так, чтобы могла его музыка только до потеврявших зрелый вкус эстетов-формалистов. Он прошел мимо требований советской культуры играть грубость и ижность из всех углов советского быта. Это воссоздание купеческой похотливости некоторые критики называют сатирой. Ни о какой сатире здесь и речи не может быть. Всен средобами и музыкальной и драматической выразительности автор старается привлечь симпатии публики к грубым и вульгарным стремлениям и поступкам купчихи Катерины Измайловой.

«Леди Макбет» имеет успех в бжкву!»

сав би собі смертний вироки, а Сталін знайшов би іншого раба. От і всі гріхи Заславського.

У цькуванні Осипа Мандельштама, Анни Ахматової, Михайла Зощенка та багатьох інших видатних діячів літератури і мистецтва, у яких його обвинувачують, Давид Йосипович участі не брав. Тому називати його «катором культури», робити «цапом відбувайлом» за всі злочини радянської влади на культурному фронті, м'яко кажучи, некоректно.

Цікавою видається тема «Заславський і Україна». Давид Йосипович зберіг до батьківщини теплі почуття. Володів українською мовою. Про його перебування на рідній землі у 1918-1921 рр. є доволі несподіване свідчення: «Он всей душой сочувствовал независимости «неньки» Украины. При этом и вообразить себе не мог распада России». Заславський – автор передмови до вибраних творів Т. Шевченка (1939), критико-біографічної розвідки «М.П. Драгоманов: К истории украинского национализма» (Москва, 1934), книги нарисів «Тиха ли украинская ночь?: (по селам новой Украины)» (Москва; Ленинград, 1931). У Російському державному архіві літератури та мистецтва зберігається 18 листів Михайла Грушевського до Заславського, написаних у період з 1924 по 1931 рік, які й досі не оприлюднені.

ЗАГАДКИ Й ТАЄМНИЦІ ЛЕГЕНДАРНИХ ПІСЕНЬ: РОМАНС ОЛЕКСАНДРА ВЕРТИНСЬКОГО «ТО, ЧТО Я ДОЛЖЕН СКАЗАТЬ»

Олександр Вертинський

Я долго равнял свою жизнь по жизни Вертинского. ... Он был для меня явлением искусства, характер которого я не могу определить, но которое для меня милее других, – искусства странного, фантастического.

Юрий Олеша

Цю пісню, створену в жанрі романсу, я вперше почув років 30 тому. Центральне телебачення СРСР транслювало якийсь концерт, не пам'ятаю вже з якого приводу. Швидше за все, з нагоди виведення радянських військ з Афганістану. Концерт як концерт, нічого особливого. І раптом на сцену вийшов у шкірянці з гітарою популярний бард, лідер рок-групи «Акваріум» Борис Гребенщиков і пролунало таке, що змусило серце замри:

*Я не знаю, зачем и кому это нужно,
Кто послал их на смерть недрожавшей рукой.
Только так беспощадно, так зло и ненужно
Опустили их в Вечный Покой...
Осторожные зрители молча кутались в шубы,
И какая-то женщина с искаженным лицом
Целовала покойника в посиневшие губы
И швырнула в священника обручальным кольцом.
Закидали их елками, замесили их грязью
И пошли по домам – под шумок толковать,
Что пора положить бы уж конец безобразию,
Что и так уже скоро, мол, мы начнем голодать.
И никто не додумался просто стать на колени
И сказать этим мальчикам, что в бездарной стране
Даже светлые подвиги – это просто ступени
В бесконечные пропасти – к недоступной Весне.*

Романс просто приголомшив. Ні оголошення диктора, ні титрів про автора пісні та її назву чомусь не було, що надало події додаткової крамольності. Звісно ж я, як певно й більшість телеглядачів, сприйняв її як творіння самого Гребенщикова, присвячене радянським солдатам, жертвам безглуздої війни в Афганістані.

Значно пізніше я дізнався, що насправді автором пісні «То, что я должен сказать» (така її назва) є українець за походженням, уродженець Києва знаменитий поет, композитор, співак, актор, взагалі фундатор бардівської пісні в Російській імперії (предтеча Володимира Висоцького, Булата Окуджави та інших виконавців співаної поезії) Олександр Миколайович Вертинський (1889-1957), і написав він її чи то в 1917, чи то у 1918 році. І хоча після 25-річного перебування в еміграції йому в 1943 році було дозволено повернутися на батьківщину (виявляється, сам Сталін не був байдужим до його творчості), ставлення радянської влади до Вертинського залишалося настороженим.

Олександр Миколайович дав понад дві тисячі концертів у багатьох містах СРСР, знявся у декількох кінофільмах, але за життя, попри незмінну популярність, не дочекався жодної грамплатівки із записами своїх пісень чи публікацій про свою творчість. А книга його мемуарів «Дорогой длиною...» була видана лише у 1991 році (через 34 роки після смерті!). Отже, навіть тоді, у 1988 році, коли я вперше почув шедевр Вертинського у виконанні Гребенщикова, згадувати його ім'я не рекомендувалося.

Нещодавно в Інтернеті виявив, що нині деякі українські популяризатори творчості Вертинського доводять, що цей романс він присвятив пам'яті героїв... Крут! Зокрема, Анатолій Сигалов у статті в газеті «Україна молода» безапеляційно заявляє: «Першим, хто написав вірш пам'яті героїв Крут, які загинули в нерівному бою з більшовиками під Крутами, був Олександр Вертинський». Більше того, вважає він, Вертинський був свідком першого похорону героїв біля станції Крути.

Ця тема мені особливо близька й дорога, оскільки багато років тому пощастило стати першовідкривачем у Державному архіві Кіровоградської об-

Перепоховання героїв Крут у Києві 10 березня 1918 року

ласті архіву контролера Єлисаветградського відділення Державного банку, відомого українського історика Якова Миколайовича Шульгина. Завдяки цим документам ми дізналися, що в Єлисаветграді 8 квітня 1894 року в нього народився син Володимир, який наприкінці січня 1918 року загинув під Крутами, боронячи незалежність щойно народженої Української держави від більшовицької навали.

Цікаво, що у 1899 році Яків Шульгин отримав дозвіл повернутися до Києва. Він викладав російську словесність у Першій Київській гімназії, і Олександр Вертинський декілька років був його учнем, так само як і Михайло Булгаков, Костянтин Паустовський, син викладача Олександр Шульгин (майбутній перший міністр закордонних справ УНР) та інші.

Та радість моя з приводу того, що героям Крут присвячена така знаменита пісня, виявилась передчасною. Схоже, автор сенсаційного відкриття видає бажане за дійсне. Щоб зробити такий висновок, досить прочитати статтю у Вікіпедії про історію створення романсу: «Александр Вертинский написал романс “То, что я должен сказать” вскоре после Октябрьской революции. В конце 1917 года текстовый и нотный варианты песни были опубликованы московским издательством “Прогрессивные новости”. В тексте говорилось, что песня посвящена “Их светлой памяти”».

*Шульгини: Олесандр Якович,
Володимир Якович, Яків Миколайович*

О том, кому посвящён этот романс, поначалу не было единого мнения. Так, Константин Паустовский, посетивший в 1918 году концерт Вертинского в Киеве, в своих мемуарах предположил: «Он пел о юнкерах, убитых незадолго в селе Борщаговке, о юношах, посланных на верную смерть против опасной банды».

В действительности песня посвящалась юнкерам, погибшим в Москве во время Октябрьского вооруженного восстания 1917 года и похороненным на Московском Братском кладбище. Об этом в мемуарах писал сам Вертинский: «Вскоре после октябрьских событий я написал песню «То, что я должен сказать». Написана она была под впечатлением смерти московских юнкеров, на похоронах которых я присутствовал».

А взагалі-то цю суперечку, кому присвячений романс, спричинив сам Вертинський своєю абстрактною, але водночас геніальною присвятою «Их светлой памяти». Не випадково цю пісню любив навіть кривавий білогвардійський генерал Яків Слащов. Під час перебування Вертинського у Криму він, здавалося б, позбавлений будь-яких сентиментів, говорив автору:

«А ведь с вашей песней... мои мальчишки шли умирать! И ещё неизвестно, нужно ли это было...».

Та особливо вразив мене такий факт зі статті про романс «То, что я должен сказать» у Вікіпедії: «20 февраля 2014 года Борис Гребенщиков исполнил романс на Весеннем концерте в Смоленске, посвятив его погибшим на Евромайдане: «Сегодня странный концерт. Всё время меня не оставляет мысль, что в эту самую минуту, когда мы здесь поем, в Киеве, совсем недалеко от нас, одни люди убивают других».

У соту річниці трагедії під Крутами у нашому місті встановлено меморіальну дошку братам Володимиру та Олександрю Шульгиним. Нещодавно виповнилося 125 років від дня народження Володимира Шульгина. Його світла пам'ять заслуговує, аби на щорічних відзначеннях трагедії під Крутами виконувався нестаріючий романс Вертинського «То, что я должен сказать». Допоки тривають війни, допоки на них гинуть молоді хлопці – пісня Олександра Миколайовича завжди буде актуальною.

Газета «Голос Юга», що видавалася в Єлисаветграді, в одному з номерів анонсувала: «Воскресенье, 17 ноября 1918 года, состоится единственный концерт Александра Николаевича Вертинского». На жаль, рецензій чи відгуків про цей виступ в Єлисаветграді (а вони напевне були) поки що не знайдено. Проте можна не сумніватися, що романс «То, что я должен сказать» на батьківщині свого друга, художника Олександра Осмьоркіна, Вертинський виконував.

У згаданій книзі мемуарів «Дорогой длиною...» (1990) Олександр Вертинський розповідає про своє українське походження, творчий шлях, перебування в еміграції, про зустрічі з видатними особистостями, зокрема з нашими земляками – Олександром Осмьоркіним, Доном-Амінадо та іншими.

Ось зокрема, яким залишився в його пам'яті один із уродженців Єлисаветграда:

«Потом в Москве объявился Саша Осмёркин, как говорится, мой “корешок”. Мы дружили с ним в Киеве с юных лет, и всю мою художественную (в смысле познания живописи) зарядку я получил главным образом от него. ...Он был очень талантлив, но совершенно не от мира сего. Он носил буйную шевелюру и свободные блузы (в очередь со мной). Денег ему отец высылал немного, и жили мы с ним, как птицы небесные. Бывало, раздобудешь где-нибудь полтинник и придёшь домой. А дома уже народ собрался разный, и все, разумеется, голодные. Я торжественно вынимаю полтинник из кармана и говорю:

- Сашка, пойді купи чого-нибудь поесть.
- Хорошо, – соглашается он.

Он уходит. На полтинник можно много чего купить. И колбасы, и сыру, и хлеба...

Через полчаса он является сияющий и довольный.

– Купил?

– Купил.

– Ну, давай.

Он разворачивает свёрток, и... в нем оказывается огромная репа, несколько кроваво-красных помидоров, зеленые кабачки, букет жёлтых листьев и пустой жестяной бидон из-под керосина.

– Сашка, что это? – в ужасе спрашивают товарищи.

– Это... Это для натюрморта! Смотри, как здорово будет. – И он торжественно ставит на стол бидон и окружает его помидорами... и репой. – Вот! Помнишь, у Сезанна в натюрморте салфетка стоит крахмальная? А ведь как стоит! Никуда от неё не уйдёшь. Я этот бидон так раздраконю! Вот увидишь.

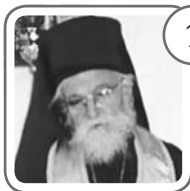
И он уже начинает ставить натюрморт.

– Осел! Кретин! Дегенерат! – в бешенстве кричу я. – А жрать мы что будем?

Смешно? Нет, совсем не смешно. Потому что все остались голодными. Ничего ему нельзя было поручить. Но зато писал он хорошо!».

ЛЮТИЙ

1 (1905) — 115 років тому народився (с. Устимівка Кременчуцького повіту Полтавської губернії) **Петро Михайлович Чорнобиль** (архімандрит Нектарій) (1905-2000), церковний діяч. *Дитинство і юність пройшли в м. Олександрії. Після закінчення початкової школи навчався в Олександрійській учительській семінарії. У 20-ті рр. ХХ ст., коли в Олександрійській Покровській церкві служив о. Варсонофій (причислений до лику святих), прислужував йому; став його духовним сином.* Неодноразово заарештовувався радянською владою, понад 20 років провів в ув'язненні. У 1945 прийняв чернечий постриг, і в грудні 1946 у складі групи з 13 ченців Іово-Почаївського братства переїхав у м. Джорданвіль (США, штат Нью-Йорк). Брав участь у будівництві Свято-Троїцького монастиря в Джорданвілі Російської Православної Закордонної Церкви. Служив у ньому з 1946 по 1966. Деякий час (до 1968) керував Ільїнським скитом на Афоні. У 1968 був переведений в Єрусалим. Служив у храмі Св. Олександра Невського, у храмі при Віфанській школі та жіночому монастирі Св. Марії Магдалини в Гефсиманії на Єлеонській горі, був духівником Спасо-Вознесенського жіночого монастиря в Єрусалимі. У 2002 у Джорданвілі були видані спогади архімандрита Нектарія «Если я все равно умру – лучше я умру за Христа».

1

1 (1920) — 100 років тому народився (с. Ганно-Леонтовичеве Устинівського району) **Борис Петрович Кирдан** (1920-2006), літературознавець, фольклорист. *Дитинство пройшло в с. Червоне Озеро Устинівського району. Батько, Петро Петрович, завідував семирічною школою, викладав українську мову і українську літературу. Вчителем російської мови та літератури, а також німецької мови була мама Єлизавета Денисівна (Колесник). У 1940 з відзнакою закінчив СШ № 7 у м. Долинській.* Учасник Другої світової війни, нагороджений бойовими орденами і медалями. У 1951 з відзнакою закінчив філологічний факультет МДУ ім. М.В. Ломоносова. З 1953 по 1983 працював науковим співробітником сектора фольклору Інституті світової літератури АН СРСР. Про його шляхетність та порядність ходили легенди. В Інституті жартували: «Кирдан нам Богом дан». Доктор філологічних наук (1967). З 1979 по 2004 – професор кафедри російської літератури Московського державного педагогічного інституту. Його називають всесвітньо відомим дослідником українського епосу, який створив першу фундаментальну історію українських дум. Автор 4-х монографій: «Український народний епос» (1965), «Народні співці-музиканти України» (1980), «Кобзарі» (1980); уклав ґрунтовну

1

антологію «Українські народні думи» (1972) та багато інших праць. Написав документально-мемуарну книжку «Нам дороги эти позабыть нельзя».

1

1 (1930) — 90 років тому народилася (с. *Веселе Межівського району Дніпропетровської області*) **Ніна Олександрівна Кириченко** (1930-2019), педагог. У 1959 закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О.С. Пушкіна. З 1975 працювала вчителем української мови і літератури середніх шкіл міста Нікополя Дніпропетровської області. Автор праць з методики викладання української мови. Нагороджена орденами Леніна і Трудового Червоного Прапора. Почесний громадянин м. Нікополя. Герой Соціалістичної Праці (1978).

1

1 (1940) — 80 років тому народився (м. *Помічна Добровеличківського району*) **Юрій Миколайович Кисельов**, фізик. *Навчався у Помічянській залізничній середній школі.* У 1962 закінчив фізико-математичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Кандидат фізико-математичних наук (1969). З 1968 по 1979 викладав у Московському економічному інституті. З 1979 працює в МДУ ім. М.В. Ломоносова на факультеті обчислювальної математики і кібернетики, доцент кафедри оптимального управління. Автор майже 200 наукових праць. Теоретичні розробки використані при створенні пакетів прикладних програм («ТАЙМЕР», «ТАХИОН», «АЛЬФА», «СИНТЕЗ»).

3

3 (1985) — 35 років тому народився (м. *Кіровоград*) **Юрій Олександрович Власенко** (1985-2014), військовослужбовець, десантник, герой АТО. *Закінчив Кіровоградську ЗШ. У 2005 закінчив машинобудівний технікум КНТУ,* де здобув професію оператора верстатів з програмним керуванням. Строкову службу проходив у десантних військах у місті Миколаєві. Після демобілізації працював таксистом. З початком російської збройної агресії проти України добровольцем прийшов до військкомату, але йому відмовили. Тоді напряму звернувся у бригаду, де проходив строкову службу. Служив телефоністом взводу управління 1-ї мінометної батареї 1-го аеромобільно-десантного батальйону 79-ї окремої аеромобільної бригади. З весни 2014 брав участь в АТО на півночі Донецької області, в районі Слов'янська та Красного Лиману. Загинув 3.07.2014 в ході бойових дій поблизу Красного Лиману, прикриваючи своїх бойових побратимів під час нападу терористів на колону. *Похований у місті Кіровограді на Старобалашівському кладовищі. Рішенням*

Кіровоградської міської ради від 16.12.2014 вулицю 3-ї П'ятирічки було перейменовано на вулицю Юрія Власенка. 22.01.2015 на фасаді СЗШ I-III ступенів № 8 встановлено меморіальну дошку на честь героя. Нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (посмертно) (2014).

4 (1980) — 35 років тому народився (с. Мечиславка Ульяновського, нині Благовіщенського району) **Ігор Леонідович Кушнір** (1980-2016), військовослужбовець, герой АТО. Призваний до лав Збройних Сил України в серпні 2015. Проходив службу у військовій частині 53-ї механізованої бригади. Загинув у ніч з 27 на 28.07.2016 від рук диверсійно-розвідувальної групи (ДРГ).

6 (1950) — 70 років тому народився (с. Грушка Ульяновського району, нині Благовіщенського) **Володимир Клеонтіївич Напханюк** (1950-2006), лікар, педагог. У 1978 закінчив Одеський медичний інститут ім. М.І. Пирогова. Доктор медичних наук (1990). Професор кафедри біологічної хімії, завідувач кафедри гістології, ембріології та цитології Одеського медичного інституту. З 1997 – дійсний член Академії медичних наук України. Автор понад 350 наукових праць, у тому числі кількох монографій, 10 навчально-методичних посібників. Створив свою наукову школу, яка розробляє шляхи збереження генофонду України.

7 (1870) — 150 років тому народився (с. Підмогильне Олександрійського повіту) **Лев Григорович Цицерошин** (1870 – після 1917), військовий діяч, поліцмейстер. **Закінчив Єлисаветградську військову прогімназію** та Одеське піхотне училище. У 1906 армійського капітана, як одного з кращих офіцерів, переводять на службу в Міністерство внутрішніх справ. У 1907 призначають поліцмейстером міста Ревеля (Талліна). За зразкове виконання своїх обов'язків (боротьба з терористами та кримінальними злочинцями) отримує чин підполковника (1909), нагороджується орденом Св. Анни II ст. (1910). З 1916 – поліцмейстер Нижнього Новгорода. Нижегородський губернатор дає йому таку характеристику: «Подполковника Цицерошина я лично знаю с 1906 года по прежней службе эстляндским вице-губернатором как отличного начальника полиции и человека безупречных нравственных качеств». Попри те, що штат нижегородських поліцейських був для такого великого міста замалим (266 чоловік, 28 околоточних наглядачів, 43 стражники та 173 городових), йому вдалося навести в місті зразковий порядок. Після Лютневої революції 1917 був

заарештований. На всі запити слідчої комісії щодо Цицерошина у Ревель надходили відповіді: «честен, неподкупен, компетентен». Після звільнення з-під варті керівництво міліції безуспішно благало Раду робітничих і селянських депутатів повернути Цицерошина на службу. Подальша доля невідома.

7

7 (1920) — 100 років тому народився (м. Єлисаветград) Володимир Олександрович Федоров (1920-1986), живописець. Виховувався у знаменитій родині музикантів Нейгаузів, *де його мати працювала служницею. Перші уроки малювання отримав від родички Нейгаузів, художниці Д.Р. Пржшховської (навчалася на ВРК ЄЗРУ в Ф.С. Козачинського, потім у Мюнхенській Академії мистецтв).* У 1940 закінчив Одеське художнє училище. Учасник Другої світової війни. **У 50-60-ті роки ХХ століття — провідний кіровоградський художник. Працював у Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї, художньо-виробничих майстернях Художнього фонду України. Виконав велику серію робіт, присвячених будівництву Кременчуцької ГЕС.** Член Спілки художників СРСР (1978). Працював у всіх жанрах живопису: портрет, пейзаж, натюрморт, тематична картина. Учасник багатьох всесоюзних, республіканських та зарубіжних виставок. **Більша частина творчої спадщини (понад 1000 робіт) подарована вдовою митця Ніною Георгіївною Федоровою обласному художньому музею.** Основні твори: «Лев Толстой вітає М.К. Заньковецьку», «Портрет С. Пузенкіна», «Корифеї українського театру», «Портрет матері», «Портрет дружини», «Портрет О.Б. Ільїна» та ін. **У 2008 на будинку, де Федоров жив з 1920 по 1962 (вул. Гоголя), встановлено меморіальну дошку. У 2014 світ побачив альбом «Кіровоградщина у творах художника В.О. Федорова» (автор-упорядник В.В. Петраков).**

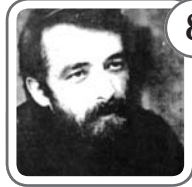
8

8 (1850) — 170 років тому народився (с. Мотронівка, Мотроно-Андріївка, Похитоново, нині у складі с. Новопавлівка Новоукраїнського району) Іван Павлович Похитонов (1850-1923), живописець, класик українського, російського, французького і бельгійського мистецтва. Виховувався у пансіоні Гумберта в Єлисаветграді, навчався у Полтавському кадетському корпусі, Миколаївській гімназії та Петровсько-Розумівській землеробській і лісовій Академії у Москві (з 1868). У 1869 за участь у революційному гурткові С. Нечасва виключений, перебував під наглядом поліції у Мотронівці. У 1870 вступив на природничий факультет Одеського університету, захоплювався орнітологією. **Обирався гласним Єлисаветградського земства (1874-1877). Зокрема 15.05.1875 Єлисаветградською повітовою земською управою запрошений у комісію для розробки питання про лісові розсадники.** З 1877 — у Парижі. Один з кращих мініатюристів європейського мистецтва. З 1904 — дійсний член Петербурзької

Академії мистецтв. Улюблений художник Льва Толстого і його родини. *Крім рідної Мотронівки та її мешканців, малював також село Микільське (масток своїх приятелів Угриновичів), що знаходилося поблизу с. Піщаний Брід Добровеличківського району. Мав намір заповісти всі свої твори Єлисаветградському міському художньому музею, що почав створюватися у 1913 благодійним Товариством поширення грамотності й ремесел.* На його честь названо одну з вулиць Льежа (передмістя Жюпіле). Нині Бельгійська і Російська АМ складають повний каталог творів І.П. Похитонова.

8 (1955) — 65 років тому народився (м. Кіровоград) **Сергій Костянтинович Хлустіков**, поет. Закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна, відвідував літературну студію «Сівач». Перші вірші друкувалися в інститутській багатотиражці «Радянський студент». Працював в органах МВС. Ліквідатор Чорнобильської катастрофи. Автор збірки поезій «Прощание у края дороги. Стихотворения 1973-2002 г.г.» (Кіровоград, 2003).

8

8 (1925) — 95 років тому народився (м. Олександрія) **Ліберт Лазарович Рувинський** (1925-2007), геолог. З 1935 по 1937 родина жила на Уралі. *Після того, як глава сім'ї був репресований, мати з дітьми повернулася в Кіровоград, в якому мешкали до 1941.* Учасник Другої світової війни, інвалід з 1943.

У 1951 закінчив геофізичний факультет Московського геологорозвідувального інституту. Отримав направлення в Сибірський геофізичний трест, відтоді вся трудова діяльність пов'язана з Сибіром. Брав участь у проведенні сейсморозвідувальних досліджень на території Красноярського краю, Новосибірської і Томської областей, Кузбасу і Казахстану. З 1951 до 1963 працював: начальником партії Єнисейської геофізичної експедиції, старшим інженером Абаканської геофізичної контори, головним інженером Сибірської геофізичної експедиції. Значна частина трудового шляху з 1963 по 1991 пов'язана з найбільшим галузевим закладом Сибіру – СНИИГГиМС (Сибирский научно-исследовательский институт геологии, геофизики и минерального сырья): старший науковий співробітник, завідувач сектору економіки геологорозвідувальних робіт на нафту і газ, провідний науковий співробітник. Кандидат геолого-мінералогічних наук (1969). Автор 29 наукових праць. Розробив та запровадив у практику прогресивні методики пошуку нафти і газу.

8

10 (1860) — 160 років тому народився (м Єлисаветград) **Олексій Георгійович Трамбицький** (1860-1922), архітектор. *Син фундатора і будівничого Зимового театру в Єлисаветграді (1867) Г.В. Трамбицького.* У 1877 закінчив Петровський кадетський корпус у Полтаві. У 1881 – Імператорську Академію мистецтв у Санкт-Петербурзі.

10

У 1884 за проект «великокняжого заміського замку» отримав від АМ велику золоту медаль і право на закордонне відрядження за державний кошт. Після повернення в Росію за виконані роботи у 1887 отримує звання академіка архітектури. З 1890 викладав у Вищому художньому училищі

при Академії мистецтв, професор (з 1895). З 1888 служив у Техніко-будівельному комітеті Міністерства внутрішніх справ, був архітектором Головного тюремного управління, а в 1898 його призначили архітектором Дирекції імператорських театрів. Працював однаково успішно в різних стилях. У 1901 за його проектом у Полтаві був споруджений міський театр під назвою «Полтавський просвітницький будинок ім. М.В. Гоголя» (на знімку). Брав участь у відновленні після великої пожежі театру в Нижньому Новгороді та реконструкції Маріїнського театру в столиці Російської імперії в стилі модерн в 1906, у Петербурзі збудував прибутковий будинок, який належав його дружині, Марії Олександрівні Трамбицькій, дочці відомого архітектора Крака. Шедевром архітектури визнано споруджений у неоруському стилі Головний ярмарковий будинок у Нижньому Новгороді. Серед закладів пенітенціарного типу, збудованих за проектом Олексія Трамбицького, виділяється будівля в'язниці у Царському Селі (1902).

8

10 (1895) — 125 років тому народився **Василь Вишиваний** (справжнє прізвище **Габсбург Вільгельм Льотрінген**) (1895-1951), військовий діяч. Австрійський архікнязь, ерцгерцог, онук австрійського імператора Франца-Йосипа. З 12 років жив у Західній Галичині, закохався у побут та звичаї українців, самостійно вивчив українську мову.

Навчався у військовій академії Вінер Нойштадті. Учасник Першої світової війни. Біля 3 мільйонів українців воювали у складі російської армії, а 250 тисяч – на боці австрійської армії. У 1918 – командир Легіону Українських Січових Стрільців. **Протягом червня-вересня 1918 проживав на Єлисаветградщині разом із розквартированим військом УСС. Всіляко сприяв культурно-просвітницькій діяльності січових стрільців.** Про це пише у своїх спогадах. За Директорії працював у Міністерстві Військових справ. Після поразки УНР жив на батьківщині в Австрії. У 1921 видав збірку поезій українською мовою «Минають дні». У 1947 схоплений радянською контррозвідкою у Відні; перебував у концтаборах, де й загинув.

11 (1800) — 220 років тому народилася (м. Орел) **Анна Петрівна Керн** (дівооче прізвище **Полторацька**, за першим чоловіком **Керн**, за другим **Маркова-Виноградська**) (1800-1879), мемуаристка, муза О.С. Пушкіна. До заміжжя безвізною жила у Лубнах на Полтавщині. **У 1817-1819, як дружина генерала Керна, мешкала**

в Єлисаветграді. Пушкін присвятив їй: вірші «Я помню чудное мгновенье...» (романс написав М. Глінка), «Я ехал к вам. Живые сны...», шість любовних листів. Авторка «Спогадів про Пушкіна» (1859, 1864, 1870, 1884), які високо цінують за щирість почуттів, за безцінні свідчення про поета. Історія кохання Пушкіна і Керн надихнула поета П. Антокольського на створення «Баллади о чудном мгновении».

11

11 (1960) — 60 років тому народився (м. Мала Виска) **Ігор Георгійович Тарасенко** (1960-2013), поет. **Закінчив Маловисківську ЗШ № 3, навчався в ПТУ в Олександрії.** Працював водієм, електрозварником, займався бізнесом. **Друкувався в часописі «Степ», обласних газетах «Молодий коммунар», «Вечірня газета» та ін.** У 1993 став переможцем Міжнародного літературного конкурсу «Гранослов», внаслідок чого побачила світ перша й остання поетична збірка «Засвоєння уроку» (1994). Талановитий самобутній поет з трагічною долею. Один із найяскравіших і найскладніших поетів сучасної української літератури, постмодерніст. Експериментував з віршами класичної форми, використовував також верлібри та білі вірші з внутрішніми римами. Його творчість високо оцінили відомі поети Ігор Римарук, Тарас Федюк, Василь Герасим'юк, який написав передмову до збірки поезій «Але», яка ще й досі чекає на свого видавця. **Стояв біля витоків створення Кіровоградського обласного відділення Асоціації українських письменників.**

11

12 (1850) — 170 років тому народився (Подільська губернія) **Мелетій Карпович Крижановський** (1850-1933), педагог. Навчався у Подільській духовній семінарії, у 1878 з відзнакою закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету в Одесі, учень В.І. Григоровича. У 1878 захистив дисертацію «Весільні обряди і пісні подолян», був визнаний гідним ступеня «кандидат наук». **20 років викладав російську словесність у Єлисаветградській чоловічій гімназії. Автор багатьох статей про удосконалення шкільної справи, які друкувалися у всеросійських педагогічних виданнях, уклав підручник «Повторный курс русского языка» (1881). У 1900 в Єлисаветграді (друкарня Д.М. Шполянського) надрукований підручник «Русская грамматика: курс первых трех классов». Дочки Ольга, Лідія і Євгенія також стали викладачами. Один із засновників Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897). Мав великий авторитет серед педагогів, учнів і батьків. Тепло згадують Крижановського його видатні вихованці: Дон-Амінадо у книзі мемуарів «Поезд на третьем пути», О. Семененко у книзі «Харків, Харків... Спогади емігранта» та ін. 4.09.1907 заснував власну приватну 4-класну гімназію (у 1911 вона отримала статус державної).**

12

мала статус повної, 7-класної), яка утримувалась на кошти з плати за навчання. У 1914 в гімназії було 130 учнів і 13 педагогів. Знаходилась у спеціально збудованому приміщенні, в якому нині розміщується колегіум суспільно-природничо-гуманітарної спеціалізації. У гімназії Крижановського навчався Арсеній Тарковський з 1916 по 1923.

12

12 (1850) – 170 років тому народився (містечко *Нова Прага Олександрійського повіту*) **Олексій Захарович Попільницький** (1850-1929), історик, бібліофіл, педагог і громадський діяч. *Навчався у Єлисаветградському духовному училищі, Херсонській духовній семінарії, на юридичному факультеті Одеського університету (закінчив у 1873). Кандидат права. З 1874 по 1880 займався педагогічною діяльністю, зокрема викладав у Новгородківській земській учительській школі Олександрійського повіту (1878-1880).* Працював у статистичному бюро Полтавського земства (з 1881). У 1890 – помічник діловода у канцелярії Департаменту Державного контролю. Дослідник селянської реформи 1861. Працю «Значення переоцінки повинностей у селянській справі» (1891) вивчив та законспектував Ф. Енгельс. Дві праці включено до фундаментального видання «Великая реформа» (1911). Друкувався під псевдонімами «Алексей Народолюбец, А. Пражский». Наприкінці життя працював у *Новій Празі (1915-1929). Зібрав унікальну бібліотеку, частина якої, а також його особовий фонд у 1929 збагатили фонди всенародної бібліотеки України. У 2009 за сприяння відомого новопразького краєзнавця Ф.М. Плотніра у Києві видано монографію «Бібліотека та архів Олексія Захаровича Попільницького» (автор Л.М. Дениско).*

12

12 (1855) – 165 років тому народився **Микола Миколайович Синельников** (1855-1939), актор, режисер, антрепренер, педагог. Театральну діяльність розпочав у 1873 у хорі харківського театру Дюкова, 4.01.1874 виконав свою першу драматичну роль. *У ті роки принаймні двічі побував на гастролях в Єлисаветграді, згадає про це у своїй «Спогадах» (1975).* Був музично обдарованим, мав м'який красивий тенор, у його репертуарі було до 40 ролей в оперетках (виступав у них до 1888). Кращі драматичні ролі: Молчалін («Горе от ума» Грибоєдова), Лаерт («Гамлет» Шекспіра); Вово («Плоды просвещения» Л. Толстого). У 1882 почав режисерську роботу. У 1886 спільно з М. Бородаєм організував своє перше акторське товариство (Воронеж, потім Харків). Під його керівництвом 19.09.1893 дебютувала на професійній сцені видатна актриса В.Ф. Комісаржевська. Поставив багато спектаклів, які увійшли в історію російського театрального мистецтва. Був видатним реформатором театральної справи. У 1907 повернувся до Харкова і керував міс-

цевим театром до 1925, який перетворив в один з кращих у країні. Викладав у Харківському театральному училищі. *У мемуарах зазначає, що вирішальний вплив на його формування справило знайомство з українською трупю М.Л. Кропивницького, який вперше продемонстрував, що таке акторський ансамбль.*

13 (1870) — 150 років тому народився **Леопольд Годовський** (1870-1938), польський піаніст-віртуоз, педагог і композитор. Перший концерт дав у віці 9 років, у 1886 брав уроки у Ф. Ліста. Навчався у Вищій школі музики в Берліні (1884) і у К. Сен-Санса в Парижі. Викладав у Чиказькій і Філадельфійській консерваторіях (1894-1900), керував Школою майстерності в Академії музики у Відні (1909-1914). **У 1905 у нього брав уроки Єлисаветградець Генріх Нейгауз.** З 1914 жив у Нью-Йорку. Як піаніст прославився винятковою технічною майстерністю. Відомий як автор транскрипцій здебільшого творів французьких клавесиністів, сюїт І.С. Баха, етюдів Ф. Шопена, вальсів Й. Штрауса та інших. Автор творів для фортепіано. З 1905 гастролював у Росії. *Підтримував дружні стосунки з Г. Нейгаузом, якого називав «честным, гениальним человеком, настоящим, благородным художником». Приятелював з Каролом Шимановським. На запрошення Нейгауза і Шимановського відвідав Єлисаветград у жовтні-листопаді 1913, дав кілька концертів. На його смерть Генріх Нейгауз відгукнувся статтю «Памяти Леопольда Годовского» (журнал «Советская музыка», 1939, № 3).*

15 (1915) — 105 років тому народився (с. Митрофанівка Новгородківського району) **Петро Варналович Полоз** (1915-1963), військовий льотчик надзвичайно трагічної долі. У 1937 закінчив Ворошиловградську військову школу льотчиків у званні лейтенанта. Брав участь у боях з японцями на Халхін-Голі (1939), збив один японський літак, нагороджений орденом Леніна. У 1940 закінчив Липецькі вищі авіаційні курси удосконалення командного складу. Учасник Другої світової війни. Був командиром ескадрильї. Брав участь у боях під Одесою, Харковом, Сталінградом, на Курській дузі, у визволенні України. Нагороджений двома орденами Леніна, орденом Червоного Прапора та ін. Мав декілька поранень, горів у літаку. Герой Радянського Союзу (10.02.1942). За роки війни здійснив 254 бойові вильоти, збив 19 літаків (8 особисто, 11 у групі). У 1947 підполковник Полоз за станом здоров'я був демобілізований. Працював пілотом урядових спецрейсів цивільної авіації. У стані афекту під час сімейної сварки застрелив сусіда (ним виявився начальник особистої охорони М.С. Хрущова) та його дружину. Тому суд не взяв до уваги жодної пом'якшувальної обставини і засудив 7.12.1962 Героя до вищої міри покарання. А після розстрілу 19.07.1963 його позбавили цього звання.

Лише у наш час робляться спроби якщо не виправдати, то принаймні з'ясувати, що тоді сталося і чому радянський суд вчинив так немилосердно. Про це, зокрема, розповідається у книгах А. Ворожейкіна «Небо истребителя» (1991), В. Конєва «Герои без Золотых Звезд. Прокляты и забыты» (2008) та ін. Нарис про Полоза у книзі Конєва називається «Взрывной характер».

15

15 (1960) — 60 років тому народився (м. Новомиргород) **Олександр Юрійович Жовна**, письменник, педагог, кіносценарист, режисер. У 1982 закінчив дефектологічний факультет Київського педагогічного інституту. **3 1981 працює у Новомиргородському дитячому будинку-інтернаті для дітей з помірною розумовою відсталістю (імбецилів) на посаді вихователя-олігофренопедагога.** Пише українською та російською мовами. Дебютував 1991 новелами «Історія одного похорону», «Вчитель з минулого», «Наталочка» у журналі «Дзвін». Перша книга «Партитура на могильному камені» (новели та повість) вийшла у 1991. За повістю Одеською кіностудією знято художній фільм (1995). Екранізовано також оповідання «Second hand» (2005). Друга книга оповідань та повістей «Вдовушка» (1999) відзначена премією «Благовіст» Національної спілки письменників України. Психолого-педагогічні спостереження над розумово неповноцінними дітьми лежать в основі сюжетів низки творів: оповідання «Ранковий сон», повість «Експеримент» та ін. За мотивами останнього твору відомий кінорежисер Р. Балаєв зняв художній фільм «Ніч світла» (2004). У 2008 дебютував як режисер, екранізувавши власне оповідання «Маленьке життя». У 2019 за власним сценарієм здійснив постановку повнометражної художньої стрічки «Історія Лізи». Був членом Національної спілки письменників України. Член Національної спілки кінематографістів України. **Лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка за книгу «Її тіло пахло зимовими яблуками» (2008). Заслужений діяч мистецтв України (2008).**

16

16 (1980) — 40 років тому народився (м. Кіровоград) **Сергій Юрійович Назаренко**, спортсмен (футболіст), півзахисник. **Вихованець ДЮСШ «Зірка» (Кіровоград)** та Дніпропетровського спортінтернату. З 1997 по 2011 грав за дніпропетровський «Дніпро»: 266 матчів, 54 голи. З 2011 по 2013 виступав за сімферопольську «Таврію»: 71 матч, 16 голів. Гравець Національної збірної України (2003-2012). Провів у її складі 56 матчів, забив 12 голів. Учасник чемпіонату світу в Німеччині (2006). Автор переможного голу у ворота збірної Англії у відбірковому матчі до чемпіонату світу 2010. За свою футбольну кар'єру у матчах чемпіонатів та кубка України, єврокубках та виступах за збірну забив 100 голів. Двічі був визнаний кращим фут-

болістом України (2006 та 2007). Заслужений майстер спорту України. Кавалер ордена «За мужність» III ст. (2006).

17 (1885) — 135 років тому народився (с. *Єлизаветградка Олександрівського району*) **Юрій Жевченко** (1885 — помер близько 1938), церковний діяч. Закінчив духовну семінарію та Одеський університет (1911). У 1912-1914 — учитель 1-ї Одеської гімназії. 1914 висвячений на священника. Під час Першої світової війни служив у російській армії. 1917-1918 — душпастир Інструкторської школи старшин у Києві. Член Кирило-Мефодіївського братства, що об'єднало прихильників автокефальної Української церкви після 1-ї (січень 1918) сесії Всеукраїнського православного церковного собору. З 1920 — настоятель парафії у м. Сквирі на Київщині, священник Андріївської церкви у Києві, член Всеукраїнської православної церковної ради. У квітні 1922 висвячений на єпископа Сквирського УАПЦ, 1924-1927 — єпископ Полтавський, 1928-1929 — єпископ Одеський. У 1929 заарештований ГПУ в Одесі. Засуджений до 8 років ув'язнення, засланий до Сибіру. В 1937 повторно заарештований, загинув у Карагандинському таборі. *Дочка Тамара Жевченко — актриса, дружина письменника Ю. Яновського.*

17

17 (1920) — 100 років тому народився (с. *Соломірка, тепер с. Порик на Вінничині*) **Василь Васильович Порик** (1920-1944), учасник Французького Руху Опору часів Другої світової війни, національний герой Франції. **У 1936 закінчив Бобринецький сільськогосподарський технікум**, у 1941 — Харківське піхотне училище. Потрапив у полон восени 1941, був вивезений у табір примусової праці Бомон у Франції, де очолив підпільну організацію в'язнів. Після втечі з Бомону у березні 1944 став членом керівництва французького штабу партизанів на півдні Франції. На його могилі встановлено пам'ятник. Герой Радянського Союзу (1964). *Ім'я героя присвоєно Бобринецькому сільськогосподарському технікуму (нині Бобринецький коледж ім. В. Порики Білоцерківського національного аграрного університету). На будівлі коледжу встановлено меморіальну дошку.* В 1970 на кіностудії ім. О. Довженка за біографією Василя Порики знято художній фільм «В'язні Бомону» (режисер Юрій Лисенко). В 2015 Інститут національної пам'яті випустив 10 плакатів з фотознімками та короткими анотаціями, присвяченими українцям, що воювали в арміях союзників у роки Другої світової війни. Серед них представлений і Василь Порик.

17

18 (1855) — 165 років тому народився **Сергій Сергійович Глаголь** (справжнє прізвище **Голоушев**) (1855-1920), художник, мистецтвознавець, художній та літературний критик. За фахом — лікар. Автор монографій про худож-

18

ників І. Левітана, М. Нестерова, В. Сурикова та ін. *На початку ХХ століття був членом Художньої секції Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності та ремесел, яке займалося створенням у місті художнього музею. Приїздив на І Єлисаветградську художню виставку (1913), 18.04. та 19.04. у залі Громадського зібрання прочитав лекції «Шукання краси та правди у російському живописі». Надрукував дві статті про єлисаветградську виставку у місцевої газеті «Голос Юга», давши їй високу оцінку. Відзначив творчість єлисаветградця С.І. Данишевського – «яскравого представника новітніх течій у мистецтві».*

19

19 (1945) – 75 років тому народився (сміт Нова Прага Олександрійського району) **Станіслав Леонідович Євсеєнко**, футболіст і тренер. *Вихованець ДЮСШ «Зірка» Кіровоград.* Амплуа – атакувальний півзахисник. *Грав за команду «Зірка» у 1962 та 1963: провів 26 матчів, забив 13 голів.* Виступав у вищій лізі радянського футболу за команди «Шахтар» (Донецьк) і «Дніпро» (Дніпропетровськ) (1965-1976), зіграв близько 300 матчів, забив 42 голи. Зіграв один матч за молодіжну збірну СРСР. Майстер спорту СРСР (1967). Закінчив Київський інститут фізкультури. У 1979-1980 тренував команду «Нива» (Підгайці). Виступав за збірну ветеранів України. Включений до «Тернопільського енциклопедичного словника» (2004).

20

20 (1900) – 120 років тому народився (м. Єлисаветград) **Ієремія Якович Айзеншток** (1900-1980), літературознавець. *Син провізора земської аптеки в Єлисаветграді, дійсного члена Єлисаветградської громадської бібліотеки (з 1903).* У 1921 закінчив історико-філологічний факультет та аспірантуру Харківського університету. З 1925 по 1931 – учений секретар Інституту української літератури ім. Т.Г. Шевченка. З 1934 і до кінця життя викладав у ленінградських вузах. Кандидат філологічних наук (1935). Автор праць з історії російської та української літератур, російсько-українських літературних зв'язків, текстології. Дослідник творчості Г. Квітки-Основ'яненка, Є. Гребінки, Т. Шевченка, М. Коцюбинського, І. Франка та ін. За його редакцією 1925 вийшло перше повне, коментоване видання «Щоденника» Т. Шевченка. Наукова й організаційна діяльність Ієремії Айзенштока залишила помітний слід в історії українського академічного літературознавства ХХ століття. З його ім'ям пов'язано переосмислення феномена «котляревщини» в українському письменстві кінця ХVІІІ – першої половини ХІХ століття (Гулак-Артемівський, Квітка) й становлення шевченкознавства як самостійної дисципліни, що увінчалось створенням 1926 року за дієвої участі Айзенштока Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України.

Завдяки Айзенштоку в Україну з Москви та Ленінграда повернули унікальні речі Т.Г. Шевченка: лист поета до Г. Квітки-Основ'яненка, п'ять художніх полотен Кобзаря, автограф поеми «Мар'яна-черниця», 80 малюнків. У 2003 вийшла книга «Ієремія Айзеншток. Автобіографія. Вибрані листи (1910-ті – 1920-ті роки)».

20 (1905) — 115 років тому народився (с. Олексіївка Олександрійського повіту, нині с. Калинівка Знамянського району)

Тимофій Васильович Горб (1905-1973), ветеринарний лікар. У 1927 закінчив Харківський зоотехнічний інститут. Викладав у Московському ветеринарному (1938-1940), Кишинівському (1940-1941) і Казахському (1941-1943) сільськогосподарських інститутах, Всесоюзному інституті тваринництва (1943-1948). Доктор сільськогосподарських наук (1943), професор (1943). З 1948 до 1971 читав курс лекцій у Харківському зооветеринарному інституті, з 1956 – завідував кафедрою. Основний напрям наукової діяльності – розробка методів раціонального використання основних видів кормів для худоби, зокрема зеленої маси та зерна кукурудзи, гички цукрових буряків, трав'яного борошна. Запропонував нові препарати, що нейтралізують негативний вплив щавлевої кислоти на організм великої рогатої худоби. Автор понад 100 наукових праць.

20

20 (1920) — 100 років тому народився (с. Злинка Маловисківського району) **Михайло Петрович Миценко**

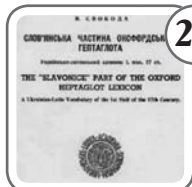
(справжнє прізвище **Колечкін**) (1920-2001), письменник, публіцист, критик. *Навчався у Маловисківській СШ № 3.* Учасник Другої світової війни. У 1946 закінчив філологічний факультет Одеського університету. Вчителював, працював в органах народної освіти Харківщини. Був редактором відділу прози журналу «Прапор» (Харків), заступником відповідального секретаря Житомирської обласної організації Спілки письменників УРСР. Автор 20 книжок прози (оповідань, повістей) та 4-х романів: «Криця» (1976), «Степова роса» ((1982), «Лелеки» (1984), «П'ють голуби воду» (1989).

20

20 (1925) — 95 років тому народився (сmt Компаніївка) **Віктор Леонтійович Свобода**

(справжнє прізвище **Тканов**) (1925 – помер 1992 у графстві Кент, Англія), філолог-україніст, перекладач, політолог, громадський діяч, педагог. *Батько був репресований у 30-ті роки ХХ ст. До 1943 жив у Компаніївці.* Після Другої світової війни мешкав у Західній Європі (Відень, Лондон з 1948). Навчався в Інституті слов'янознавства Лондонського університету. Був одним з перших членів Української студентської громади у Великій Британії, заснованої у 1948. Став першим в Англії учителем

20

української мови та літератури, викладав також російську словесність. Голова екзаменаційного комітету британських середніх шкіл (з 1988). Автор українознавчих матеріалів до англomовних енциклопедій, досліджував ранню українську лексикографію, взаємини Т. Шевченка і В. Белінського тощо. З 1960 вів хроніку політичних та цензурних переслідувань української інтелігенції. Редактор англійського перекладу праці І. Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?».

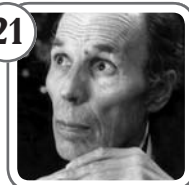
21

21 (1905) — 105 років тому народився (с. *Куцєволівка Онуфрїївського району*) **Тимофій Максимович Шашло** (1915-1989), педагог, письменник. До війни закінчив педтехнікум та три курси Полтавського педагогічного інституту. *Працював учителем математики, директором Млинівської школи Онуфрїївського району.* Учасник Другої світової війни. Герой

Радянського Союзу (1941). Цього почесного звання удостоєний одним з перших серед танкістів. Війну закінчив підполковником, визволяв Румунію, Угорщину, Чехословаччину, воював з Японією. Згодом очолював Київський обласний відділ народної освіти (1951-1957), понад 20 років був проректором Київського педагогічного інституту. Кандидат історичних наук (1962). Доктор педагогічних наук (1972), професор Київського педагогічного інституту ім. М. Горького. Заслужений вчитель УРСР. Автор понад сімдесяти наукових праць, монографій та великої кількості статей у спеціальній пресі та документальних повістей: «Дорожче за життя», «Алмази шліфують», «Батько і син». Похований на Байковому кладовищі.

21

21 (1940) — 80 років тому народився (с-ще *Шевченкове, нині м. Долинська*) **Георгій Андрійович Вазін** (1940-2002), диригент, педагог. У 1966 закінчив факультет військових диригентів Московської державної консерваторії ім. П.І. Чайковського. У 1966-1972 – диригент військових оркестрів. З 1972 по 1982 – диригент симфонічного оркестру Херсонського музичного училища. Організатор (1976) і художній керівник камерного оркестру «Гілея» Херсонської філармонії. Творчий колектив, який він очолював 25 років, був одним з кращих камерних оркестрів України. Лауреат першого республіканського конкурсу камерних оркестрів (1978). Гастролював у багатьох країнах світу. У 1991 матеріали про Вазіна за популяризацію національного музичного мистецтва включено до експозицій лондонського Міжнародного музею музики серед кращих музикантів світу. Народний артист УРСР (1990).

21 (1980) — 40 років тому народився (с. *Торговиця Новоархангельського району*) **Іван Альбертович Аліщенко** (1980-2014), офіцер, капітан Збройних Сил України, герой АТО. Закінчив спочатку військовий лицей, а потім Одеський інститут сухопутних військ. Проходив службу у 17-й танковій дивізії, у 17-й

окремі танковій бригаді. З початку літа 2014 брав участь в АТО. Командир роти 78-го окремого батальйону матеріально-технічного забезпечення. Загинув 18.10.2014 під час виконання бойового завдання у смт Велика Новосілка (Донецька область). *Похований 20.10.2014 на цвинтарі рідного села Торговиця.*

22 (1865) — 155 років тому народився (с. Пирогів, околиця Києва) **Григорій Іванович Грушевський** (1865-1922), педагог, літератор, двоюрідний брат першого Президента України М.С. Грушевського. Закінчив Київську духовну семінарію. *Упродовж багатьох років (з 1897 по 1919) обіймав посаду вчителя підготовчого класу та регента церковного хору Златопільської чоловічої гімназії, керував місцевим аматорським театром, організував літературно-музичні вечори. Після Лютневої революції 1917 разом з викладачем історії та латини Миколою Зеровим розробляв проект перетворення Златопільської гімназії в учительський інститут.* Вірші та оповідання під псевдонімами Грицько Чулай і Петро Голота друкувалися у часописах «Зоря», «Правда», «Дзвінок». Автор збірки оповідань «На святім вечері» (1892), збірки поезій «Зірка» (1894), трьох п'єс. Захоплювався етнографічними студіями та фольклором (записи народних пісень надсилав М. В. Лисенку). Братові Михайлу писав: «Я клянуся, як ти, бути вірним сином нашої України». У 1919 був звільнений з гімназії як «класово ворожий елемент», загинув від голоду.

22 (1870) — 150 років тому народився (м. Галич Костромської губернії) **Павло Львович Снежневський** (1870-1938), бджоляр. Бджолярством захопився в дитинстві на пасіці батька. *З 1898 по 1908 працював інструктором з бджолярства в Єлисаветградському земстві. Відкрив тут показову земську пасіку, посилено пропагував серед селян рамкове бджільництво.*

Надзвичайно зацікавився українськими степовими бджолами. Його вразила їхня висока медопродуктивність, витривалість, миролюбство, мала рійливість. Порівнюючи багато років корисні якості середньоросійських, кавказьких та українських степових бджіл, перевагу віддавав останнім, назвавши їх «нашим пчелиним сокровищем». З 1908 по 1914 працював урядовим інструктором з бджільництва у Воронезькій губернії, а після 1914 – в Орловській. Створив у бджільництві свою школу, яка ґрунтується на зоотехнічному методі. Автор великої кількості наукових праць, які вражали читача оригінальністю та новизною порушених питань, численних цікавих й оригінальних статей з бджільництва. Дотепер не застаріли його книги: «Складывание гнезд на зиму» (1925) та «Инстинкты семьи пчел» (1927).

22

22 (1940) — 80 років тому народився (с. Таужне Гайворонського району) Іван Денисович Дідур, скульптор. Після закінчення Яворівського художнього професійно-технічного училища *працював майстром художньої різьби по дереву при Кіровоградській меблевій фабриці, обласному Палаці піонерів, обласній станції юних техніків*. У 1979 закінчив скульптурний факультет Київського художнього інституту, з 1979 по 1981 удосконалював майстерність у творчих майстернях Академії мистецтв у професора В.З. Бородея. Майстер станкової і монументальної пластики; *автор пам'ятника землякам, які не повернулися з війни в Гайвороні*. Основні твори: «Дороги» (1982), «Роздуми» (1983), «Піста» (1984), «Маленький скульптор» (1987), «Українська муза» (1991). Член Національної спілки художників України (1985).

23

23 (1935) — 85 років тому народився (м. Богуслав на Київщині) Йосип Григорович Спектор, поет, педагог. Після війни закінчив філологічний факультет Саратовського педагогічного інституту. Працював учителем і вихователем у загальноосвітніх навчальних закладах Росії (Саратовська область) та України (Черкаська область). *В Олександрії на Кіровоградщині живе з 1983. Вкладав історію, філософію та етику в Олександрійському педагогічному училищі, нагороджений медаллю А.С. Макаренка*. Пише російською і українською мовами. Вірші публікувались у популярних московських часописах: «Знамя», «Юность», «Литературная газета», «Литературная Россия» та ін. Підготував і видав збірки поезій: «Во мне отозвалось» (2000), «Приемли этот мир» (2005), «Єдина рима» (2008), «Избранное» і «Семейный альбом», «И все же – верую». *Разом з дружиною Файною Наумівною (у шлюбі вони понад 50 років) створив в Олександрії поетичний салон*. Представлений в унікальній антології російської поезії «Провинциальная Россия» (укладач І. Шкляревський, 2001) віршем «Возвращение» (1957). Член Спілки російських письменників, лауреат літературних премій імені Володимира Соколова та Абрама Кацнельсона.

23

23 (1965) — 55 років тому народився (м. Новоукраїнка) Роман Андрійович Майданик, правознавець. У 1989 закінчив юридичний факультет Київського університету. З 1998 – доцент кафедри цивільного права юридичного факультету Київського Національного університету ім. Тараса Шевченка. З 2007 і по теперішній час – її завідувач. Доктор юридичних наук (2003), професор. Адвокат з 1995. З 2016 – арбітр Міжнародного комерційного арбітражного суду при Торговельно-промисловій палаті. Член науково-консуль-

тативної ради при Верховному Суді України. Член Академії європейських юристів приватного права. Автор монографій: «Траст: власність і управління капіталами» (1996), «Проблеми довірчих відносин в цивільному праві» (2002), «Розвиток приватного права України» (2016), підручника «Цивільне право України» (2002, 2003, 2004) та ін. Академік Академії правових наук України.

25 (1940) — 80 років тому народився (м. Бобринець) **Валерій Петрович Корнієць**, поет, педагог. *Закінчив філологічний факультет (російське відділення) Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Працював учителем, завучем та директором у школах м. Кіровограда. Одним з перших на Кіровоградщині запровадив нову на той час кабінетну систему навчання та започаткував для школярів військово-спортивну гру «Зірниця».*

23

З 1983 по 1987 перебував у відрядженні в Демократичній Республіці Афганістан, працював радником Головного управління шкіл-інтернатів при Раді Міністрів ДРА, займався створенням шкіл-інтернатів для дітей-сиріт. Вірші «для себе та друзів» писав з юності. Однак перший збірник віршів «Судьбы веретено» (2010) наважився, за наполяганням шанувальників поезії, надрукувати лише до свого 70-річчя. Його висока оцінка знавцями поетичного слова надихнула на публікацію наступних книжок: «Струны души» (2011), «Над кручею» (2012), «Вкус Полюны» (2013), «Шаг за горизонт» (2015), «Я не зраджу» (2015), «Осколки» (2016), «На зламі часу» (2017), «Спираль времени» (2018) та ін. У 2013 до 200-річчя від дня народження Т.Г. Шевченка підготував книгу «Перо поета», яка містить переклади на російську мову поезій Кобзаря та творів відомих українських поетів, йому присвячених. Член обласної організації Всеукраїнської творчої спілки «Конгрес літераторів України».

25 (1985) — 35 років тому народився (сmt Новоархангельськ) **Сергій Іванович Сурженко** (1985-2015), військово-службовець, герой АТО. *Закінчив ПТУ № 30 у селі Торговиця Новоархангельського району, механізатор-тракторист. Працював трактористом в ПСП «Лан». Займався спортом, брав участь у шкільних і районних змаганнях з футболу та інших видів спорту. З 2005 по 2007 проходив строкову службу в прикордонних військах. 7.08.2014 добровольцем пішов до Збройних Сил України: старший навідник 95-ї окремої аеромобільної бригади. Брав участь у багатьох операціях, які проходили по периметру зони АТО. 18.01.2015 отримав смертельні поранення поблизу села Спартак (Ясинуватський район) у бою з російськими збройними формуваннями в районі Донецького аеропорту. Упізнений у Дніпропетровському морзі. Похований у сmt Новоархангельську. Нагороджений орденом «За мужність»*

25

III ст. (23.5.2015, посмертно). **У квітні 2016 в Новоархангельську відбувся кубок з аматорського футболу пам'яті Сергія Сурженка.**

26 (1885) – 135 років тому народилася (м. Єлисаветград) **Євгенія Іванівна Зільберберг** (1885-1942), революційна діячка (есерка). **Сестра знаменитого терориста Льва Зільберберга, уродженця Єлисаветграда.** Була членом Бойової групи есерів Бориса Савінкова у 1909-1911 (возила динаміт з Фінляндії у Петербург). Стала його дружиною. Після розлучення вийшла заміж за колишнього кавалерійського офіцера, князя Георгія Ширинського-Шихматова (1890-1942). Жила у Парижі. Приятелювала з Мариною Цветаєвою, Вірою Буніною та іншими видатними жінками російської еміграції. Відзначалася надзвичайною вродою. В одному з листів М. Цветаєвої до В. Буніної 1933 року про уродженку Єлисаветграда сказано наступне: *«Рядом с Вами шла, можно сказать, шествовала – тоже тогда красавица, нынешняя Княгиня Ширинская, а тогда даже еще не Савинкова, у которой до сих пор глаза совершенно невероятной красоты. Мы с ней часто видимся... Она мне говорила о своих угрызениях совести, что до сих пор не ответила на Ваше чудное письмо, а я утешала, что Вы сами подолгу не отвечаете, и по той же причине – исчерпывающего ответа».*

27

27 (1910) – 110 років тому народився (м. Олександрія) **Наум Самійлович Грановський** (1910-1984), фотограф. З 1926 по 1984 – фотокореспондент Фотохроніки ТАРС. Учасник Другої світової війни. З 1941 по 1945 – військовий фотокореспондент газети Московського фронту протиповітряної оборони «Тревога». Фотографії того часу зберігаються у Центральному Музеї Збройних Сил. Його вважають найвидатнішим фотолітописцем Москви, яку він знімав майже 60 років поспіль. У 1984 побачив світ унікальний фотоальбом Грановського «Москва, год за годом». Фотознімки Грановського цінуються за те, що вони не є технічною репродукцією міської архітектури, а відображають стиль часу через людей і деталі міського побуту. Учасник багатьох виставок. У 2010 Фотогалерея імені Братів Люм'єр представила виставковий проект, підготовлений до 100-річчя Грановського. Заслужений працівник культури РРФСР (1975).

28

28 (1865) – 155 років тому народився (м. Єлисаветград) **Гільєл Золотар'ов** (1865-1921 у Нью-Йорку), публіцист, прозаїк, драматург. **Батько – кравець за фахом – був одним з перших членів Духовно-біблійного братства, організованого Я. Гордіним в Єлисаветграді. Навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі. У 1882 разом з батьками після першого єврейського погрому в Єлисаветграді (1881) виїхав до США, де батько мав намір заснувати єврейську комуністичну колонію. Там юнак захопився анархізмом,**

жив у Нью-Йорку, працював кравцем, вивчав медицину. У 1891 отримав диплом лікаря. З 1888 виступав у пресі зі статтями літературно-мистецької тематики, а також з питань анархізму і соціалізму. Перший збірник оповідань «У потоці життя» вийшов у Нью-Йорку в 1908. У 1917 була поставлена п'єса «За її дітей». Автор п'єс: «Визволення», «Буря душі», в яких змальовувався революційний рух в Америці. Дуже часто змінював свої політичні погляди: анархізм – соціалізм – націонал-сіонізм. У 1924 у Нью-Йорку вийшли його вибрані твори у 3-х томах.

28 (1845) – 175 років тому народився (м. Канів) **Олексій Олександрович Андрієвський** (1845-1902), педагог, історик, літератор і публіцист. У 1865 закінчив історико-філологічний факультет Київського університету. Вчителював у гімназіях Катеринослава, Одеси, Києва, Тули. Перебував на засланні за українофільство (1877-1881). **З 1885 по 1890 працював інспектором Златопільської гімназії, автор «Исторической записки о Златопольской прогимназии» (1887).** З 1896 і до кінця життя – директор сирітського будинку в Одесі. Один з ініціаторів створення «Київського товариства сприяння початковій освіті». Автор статей і наукових розвідок з історії Запорізької Січі, Правобережної України і Києва, організував видання популярних брошур з різних галузей знань. Член Історичного товариства Нестора-літописця, Одеського товариства історії і старожитностей та ін.

28

28 (1950) – 70 років тому народилася (с. Петрострів Новомиргородського району) **Валентина Іванівна Ковпан** (1950-2006), спортсменка (стрільба з лука). Виступала за львівську команду товариства «Буревісник». Чемпіонка світу 1973 і 1975 у командних змаганнях. Чемпіонка Європи (1978) в особистих і командних змаганнях. Срібний призер першості світу 1973 і 1975 в особистих змаганнях. Срібний призер літніх Олімпійських ігор 1976. Заслужений майстер спорту СРСР (1976). За фахом – лікар-стоматолог. Зникла безвісти у 2006 по дорозі додому.

28

лютий (1885) – 135 років тому народився (с. Молдовка Голованівського району) **Всеволод Олександрович Голубович** (1885-1939), політичний і державний діяч. Закінчив Кам'янець-Подільську духовну семінарію, згодом Київський політехнічний інститут (1914). Працював начальником дистанції Південної залізниці, обирався гласним Одеської міської думи, заступником голови. З 1912 – член Української партії соціалістів-революціонерів, з 1917 – один з лідерів УПСР. У першому українсько-

му уряді – генеральний секретар шляхів сполучення, торгівлі й промисловості. У 1918 очолював українську делегацію на мирних переговорах у Брест-Литовську. З 31 січня по 21 квітня 1918 – Голова Ради народних міністрів та міністр закордонних справ УНР. Брав участь у розробці Конституції УНР. Репресований радянськими каральними органами. У 2005 з нагоди 120-річчя від дня народження Голубовича Національний Банк України випустив ювілейну монету з його портретом номіналом 2 гривні.

1.02.1920 (100 років тому) – На Єлисаветградщині створено місцеві органи радянської влади.

8.02.1875 (145 років тому) – Аматорський театральний гурток у приміщенні Єлисаветградського Громадського Зібрання вперше виконав музичну картину П. Ніщинського «Вечорниці».

8.02.1920 (95 років тому) – Утворена Єлисаветградська повітова робітничо-селянська інспекція як орган радянського контролю за діяльністю державних підприємств, установ і громадських організацій.

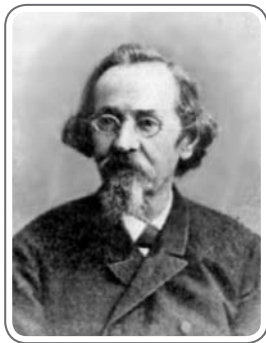
10.02.1920 (100 років тому) – На підставі наказу відділу управління Єлисаветградського повітового ревкому «Про розпуск міської та повітової управ» створена комісія по ліквідації Єлисаветградського міського та земського самоврядування, яка працювала до 1 травня 1920 року.

11.02.1920 (100 років тому) – Утворена Єлисаветградська рада народних судів для розгляду касаційних справ і приватних скарг на вироки народних судів повіту.

27.01.1880 (140 років тому) – Засноване Єлисаветградське вікаріатство Херсонської єпархії, яке проіснувало до 1930-х рр.

28.02.1900 (120 років тому) – Єлисаветградська міська дума вшанувала 35-річчя громадської діяльності гласного Єлисаветградського повітового земського зібрання П.О. Зеленого, одеського міського голови.

УКРАЇНОФІЛ МИТРОФАН ЛАЩЕНКО ТА ЙОГО РОДИНА

Митрофан Лашченко

У 4-му томі «Енциклопедії українознавства», що видавалася українською діаспорою у Парижі та Нью-Йорку в 1962 році, натрапив на інтригуючу інформацію: «Лашченко Митрофан (1832-1903), громадський діяч, інспектор духовного училища в Єлисаветграді, згодом у Херсоні; в 1870-х роках заснував українську громаду в Єлисаветграді». Так само й у біографічній довідці про його сина, видатного українського ученого-правознавця Ростислава Лашченка (1878-1929) зазначається, що він «народився в Єлисаветграді у сім'ї інспектора духовного училища, засновника місцевої української громади

Митрофана Лашченка (1832–1903)». А тим часом, донедавна вважалося, що це зробив лікар Опанас Михалевич (1848-1925). Деякі краєзнавці, щоправда, вважають засновником місцевої громади викладача Єлисаветградського кавалерійського училища Миколу Федоровського, якого Наталія Бракер назвала «першим українським діячем м. Єлисавета».

Спогади Євгена Чикаленка, який з 1875 по 1881 рік навчався у земському реальному училищі та мешкав у флігелі будинку Івана Тобілевича (Карпенка-Карого), – чи не єдине джерело, що проливає хоч якийсь світло на історію заснування в Єлисаветграді української громади: «По суботах у Карпенка-Карого часом збирались гості, українці: інспектор духовного училища Лашченко та учителі: брати Стиранкевичі, Баришевський, Беззабава та члени бувшого аматорського гуртка, між ними і М. Кропивницький. Тоді Надія Карловна грала на роялі, Кропивницький – на скрипці, а Михайло Тобілевич – на басолі, а потім співали дуже гарно хором українських пісень; годин у 10 я йшов спати, а гульня у К. Карого з доброю випивкою часом точилася до світу...».

А далі Чикаленко згадує про наступне: «Після турецької війни 1878 року в Єлисаветі оселився лікар Панас Іванович Михалевич... Він мав рекомендацію до інспектора Лашченка і в нього познайомився зо всім його гуртком і з Карпенком-Карим, з яким швидко близько зійшовся. Побачив-

ши, що гурток Лащенко більше п'є, ніж щось робить, він потроху від нього відсторонився, а склав свій гурток. Власне, це не був організований гурток чи громада, а так, як в старовину бувало – був учитель (Михалевич) і були у нього ученики...».

Шокуюче сприймається сьогодні, коли нас сучасні історики переконують, що українці впродовж століть мріяли й боролися за незалежність України, гідне визнання Чикаленка: «Про самостійність України, суверенність її

державного життя тоді ще, чи вже, й мови не було. Відсутність якого б не було протесту проти указу 1876 року, яким заборонено було українське слово, доводила повне безсилля української інтелігенції і повну темноту народу. ...Про організацію повстання за самостійну українську державу нікому з нас і в голову не могло прийти...».

Власне кажучи, ідея незалежності, самостійності України була сформульована лише у 1900 році Миколою Міхновським у брошурі «Самостійна Україна». Та й після цього переважна більшість тодішніх патріотів продовжувала залишатися на позиціях «поміркованого українства». Навіть після створення власної незалежної держави Україна, вважали «помірквані», мала будувати взаємини з Росією на федеративній або конфедеративній основі. Тому, очевидно, так неймовірно важко відбувається сьогодні в Україні процес державотворення.

Митрофан Лащенко серед учасників «Вечорниць»

Отже, якщо вірити Чикаленку, то засновником української громади в Єлисаветграді був все-таки Митрофан Лащенко. А от відомостей про нього майже нема. Хіба що Лащенко неодноразово згадується Павлом Рябковим в «Кратком историческом очерке Елисаветградского общества распространения грамотности и ремесел. 1873-1898» як перший помічник попечителя Єлисаветградського ремісничо-грамотного училища (засноване у 1867 році) Миколи Федоровського, а після його від'їзду до Києва у 1876 році обраний попечителем цього навчального закладу. Прикметно, що Митрофана Лащенко та членів його

гуртка бачимо й на відомому груповому знімку 1875 року серед 30 учасників першої постановки «Вечорниць» Ніщинського в Єлисаветграді. Цікаво було б дізнатися, ким і де він був зроблений? Чомусь і досі ніхто не дослідив історію цього унікального фотознімку. Таке враження, що знімалося це не у фотоательє, а безпосередньо на сцені Громадського зібрання відразу після вистави. Зробити таку світлину у ті часи було справою складною. А це означає, що фотографував акторів-аматорів талановитий фотомитець. От якби відшукати оригінал фотознімка! Адже на звороті паспарту, на яку наклеювалося фото, обов'язково містилася інформація про фотографа та його фотосалон (прізвище, адреса, нагороди тощо).

В «Историческом очерке г. Елисаветграда» Пашутіна повідомляється, що священник Лащенко був першим духівником Свято-Єлисаветинської общини сестер милосердя. От і все, що вдалося дізнатися про Митрофана Лащенка. Швидше за все, він організував у Єлисаветграді навіть не громаду чи гурток зі свідомих українців, а компанію щирих українців, у яких виникла потреба у спілкуванні, бажання поспівати українських пісень, погомоніти за чаркою про українські справи. І це на ті часи було справою корисною, що з появою Михалевича й допомогло організувати в місті справжню українську громаду.

Та є ще одна, і чи не найголовніша, заслуга Михайла Лащенка. Любов до України він зумів прищепити своїм нащадкам (сином та онукам), внаслідок чого маємо династію українських патріотів Лащенків.

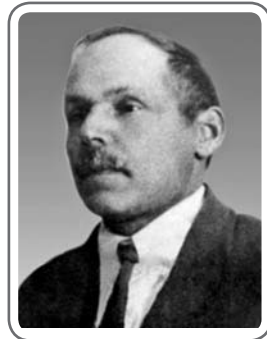
Старший син В'ячеслав Лащенко (1875-1953), уродженець Єлисаветграда, навчався в Історико-філологічному інституті кн. Безбородька у Ніжині, потім перевівся у Варшавський університет, працював у гімназіях Київського, Одеського та Кавказького навчальних округів. Викладав зокрема і в нашій Олександрійській гімназії.

Про це дізнаємося зі спогадів Панаса Феденка: «В гімназії, де вчився Дмитро Чижевський, деякий час учив “свідомий українець”, поет В'ячеслав Митрофанович Лащенко. Він мав вплив на збудження національної свідомості учеників. Адміністрація вважала Лащенка за небезпечного для цілості Російської імперії і не давала йому «нагріти місця»; майже щороку його переводили на службу в середніх школах неісходимої держави».

Особливо цікава інформація про перебування В'ячеслава Лащенка у Криму. Зокрема достеменно відомо, що він, коли був директором жіночої гімназії у Севастополі, організував у місті у 1900 році українське просвітницьке товариство «Кобзар». А з квітня 1917 року В'ячеслав Митрофанович – голова Української Чорноморської громади у Севастополі, один з активних організаторів руху з українізації Чорноморського флоту. Потім

Лащенко був директором української гімназії в Одесі. Після поразки національно-визвольних змагань жив і працював в Ужгороді, потім у Празі та США. Талановитий педагог та громадський діяч був ще й поетом. Товаришував, підтримував творчі стосунки з Олександром Олесем та його сином Олегом Ольжичем. Зокрема, Олександр Олесь надіслав Лащенку вірш «Довго ти, о Музо, спала» (1926), навзаєм Лащенко подарував йому свої твори. Дослідники творчості Олеся називають В'ячеслава Лащенка одним з найвідданіших друзів видатного українського поета. У свою чергу, літературознавець Віталій Мацько в статті про В'ячеслава Лащенка в Енциклопедії Сучасної України зазначає: «Друкувався переважно у періодиці, досконало володів технікою віршування, зображально-виражальними засобами, хоч іноді задля римування вдавався до неприродних наголосів. У віршах «Софія», «Злато-сині прапори» піднесений оптимізм вселяє віру в незалежність України. Автор збірки поезій. «На ріках вавилонських» (Львів, 1926), окремі його твори вміщені в антології «Українська поезія кінця XIX – середини XX століття» (т. 4, К., 2015)».

Молодший син засновника української громади в Єлисаветграді, вже згаданий нами на початку Ростислав Митрофанович Лащенко (1878-1929), увійшов в історію України як видатний учений-правознавець. У 1896 році він закінчив Єлисаветградську гімназію, у 1905 році – юридичний факультет Київського університету. У студентські роки був частим гостем київського будинку родини Косачів, захоплювався ідеями Михайла Драгоманова. Працював у різних судових установах, зокрема міським суддею м. Маріуполя та дільничним мировим суддею Віленського міського суду.

Ростислав Лащенко

Після Лютневої революції 1917 року – член Української партії соціалістів-федералістів, перейменованій на еміграції 1923 року в Українську радикально-демократичну партію, один із засновників і членів президії Українського правничого товариства, створеного 30 квітня 1917 року. Ростислав Лащенко брав участь в Українському правничому з'їзді 13–14 червня 1917 року з доповіддю «Історичний огляд української правничої творчості» та в З'їзді поневолених народів 12 вересня 1917 року з доповіддю про взаємовідносини окремих регіонів держави з центральними органами у зв'язку з ідеєю федералізації колишньої Російської імперії.

Від 1920 року Ростислав Лащенко – в еміграції. З 1921 по 1929 рік викладав в Українському вільному університеті в Празі (професор факультету права і суспільних наук), співзасновник і голова Правничого товариства у Празі, член Історико-філологічного товариства. Історики українського права вважають Лащенка одним із зачинателів української історико-юридичної науки в діаспорі.

У 1924 році Ростислав Митрофанович написав і власним коштом на друкував у Празі підручник для студентів «Лекції по історії українського права в 2-х частинах» (Княжа доба, Литовсько-польська доба). Водночас викладав цивільне право та цивільний процес в Українській господарській академії в Подебрадах. Опублікував кілька ґрунтовних наукових праць, найголовніша з яких «Литовський статут як пам'ятка українського права» (1923).

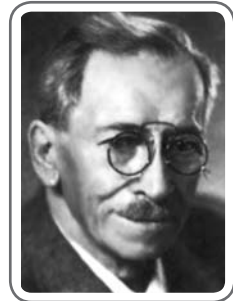
Лащенко послідовно обстоював федералістсько-автономістську концепцію державного устрою, вважав, що основоположними принципами федеративного зв'язку України з Росією мають бути добровільність і політична самостійність (власна державність) України. Якісь ілюзії щодо практичного втілення цієї ідеї остаточно розвіялися лише у новітні часи.

А ще Ростислав Митрофанович вважав головним для України земельне питання, від правильного вирішення якого залежатиме не тільки добробут українського населення та економічне відродження краю, але й існування самої української держави.

Його донька Галина Лащенко (1911-1999) – громадська діячка і письменниця – народилася в Києві. Емігрувала з батьком спочатку до Польщі у 1920 році, потім до Чехословаччини у 1921 році. Студювала філологію в Українському високому педагогічному інституті у Празі. Доктор славістики (1936). У грудні 1941 року Галина Лащенко заприятелювала з самим Олександром Олесем (1878-1944). Більше того, попри величезну різницю у віці (33 роки!) стала останнім захопленням поета-лірика. Молода жінка подарувала йому блокнот для записів з обкладинкою жовтого кольору. Олександр Олесє назвав подарунок «жовтою книгою» і не розлучався з ним до кінця життя. У нього немов відкри-

Галина Лащенко

Олександр Олесє

лося друге поетичне дихання. Дивовижно, але факт: від 25 грудня 1943 року до 14 березня 1944-го Олесь записав близько 120 поезій, які склали збірку «Книжка без назви». Згодом про цей «роман» Галина Ростиславівна згадувала: «Почалась і тривала аж до самої смерті поета, тоді вже хворого, найліпша, найніжніша приязнь мого життя». Галині Лащенко Олесь присвятив чимало віршів. Ось один із них:

*Як серед мли на океані
Зникають рідні береги,
Так Ви зникаєте в тумані,
Щоб стало пусто навкруги.*

*Щоб знов я йшов чогось шукати
Серед пустелі і пісків.
Щоб знов не знав, кому співати
І хто б почув з пустелі спів.*

Вражає останній вірш Олександра Олеся у «жовтій книзі»:

*Так ось ще декілька рядків
І книжка списана до краю.
В ній все, чим жив і чим болів,
І все, що в серці я ховаю.
І так цій книжці вдячний я.
Я наче ниткою живою
Був з вами зв'язаний щодня,
Й ви стали рідною такою.
Тепер дописую рядки,
І все навколо в'яне, блідне,
А вчора ще цвіли квітки,
І їх поїло серце бідне.
Ніщо не вічне на землі,
Давно вже сказано без мене,
Пожовкли вже й мої сади,
Колось і свіжі, і зелені...*

Після Другої світової війни Галина Ростиславівна емігрувала до США. Вона автор надзвичайно цінних і цікавих спогадів про Олександра Олеся та його родину: «Молодість Олександра Олеся», «Спогади про Олександра Олеся» «Олег, син Олеся» та ін. Єдиний прозовий твір Галини Лащенко – збірка оповідань «Діти» (1943). Була вона членом головної управи громадсько-допомогової жіночої організації Український Золотий Хрест».

Її молодший брат, уродженець Києва, Олег Ростиславович Лащенко (1914-1998) у 1939 році, як і сестра, здобув докторат у Карловому університеті в Празі. У 1935 році став членом ОУН. Восени 1941-го у складі Похідних груп ОУН відвідав Київ, був учасником українського підпілля ОУН, наприкінці того ж року повернувся до Праги. У 1944-1949 роках очолював Культурну референтуру ОУН. Згодом мешкав у Німеччині, 1951-го року виїхав до США. Олег Лащенко – автор розвідки «Культурне життя на Україні» (Прага, 1941). Уклав і видав «Поезії – книжка перша» О. Ольжича (1956), упорядкував зб. поезій «Вперед, Україно!».

Брати В'ячеслав та Ростислав Лащенки, як донедавна й Олександр Олесь, навечно спочили й поховані в Чехії. Олесь – у Празі на Ольшанському кладовищі, Лащенки – у місті Подебради. До речі, виявляється, демократична Чехословаччина Томаша Масарика в міжвоєнний період дала притулок понад 20 тисячам українських емігрантів. Серед них і наші земляки: націолог Іполит Ольгерд Бочковський, який серед перших у своєму відкритому листі сповістив світ про Голодомор в Україні; найвидатніший український меценат Євген Чикаленко, син Миколи Садовського Микола Тобілевич, професор лісознавства Микола Косюра та ін. Після того, як наприкінці 2016 року на празькому Ольшанському кладовищі викинули з могили останки великого поета Олександра Олеся і його дружини Віри Кандиби, постала велика проблема, як запобігти таким ганебним діям.

Журналістка Оксана Пеленська з цього приводу пише: «Звичайно, перепоховання останків Олександра Олеся в Україні – важливий крок. Але перенести в Україну сотні поховань і пам'ятників із чеських цвинтарів – нереально та й не потрібно. Потрібно задокументувати меморіали, пам'ятники і поховання, внести їх до державного реєстру з відповідним фінансовим забезпеченням. І зробити це треба невідкладно, інакше вже завтра можемо втратити одну з найважливіших сторінок української історії – український некрополь в Чехії».

БЕРЕЗЕНЬ

1

1 (1885) — 135 років тому народився (м. Долинська) **Ольгерд Іполит Бочковський** (1885-1939 у Празі), соціолог, націолог, політолог і публіцист. **Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище (1903)**. Навчався у Лісовому інституті у Петербурзі (1905) та на філософському факультеті Карлового університету у Празі (1909). З 1918 працював у складі дипломатичної місії УНР у Чехословаччині, у 1922-1923 – її відповідальний секретар. З 1922 до 1936 викладав соціологію в Українській господарській академії у Подєбрадах (Чехословаччина), у 1936-1939 – в Українському техніко-господарському інституті у Празі. Автор праць: «Націологія і націографія» (1917), «Боротьба народів за національне визволення» (1932) та ін. У 1933 очолював «Голодовий комітет», написав «Одвертого листа» до президента французького сенату Е. Еріо, котрий заперечував факт голоду в Україні.

1

1 (1905) — 115 років тому народився (м. Єлисаветград) **Микола Дмитрович Станіславський** (1905-1970), режисер. **Син єлисаветградського священника і педагога Д.В. Станіславського. Навчався у Єлисаветградській чоловічій класичній гімназії, закінчив приватну гімназію Крижановського. Був членом літературно-мистецького гуртка Єлисаветградської учнівської молоді, який виник у 20-ті роки ХХ ст. (М. Хороманський, А. Тарковський, Д. і О. Федоровські, Т. Нікітіна, Ю. Нікітін, Т. Дроботковська, І. Бошняк). Одружився з Тетяною Нікітіною, донькою нотаріуса, першого голови єлисаветградської «Просвіти» Василя Нікітіна.** Здобув театральну освіту у Київському музично-драматичному інституті ім. М.В. Лисенка (навчався у Леся Курбаса). З 1926 по 1933 працював у театрі Леся Курбаса «Березиль у Харкові. **У 1949-1950 — режисер Кіровоградського українського музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького.** Впродовж року здійснив у ньому постановку спектаклів за п'єсами «Московський характер» А. Сафронова, «За другим фронтом» В. Собка, «Живий труп» Л. Толстого, «Особняк у провулку» братів Тур. З 1952 по 1959 – головний режисер Хмельницького обласного театру ім. Г.І. Петровського. У 1959 оселився у Житомирі, де працював головним режисером місцевого театру до осені 1963. Заслужений артист УРСР.

1 (1920) — 100 років тому народилася (м. Олександрія) **Антоніна Тимофіївна Криуленко** (1920-2013), педагог, краєзнавець, літератор. З 1939 навчалася на філологічному факультеті Дніпропетровського університету. Учасниця Другої світової війни, санінструктор. **З 1944 вчителювала у школах Олександрійського району. З 1949 — в Олександрійській СШ № 1. У 1983 заснувала музей історії села Недогарки**

Олександрійського району (понад 1000 експонатів). У 1986 у школі с. Войнівки Олександрійського району створила музей історії військових частин, що звільняли Олександрійщину. У 1996 відкрила музей «Олександрія – місто гірників» у школі № 27 про історію 27 підприємств вугільної промисловості. Всього створила 18 музеїв у школах міста й району. Підготувала і видала книгу спогадів «Сторінки життя вчителя». Автор книг (проза, поезія, мемуари): «Ескизи природи», «Подкова на щаст'є», «Река судьбы», «Еще не вечер», «Пам'ять», «Світла юність моя» та ін. *Лауреат обласної педагогічної премії ім. В.О. Сухомлинського. Почесний громадянин м. Олександрії.*

1 (1920) – 100 років тому народився (с. Знам'янка Дмитрівської волості Олександрійського повіту) **Георгій Арсенійович Домбровський** (1920-1996), вчений у галузі механіки, педагог вищої школи. З 1937 по 1941 навчався на механіко-математичному факультеті МДУ ім. М.В. Ломоносова. З 1941 по 1944 – на інженерному факультеті Військово-повітряної академії ім. М.Є. Жуковського. Учасник Другої світової війни. За ратні подвиги удостоєний ордена Червоної Зірки та бойових медалей. З 1951 по 1977 викладав у Харківському вищому військовому командному училищі імені Маршала Радянського Союзу М.І. Крилова. Доктор фізико-математичних наук (1958), професор. З 1977 після виходу в запас викладав на кафедрі теоретичної механіки Харківського державного університету. Член Міжнародної академії астронавтики, член Російської академії космонавтики ім. К.Е. Ціолковського, член Національного комітету СРСР з теоретичної та прикладної механіки (1965). Розробив «метод Домбровського».

3 (1895) – 125 років тому народився (Катеринославська губернія) **Лев Павлович Сукачов** (1895-1975), військовий діяч. У 1915 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище. Штабс-ротмістр 5-го уланського Литовського полку, начальник команди 1-го авіаційного загону. У Добровольчій армії з січня 1918. Учасник 1-го Кубанського («Плодового») походу, до евакуації з Криму служив в Олександрійському гусарському полку. В еміграції – в Югославії. У 1924 – учасник Албанського походу, був на службі в албанського короля Ахмета бек Зогу. Перебував у полку королівської гвардії і мав чин майора. Після вступу в Албанію італійських військ у 1939 був вивезений до Риму, мав зустріч з Б. Муссоліні, який запропонував йому сформувати з албанців полк для охорони короля Віктора-Еммануїла III. З 1939 по 1949 – в італійській армії, бригадний генерал (1947). З 1949 жив у США. Автор спогадів «В Албаниї» (1964). На знімку: майор Л. Сукачов у парадній формі Албанського гвардійського полку при королі Італії Вікторі-Еммануїлі III.

3

3 (1900) — 120 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Костянтин Іванович Татомир** (1900-1979), учений у галузі гірничої справи. **Випускник Єлисаветградського земського реального училища (1917)**. Закінчив Дніпропетровський гірничий інститут (1927). У 1925-1945 працював у Дніпропетровському філіалі інституту «Шахтобуд», у 1938-1963 — завідувачем відділу, старшим науковим співробітником, заступником директора Інституту гірничої справи АН УРСР. Одночасно у 1929-1941 та 1945-1950 викладав у Дніпропетровському гірничому інституті. У 1963-1965 — завідувач відділу Донецького науково-дослідного вугільного інституту, з 1965 працював в Інституті економіки промисловості АН УРСР. Провів експертизу багатьох проектів будівництва та реконструкції шахт Донбасу. Член-кореспондент АН УРСР (з 1939).

3

3 (1930) — 90 років тому народився (*с. Родниківка Олександрівського району*) **Дмитро Миколайович Ключенко** (1930-2008), історик, письменник. Закінчив Одеський університет (1960), Вищу партійну школу при ЦК КПУ (1965). **Учителював у Родниківці; був на комсомольській та партійній роботі у Єлисаветградівці, Олександрівці та Кіровограді. Працював проректором КДПІ ім. О.С. Пушкіна;** викладачем Черкаського й Одеського інститутів удосконалення вчителів. Автор художніх та історико-публіцистичних книг: «Гартовані партією» (1973), «Хлопці з нашого села» (1979), «В боях за визволення України» (1984), «Лісовичка» (1985), «Передчуття грози» (1992), «Слава солдатська» (1994), «Повісті» (1998), «Невигадані історії», «Нариси з історії України» (у співавторстві з Л. Фурсенком, 1998), «Повінь» (2002) та ін. Кандидат історичних наук, член Національної спілки письменників України.

4

4 (1870) — 150 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Микола Сергійович Санников** (1870-1942), військовий інженер. **Середню освіту здобув у Єлисаветградській гімназії.** У 1889 закінчив Миколаївське інженерне училище, потім — Миколаївську інженерну академію. Завідувач інженерної частини на Квантунському півострові (з 9.09.1898), капітан (1900). Учасник походу в Китай (1900-1901). Репетитор Миколаївської інженерної академії (з 1901). Учасник російсько-японської війни (1904-1905). Батальйонний командир Миколаївського інженерного училища. Начальник адміністративного відділення Головного військово-технічного управління (1916-1917). Генерал-майор (1916). Учасник Білого руху на півдні Росії. Генерал-лейтенант. Евакуйований у 1920 з Феодосії. Перебував в еміграції в Югославії. Нагороджений орденами Св. Георгія IV ст. (1900), Св. Володимира IV і III ст.

та багатьма іншими. Похований на російському цвинтарі у м. Герцог Нови в Чорногорії.

4 (1985) — 35 років тому народився (м. Кіровоград) **Олександр Френкель**, німецький професійний боксер українського походження. **Боксом почав займатися з 8 років в Кіровограді.** З 1987 живе у Німеччині. Виступає у першій важкій вазі (понад 91 кг). Вважався одним з найобдарованіших німецьких боксерів. У любительському боксі провів 60 боїв, з яких 55 виграв. На професійному ринзі виступає під егідою німецької промоутерської компанії «Sauerland Event». Провів 22 поєдинки і всі виграв, з них – 17 нокаутом. Чемпіон світу серед юніорів за версією IBF (2008). Виконав одну з ролей у фільмі про легендарного німецького боксера Макса Шмелінга. 18.09.2010 в англійському м. Бірмінгемі у 7-му раунді нокаутував британця Енцо Маккарінеллі, завоювавши титул чемпіона Європи.

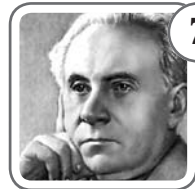
4

5 (1920) — 100 років тому народився (с. Новомиколаївка Новгородківського району) **Володимир Ілліч Кравченко** (1920-2011), військовий діяч, педагог. **Після закінчення школи у Кіровограді** навчався у Новобузькій педагогічній школі, вчителював до війни. Учасник Другої світової війни. 12.07.1941 добровольцем пішов на фронт. Закінчив Бакинське зенітно-артилерійське та Пушкінське танкове військові училища. Відзначився під час Вісло-Одерської операції: 17.01.1945 його взвод знищив аеродромну команду, склади з боєприпасами та військовим майном і протягом доби утримував підступи до аеродрому. Після війни закінчив Військову Академію ім. М.В. Фрунзе, служив у Збройних Силах СРСР до 1970, полковник. Герой Радянського Союзу (1945).

5

7 (1895) — 125 років тому народився (м. Київ) **Максим Тадейович Рильський** (1895-1964), класик української літератури: поет, вчений, громадський діяч. Навчався в Київському університеті, вчителював. Дебютував збіркою «На білих островах» (1910). Автор 18 поетичних книг. Твори виходили у 20 томах. Був директором Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. **Неодноразово відвідував Кіровоградщину, брав активну участь у створенні музею-заповідника «Хутір Надія». Свої враження від перебування на Хуторі втіпив у вірші «Маркові дуби», багато статей присвятив корифеям українського театру.** Академік АН СРСР (з 1958), академік АН УРСР (з 1943). Лауреат Державної премії СРСР (1943 та 1950), Ленінської премії (1960).

7

7

7 (1915) – 105 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Макс Леонідович Райхман** (1915-2009), інженер-електротехнік. У 1941 закінчив Московський енергетичний інститут. З 1946 по 1950 працював науковим співробітником Інституту атомної енергії (Москва). У 1950-1962 – головним прибористом Уральського електрохімічного комбінату (м. Новоуральськ Свердловської області). З 1962 по 1993 – начальник відділу Всесоюзного НДІ приборобудування (Москва). Кандидат технічних наук (1964). Керував розробкою, введенням і експлуатацією приборів технологічного контролю та аварійного захисту першого в країні дифузійного заводу. Має 5 авторських свідоцтв на винаходи, понад 50 наукових праць. Лауреат Державної премії СРСР (1951), лауреат Ленінської премії (1961).

8

8 (1925) – 95 років тому народився (*м. Зінов'євськ*) **Василь Максимович Галушкін** (1925-1979), військовик, розвідник. *Навчався у Знам'янському ПТУ № 1. Працював помічником майстра на заводі «Червона Зірка».* Учасник Другої світової війни. Брав участь у Сталінградській битві та на Курській дузі, визволяв Україну, Білорусію, Болгарію, Румунію, Чехословаччину. Служив у фронтовій розвідці, за роки війни захопив у полон 17 «язиків». Закінчив війну у Берліні. **З 1946 жив і працював у Кіровограді, був першим директором готелю «Київ». Його ім'ям названо вулицю у Кіровограді.** Герой Радянського Союзу (1943).

9

9 (1905) – 115 років тому народився (*с. Новий Стародуб Петрівського району*) **Іван Теодосович Шевченко** (1905-1993), лікар. У 1930 закінчив Харківський медичний інститут. У 1945-1971 – директор Київського науково-дослідного рентгенорадіологічного та онкологічного інституту. У 1971-1976 – завідувач кафедри Київського інституту вдосконалення лікарів. Доктор медичних наук (1950), професор (1951). Заслужений діяч науки УРСР (1963). Похований на Байковому цвинтарі.

9

10 (1930) – 90 років тому народився (*м. Зінов'євськ*) **Марк Семенович Орданський** (1930-1997), правознавець. У 1951 закінчив Казанський юридичний інститут. З 1965 по 1997 працював на юридичному факультеті Башкирського державного університету. У 1987-1997 – завідувач кафедри цивільного права і процесу. Автор понад 80 наукових праць, серед яких дві монографії, п'ять навчальних посібників. Фахівець з проблем цивільного та міжнародного транспортного права. Доктор юридичних наук (1985),

професор, академік Академії соціальних наук РФ. Заслужений юрист Республіки Башкортостан.

11 (1975) — 45 років тому народився (с. Красногірка Голованівського району) **Володимир Олексійович Безверхній** (1975-2014), військовослужбовець, учасник АТО. Закінчив Голованівське СПТУ № 38, займався вирощуванням сільгоспкультур. Мобілізований до лав ЗСУ 31.08.2014. Боєць 34-го батальйону територіальної оборони «Батьківщина» (Кіровоград-2), механік-водій бойової розвідувальної машини (БРМ). Загинув 20.10.2014 під час виконання службових обов'язків у Донецькій області. *Похований у рідному селі. Встановлено меморіальну дошку на будівлі школи, в якій він навчався.*

11

11 (1985) — 35 років тому народився (с. Глиняне Добровеличківського району) **Віктор Олександрович Гаркавенко** (1985-2014), військовослужбовець, герой АТО. *Освіту здобув у Глинянській школі.* Після строкової служби в армії та навчання вирішив залишитися військовим та вступив до лав Української армії – за власним бажанням. Старшина, заступник командира групи Кіровоградського 3-го окремого полку спеціального призначення. З 15.06.2014 брав участь у бойових діях; 19.07.2014 в бою під час обстрілу терористами опорного пункту сил АТО поблизу Маринівки зазнав важких поранень, помер у шпиталі. *Похований на Алеї слави Рівненського кладовища у Кіровограді.* Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст. (2014).

11

12 (1925) — 95 років тому народилася (с. Кукулове Добровеличківського району) **Марія Іванівна Свірська** (1925-2008), співачка (артистка оперети). Закінчила Чернівецьке музичне училище. Артистичну кар'єру розпочала у Вінницькому музично-драматичному театрі. Впродовж 35 років – провідна солістка Харківського театру музичної комедії, виблискувала на сцені у спектаклях класичного і сучасного репертуару. Заслужена артистка України. Написала книгу спогадів «Моя життя – оперетта».

12

14 (1945) — 75 років тому народився (с. Дернівка Барішівського району на Київщині) **Всеволод Іванович Ткаченко** (1945-2018), дипломат, поет-перекладач, поліглот (знав 18 мов), літературознавець. *Дитячі та юнацькі роки минули у селі Свірнево та Голованівську.* Закінчив перекладацьке відділення факультету іноземних мов Київського державного університету імені Тараса Шевченка. 11 років перебував на дипломатич-

14

ній роботі: перший секретар посольства України у державах Бенілюкс (Бельгія, Нідерланди, Люксембург). Автор книг перекладів поетів Франції, Канади, країн Африки. Його називають амбасадором франкомовних літератур і культур в Україні. Упорядкував унікальну антологію «Поезія Африки» (1983), яка стала «унікальним явищем з погляду мистецтва перекладу». Здійснив переклад всіх поезій А. Рембо в книзі «П'яний корабель. Поезії А. Рембо» (1995). Лауреат українсько-французької літературної премії ім. М.К. Зерова (1993) за кращу інтерпретацію творів французької літератури (віршів метра французької поезії Артюра Рембо) та багатьох інших. Майстерно переклав на рідну мову баладу Гюго «Мазепа» (2003). Чималий набуток Всеволода Ткаченка і в царині дитячої літератури. Його віршовані пересотворення вміщені в книгах перекладів «Вірші для слухняних дітей» Р. Десноса (1985), «Троє цуценят покидають Париж» (1991) і збірці поезій М. Карема «Доброта» (2004). Підготував до видання антологію «Тисячоліття французької любовної лірики». Голова об'єднання перекладачів Національної спілки письменників України.

14

14 (1965) — 55 років тому народився (м. Одеса) **Ігор Євгенович Гоцул**, спортивний діяч. *Дитинство і юність минули в Кіровограді. В 1982 закінчив середню школу № 6. Займався легкою атлетикою в заслуженого тренера України Володимира Ірванця.* Навчався на архітектурному факультеті Київського інженерно-будівельного інституту. У 2005 закінчив Харківську державну академію фізичної культури. Став офіційним суддею Європейської легкоатлетичної асоціації. *Був головою обласної федерації, віце-президентом Федерації легкої атлетики Кіровоградської області, генеральним секретарем Федерації легкої атлетики України (ФЛАКО) (2003-2008).* У 2012 обраний президентом (ФЛАКО). У березні 2014 призначений заступником Міністра молоді та спорту України – керівником апарату. Віце-президент Національного олімпійського комітету України з 2014. Заслужений працівник фізичної культури і спорту України (2016).

14

14 (1980) — 40 років тому народився (с. Велика Виска, Маловисківського району) **Микола Володимирович Нароженко** (1980-2015), військовослужбовець, учасник АТО. Народився у багатодітній родині (мав брата і трьох сестер). *Навчався у Кіровоградському професійному ліцеї імені О. Сгорова на кухаря-технолога.* Перебував на строковій службі в Харкові та Криму у військах протиповітряної оборони. Тривалий час до мобілізації з дружиною і сином мешкав у Кіровограді, працював на птахокOMBінаті. Служив у 55-й окремій артилерійській бригаді. Командир відділення метеорологічної батареї дивізіону артилерійської розвідки, старшина. Помер 13.04.2015

від захворювання, набутого внаслідок виконання обов'язків військової служби в обласній клінічній лікарні ім. І. Мечникова м. Дніпропетровська. **Похований у Малій Вищі. На фасаді Великовиківської ЗШ встановлено меморіальну дошку.**

14 (1975) — 45 років тому народився (м. Кіровоград) Олег Володимирович Паршутін (1975-2014), військово службовець, герой АТО. 17 років до призову за мобілізацією працював на ПАТ «Кіровоградський хлібзавод». Молодший інспектор прикордонної служби, сержант. Загинув 31.07.2014 під час мінометного обстрілу прикордонної застави «Василівка» (НП Василівка Амвросіївського району Донецької обл.). **На честь загиблого прикордонника у Кіровограді перейменовано одну з вулиць обласного центру (Аерофлотську), а на території хлібзаводу, де працював герой, встановили пам'ятну дошку.** Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст. (2014).

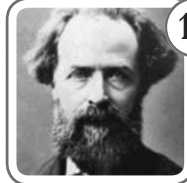
14

15 (1825) — 195 років тому народився (м. Санкт-Петербург) Андрій Михайлович Достоевський (1825-1897), цивільний інженер, архітектор. Рідний брат **Ф.М. Достоевського**. Закінчив Училище цивільних інженерів, після закінчення якого працював у Головному будівельному управлінні. 23.04.1849 був помилково замість брата Михайла заарештований у справі петрашевців і провів у Петропавлівській фортеці 13 днів. **Після звільнення працював міським архітектором Єлисаветграда (1849-1858). За його проектами споруджені будинки Соколових-Бородкіних у Єлисаветграді та с. Червоноверщі Компаніївського району, кірха в Єлисаветграді (1854), храм у с. Коротяк Компаніївського району, церква у мастку Приют Д.С. Остен-Сакена та ін.** Одружився з єлисаветградкою Домнією Іванівною Федорченко, у нашому місті в подружжя народилося четверо дітей: три дочки і син. 6.06.1862 Ф.М. Достоевський писав брату Андрію: «У меня есть все основания любить и уважать тебя и ни одной-единственной причины, чтобы о тебе забыть. Ты доказал, что ты меня любишь. Ты мне написал в Сибирь и даже мне помогал». Автор книги «Воспоминания Андрея Михайловича Достоевского» (1930). **Листи та спогади брата про Єлисаветград і його мешканців знайшли відгомін у романах Ф.М. Достоевського «Ідіот» та «Брати Карамазови» (зображення міста Скотопригоньєвська і його мешканців).**

15

15 (1830) — 190 років тому народився Жан-Жак-Елізе Реклю (1830-1905), французький географ та соціолог. Навчався у протестантському коледжі у м. Монтобани та Берлінському університеті. У 1848 став активним республіканцем. З 1852 по 1857 перебував в еміграції в Англії,

15

Ірландії, США, країнах Південної Америки. У 1865 вступив до 1-го Інтернаціоналу. За участь у Паризькій комуні 1871 засуджений на довічне вигнання з Франції. Був невтомним мандрівником, видатним систематизатором та популяризатором географічних знань. У найголовнішому творі «Земля і люди. Нова всесвітня географія» (19 томів, 1876-1894) вперше подано детальний опис всіх країн світу. **Є тут розділи, присвячені Україні; міститься згадка і про наш Єлисаветград, який «розвивався з суто американською швидкістю».**

15

15 (1930) — 90 років тому народилася (с. Косищево Смоленської обл.) Марія Андріївна Орлик, державний та громадський діяч. **У 1953 закінчила історичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна.** У 1953-1957 вчителювала на Тернопільщині. У 1975-1978 – голова Українського товариства дружби і культурних зв'язків із зарубіжними країнами. Заступник голови Ради Міністрів України (1978-1990). З 1987 – голова Співки жінок України. Народний депутат СРСР (1989-1991). Заслужений працівник культури УРСР (1981).

15

15 (1935) — 85 років тому народився (Кіровоградщина) Євген Іванович Кладницький (1935-1990), співак, спортсмен (легкоатлет). Майстер спорту СРСР з метання диску. Входив у 10 кращих металників диску СРСР. Учасник Олімпійських ігор у Мельбурні (1956). Навчався в Одеській та Київській консерваторіях. У 1959 став лауреатом Всеукраїнського конкурсу молодих виконавців. Був солістом театру опери і балету ім. Т.Г. Шевченка в Києві. Шість років виступав на сцені Туркменського театру опери і балету ім. Махтумкулі в Ашхабаді. Співав головні басові партії у класичних операх. У 1965 знявся у художній стрічці «Вирішальний крок». З 1966 жив у Тамбові, очолював обласну філармонію (директор та художній керівник). Часто виступав із сольними концертами, писав вірші.

15

15 (1990) — 30 років тому народився (с. Мартинівка Новоархангельського району) Микола Миколайович Покрищенко (1990-2015), військовослужбовець, герой АТО. Служив у 3-й автомобільній роті 55-го окремого автомобільного батальйону «Чорний ліс», який був створений у селі Богданівка Знам'янського району для підвезення боєприпасів та забезпечення іншим майном військових частин у зоні проведення АТО. 11.02.2015 під час завантаження автомобілів був смертельно поранений під Дебальцевим при обстрілі терористами базового табору українських воїнів з РСЗВ «Град». Здійснив подвиг, заклавши собою трьох людей (молоду дівчи-

ну-медсестру та товаришів по службі). *Похований у рідному селі*. Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст. (2015).

16 (1975) — 45 років тому народився (м. Олександрія) **Сергій Миколайович Кравченко** (1975-2014), офіцер ЗСУ, військовий льотчик. *У 1992 закінчив у Олександрії СШ № 2*. Займався моделюванням, збирав моделі вертольотів. Випускник Київського інституту Військово-Повітряних Сил. Гвардії капітан, старший бортовий технік-інструктор екіпажа гелікоптера Мі-8МТ вертолітної ескадрильї Національної гвардії України військової частини 2269, що базується в Олександрії. Загинув 29.05.2014 на борту вертольота, збитого терористами, поблизу міста Слов'янськ Донецької області. *Похований на Олександрійському міському кладовищі. 27.05 2015 на фасаді ЗНЗ I-III ст. № 2 відкрито меморіальну дошку на честь Сергія Кравченка, йому присвячено стенд у шкільному музеї*. Посмертно нагороджений орденом «За мужність» I ст. (2014).

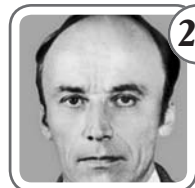
16

20 (1890) — 130 років тому народився (м. Єлисаветград) **Василь Юхимович Васильєв** (1890-1956), вчений у галузі металургії. Після закінчення (1914) Київського політехнічного інституту працював на заводах Уралу, з 1918 викладав у Київському політехнічному інституті. Доктор технічних наук (1956), професор (1957). В 1939-1949 працював в Інституті чорної металургії, з 1950 – в Інституті проблем литва АН УРСР. Член-кореспондент АН УРСР з 1939.

20

20 (1930) — 90 років тому народився (с. Червоновершка Компаніївського району) **Вільям Олексійович Лігостов** (1930-2002), письменник, поет, гуморист. У 1954 закінчив факультет журналістики Київського університету. Працював у редакціях обласних та республіканських газет («Молодь України»), у журналах «Зміна», «Ранок», «Перець», «Дніпро», «Вус», у щорічнику «Наука і культура», редактором видавництва «Радянський письменник». Автор книжок: «Катастрофа в раю» (1967), «Подорож до Ельдорадо» (1971, 1983), «Заберіть свій мільйон» (1975), «Золотий глечик» (1977), «Як знайти ідеальну дружину», «Вічний поєдинок» (1981); книги поезій «Найсвятіше» (1989). Член Спілки письменників України (1970).

20

22 (1840) — 180 років тому народилася **Анна Олександрівна Прохорова** (1840-1909), благодійниця. Дружина власника знаменитої Трьохгорної мануфактури у Петербурзі І.Я. Прохорова (1836-1881). *Доньки (спочатку Любов, а після її смерті Варвара) були дружинами уродженця Єлисаветградщини С.К. Соколова-Бородкіна*.

22

Прохорова брала активну участь у громадсько-культурному житті Єлисаветграда разом з дочкою та онукою. Вступила у міське благодійне товариство, була почесною попечителькою Єлисаветградського комітету Червоного Хреста. Під її керівництвом Прохоровська Трьохгорна мануфактура та Єлисаветградський комітет Червоного Хреста влаштували спільну гуманітарну акцію під час російсько-японської війни 1904-1905: пожертвували значні кошти для медичних потреб російської армії. Благодійниця сформувала два лазарети в Омську, особисто доглядала поранених. У 1908 нагороджена золотою медаллю «За усердие» («За особые труды и заслуги, оказанные в условиях военного времени»).

22

22 (1980) — 40 років тому народився (м. Кіровоград) **Анатолій Дмитрович Кімнатний**, художник і мистецтвознавець. *Вихованець Кіровоградської дитячої художньої школи, у 2003 закінчив КДПУ ім. В.К. Винниченка за спеціальністю «Початкове навчання та образотворче мистецтво». З 2002 — науковий співробітник Кіровоградського обласного художнього музею, у 2003-2007 очолював відділ науково-дослідної роботи. З 2007 — завідувач відділу музею — картинної галереї Петра Оссовського «Світ і Вітчизна». Працює у техніці олійного живопису; в жанрах портрету, пейзажу, натюрморту і тематичної картини. Учасник понад 30 групових художніх (зокрема чотирьох всеукраїнських) та 10 персональних виставок. Лауреат Премії Кабінету Міністрів України за внесок молоді в розбудову держави у номінації «За творчі досягнення» (2005). Художні твори зберігаються в зібранні Кіровоградського обласного художнього музею, а також у приватних колекціях України, Росії, Бельгії та Німеччини. Член Національної спілки художників України (2012).*

25

25 (1925) — 95 років тому народився (м. Знам'янка) **Борис Кузьмович Єгоров** (1925-2017), художник. Учасник Другої світової війни. У 1950 закінчив Одеське художнє училище (майстерня М.Д. Тодорова). Учасник виставок з 1950. Жив і працював у м. Запоріжжя. Основні твори: «Студентка» (1957), «Дружинники» (1960), «Вихід у море» (1961), «Індустріальний ранок» (1964), «Тополя» (1970), «Внучка і правнучка Т.Г. Шевченка» (1950) та ін. Упродовж життя написав понад тисячу картин. *Після однієї з персональних виставок подарував Кіровоградському обласному художньому музею 17 своїх творів.* Почесний громадянин м. Запоріжжя. Член Національної спілки художників України (1972).

26 (1960) — 60 років тому народився (с. Докучаєво Устинівського району) **Євген Вікторович Афанасьєв**, гірничий інженер, економіст. У 1984 закінчив

Криворізький гірничорудний інститут, у 2003 – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана». Кандидат технічних наук (1991), Доктор економічних наук (2008). Професор, завідувач кафедри менеджменту Криворізького економічного інституту ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені В. Гетьмана».

26

27 (1900) – 120 років тому народився (м. Єлисаветград)

Василь Васильович Ластовецький (1900-1986), лікар-психіатр. У 1925 закінчив медичний факультет Томського університету. З 1933 по 1941 працював у Всесоюзному інституті експериментальної медицини (Ленінград). Учасник Другої світової війни. Після війни працював у Львівському медичному інституті (1946-1949), у 1949-1957 – завідувач кафедри психіатрії і нервових хвороб Ужгородського університету. З 1959 по 1973 – фундатор і завідувач кафедри психіатрії Тернопільського медичного інституту. Доктор медичних наук (1961), професор (1962). Читав курс лекцій «Психіатрія та медична психологія». Працював над проблемами лікування психозів ендогенного генезису. Автор багатьох наукових праць.

27

28 (1950 – 70 років тому народився (с. Лозуватка Новоукраїнського району) **Олексій Дорوفійович Соколенко** (1950-2010), культпрацівник (музикант, педагог, хормейстер).

У 1972 з відзнакою закінчив Олександрійське культосвітнє училище, у 1978 – музично-педагогічний факультет КДПУ ім. О.С. Пушкіна.

З 1974 по 2001 працював у Новоукраїнському міському будинку культури, був незмінним керівником народних аматорських колективів «Заспів», «Сузір'я», «Хлібодар». У 2001-2010 очолював колектив Новоукраїнської дитячої музичної школи. У 2012 Новоукраїнською міською радою засновано міську премію у галузі культури ім. О.Д. Соколенка. Заслужений працівник культури України (2001). Почесний громадянин м. Новоукраїнки (2011).

28

28 (1950) – 70 років тому народився (м. Олександрія) **Сергій Володимирович Баканов**, військовий інженер. Закінчив

Московське військове училище цивільної оборони, Вищу інженерну пожежно-технічну школу МВС СРСР. Кандидат технічних наук, член-кореспондент РАПН, заступник генерального директора акціонерного товариства з наукової роботи й маркетингу «Средства спасения». Заступник голови ради директорів Асоціації розробників та виробників засобів рятування МНС Росії. Начальник федеральної авіацій-

28

но-рятувальної команди; лауреат премії МНС Росії; нагороджений золотою медаллю з відзнакою Брюссельської виставки. Заступник головного конструктора аварійно-рятувальних машин, розвідувальних машин і пересувних пунктів управління для виконавчих органів Єдиної державної системи попередження й ліквідації надзвичайних ситуацій. Представлений в «Большой биографической энциклопедии» (2009).

28

28 (1935) — 85 років тому народився (с. Любовичка Устинівського району) **Олександр Андрійович Медущенко**, письменник (поет, прозаїк, живописець). У 1950 вступив до Миколаївського ремісничого училища, працював на заводі імені 61 комунара. Служив на флоті. У 1965 закінчив Літературний інститут ім. М. Горького у Москві. Друкувався у всесоюзних журналах «Крестьянка», «Нева», «Октябрь», «Смена» та ін. Автор поетичних збірок «Река Ингул», «Мир глубин»; книги нарисів «Океан начинается с верфи» та ін. Вірші перекладалися на болгарську і чеську мови. Улюблені жанри – лірична мініатюра, сюжетний вірш, маленька поема. Автор книг: «Щедрость. Рассказы и очерки» (1978), «Серповская быль. Люди Советской России» (1986) та ін. Живе і працює в Москві. Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. XX век» (2007).

29

29 (1965) — 55 років тому народилася (м. Новомиргород) **Світлана Василівна Орел**, журналіст, публіцист, громадський діяч. Закінчила факультет журналістики Київського університету ім. Т.Г. Шевченка. *Працювала в редакції Новомиргородської районної газети, засобах масової інформації м. Кіровограда (газети «Народне слово», «Вечірня газета» та ін.). З 2005 — власний кореспондент популярного київського часопису «Дзеркало тижня» по Кіровоградській області. З 2004 по 2013 — голова обласної організації Всеукраїнського товариства «Просвіта» ім. Т.Г. Шевченка. Лауреат обласної літературної премії ім. Є.Ф. Маланюка за книгу публіцистики «Горе тим, хто зло називає добром...» (2006).*

31

31 (1955) — 65 років тому народився (с. Олександрівка Маловисківського району) **Володимир Васильович Зарицький**, лікар (вестибулолог). У 1974 з відзнакою закінчив Кіровоградське медичне училище, у 1980 – медичну академію в Ленінграді. Працював у Московському НДІ космічної медицини. Кандидат медичних наук, підполковник медичної служби. Автор понад 100 наукових праць. Нині працює у багатопрофільному медичному центрі «Гута-Клиник» (м. Москва). Член Московського фізіологічного товариства.

Березень (1890) – 130 років тому народився (м. Єлисаветград) **Сергій Семенович Гомберг** (в історію увійшов під псевдонімом **Зорін**) (1890-1937), радянський партійний і державний діяч. *Син рабина. Революційною діяльністю займався також старші брати Веніамін та Олександр. У 1904-1905 поширював заборонену літературу серед робітників Єлисаветграда.*

28

У 1906 емігрував до Франції, потім до США до братів, які виїхали туди раніше. З 1911 по 1917 – співробітник щотижневої газети «Новый мир», в якій друкував нариси про становище російської еміграції в США та політику американського уряду під час Першої світової війни. Навесні 1917 повернувся в Росію, брав активну участь у підготовці Жовтневого перевороту. **У жовтні та листопаді 1917 побував у Єлисаветграді, агітуючи за радянську владу.** У 1918-1919 – голова Петроградського революційного трибуналу. З листопада 1919 по липень 1920 – відповідальний секретар Петроградського міського комітету РКП(б), потім – відповідальний секретар Петроградського губерньського комітету РКП(б). Брав участь у роботі 2-го конгресу Комінтерну. Деякий час очолював відділ народної освіти Петроградської ради. **У 1922-1924 – референт Зінов'єва у Виконкомі Комінтерну.** З 1924 – кандидат у члени ЦК ВКП(б), брав участь у роботі 14-го з'їзду партії. **У 1927 разом із земляками Троцьким і Зінов'євим опинився в лавах антисталінської опозиції, виключений з лав ВКП(б).** У 1930 – відновлений у партії. У 1935 працював директором НДІ індустріалізації житлового будівництва. Того ж року заарештований, засуджений до 5 років позбавлення волі у таборі особливого режиму, згодом розстріляний.

5.03.1885 (135 років тому) – Відкрито Златопільську повну чоловічу гімназію.

7.03.1910 (110 років тому) – В Єлисаветграді у приміщенні Дворянського Зібрання відкрилася ХХ виставка Товариства південно-російських художників з Одеси, на якій експонувалося понад 200 творів образотворчого мистецтва. За три тижні виставку відвідало понад 1000 чоловік.

8.03.1865 (155 років тому) – Заснована Єлисаветградська повітова земська управа, орган земського самоврядування. Складалася з голови і трьох членів, які обирались земськими зборами на три роки. Займалася будівництвом і ремонтом доріг, народною освітою та охороною здоров'я.

15.03.1805 (215 років тому) – Фортеця Св. Єлисавети втратила своє військово-стратегічне значення і була скасована.

16.03.1880 (140 років тому) – Єлисаветград відвідав видатний хірург Микола Пирогов, якого місцеві лікарі запросили для консультації.

16.03.1945 (75 років тому) – Утворена обласна спілка швейної промисловості обласної ради промислової кооперації.

ОДЕСИТИ ІЛЬФ І ПЕТРОВ ПРО ЄЛИСАВЕТГРАД – «ДРУГУ ОДЕСУ»

*Я родился в городе Елисаветграде.
Кое-какие воспоминания о младенче-
стве сохранились...
Когда мне было три года, семья перее-
хала в Одессу, которую считаю, хотя и
неправильно, своей родиной.*

Юрий Олеша

Ілля Ільф та Євген Петров

Ілля Ільф (1897-1937) та Євген Петров (1902-1942), автори знаменитих романів «Дванадцять стільців» (1928) і «Золоте теля» (1931), у своїй творчості не обійшли увагою й наш Єлисаветград. Наше місто згадується у їхніх творах принаймні двічі.

У 1930 році в журналі «Огонек» письменники під дотепним псевдонімом Ф. Толстоевський публікують фейлетон «Розгул техніки» про винайдення кінематографа. Ось фрагмент із нього: «...В те времена каждый город называл кино по-своему. В Петербурге ему дали название “синематограф”, в Киеве – “биоскоп” и “биограф”. В Одессе молодое искусство носило название “иллюзион”. Однако Елисаветград не мог удовлетвориться таким скромным наименованием. В Елисаветграде кино называлось “электроиллюзион”. Это было вдвойне заманчиво ввиду того, что в Елисаветграде электричество было тогда силой весьма мало исследованной и само по себе привлекало толпы зрителей. В прочих городах империи фантазия предпринимателей работала вовсю. Какими только словами не обзывали кино: и “электропаноптикум”, и “живой стереоскоп”, и “жироскопический театр”, и даже “магический ящик”».

Без коментарів тут не обійтися. Насамперед дивує твердження авторів фейлетону про те, що «в Єлисаветграді електричество было тогда силой ма-

лоиследованой». Адже електрифікація Єлисаветграда почалася ще в 1880 році, до винайдення кінематографа (1895). До того ж провадив її, ще й взявши на себе всі витрати за виконання робіт, уродженець Єлисаветградського повіту, геніальний винахідник у галузі електротехніки Микола Бенардос (1842-1905). Уже 2 квітня 1880 року у приміщенні цирку на Петровській вулиці (нині Шевченка) відбулася перша вистава при електричному освітленні. Це означає, що наше місто отримало електричне освітлення одним з перших у Російській імперії.

А от в Одесі, за зізнанням одеських краєзнавців, «перша презентація електричних ліхтарів відбулася у 1884 році на промисловій міжнародній виставці». Тому й не дивно, що електричний трамвай у Єлисаветграді з'явився у 1897 році й також був одним з перших у Російській імперії. У тій же Одесі електричне трамвайне сполучення було відкрито лише у 1910 році. Доти в місті з 1882 року функціонував паровий трамвай.

За матеріалами преси та спогадами старожилів ми дізнаємося, що в Єлисаветграді на початку ХХ століття існували кінотеатри з такими назвами: «Биоскоп», «Иллюзия», «Иллюзион», «Звезда», «Олимп», «Сказка», «Кино-Амбир». Відомостей про «Электроиллюзион» відшукати не вдалося. Більше того, за інформацією з мережі інтернет, кінотеатр під такою назвою було відкрито у 1908 році... в Іркутську.

Отже, висловлювання Ільфа і Петрова про Єлисаветград не мають нічого спільного з реальною історією нашого міста. Втім, враховуючи специфіку жанру, це можливо й виправдано. Адже фейлетон – це невеликий за обсягом твір художньо-публіцистичного характеру, написаний на злободенну тему, що розкривається в сатирично-гумористичному ключі. Питання лише в тім, чому саме Єлисаветград був обраний Ілфом і Петровим для висміювання?

І вже зовсім загадковою виглядає згадка про Єлисаветград у ще одній знаменитій книзі Ільфа й Петрова «Одноповерхова Америка» (1937). Вона розповідає про подорож письменників по США, про їхні враження, про зустрічі з видатними людьми тощо. Ось фрагмент, який мене зацікавив надзвичайно: *«Окна нашей комнаты выходили на бульвар Голливуд. На одном углу перекрестка была аптека, на другом – банк. За банком виднелось новенькое здание. Весь фасад его занимали электрические буквы: “Макс Фактор”. Много лет назад Макс Фактор, молодой человек в продранных штанах, приехал с юга России в Америку. Без долгих размышлений Макс принялся делать театральный грим и парфюмерию. Вскоре все сорок восемь объединившихся Штатов заметили, что продукция мистера Фактора начинает завоевывать рынок. Со всех сторон к Максy потекли деньги. Сейчас Макс невероятно богат и любит рассказывать посетителям волшебную историю своей жизни. А*

если случайно посетитель родом из Елисаветграда, Николаева или Херсона, то он может быть уверен, что счастливый хозяин заставит его принять на память большую банку крема для лица или набор искусственных ресниц, имеющих лучшие отзывы Марлен Дитрих или Марион Дэвис».

Макс Фактор

Макс Фактор (справжнє ім'я Максиміліан Абрамович Факторович (1872-1938)) – геніальний візажист, «батько сучасної косметики», «король макіяжу», «голлівудський чарівник», засновник знаменитої компанії «Max Factor» (1909), який зробив справжню революцію у виробництві декоративної косметики.

Макс Фактор – автор величезної кількості відкриттів та винаходів у царині жіночої краси: кіногрим у вигляді крему 12 різних відтінків, накладні (штучні) вій, тональний крем, блиск для губ, водостійкий макіяж, туш для вій, емаль для нігтів, компактна пудра і т. п. Він творив під

гаслом: «Всі жінки красуні – потрібно лише правильно підібрати макіяж». Майже все життя Макс Фактор працював у Голлівуді з усіма тодішніми кінозірками, але пам'ятав і про звичайних жінок. Девіз компанії й досі такий: «Для зірок – і для Вас!». У 1928 році Макс Фактор «За внесок у розвиток кінематографа» отримав «Оскара» – найпрестижнішу премію Американської академії кінематографічних наук і мистецтв. Цей гігант косметичної галузі мав зріст... 150 см!

Певна річ, виникає питання, як саме Макс Фактор пов'язаний з Єлисаветградом? Для цього звернемося до його біографії (їх в мережі розміщено чи не десятком). Спочатку було повне розчарування. Народився у Польщі, жив і працював у Рязані, Санкт-Петербурзі, Москві, потім у 1904 році емігрував до США.

Лише в українській Вікіпедії одним рядком зазначено: «До еміграції в Америку певний час проживав в Одесі й Миколаєві». А тим часом Ільф і Петров серед міст, які викликали у Макса Фактора ностальгійні почуття, називають Єлисаветград, Миколаїв, Херсон. Одеси серед них немає! Не могли ж письменники таке вигадати (не той жанр!). Аби Макс Фактор серед особливо пам'ятних йому міст назвав Одесу, можна не сумніватися, що одесити Ільф і Петров акцентували б на цьому увагу.

А взагалі-то історія взаємин Єлисаветграда і Одеси заслуговує окремого дослідження.

У 1997 році, коли московський журнал «Новое литературное обозрение» опублікував «Неизданного Сологуба», ми дізнались про надзвичайно

цікаві подробиці триденного перебування письменника в Єлисаветграді в 1913 році. Це – три листи до дружини Анастасії Чеботаревської, публікації в газетах «Голос Юга» та «Елисаветградские новости» і, головне, три вірші, написані в Єлисаветграді. Письменник прибув до Єлисаветграда вранці 6 грудня, зупинився в готелі Коваленка. У листі до дружини Федір Кузьмович повідомляє своє перше враження від Єлисаветграда: **«Городок ничего себе, чистенький, жители хвастают, вторая Одесса»**.

Звісно ж, елисаветградці мали на увазі не архітектурну привабливість рідного міста у порівнянні з «жемчужиной у моря», а передусім величезну кількість колишніх мешканців Єлисаветграда, які стали одеситами.

Єлисаветград сміливо можна називати «старшим братом» міст південноукраїнських. Він був заснований у 1754 році, Херсон – у 1778-му, Катеринослав – у 1787-му, Миколаїв – у 1788-му, а Одеса – аж у 1794 році. Зрозуміло, що цей особливий статус зобов'язував елисаветградців брати найактивнішу участь у заснуванні та розбудові цих міст.

Наприклад, з досліджень одеських краєзнавців дізнаємося: «Жителей Одессы насчитывалось к 1797 году всего 3984 душ. Треть населения города составляли иностранные купцы из Греции, Турции и Италии. Вторую треть представляли елисаветградские купцы со своими “командами” из приказчиков и рабочих людей, которые устремились в новорожденный порт “делать бизнес”. Ну а остальная часть городских обывателей – это были солдаты гарнизона, казаки и рабочие люди из бывших крепостных, сотнями бежавшие “к Потемкину”».

Не випадково першим одеським міським головою 14 січня 1796 року був обраний елисаветградський купець другої гільдії Андрій Железцов. У голосуванні взяли участь приблизно 150 громадян. Після Железцова міськими головами Одеси обиралися його земляки, елисаветградські купці Ларіон Портнов, брати Іван та Семен Андросови та інші. Брати Андросови, приміром, у 1816 році брали найактивнішу участь в організації міського дівочого училища, були підприємцями спорудження та попечителями першого Одеського храму на честь св. Миколая Мірлікійського. А ще, зазначають одеські краєзнавці, «их имя носит один из молвов Одесского порта, который они строили».

Одним з перших переселився з Єлисаветграда в щойно засновану Одесу купець Євтихій Кленов, неабияк посприявши облаштуванню молодого міста. У 1794 році за свої патріотичні подвиги під час війни з Туреччиною він був нагороджений золотою медаллю з написом: «...за исправление с особливим успехом важных поручений в последней с Портою Оттоманскою войне (1787-1791)». Єлисаветградець, виявляється, займався ще й розвідвальною діяльністю у турецькій фортеці Ізмаїл перед її знаменитим штурмом у 1790 році російською армією під командуванням О.В. Суворова.

Купець, зокрема, повідомив про наявність та місцезнаходження у фортеці потаємних колодязів на випадок облоги. А в 1797 році Кльонов організував підйом предметів з суден, які затонули під час російсько-турецької війни.

Роль Єлисаветграда в історії Одеси важко переоцінити. Наше місто стало найпотужнішим кадровим донором для Одеси. У знаменитій одеській літературній школі багато наших земляків (Юрій Олеша, Марк Тарловський, брати Абрам та Яків Гольденберги (псевдоніми Арго, Яків Галицький) та інші. Та й, власне кажучи, одеська літературна школа почалася з видання 4-х поетичних альманахів (1915-1917) з творами юних одеських літераторів, які фінансував уродженець Єлисаветграда Петро Ілліч Сторицин (справжнє прізвище Коган), якого сучасники називали «невероятнейшим человеком». Так само уродженці Єлисаветграда переважають і в одеській школі модерного живопису. Вона виникла в 1915 році з об'єднання «Товариство незалежних», яких називали «одеськими парижанами». Лідером одеських авангардистів був елисаветградець Амшей Нюренберг. До цього об'єднання входили Ізраїль Мексін, Георгій Бострем, Дмитро Бронштейн та інші елисаветградці, що стали одеситами.

Внесок елисаветградців у розбудову Одеси увічнений у назвах двох міських вулиць. Автор-упорядник фундаментального (436 сторінок) топонімічного довідника «История Одессы в названиях улиц» (2012) Яків Майстровий з приводу вулиці Єлисаветинської, якій нещодавно повернули первісну назву, пише, що вона названа «совсем не в честь Елизаветы Ксаверьевны Воронцовой, а ввиду того, что в числе первых жителей улицы были выходцы из Елисаветграда». Таку назву вона отримала ще у 1819 році, коли Єлизавета Браницька лише збиралася заміж за князя Воронцова. З 1921 по 2005 рік – це була вулиця Щепкіна, на честь губернського комісара народної освіти і чекіста за сумісництвом.

Повернули одесити й провулок Єлисаветградський. Його перейменовували декілька разів: спочатку у 1933 році – на честь французького письменника-комуніста Анрі Барбюса, а у 1946 році дали назву Кіровський.

Отака парадоксальна історія трапилася. Єлисаветград, куди йому належало, не повернувся, натомість він повернувся на вулиці Одеси.

КВІТЕНЬ

2 (1775) — 145 років тому народився **Георгій Арсенійович Емануель** (1775-1837), військовий діяч. За національністю – серб (справжнє прізвище **Мануїлович**). Герой Вітчизняної війни 1812, портрет у виконанні Доу прикрашає «Воєнну галерею 1812 року» у Зимовому палаці (Ермітаж). На російську службу вступив 1806. Через 30 років – генерал, начальник Кавказької області. Ініціатор низки наукових заходів на Кавказі: збирав відомості з етнографії черкесів; 1829 влаштував експедицію АН на Ельбрус, вершину якої вперше 10.06.1829 підкорив кабардинець Кіллар. 22.10.1829 обраний почесним членом АН Росії. Крім сербської, володів російською, італійською, французькою та німецькою мовами. *З 1832 жив у Єлисаветграді, похований у родинній усипальні, сплюндрованій під час громадянської війни. Ад'ютант, князь М.Б. Голіцин написав книгу «Жизнеописание генерала от кавалерии Эмануеля» (1856). У 1875 з нагоди 100-річчя від дня народження на Санкт-Петербурзькому монетному дворі виготовлена пам'ятна медаль у бронзі (автор Василь Никонов).*

3 (1960) — 60 років тому народився (м. Кіровоград) **Ігор Якович Чернявський**, актор театру і кіно. *Відвідував театральну студію при Кіровоградському Палаці піонерів. У 1981 закінчив Вище театральне училище ім. Щукіна (курс Л. Калиновського) у Москві. Відтоді служить у Ризькому театрі російської драми ім. Михайла Чехова (Латвія), ставши його провідним актором. Зіграв головні ролі у майже 30 спектаклях, знявся у 7 кінострічках. Лауреат премій «Кращий актор сезонів 2003, 2007, 2011».*

4 (1905) — 115 років тому народився (м. Єлисаветград) **Юрій Васильович Нікітін** (1905 – помер 1939 у Північно-Східному таборі, Магаданська область), актор. *Син нотаріуса, першого голови Єлисаветградської «Просвіти» В.О. Нікітіна. Навчався у Єлисаветградській гімназії та приватній гімназії М. Крижановського, входив у літературний гурток М. Хороманського.*

У 1928 закінчив Музично-драматичний інститут. Був запрошений у знаменитий театр «Березіль» Леся Курбаса у Харкові, працював також у Харківській філармонії і радіокомітеті. У 1932-1935 викладав сценічну мову у Київському театральному інституті. У 1935 вступив до режисерської лабораторії О.П. Довженка. Арештований 4.01.1938 за звинуваченням у шпигунстві, за зв'язки з німецьким консульством. На допитах, що тривали цілий рік, винним себе не визнав. Особлива нарада при НКВС СРСР постановила ув'язнити його на 5 років до концтабору. Уже тоді хворий на сухоти і недокрів'я відразу й помер у концтаборі.

4

4 (1920) – 100 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Сергій Федорович Чумаченко**, музичний діяч (хормейстер і диригент). До 1941 навчався у Миколаївському музичному училищі. Учасник Другої світової війни, має нагороди (ордени, медалі, подяки командування). З 1946 працював у Кіровоградському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького. З 1951 по 1981 – завідувач музичної частини і диригент. З режисером Михайлом Донцем брав участь у постановці 20 оперет, 140 музично-драматичних спектаклів і трьох опер («Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Катерина» М. Аркаса). Працював також диригентом у народному театрі музичної комедії, що базувався у БК ім. Калініна. Створив малий симфонічний оркестр. Разом з режисером Олександром Флейшманом здійснив постановку 10 оперет. Колектив став багаторазовим лауреатом республіканських і всесоюзних фестивалів самодіяльного мистецтва. Протягом творчої діяльності здійснив 120 оркестровок опер і оперет. Лауреат обласної комсомольської премії ім. Юрія Яновського.

4

4 (1945) – 75 років тому народилася **Ніна Василівна Гіляровська**, акторка. *Навчалася у Маловисківських школах № 2 та № 4. Сестра відомого театрального режисера Михайла Гіляровського.* У 1967 закінчила Київський державний інститут театального мистецтва ім. І.К. Карпенка-Карого. З 1970 – провідна акторка Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка. Більшість її ролей увійшли до «золотого фонду» мистецтва України: Анна «Ярослав Мудрий» І. Кочерги, Олеся «Незабутні» за Довженком, Софійка «Касса Маре» І. Друце, Рашель «Васса Железнова» М. Горького, Райна «Шоколадний солдатик» Б. Шоу, Меланка «Суд і полум'я» за І. Франком, Соня «Дядя Ваня» А. Чехова та ін. Народна артистка України (2003).

5

5 (1925) – 95 років тому народилася (*м. Зінов'євськ*) **Таїсія Олексіївна Ладженська** (1925-2017), мовознавець-методист, педагог. У 1946 закінчила Ленінградський державний педагогічний інститут ім. О.І. Герцена. З 1956 по 1981 викладала в НДІ змісту і методів навчання АПН СРСР. Розробила систему роботи з розвитку мовлення дошкільників і школярів. З 1988 – на кафедрі «Культура речі учителя» Московського педагогічного державного університету. Доктор педагогічних наук (1972), професор (1973). Автор понад 400 наукових праць з методики навчання усному і письмовому мовленню; підручників з російської мови для 1-4 класів, численних методичних посібників для учителів та монографій: «Система работы по раз-

витую связной устной речи учащихся» (1974), «Анализ устной речи учащихся 5-7 классов (1963)» та ін. Засновниця наукової школи «Риторика спілкування» (1987). У 1988 створила першу в Росії кафедру риторики та культури мови. У 1992-2004 кафедра під її керівництвом підготувала підручник для нового навчального предмета «Педагогическая риторика» та методичні рекомендації до нього. Автор методичного посібника «Живе слово» – настільної книги вчителів-словесників. Лауреат Державної премії СРСР (1988).

6 (1940) – 80 років тому народився (м. Кіровоград)

Анатолій Іванович Шаповалов (1940-1986), герой-ліквідатор аварії на Чорнобильській АЕС. Трудову діяльність на Чорнобильській АЕС розпочав 5.04.1978. Працював електромонтером релейного захисту та автоматики, у лютому 1986 був переведений старшим черговим електромонтером електричного цеху. В ніч на 26.04.1986 виконував свої службові обов'язки у складі 5 зміни електричного цеху. Ціною власного життя, замінивши в генераторі водень на азот, локалізував аварійну ситуацію на електроприладах станції, не дав пожежі перекинутися на інші блоки станції. Помер 19.05.1986 від променевої хвороби у 6-й Московській клінічній лікарні. Нагороджений орденами «Дружби народів» (СРСР) та «За мужність» III ступеня (2008).

6 (1965) – 55 років тому народилася (м. Олександрія) **Ірина**

Анатоліївна Козир, історик, педагог. **У 1986 закінчила історичний факультет КДПУ ім. О.С. Пушкіна.** З 1986 по 1997 – вчитель історії Олександрійської ЗШ № 17. В університеті працює з 1997. Кандидат історичних наук, доцент. **З 2005 по 2017 – проректор з науково-педагогічної роботи КДПУ ім. В.К. Винниченка.** Тема дисертації: «Кераміка сарматських поховань Північного Причорномор'я як історичне джерело» (1990). Коло наукових інтересів: проблеми археології, давньої та середньовічної історії України. Автор близько 80 наукових та науково-методичних праць. Науковий керівник видання посібника «Кіровоградщина. Історія рідного краю», визнаного у 2013 переможцем щорічної премії Президента України «Українська книжка року». **Лауреат обласної премії «Духовний скарб Кіровоградщини» (2013). Лауреат обласної красназничої премії ім. В.М. Ястребова (2013). Заслужений працівник освіти України (2012).**

6 (1985) – 35 років тому народився (м. Знам'янка) **Дмитро Сергійович Єфремов** (1985-2016), залізничник, військовослужбовець, герой АТО. **Навчався у Знам'янській ЗШ № 4. Брав участь у Народному самодіяльному ансамблі української пісні і танцю «Барвінок». Працював черговим по станції Трепівка, від травня 2015-го –**

6

заступник начальника станції Чорноліська Одеської залізниці. Мобілізований влітку 2015-го, солдат 90-го окремого десантного штурмового батальйону «Житомир», навідник 3-го аеромобільного десантного взводу 1-ї аеромобільної роти. 22.05.2016 загинув під час мінометного обстрілу промзони міста Авдіївка. Похований у місті Знам'янка. На фасаді

Знам'янської ЗШ № 4 відкрито меморіальну дошку. Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст. (2016).

6

6 (1990) — 30 років тому народився (м. Олександрія) **Максим Васильович Бендеров** (1990-2014), військовослужбовець, спортсмен. Майстер спорту з панкратіону (відроджений стародавній олімпійський вид єдиноборства).

Працював тренером в Олександрійському спортивному клубі. Мав чорний пояс (1 дан) з панкратіону, неодноразовий чемпіон

України з панкратіону, срібний призер чемпіонату світу, чемпіон Європи (2007), срібний призер чемпіонату Європи (2006). Служив за контрактом старшим розвідником в Кіровоградському 3-му полку спеціального призначення ГУР МО України. Загинув 15.07.2014 в районі КПП «Ізварино» (Луганська обл.) під час мінометного обстрілу. Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (2014). Похований у м. Олександрії. В пам'ять про Максима Бендерова з 2015 в Олександрії проводяться щорічні змагання: відкритий чемпіонат Кіровоградської області з військово-спортивного багатоборства та Всеукраїнський турнір з панкратіону. У м. Кропивницькому на честь героя названо провулок (колишній Новоросійський), а в Олександрії — вулицю (колишня Старооунфрівська).

7

7 (1905) — 115 років тому народився (м. Єлисаветград) **Петро Степанович Стрілецький** (1905-1975), український радянський господарський діяч. *Закінчив початкову школу і чотири класи комерційного училища в Єлисаветграді.*

З 1924 — столяр, технік на заводі «Червона зірка» у місті Зінов'євську. У 1930 закінчив Зінов'євський індустріальний ін-

ститут сільськогосподарського машинобудування за спеціальністю інженер-механік. У 1937-1939 — директор Харківського заводу «Серп і молот». У 1939-1942 — заступник директора Харківського авіаційного заводу. З вересня 1943 по листопад 1974 — директор харківського оборонного «Державного Союзного заводу № 157 Наркомату авіапромисловості СРСР» (згодом Харківського заводу електроапаратури). Підприємство випускало практично всі види авіаційних електровимірвальних приладів (понад 200 найменувань). Бортові прилади заводу стояли на бойових ракетах, що стали основою Ракетних військ стратегічного призначення. В 1955-1956 для народного господарства було розроблено та освоєно вироб-

ництво знаменитих харківських електробритв з обертальними ножами, щороку підприємство випускало понад 1,3 млн електробритв. У 1958 завод випустив понад 100 комплектів апаратури автономного управління першої ракети з атомним зарядом. Герой Соціалістичної Праці.

8 (1920) — 100 років тому народився (м. В'язьма Смоленської області) **Олександр Борисович Ільїн** (1920-1993), колекціонер антикваріату, бібліофіл, реставратор книг церковного друку. *Закінчив два курси Московського торфяного інституту (до 1943), після війни — Кіровоградський машинобудівний технікум. Більшу частину життя працював електриком у Кіровограді.*

8

Зібрав одну з найбільших в СРСР приватних колекцій антикваріату і книг. Особистість колекціонера та походження раритетів у його збірці уявляються фахівцям загадковими. Оскільки заповіту колекціонер не залишив, його зібрання було передане у власність держави і розподілене між Кіровоградською обласною науковою універсальною бібліотекою ім. Д.І. Чижевського та Кіровоградським обласним краєзнавчим музеєм. Майже всі публікації про «ільїнську колекцію» в українській та зарубіжній пресі зібрані та опубліковані у Кіровоградському літературному часописі «Вежа» у 1996-1997 (№ 4-5, № 6-7) під назвою «Сюжет ненаписаної повісті». У 2009 за цими матеріалами знято відеофільм «Прокляття колекції Ільїна» (телепрограма «У пошуках істини»), у 2012 режисер Микола Хомерики зняв 12-серійний детективний серіал «Синдром дракона». У 2017 кіровоградський галерист Микола Цуканов видав книжку «Коллекционер Ильин. Двадцать лет спустя».

9 (1880) — 140 років тому народився (м. Єлисаветград) **Микола Миколайович Родкевич** (1880 — після 1931), військовий діяч. *У 1899 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище, у 1906 — Миколаївську академію Генерального штабу, в 1912 — Севастопольську авіаційну школу (льотчик-спостерігач). Учасник Першої світової та Громадянської воєн. Полковник (1915). Нагороджений багатьма орденами. У 1918 добровільно вступив у Червону Армію. Викладав в Одеській піхотній школі. В 1931 заарештований у справі «Весна». Засуджений до 5 років таборів, Подальша доля невідома. Батько Микола Олександрович Родкевич (1857-?) з 1887 по 1906 викладав у Єлисаветградському кавалерійському училищі. Потім був начальником Одеського кадетського корпусу. Генерал-лейтенант. Також репресований.*

9

9 (1910) — 110 років тому народився (с. Богоявленське, Ратківка, Ворошилівка, нині Олександрівка Олександрійського району) **Олександр Юхимович Жежеря** (1910 — загинув 1944 у Польщі), військовий діяч. Учасник Другої світової війни. До війни працював пасічником. На фронті — з 1943. Гвардії сержант, командир

9

кулеметного розрахунку. Відзначився у боях за визволення Кіровоградщини, при форсуванні Південного Бугу і Дністра, на Сандомирському плацдармі. Особисто знищив 600 гітлерівців. У польському місті Ченстохові, при визволенні якого загинув кулеметник, встановлено пам'ятник герою. Кулемет № 0181, на якому викарбовано ім'я Жежері, експонується в одному із залів Центрального музею Збройних Сил СРСР у Москві. **На честь земляка односельці назвали його рідне село Олександрівкою.** Посмертно Герой Радянського Союзу (1944).

14

14 (1885) — 135 років тому народився (Тернопільщина) **Йосип Йосипович Гірняк** (1885-1989), актор, режисер, педагог. Дебютував на професійній сцені (1915) у театрі УСС «Руська бесіда». **Перебував з ним (влітку 1918) у складі війська Українських Січових Стрільців на території Єлисаветградщини.** Згодом працював у театрі Леся Курбаса «Березіль» (1922-1933), репресований у 1933. Після 1944 – в еміграції. Організовував театральне життя української діаспори в США. Очолював Український театр в США (1953-1955), Театр слова (1956-1964). Водночас від 1956 – режисер-постановник і диктор радіо «Свобода». **У своїх «Спогадах» (Нью-Йорк, 1982) згадує село Грузьке та відвідини хутора Надії, де тоді мешкали вдова І. Карпенка-Карого Софія Тобілевич, його дочка Ярина Студнічко з дітьми, мати Леся Курбаса Ванда Янович.** Дійсний член УВАН (Українська вільна академія наук) (1949).

14

14 (1890) — 130 років тому народився (м. Зіньков Полтавської обл.) **Микола Костянтинович Зеров** (1890-1937), поет, літературознавець, перекладач, класик української літератури ХХ століття. У 1914 закінчив Київський університет. **З серпня 1914 по вересень 1917 працював учителем латини та історії Златопільських чоловічої та жіночої гімназій.** Друкуватися почав з 1912. **Златополю присвятив сонет «Спогад про Гуляй-Поле».** Про златопільський період його життя розповідається у споминах В. Домонтовича **«Болотна Лакримоза».** Згодом був професором Київського інституту народної освіти, належав до групи поетів-неокласиків. Репресований і розстріляний. «Твори у двох томах» вийшли у Києві (1990). У 2018 світ побачила книга Володимира Панченка «Повість про Миколу Зерова».

14

14 (1930) — 90 років тому народився (м. Новогеоргіївськ, тепер Світловодськ) **Микола Степанович Боровський** (1930-1988), живописець і педагог. У 1953 з відзнакою закінчив Дніпропетровське художнє училище, у 1960 – Київський художній інститут (педагоги І. Іванов, М. Хмелько; диплом-

на робота – «Коліївщина», керівник Г. Мелихов). Викладав у Дніпропетровському художньому училищі (з 1960). **Одна з кращих картин «Романтики» (1961) зберігається у Кіровоградському обласному художньому музеї.** Член Спілки художників СРСР (1964). Заслужений художник УРСР (1980).

14 (1935) – 85 років тому народився (м. Кірово, Кіровоград)

Арнольд Анатолійович Березовський (1935-2002), математик. У 1958 закінчив Київський університет ім. Т. Шевченка. Працював в Інституті математики НАНУ з 1961: старший науковий співробітник (1963-1969), завідувач обчислювальної лабораторії відділу математичної фізики й теорії нелінійних коливань (1968-1975), завідувач лабораторії нелінійних крайових задач (від 1985). Одночасно викладав спецкурси з математичної фізики на механіко-математичному факультеті Київського університету (1965-1980), з теорії дифузії на кафедрі фізики металів Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут» (з 1998). Доктор фізико-математичних наук (1991), професор (1992).

14 (1925) – 95 років тому народився (м. Зінов'євськ)

Вадим Георгійович Печененко (1925-2014), військовий діяч. З 1942 по 1990 – на військовій службі. Учасник Другої світової війни. Бойове хрещення отримав на Балтійському флоті, воюючи з листопада 1944 по травень 1945 у складі 2-го дивізіону сторожових катерів. Після війни продовжив службу на Балтійському, а потім на Чорноморському флоті. У відставку пішов з посади заступника начальника управління Генерального штабу Збройних Сил СРСР, контр-адмірал. Удостоєний багатьох державних нагород.

15 (1920) – 100 років тому народився (м. Борисоглебськ

Воронезької області) Михайло Дмитрович Кандідов (1920-2008 у Кіровограді), військовий та громадський діяч. У Червоній Армії – з 1939. На фронтах Другої світової війни – з червня 1941, командир танкового взводу. Брав участь у танковій битві під Прохорівкою, в обороні Москви, визволенні Орла, Курська, Белгорода, Харкова, Люботина, Кременчука, Умані, Молдавії, Румунії та Угорщини. **Під час визволення Кіровограда отримав поранення, перебував на лікуванні в Кіровоградському військовому госпіталі.** Під час військових дій у Румунії королем цієї країни був представлений до нагородження офіцерським лицарським хрестом. З 02.07.1941 по 06.05.1945 екіпаж танка під командуванням гвардії капітана Кандідова провів 285 танкових атак та 34 розвідки боєм. Війну закінчив у Японії. Отримав 7 поранень та контузію, 14 разів горів у

танках. У 1947 звільнений у запас у зв'язку з отриманням I групи інвалідності. Захоплювався монументальним мистецтвом. Одна з його робіт «Вони були молодими» експонується в музеї м. Борисова Мінської області. З 1980 займався активною громадською діяльністю. Написав книгу спогадів «Сповідь недобитого танкіста». *Почесний громадянин м. Кіровограда (2006).*

15

15 (1920) – 100 років тому народився (*смт Петрове*) **Григорій Давидович Вервес** (1920-2001), літературознавець. Закінчив Об'єднаний Український університет у м. Кзил-Орда (1942), Рязанське артилерійське училище (1943). Учасник Другої світової війни, нагороджений двома орденами Червоної Зірки та медалями. З 1945 працював в Інституті літератури АН України. Доктор філологічних наук (1960), професор (1962). Наукові праці присвячені історії слов'янських літератур, міжслов'янським літературним зв'язкам: «Міцкевич в українській літературі» (1952), «Ю. Словацький і Україна» (1959), «Тарас Шевченко і Польща» (1964), «Ярослав Івашкевич» (1978) та багатьох інших. Голова Комітету з реалізації проекту ЮНЕСКО «Розвиток слов'янських літератур» при АН України. Нагороджений медаллю ПНР «За заслуги перед польською культурою» (1972). Член-кореспондент АН України (1978). Академік НАН України (1995).

15

15 (1925) – 95 років тому народилася (*м. Зінов'євськ*) **Зоя Леонтіївна Стасюк** (1925-2014), баскетболістка, тренер. *Баскетболом почала займатися з 13 років у міському Палаці піонерів. У 1944-1946 виступала на чемпіонаті України за команду «Спартак» (Кіровоград), з 1948 по 1957 – у чемпіонаті СРСР за кращу українську команду «Динамо» (Київ).* Чемпіонка СРСР (1949), володар Кубка СРСР (1950, 1951). Дворазова чемпіонка Європи у складі збірної СРСР (1950, 1952). Заслужений майстер спорту (1952). Закінчила Київський інститут фізкультури. Працювала тренером-викладачем ДЮСШ № 3 м. Києва. Заслужений тренер УРСР.

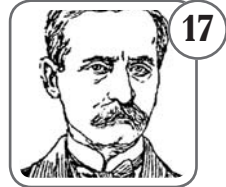
15

15 (1955) – 65 років тому народився (*м. Харків*) **Юрій Борисович Вінтенко**, живописець, педагог. У 1975 закінчив Кримське художнє училище, навчався у В. Григор'єва, М. Моргуна, Л. Лабенка. **З 1975 до 1991 працював у Кіровоградському художньо-виробничому комбінаті Художнього фонду УРСР.** Влаштовано шість персональних виставок (1978, 1998, 2005, 2012, 2015, 2017) Твори: «На Кіровоградщині», «Лелеківські степи», «Жнива на Кіровоградщині», «Пам'ять землі», «Невідкриті острови», «У старому Седневі» та ін. *Син заслуженого художника України Бориса*

Вінтенка. Пам'яті батька присвятив картини «Незакінчена розмова» та «Згасла цигарка» (2012). Картини зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї, міському художньо-меморіальному музеї ім. О.О. Осмьоркіна, інших музейних збірках та приватних колекціях. **З 1991 – викладач Кіровоградської дитячої школи мистецтв.** Член Національної Спілки художників України.

17 (1825) – 195 років тому народився (Звенигородський повіт Київської губернії) **Ісидор Станіславович Коперницький** (1825-1891), лікар-антрополог. *Навчався у Златопільському дворянському повітовому училищі.* У 1849 закінчив медичний факультет Київського університету. До 1857 служив військовим лікарем у діючій армії на Дунаї і Криму. Відзначений орденами Св. Анни III ст., Св. Станіслава II ст. та срібною медаллю за оборону Севастополя. З 1857 по 1862 працював у Київському університеті, заснував етнологічну колекцію черепів анатомічного музею. Вивчав антропологію у Парижі та Бухаресті, де протягом 6 років займався організацією анатомічного музею при університеті. Багато друкувався в англійських, французьких та німецьких антропологічних виданнях. Своїми дослідженнями довів приналежність карпатських русинів до південно-російського (українського) антропологічного типу. З 1871 жив у Кракові, доктор медицини, професор антропології Краківського університету. Почесний член Краківської Академії Наук.

17

17 (1855) – 165 років тому народилася (с. Кам'яно-Костувате Братського району на Миколаївщині) **Марія Садовська-Барілотті** (справжнє прізвище **Тобілевич Марія Карпівна**) (1855-1891 в Одесі), співачка та драматична актриса. *Сестра І. Карпенка-Карого, М. Садовського та П. Саксаганського. Вчителювала у народній школі Єлисаветграда, брала участь в аматорських театральних гуртках міста.* Сценічну діяльність почала 1876 у російсько-українській трупі. З 1883 працювала у трупах М. Кропивницького, М. Старицького, М. Садовського і П. Саксаганського. Серед кращих ролей та партій – Наталка («Наталка Полтавка» Котляревського), Одарка («Запорожець за Дунаєм» Гулака-Артемовського) та ін. Володіла голосом виняткової краси (сопрано). *Похована в Єлисаветграді на Биківському кладовищі, згодом перепохована на Хуторі Надія.*

17

17 (1920) – 100 років тому народився (м. Єлисаветград) **Олександр Рувімович Рагінов** (1920-2007), правознавець, криміналіст. Учасник Другої світової війни. У 1945 закінчив Московський юридичний інститут. Один з основоположників вітчизняної юридичної і кримінальної психології. З 1944 по 1958 – старший слідчий прокуратури

17

м. Москви. У 1958-1963 працював у Всесоюзному науково-дослідному інституті криміналістики. З 1963 – на різних посадах в НДІ проблем зміцнення законності та правопорядку при Генеральній прокуратурі РФ: головний науковий співробітник, завідувач сектору правової психології. Доктор юридичних наук (1967). Професор. Організував перший в СРСР дослідницький підрозділ з юридичної психології, який став ядром наукової школи О.Р. Ратінова. Дослідник проблем психології особистості злочинця. Автор фундаментальних монографій: «Обыск и выемка» (1961), «Судебная психология для следователей» (1967, 2003), «Теория судебных доказательств» (1980), «Руководство для следователей» (у співавтор.) (1981), «Психологическое изучение личности преступника» (1982), «Психология допроса обвиняемого» (1989), «Правовая психология и преступность» (1991) та ін. Заслужений діяч науки Росії. Помер у Бостоні (США).

17

17 (1955) – 65 років тому народилася (с. Преображенка Ширяєвського району на Одещині) **Марія Василівна Лебідь**, журналістка. У 1979 закінчила філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. **Відтоді живе і працює на Кіровоградщині. З 1979 по 1980 – кореспондент-організатор Ульяновського районного радіомовлення. З 1980 (майже 40 років) працювала у Кіровоградській обласній державній телерадіокомпанії: кореспондент, редактор, коментатор, заступник головного редактора.** Директор ТРК «Скіфія-Центр». Лауреат 13-го Всеукраїнського фестивалю радіопрограм «Калинові острови», дипломант 3-го телевізійного фестивалю «Відкрий Україну». Лауреат обласної журналістської премії. Заслужений журналіст України (2009).

17

17 (1970) – 50 років тому народився (с. Нова Осота Олександрівського району) **Микола Володимирович Метлинський** (1970-2018), військовослужбовець, героєм АТО. **Закінчив Олександрівську загальноосвітню школу № 1, Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування, Херсонську школу міліції. Працював в органах внутрішніх справ та на підприємстві ВАТ «М'ясокомбінат «Ятрань».** Захоплювався технікою, а особливо мотоциклами, належав до байкерського руху. У серпні 2014 був мобілізований до лав Збройних Сил України. Служив спочатку на посаді артилерійського розвідника 55-ї артилерійської бригади, а з 2016 – у 17-му окремому мотопіхотному батальйоні 57-ї окремої мотопіхотної бригади на посаді командира відділення, старший сержант. 25.05.2018 під час раптового обстрілу зазнав вкрай важких осколкових поранень, але встиг прикрити своїм тілом від вибуху міні доньку Ярославу, яка служила з ним в одному підрозділі санінструктором. Помер 1.06.2018 у шпиталі. **Похований у м. Кропивницькому на Алеї Слави Рівненського кла-**

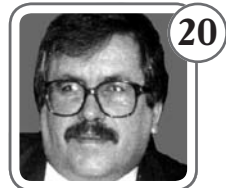
довища. На фасаді Олександрівської ЗШ № 1 встановлено меморіальну дошку. Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст. (2018).

20 (1900) — 120 років тому народився (с. *Глодоси Новоукраїнського району*) **Юрій Савкович Корогода** (1900-1991, Краків), вчений-агроном, селекціонер. **Закінчив місцеву двокласну міністерську школу (1914) та Глодоську вищепочаткову школу (1916).** Свідомо вступив до лав Вільного козацтва України. Від 1919 воював у складі Армії УНР, з частинами якої інтернований до Польщі. Хорунжий 14-го полку низових запорожців ім. гетьмана Павла Полуботка 1-ї Запорозької дивізії. Навчався у Ягеллонському університеті в Кракові (1923), закінчив Українську господарську академію в Подєбрадах (Чехо-Словаччина, 1930). Працював у Державному науковому інституті сільського господарства в м. Пулави (Польща, 1930-1934), головним агрономом у фірмі Е. Фріде (1934-1958), викладачем вищих землеробських шкіл у Вроцлаві (1946-1951) та Любліні (1955-1970), керував Інститутом вирощування рослин у Радзікуві поблизу Варшави (1951-1959). Вивів низку овочевих, кормових і промислових рослин. Доктор природничих наук (1950), професор (1954). Член Польської Академії наук. Нагороджений Хрестом Симона Петлюри як активний учасник українських національно-визвольних змагань (1917-1920).

20

20 (1950) — 70 років тому народився (с. *Шинколоси Сокальського району Львівської області*) **Олександр Олександрович Домаранський**, педагог, організатор освіти. **У 1975 закінчив філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна.** Працював у Петрівському районі учителем української мови та літератури, завідувачем районного методичного кабінету, завідувачем відділу освіти райвиконкому (1978-1987). З 1987 до 1989 – завідувач відділу шкіл, заступник завідувача відділу освіти Кіровоградського облвиконкому. Сприяв становленню шкіл нового типу: української гімназії, кібернетико-технічного коледжу в Кіровограді та ін. У 1991-1993 – викладач кафедри КДПУ імені Володимира Винниченка. Заступник директора обласного інституту вдосконалення вчителів (1993-1995). За його ініціативи в ОІУВ були організовані кафедри, започатковано видання газети «Освітнє слово» та «Методичного вісника». З 1995 до 2000 – начальник управління освіти і науки обласної державної адміністрації. З 2002 – головний консультант Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України, потім – заступник завідувача секретаріату. Заслужений працівник освіти України (2010).

20

23

23 (1910) — 110 років тому народився (с. Братське Єлисаветградського повіту) **Кім Ісайович Портной** (1910–1989), учений у галузі матеріалознавства. У 1932 закінчив Промакадемію, у 1937 – Московський інститут кольорових металів. Доктор технічних наук (1964), професор (1967). З 1942 по 1989 працював у ВНДІ авіаційних матеріалів у Москві. Наукові праці пов'язані з розробкою технології литва алюмінієвих та магнієвих сплавів для авіаційної промисловості, а також тугоплавких з'єднань для реакторобудівної та іншої атомної техніки. Створив регулюючі й поглинаючі матеріали, що використовуються в атомних криголамах. З початку 70-х рр. розвивав новий напрям у матеріалознавстві – створення композиційних матеріалів. Створив наукову школу порошкової металургії та композиційних матеріалів. Автор 80 монографій: «Магниеые сплавы» (1952), «Расчет взаимодействия и стабильности фаз» (1981), «Кислородные соединения редкоземельных элементов. Справочник» (1986) та ін. Заслужений діяч науки РРФСР.

23

23 (1950) — 70 років тому народився (с. Кам'яний Брід Ульянівського, нині Благовіщенського району) **В'ячеслав Миколайович Полтавцев**, інженер, економіст. Закінчив Ленінградський політехнічний інститут ім. М.І. Калініна. Працював на керівних посадах в управлінні справами Президента РФ, радником міністра інформаційних технологій і зв'язку РФ, заступником директора зі зв'язку та комунікацій ВАТ «Сибірська Вугільна Енергетична компанія», директором департаменту із взаємодії з федеральними органами влади та оплаті праці ВАТ «ГМК «Норільський нікель». Ця компанія – найбільший у світі виробник нікелю і паладію, провідний виробник платини, кобальту, міді та родію у світі. Компанія також виробляє золото, срібло, іридій, осмій, селен, рутеній і телур. З березня 2010 Полтавцев – заступник генерального директора ВАТ «Гірничо-металургійна компанія Норільський нікель», відповідальний за зв'язки з державними органами, соціальну та корпоративну політику. З 2013 – директор ВАТ «ЄвроХім» із взаємодії з державними органами. Мінерально-хімічна компанія «ЄвроХім» – найбільший у Росії виробник мінеральних добрив, входить у трійку європейських і десятку світових лідерів галузі.

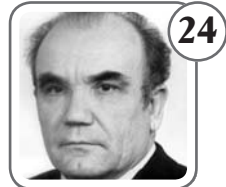
24

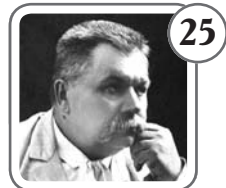
24 (1925) — 95 років тому народився (м. Зінов'євськ) **Євген Львович Немировський**, книгознавець. **Онук знаменитого єлисаветградського лікаря-антрополога С.А. Вайсенберга**. Закінчив Московський заочний поліграфічний інститут (1950). У 1950–1973 працював у Всесоюзному науково-дослідному інституті поліграфічного машинобудування.

Доктор історичних наук (1972), професор (1979). З 1974 – завідувач відділу рідкісних книг Державної бібліотеки СРСР ім. В.І. Леніна. Автор понад 2 тисяч наукових праць, 100 книг: «Возникновение книгопечатания в Москве. Иван Федоров» (1964), «Начало славянского книгопечатания» (1971), «Начало книгопечатания на Украине. Иван Федоров» (1974), «Историография советской книги» (1977), «Миниатюрные книги вчера, сегодня, завтра» (1977), «Иван Федоров в Белоруссии» (1979), монографія про винахідника книгодрукування Й. Гутенберга, «Большая книга о книге» (2010). З 2005 видавництво «Наука» друкує його багатотомну монографію «История славянского кирилловского книгопечатания XV – начала XVII века». У 1996-2004 видано 6 томів складеного ним каталогу стародруків 1491-1538. Член-кореспондент РАН (1991). У 2005 з нагоди 80-річчя видана книга «Евгений Львович Немировский. Страницы воспоминаний. Автобиблиография».

24 (1930) – 90 років тому народився (с. Василівка Онуфріївського району) **Микола Родіонович Ложченко** (1930-2015), інженер, організатор промислового виробництва. У 1951 закінчив Кременчуцький машинобудівний технікум, у 1958 – Челябінський інститут механізації та електрифікації сільського господарства. З 1951 працював на Челябінському тракторному заводі, пройшовши шлях від технолога до генерального директора ВО «ЧТЗ ім. В.І. Леніна» (1979-1992) та генерального директора АТ «Уралтрак». Нагороджений трьома орденами Трудового Червоного Прапора, орденом Жовтневої революції, орденом «За заслуги перед Отечеством» IV ст. (1995) та ін. Заслужений раціоналізатор РРФСР (1965). Заслужений працівник промисловості СРСР (1991). Лауреат Державної премії СРСР (1983). Почесний громадянин м. Челябінська (2005).

25 (1840) – 180 років тому народився (с. Бежбайраки Єлисаветградського повіту) **Марко Лукич Кропивницький** (1840-1910 на Харківщині), драматург, актор, режисер, композитор. **Фундатор українського професійного театру (заснований 27.10.1882 в Єлисаветграді постановкою п'єси «Наталка Полтавка»)**, виконав близько 500 ролей, написав понад 40 п'єс, учитель декількох поколінь акторів. Утворив першу в Російській імперії дитячу трупу, був палким поборником запровадження в Україні народних шкіл з рідною мовою навчання. **Його ім'я носить Кіровоградський академічний обласний український музично-драматичний театр («театр корифеїв»)**. У 1965 село Бежбайраки Новоукраїнського району отримало назву с. Кропивницьке. У 1982 відкрито меморіальний музей М.Л. Кропивницького – відділ Кіровоградського обласного краєзнавчого музею. 14.07.2014 Верховна Рада України перейменувала м. Кіровоград на м. Кропивницький.

У 2018 Кіровоградський район перейменовано на Кропивницький. Дата народження Кропивницького є дискусійною. Сам Марко Лукич вважав, що він народився 25 квітня 1840 за старим стилем (7 травня за новим). Його біографи на підставі запису в метричній книзі церкви с. Бежбайраки доводять, що це сталося 10 (22) травня 1840.

27

27 (1905) — 115 років тому народилася (*хутір Дубрава (Красносільський) Олександрівського району*) **Ксенія Юріївна Давидова** (1905-1992), музикознавець. Внучата пле-мінниця композитора П.І. Чайковського. Закінчила гімназію у Києві, бальну студію Чистякова. Працювала в театрах Києва, Житомира. У музеї П.І. Чайковського (м. Клин) завідувала відділом рукописів, була заступником директора з наукової роботи (1942-1980). Упорядник і редактор книг: «Музыкальное наследие П.И. Чайковского», «Воспоминания о Чайковском». Заслужений працівник культури Російської Федерації.

24

27 (1965) — 55 років тому народився (*м. Бобринець*) **Юрій Борисович Олефіренко** (1965-2015), офіцер ЗСУ, героєм АТО. Учасник бойових дій в Афганістані, операції НАТО в Афганістані (2008-2009). Виконував обов'язки командира та перекладача, досконало знав мову фарсі. Кавалер Ордена Червоної Зірки. Капітан 1-го рангу. **Проживав у м. Кіровограді.** З початком бойових дій в Україні відновився на службі як комбат 42-го батальйону територіальної оборони, а у серпні 2014 був призначений командиром 73-го морського центру спеціального призначення в/ч А1594 (Очаків). Під час розвідувальної операції підрозділ Юрія виявив та передав координати вогневих точок противника, завдяки чому українська артилерія зупинила обстріл російськими збройними формуваннями мирних мешканців Павлополя. Героїчно загинув 16.01.2015 під час мінометного обстрілу, прикривши собою трьох бійців, біля міста Маріуполь. **Похований 19.01.2015 на Алеї Слави Рівненського цвинтаря міста Кіровоград.** Посмертно нагороджений орденом Богдана Хмельницького III ст. **Указом Президента України 2.07.2016 десантний корабель «Кіровоград» отримав назву — «Юрій Олефіренко».**

28

28 (1950) — 70 років тому народився (*с. Голикове Олександрівського району*) **Семен Віталійович Торбенко**, співак. **Закінчив КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Був солістом академічної хорової капели Кіровоградського педінституту (диригент Семен Дорогий).** Брав участь у концертах оркестру народних інструментів Кіровоградського будинку вчителя, керівником якого був

декан музично-педагогічного факультету Кіровоградського педінституту Ігор Заруба. Працював учителем у школах Кіровоградської області, в органах державної безпеки СРСР (КДБ). З 1989 – на професійній сцені, мешкає у Києві. Пісні у його виконанні часто звучать по Українському радію. Протягом творчого шляху видано п'ять авторських альбомів: «На крилах пісні», «Білий етюд», «Пісні Перемоги», «Песни, опаленные войной» та «Нам дороги эти позабыть нельзя». Чарівний голос співака чули Росія, Югославія, Чехословаччина, Португалія, Мальта, Греція, Італія, Туреччина. Заслужений артист України (1999).

29 (1900) — 120 років тому народився (с. Андрусівка Світловодського району) **Василь Іванович Поріцький**

(1900-1953), гідрометеоролог. Син священика. Навчався у Кременчуцькому реальному училищі, вступив до Київського комерційного училища. З 1922 – секретар Укрмету, стояв біля витоків Української метеорологічної служби, яка була повністю зруйнована під час Громадянської війни. Поріцькому вдалося відновити роботу Кременчуцької метеостанції. Брав найактивнішу участь у відкритті першої в Союзі приймальної радіостанції служби погоди, в організації у Києві геофізичної бібліотеки і музею метеорологічної служби, який став першим у СРСР. У 1924 зусиллями Поріцького було організовано видання першого в СРСР науково-популярного часопису «Погода й Життя», який став літописом історії Укрмету. Був налагоджений обмін виданнями з багатьма геофізичними установами світу. Діяльність Укрмету отримала високу оцінку Міжвідомчого метеорологічного комітету СРСР. На Геофізичному з'їзді СРСР, який відбувся у травні 1925 року в Москві, відзначалося, що саме українським метеорологам належала велика заслуга у справі винаходу нових організаційних форм. «Українізація» метеослужби викликала невдоволення у Москві. У грудні 1929 Поріцький перейшов на посаду секретаря Гідрометеорологічного комітету України при РНК УСРР, створеного в Харкові. В червні 1930 був викритий «як класово-чужий радянській владі елемент за походженням, який займав посаду не маючи спеціальних знань і фахової освіти, під час роботи в Укрметі проводив антирадянську роботу». У ніч з 23 на 24 січня 1931 був заарештований за підозрою «у належності до контрреволюційної повстанської організації, що ставила за мету – під час війни або інтервенції – повалення Радянської влади і відновлення уряду УНР». Був висланий на 5 років до міста Котлас Архангельської області, де працював у системі Водобуду. Після звільнення – начальник управління гідрометеорології Челябінської області. Останні роки життя провів у Києві, працюючи над монографією «Шкільна метеорологічна станція», яка вийшла після смерті автора у 1953.

29

29

29 (1940) – 80 тому народилася (м. Кіровоград) **Жанна Дмитрівна Олійниченко (Бобровницька)**, балетмейстер. У 1961 з відзнакою закінчила КДПі ім. О.С. Пушкіна, згодом – курси Ленінградської вищої школи ВЦРПС з творчої роботи, у 1979 – вечірню музичну школу по класу фортепіано. 15 років танцювала у заслуженому самодіяльному ансамблі народного танцю «Ятрань». 25 років була балетмейстером Народного театру музичної комедії БК ім. Калініна. Водночас працювала хореографом ДЮСШОР «Надія». З 1991 – балетмейстер Кіровоградського обласного українського музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького, взяла участь у постановці понад 50 вистав українського класичного репертуару та опер.

30

30 – 200 років тому народився (м. Балта Одеської області) **Віктор Іванович Григорович** (1815 – 1876 у Єлисаветграді), один з основоположників слов'янської філології в Росії. У 1833 закінчив Харківський, у 1838 – Дерптський університети. Професор Казанського, Московського і Новоросійського університетів (1865-1876). Автор праць з історії, мови й літератури слов'ян. У лекціях «Слов'янські наріччя» (1874) дав характеристику й українській мові. Прибув у Єлисаветград 1876 для вивчення духовних скарбів місцевих старообрядців, особливо коштовного Євангелія Покровської церкви єдиновірців, написаному на пергаменті у XIV-XV столітті; мав намір викладати в Єлисаветградському земському реальному училищі, де працювали його учні М.Р. Завадський, В.М. Ястребов та інші. У 1892 в Єлисаветграді на добровільні пожертвування освітян на могилі урочисто відкрито мармуровий пам'ятник – перший у Російській імперії пам'ятник учителю-просвітителю (скульптор Б. Едуардс, архітектор О. Бернардацці). Нині пам'ятник знаходиться на Рівненському цвинтарі, копія бюста встановлена біля приміщення колишнього ЄЗРУ.

3.04.1910 (110 років тому) – В Єлисаветграді після тривалої перерви відновилося свято деревонасадження для всіх жителів міста.

9.04.1980 (40 років тому) – Свій перший космічний політ разом із бортінженером В. Рюміним здійснив командир корабля «Союз – 35» Л. Попов, уродженець м. Олександрії. Це був найтриваліший політ в історії космонавтики.

Квітень 1965 (55 років тому) – Відкрито новий морський вокзал у Кремгесі.

18.04-1.05.1905 (115 років тому) – В Єлисаветграді гастролювала трупа Д. Гайдамаки-Вертепова.

16.04.1960 (60 років тому) – День народження Кіровоградського обласного телебачення.

23.04.1920 (100 років тому) – Націоналізовано Єлисаветградський завод з виготовлення землеробних машин і знарядь акціонерного товариства «Р. і Т. Ельворті». Наступного року підприємство було перейменовано в завод сільськогосподарського машинобудування «Червона Зірка».

30.04.1930 (85 років тому) – Запрацювала Зінов'євська турбінна електростанція ім. С.В. Косіора потужністю 12 тис. кВт.

ЛЮДЯНИЙ ГЕНЕРАЛ-МАЙОР ДЕРЖБЕЗПЕКИ СРСР СЕМЕН ШЕМЕНА

Миро – благовонное вещество, входившее в Древней Иудее в состав шемена – по- гречески елеон (елей). Шемени был тем маслом, которым посвящали на царство, откуда выражение «помазанник Божий».

Всемирная история религий мира.

Семен Шемена

Тривалий час я вагався, а чи варто взагалі розповідати про кадрового співробітника органів Держбезпеки СРСР генерал-майора Семена Івановича Шемену (1903-1965). Зрозуміло, що ставлення до таких персон нині, коли ми знаємо правду про злочини комуністичного режиму, однозначно негативне. Проте, заглибившись у біографію Шемени та особливо у спогади про нього, дійшов висновку, що уродженець с. Нова Осота Олександрівського району заслуговує на добре слово. Попри те, що майже все свідоме життя Семен Іванович віддав службі у каральних органах (ВЧК – ГПУ – ОГПУ – НКВД – МВД), він дивовижним чином зумів залишитися порядною людиною.

Народився Семен Шемена у селянській родині, але батько був ковалем і це дозволило йому здобути (на відміну від багатьох своїх майбутніх колег) пристойну освіту. Спочатку хлопець у 1917 році закінчив вище початкове училище у Чигирині, а у 1919-му – Чигиринський дорожньо-будівельний технікум. Після чого вступив до Київського політехнічного інституту, але після 1-го курсу 17-річний юнак отримав пропозицію, від якої навряд чи хто у ті часи відмовився б – стати співробітником органів держбезпеки (тоді ще ВЧК).

Спочатку кар'єра молодого чекіста складалася настільки вдало, що у 1933 році Семен Іванович опинився в найелітарнішому підрозділі радян-

ських спецслужб – Іноземному відділі ГПУ (зовнішня розвідка). З 1933 по 1936 рік Шемена очолює Празьку резидентуру як військовий аташе при посольстві СРСР у Чехословаччині. Прикметно, що його попередником на цій посаді був уродженець с. Високі Байраки Кіровоградського району Сергій Тарасович Даниленко (Карін) (1898-1985), що увійшов в історію спецслужб як видатний радянський розвідник.

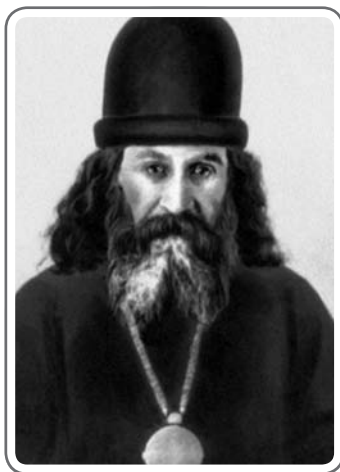
Очевидно, й Шемена добре себе зарекомендував як керівник резидентури у Празі, оскільки після повернення на батьківщину був призначений начальником 1-го відділення Іноземного відділу Головного управління Держбезпеки НКВД СРСР і керував ним з 11 жовтня 1936 по 14 листопада 1937 року.

А в цей час, як дізнаємося зі «Списку жертв Голодомору 1932-1933 років, у с Нова Осота», у дворічному віці померла Марійка Шемена, напевно ж якась родичка Семена Івановича.

Потім грянув грім: Шемену відправляють у запас із формулюванням у партійному білеті: «Объявлен строгий выговор с предупреждением за притупление чекистской и партийной бдительности». Річ у тім, що була заарештована як польська шпигунка його дружина Гаврилова. Сам Шемена на партійних зборах, де вирішувалася його доля, повівся напрочуд достойно.

Ось його пояснення: «В июне 1937 года была арестована моя жена в связи с делом первого её мужа Брезовского. За что был арестован муж для меня неизвестно. За Гавриловой, с которой я прожил четыре года, ничего плохого не замечал и вины её в действиях бывшего мужа нету. После ареста Гавриловой я подал заявление в партийный комитет и администрации, чтобы выяснить своё положение, мне ответили, что вы ничего общего не имеете с арестом жены, продолжайте работать, как работали. Но через некоторое время вопрос был поставлен на парткоме УГБ НКВД СССР, где меня обвинили в том, что я за четыре года должен был её изучить, мне вынесли строгий выговор с предупреждением за притупление чекистской бдительности».

Можна лише уявити, що пережив Семен Іванович, відсторонений від служби, поки майже три місяці тривали перевірки. Адже він не визнав вини

Єпископ Геронтії

дружини, не засудив її, не відрікся від «ворога народу», не каюся за втрату пильності. Та все зрештою минулося не таким уже й страшним покаранням. Його лише перевели із зовнішньої розвідки на службу в систему ГУЛАГ.

10 травня 1938 року Шемену призначають начальником управління Севжелдорлага (Северного залізничного лагера) у Комі АРСР. До речі, його заступником був Олександр Євстигнєєв, батько відомого радянського актора Євгена Євстигнєєва. Севжелдорлаг мав прокласти залізницю Котлас – Воркута протяжністю 1193 кілометра, пізніше вона отримала назву Північно-Печорської залізниці.

На відміну від попередньої адміністрації табору, яка займалася винятково вирішенням виробничих питань та виконанням плану, Семен Іванович зосередив увагу передусім на влаштування побуту й життя ув'язнених. Досить сказати, що в таборі тоді цингою хворіли 4 тисячі осіб. Крім того, в одному зі звітів читаємо: «...Вшивість в лагері составляет 50%. Заключение в лагерь по утрам не умываются, по утрам не дают чай, а только кипяток».

На партзборах С.І. Шемена на пропозицію одного зі своїх підлеглих використовувати ув'язнених 18 годин на добу замість узаконених 12 відповів: «...Вопрос этот имеет большое принципиальное значение, и как можно коммунисту додуматься до этого. Спрашивается, что же будет через 3 дня от такой производительности? Товарищ недооценивает вопрос сохранения рабочей силы. То же самое и с выходными днями для заключенных».

Результати не забарилися. Виробничий план 1939 року був виконаний табором на 102%. Підлегли й ув'язнені стали поважати Семена Івановича: «У нас в лагере он восстановил дисциплину, улучшил работу, вывел лагерь из прорыва. Исключительно чуткий товарищ, хороший руководитель». У лютому 1940 року парткомісія при політвідділі СЖДЛ НКВД ухвалила рішення щодо Шемени: «Партвзыскание – строгий выговор с предупреждением – снять».

За виконання урядового завдання з будівництва залізничної лінії Котлас – Кожва Шемена у 1941 році був нагороджений орденом «Знак пошани», в 1943-му – орденом Леніна, а у 1945 році йому було присвоєно звання генерал-майора.

Такі успіхи були досягнуті передусім завдяки тому, що вдалося знайти засіб боротьби із цингою (цю хворобу спричиняє гостра нестача в організмі людини вітаміну С, аскорбінової кислоти), від якої масово страждали як ув'язнені, так і адміністрація.

Одним з найколеритніших підопічних Семена Шемени був єпископ Російської православної старообрядницької церкви Геронтій (в миру – Григорій Іванович Лакомкін) (1872-1951), якому за «контрреволюційну дільність» радянська влада присудила 10 років виправно-трудова робіт. Самотужки врятувавшись від цинги завдяки настоянкам хвої, єпископ ви-

найшов хвоестригальну машину для виготовлення напою з неї з додаванням кульбаби, ревеню та багатьох інших трав, що отримав назву квасу.

У своїх спогадах святитель Геронтій пише: «Потребовался квас главному начальнику всех лагерей Шемену. Я сделал поставщиком ему, и он через это узнал меня». Семен Иванович негайно перевів єпископа у санмістечко при залізниці: «Пришлось инструктировать всех, расширять это дело, ибо там цинги очень много». У червні 1942 року санмістечко зі свитою відвідав Шемена: «Пришлось чертить чертежи машины и давать подробное объяснение о вкусе хвои. Хотели меня особо наградить, премировать, но статья 58-я (контрреволюционная деятельность) считается плохой». Тому й не вдалося Семену Івановичу домогтися дострокового звільнення єпископа-винахідника.

У 2012 році Геронтій був канонізований Російською православною старообрядницькою церквою і зарахований до лику святих.

Не менш цікаві спогади про Шемену часів, коли він очолював Західне гірниче управління Дальбуду МВС (1948-1952), Вадима Григоровича Стародубцева у книзі «Люди, годы, Кольма» (2001). Його, колишнього офіцера, потім зека, а після відбуття покарання вільнонайманого, особливо вражало: «Уважительное и просто человеческое отношение к подчиненным... Семен Иванович и впредь всегда советовался, всегда откликался на жалобы и просьбы и старался помочь в пределах своих возможностей».

Вадим Стародубцев

Своєю чергою, автор книги «Хозяин Синего Пламени» Олександр Кінко дає таку характеристику Шемені: «Удивительно доброжелательный руководитель».

Вдалося натрапити на ще більш цікаву інформацію про нашого земляка: «Образ начальника управления С.И. Шемены описан талантливым летописцем эпохи А. Маленьким в романе “Покорители тундры”». Тепер ця книга – библиографическая редкость.

Алексей Маленький, он же Попов Алексей Георгиевич, был арестован в 1937 году тоже как “враг народа”. Летопись свою вел, конечно, с разрешения высокого начальства. В 1947 году умер, не дожив трех дней до своего освобождения. Роман А. Маленького остался уникальным памятником сталинской эпохе и пока единственным подобного рода о великой стройке века – Северо-Печорской железнодорожной магистрали, протяженность которой составила 1847 км к моменту ее завершения в 1943 году».

Анна Берзинь

Семен Шемена відіграв рятівну роль у долі Анни Абрамівни Берзинь (1897-1961) – літераторки, мемуаристки, подруги і покровительки Сергія Єсеніна в останні роки його життя. Майже одночасно були заарештовані та розстріляні обидва її чоловіки: перший – герой Громадянської війни Оскар Берзинь (1894-1938) за шпигунську діяльність, другий – польський письменник Бруно Ясенський (1901-1938) за контрреволюційну діяльність. На партійних зборах від Анни Берзинь вимагали, щоб вона відреклася від «ворога народу» Ясенського. Коли ж вона відмовилася, її саму виключили з партії та заарештували як... польську шпигунку.

Вирок: 8 років таборів і 3 роки заслання.

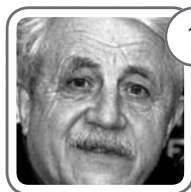
Чи не тому Семен Іванович так прихильно ставився до Анни Берзинь, що вона нагадувала йому дружину, яка так само відбувала покарання у сталінських таборах як «польська шпигунка», а особливо те, що вони обоє не зреклися своїх «половинок».

У 1951 році у місяці заслання був направлений урядовий циркуляр: «Бывших политических заключенных использовать только на физической работе». Для Анни Берзинь це означало неминучу смерть. На той час вона керувала табірним драмгуртком. Після отримання циркуляра її відправили на поселення на Кольський півострів. Та через деякий час Шемена домігся її повернення у Княж-Погост, де побудували гарне приміщення театру. У ньому Анна Берзинь і працювала до реабілітації у 1956 році. Згодом вона говорила: «Я осталась жива благодаря Семену Ивановичу Шемену».

Анна Берзинь за 5 років, що їй залишалось жити, написала спогади про Сергія Єсеніна та підготувала до друку врятований нею рукопис роману Бруно Ясенського «Змова байдужих». І хтозна, якби не Семен Шемена, чи дізналися б ми про геніальний афоризм Бруно Ясенського, що є епіграфом до його роману: *«Не бійся ворогів – у найгіршому випадку вони можуть тебе вбити. Не бійся друзів – у найгіршому випадку вони можуть тебе зрадити. Бійся байдужих – вони не вбивають і не зраджують, але тільки з їхньої мовчазної згоди існує на землі зрада і вбивство»*.

ТРАВЕНЬ

1 (1940) — 80 років тому народився (с. Дружелюбівка Добровеличківського району) **Леонід Сидорович Тупчієнко**, журналіст, політолог. У 1962 закінчив Київський державний університет ім. Тараса Шевченка. Викладав в Ужгородському університеті, був на комсомольській та партійній роботі. Працював у київських газетах і журналах. Після навчання в Академії суспільних наук викладав у Київському університеті та ВПШ при ЦК КПУ, завідував кафедрою у Дипломатичній академії. З 2001 – завідувач кафедри Національного авіаційного університету, професор. Кандидат філософських наук (1980). Генеральний директор-співзасновник першого в Україні Інноваційного політологічного центру (1991-1997). Співзасновник, виконавчий і почесний директор Міжнародного інституту глобальної і регіональної безпеки (1997-2001). Автор понад 300 наукових праць, кількох монографій та навчальних посібників. Заслужений журналіст України.

1

2 (1905) — 115 років тому народився (м. Єлисаветград) **Михайло Петрович Будянський** (1905-1993), диригент, педагог. У 1933 закінчив Харківський музично-драматичний інститут (1933). У 1932-1940 і 1953-1954 – диригент Харківського театру опери та балету (серед постановок – 1-ше виконання балету «Весняна казка» В. Нахабіна (1954). З 1946 по 1949 – диригент оперної студії Харківської консерваторії. Викладав (1948-1950, 1955-1985) у Харківському музичному училищі та консерваторії (1950-1953).

2

2 (1955) — 65 років тому народився (м. Кіровоград) **Роман Якович Булгачов**, поет, композитор, співак, продюсер. **Закінчив факультет фізвиховання КДПІ ім. О.С. Пушкіна.** Один з найпопулярніших бардів України перед розпадом СРСР, особливо прославився своїм «одеським циклом пісень». 15 років жив і працював у Москві, займався продюсерською діяльністю. Зокрема виступив продюсером дебютного альбому під назвою «Ви слухали, як поет Дроздов?» – популярного ведучого телевізійної передачі «В мире животных», доктора біології МДУ Дроздова. Автор 75 пісень, зібраних в альбоми «Одесские песни» (1989), «Россия ментовская» (2000), «Шух-Шух» (2001), «Колесики» (2001) та ін. Його пісні виконують популярні співаки: Михайло Шуфутинський, Ірина Шведова, група «Шпильки» та ін. Серед пісень – «Поезд на Назрань». Його пісні супроводжують фільми «Маросейка, 12», «Дни Ангела» та інші, написав повний альбом для українського класика

2

Володимира Гришка. Заслужений діяч мистецтв Інгушетії (2003). **У 2014 повернувся до рідного міста.** Автор дотепної сатиричної пісні «Песня ватников, или нам без Путина...» (2015).

3

3 (1925) — 95 років тому народилася (*м. Кзил-Орда в Казахстані*) **Лідія Федорівна Крейтор**, архітектор. У 1948 закінчила архітектурний факультет Ташкентського індустріального інституту. З 1949 живе і працює в Кіровограді в інституті «Кіровоградоблпроект», у 1962-1968 – головний архітектор Кіровограда, з 1968 по 1982 – головний архітектор Кіровоградської філії інституту «Укрколгосппроект». Автор 20 проектів міських будівель, 7 з яких визнано пам'ятками архітектури: обласна філармонія (класичний стиль), кінотеатр «Зоряний» (еклектика), філіал Національного університету МВС України (юридичний інститут) та ін. Займалася також плануванням Новоукраїнського району, зокрема сіл Комишувате («село Гіталова») та Перчунове. У 1978-1987 – голова, з 1987 – відповідальний секретар правління обласної організації Національної спілки архітекторів України. Заслужений архітектор України (2004).

5

5 (1845) — 175 років тому народився (*Олександрійський повіт*) **Микола Іванович Зерваницький** (1845 – помер у 1903 році в Москві), земський діяч. У 1845 закінчив Харківський університет зі ступенем кандидата юридичних наук. З 1866 по 1870 перебував на урядовій службі у 4-му департаменті Сенату та Міністерстві юстиції. **У 1870 обраний мировим суддею, а у 1871 – гласним Олександрійського повітового земського зібрання. Був головою з'їзду мирових суддів Олександрійського повіту, повітовим предводителем дворянства. З 1877 і до самої смерті – голова Олександрійської повітової земської управи, директор Олександрійського тюремного відділення. У 1882 за клопотанням міської громади нагороджується званням «Почесний громадянин м. Олександрії».** Вважається одним з найвидатніших діячів російського земського руху. Все життя присвятив громадському служінню, пожертвувавши можливістю зробити блискучу кар'єру урядового чиновника. Особливо великі заслуги у розвитку народної освіти й медицини. Зокрема, завдяки йому Олександрійський повіт прославився тим, що одним з перших у Російській імперії забезпечив народні читання наглядністю – чарівними ліхтарями з туманними картинками. У 1902 народні читання з тьшовими картинками проводились у 87 школах Олександрійського повіту. Було влаштовано 378 читань, які відвідало понад 27 тисяч учнів. На 88 земських шкіл припадало 50 чарівних ліхтарів. Про популярність Зерваницького свідчить той факт, що на його похорон у с. Пустельникове зібралося кілька тисяч селян. Олександрійське земство мало намір з метою увічнення пам'яті Зерваницького

спорудити йому пам'ятник від земства та відкрити в Олександрії ремісничо-грамотне училище його імені. У прощальному слові підкреслювалось: «Он в течение 33 лет стоял на страже развития всех отраслей земского хозяйства и благодаря ему... Александрийское земство заняло одно из первых мест в губернии постановкою медицины... Постановка же дела народного образования создала славу уезду не только в губернии, но и далеко за ее пределами».

5 (1900) — 120 років тому народився (м. Одеса) **Юрій Іванович Липа** (1900 – загинув 1944), лікар, громадський і політичний діяч, письменник. Навчався в Одеській гімназії, у 1917 добровольцем вступив до Куреня морської піхоти Армії УНР. *Під час Громадянської війни перебував на Єлисаветградщині, що знайшло відображення у повісті «Рубан», збірнику «Нотатник. Новели» (1937). У цих творах фігурують Єлисаветград, Олександрія, Глодоси та інші населені пункти.* У 1919 вступив на юридичний факультет Кам'янець-Подільського університету, де провчився два семестри. З 1920 – в еміграції, де став визначним ідеологом українського націоналізму. У 1929 закінчив медичний факультет Познанського університету, стажувався у Лондонському університеті. Автор поетичних збірок: «Світлість» (1925), «Суворість» (1931), «Вірую» (1938); публіцистичних досліджень «Бій за українську літературу» (1935), «Призначення України» (1938) та ін.

5

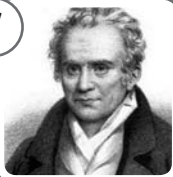
5 (1915) — 105 років тому народився (м. Москва) **Євген Аронович Долматовський** (1915-1995), поет, прозаїк, драматург. Батька, адвоката за фахом, розстріляли у 1939. У 1937 закінчив Літературний інститут. Учасник Другої світової війни з 1939 по 1945 як військовий кореспондент. *У серпні 1941-го потрапив в «Уманський котел», перебував у полоні, з якого втік, переховувався на окупованій території Кіровоградщини. У 1983 на основі документальних матеріалів та свідчень учасників війни написав книгу «Зелена брама» про трагічну долю 6-ї та 12-ї армій, оточених німцями влітку 1941 у районі с. Підвисоке Новоархангельського району.* Був присутнім при підписанні акта капітуляції Німеччини (1945). Автор багатьох поетичних збірок, популярних пісень, кіно-сценаріїв. Лауреат Державної премії СРСР (1950). Включений до «Всемирного биографического энциклопедического словаря» (1998).

5

7 (1745) — 275 років тому народився (м. Рига) **Йохан Антон Гільденштедт** (1745-1781), лікар, природознавець, мандрівник. З 1763 навчався медицині у Берліні, у 1767 одержав ступінь доктора медицини у Франкфурті-на-Одері. У 1768 запрошений Петербурзькою АН, брав участь в академічних виставках з

7

вивчення природних багатств Російської імперії. Академік Санкт-Петербурзької АН (1771). У 1768-1774 вивчав верхів'я Волги, Дону, природу Кавказу та України. **У його щоденниках, виданих 1891, подано географічні, ботанічні та етнографічні відомості Єлисаветградського повіту. Вперше пояснив походження чорнозему.** Президент Вільного економічного товариства (1780), член Ерфуртської академії (1779) та Берлінського товариства природознавців (1774). **В.М. Ястребов, що першим переклав та оприлюднив «єлисаветградську» частину щоденників Й.А. Гільденштедта, писав про нього: «Сохраним и мы, жители бывшей Новой Сербии, благодарную память о путешественнике, оставившем нам обстоятельное, добросовестное описание ее».** Літ.: Гільденштедт Й.А. Подорож Єлисаветградською провінцією у 1774 році. Упорядник та автор передмови А.В. Пивовар. Київ, 2005.

7

7 (1905) — 115 років тому народилася (сmt Олександрівка) Броніслава Яківна Златогорова (справжнє прізвище **Гольдберг**) (1905-1995), співачка. **Початкову музичну освіту здобула в Єлисаветграді. Навчалася в Єлисаветградській гімназії.** У 1926 закінчила Одеську консерваторію. Співала у Харківському оперному театрі (1926-1929), була солісткою Великого театру СРСР (1929-1953). Виступала з концертами у багатьох містах Радянського Союзу. Володіла рідкісним голосом з діапазоном від меццо-сопрано до контральто. Сучасники називали її «Шляпіним у спідниці». Головні ролі: Ратмір («Руслан і Людмила»), Графиня («Пікова дама»), Ольга («Євгеній Онегін»), Кончаківна («Князь Ігор»), Ваня («Іван Сусанін»), Азучена («Трубадур») та ін. У 70-ті рр. фірма «Мелодія» випустила альбом з двох довгограючих платівок із записами оперних і камерних виступів співачки. Народна артистка Російської Федерації (1951).

7

7 (1960) — 60 років тому народився (м. Олександрія) Віктор Васильович Бабич, актор. Закінчив Кіровоградський технікум механізації сільського господарства. Після армії працював на електромеханічному заводі в Олександрії. У 1986 закінчив Київський інститут театрального мистецтва (курс народного артиста СРСР Юрія Мажуги). За розподілом потрапив у труп Псковського академічного театру драми ім. О.С. Пушкіна. За 20 років роботи в театрі зіграв провідні ролі у більш ніж 100 постановках: «Псковитянка», «Король Лир», «Маленькие трагедии», «Двенадцатая ночь», «Скупой», «Сирано де Бержерак», «Забуть Герострата!», «Утиная охота» та ін. Нагороджений медаллю «За заслуги перед Псковом» (2006). З 2008 – артист Московського драматичного театру «Бенефіс». Знявся у півсотні серіалів. Заслужений артист Російської Федерації (2005).

7 (1985) — 35 років тому народився (м. Бобринець)

Анатолій Степанович Лудко (1985-2014), військовослужбовець, герой АТО. Старший сержант, начальник складу відділення продовольчого забезпечення головного центру зв'язку, автоматизації та захисту інформації Державної Прикордонної служби. Загинув 11.07.2014 під час обстрілу бойовиками з РСЗВ «Град» базового табору біля с. Зеленопілля Луганської області. **Похований 30.09.2014 у м. Бобринець.** Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (2014).

8 (1950) — 70 років тому народився (с. Тишківка

Кіровоградської області) **Олег Іванович Тарадай**, спортивний менеджер. У 1972 закінчив Київський державний інститут іноземних мов, у 1986 – юридичний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. За фахом – викладач іноземних мов, юрист-правознавець. Вільно володіє англійською та німецькою мовами. У 1995-2002 – прес-аташе, директор ФК «Чорноморець» Одеса. З 2002 по 2013 – менеджер національної збірної України з футболу. Учасник чемпіонату світу 2006 року в Німеччині. Заслужений працівник фізкультури і спорту (2006).

9 (1910) — 110 років тому народився (с. Косівка

Олександрійського району) **Григорій Никонович Логвин** (1910-2001), мистецтвознавець. Навчався у Харківському художньому інституті (1931-1934), закінчив Московський інститут образотворчих мистецтв (1941). Доктор мистецтвознавства (1968). Автор близько 200 робіт з давньої української літератури, монументального і станкового живопису, книжкової мініатюри, декоративно-ужиткового мистецтва, дореволюційної народної архітектури: «3 глибин. Давня книжкова мініатюра XI–XVIII ст.» (1974), «3 глибин. Гравюри українських стародруків XVI–XVIII ст.» (1990) та багатьох інших. Брав участь у створенні колективних праць: «Нариси історії архітектури Української РСР» (1957), «Історія українського мистецтва» (т. 2-3, 1967-1969), «Искусство стран и народов мира» (т. 4, 1978) Заслужений діяч мистецтв України (1996). Заслужений архітектор України (1999). Лауреат Державної премії України імені Т. Шевченка (1993). **У травні 2016 в Олександрії на честь Григорія Логвина названо вулицю (мікрорайон Перемога).**

9 (1970) — 50 років тому народився (с. Саблине Знам'янського району) **Віктор Йосипович Ярмошевич** (1970-2015), герой АТО. **Після служби в армії служив у лінійному відділі на станції Знам'янка УМВС України на Одеській залізниці.** Спочатку був

9

міліціонером, потім – помічником оперуповноваженого відділення карного розшуку та інспектором патрульної служби взводу міліції громадського відділу. Нагороджений медалями «За сумлінну службу» третього та другого ступенів. Через 20 років служби в органах внутрішніх справ вийшов на заслужений відпочинок. У 2014 добровольцем записався до батальйону «Донбас», потім перейшов до ЗСУ. Молодший сержант, військово-службовець 55-ї окремої артилерійської бригади (Запоріжжя). Загинув 21.05.2015. **Похований у с. Саблине.** Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст.

13

13 (1940) – 80 років тому народився (с. Тернівка Новоархангельського району) **Володимир Ілліч Левицький**, журналіст, краєзнавець. Закінчив факультет журналістики Львівського державного університету імені Івана Франка та Вищу партійну школу в Москві. У 1962-1974 працював у газеті «Кіровоградська правда»: власкор, літпрацівник, завідувач відділу. З 1976 до 1984 – заступник голови Кіровоградського обласного комітету телебачення і радіомовлення, з 1982 – голова комітету. У 1984-1992 – уповноважений ради у справах релігій по Кіровоградській області; начальник управління національностей, міграції та релігій обласної державної адміністрації. Автор довідників-путівників: «Онуфріївський парк – пам'ятка садово-паркової архітектури», «Заповідні місця Кіровоградщини», хутір Надія, музей Ю. Яновського в с. Нечайівка Компаніївського району та ін. Співавтор книги-альбому «Спасо-Преображенський собор в Єлисаветграді». **Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (2006).**

13

16 (1910) – 110 років тому народився (с. Єлисаветградівка Олександрівського району) **Сава Овсійович Голованівський** (1910-1989), поет, драматург, прозаїк, перекладач. **Закінчив профтехшколу у Зінов'євську, тут у 1927 вийшла перша книга поезій «Кіньми залізними».** Вчився у Харківському сільськогосподарському інституті. У 1934 був делегатом першого Всесоюзного з'їзду письменників у Москві. У роки Другої світової війни – фронтовий кореспондент, двічі поранений. Творчий доробок: 26 збірок поезій, 9 п'єс, два романи «Тополя на тому березі» (1975), «Корсунь» (1972) та інші твори. Перекладав твори О. Пушкіна, В. Маяковського, В. Гюго, Дж. Байрона. Особливої уваги варте блискуче тлумачення поеми «Дон Жуан» Дж. Байрона (1985). Окремі твори Голованівського перекладено російською, польською, чеською, словацькою, німецькою, англійською та іншими мовами. Похований у Києві на Байковому кладовищі.

16 (1920) — 100 років тому народився (с. Дмитрівка Знам'янського району) **Іван Гаврилович Євплов** (1920-2015), військовий діяч. **Закінчив Шамівський сільськогосподарський технікум.** У 1940 вступив до Одеського піхотного училища. На фронтах Другої світової війни – з лютого 1942. Командир стрілецького батальйону майор Євплов особливо відзначився при штурмі Берліна. У 1949 закінчив Військову академію імені М.В. Фрунзе, полковник. Герой Радянського Союзу (1945).

16

16 (1945) — 75 років тому народилася (м. Кіровоград) **Вікторія Францівна Невинська**, журналіст, кондитер. **Навчалася у СШ № 6, потім у школі-інтернаті № 2. З 1963 відвідувала літературний клуб «Бригантина» при Кіровоградській юнацькій бібліотеці ім. Т.Г. Шевченка, писала гостропубліцистичні вірші та статті.** У 1970 закінчила факультет журналістики МДУ ім. М.В. Ломоносова. Вийшла заміж за Є. Фатєєва, представника найчисельнішої в Росії журналістської династії (14 чоловік, 300 років роботи у засобах масової інформації). З 1970 по 1974 працювала автором та ведучою телепрограм на Томській студії телебачення. З 1975 живе і працює у редакціях радіомовлення у Москві. З 1987 по 1998 побувала разом із чоловіком у відрядженнях на Кубі, в Мексиці, Перу, Болівії, Парагваї, Аргентині, Кубі та Бразилії. Вивчила іспанську й португальську мови. Мала зустріч із знаменитим бразильським письменником Жоржи Амаду. Свої враження від перебування у Латинській Америці виклала в серії статей «10 лет по ту сторону океана». У Бразилії захопилась кондитерським мистецтвом, закінчила спеціальні курси з виготовлення ексклюзивних святкових тортів на оригінальній латиноамериканській технології. Це стало її другою професією. Відкрила у Москві фірму «Эксклюзивные торты от мадам Невинской».

16

17 (1885) — 135 років тому народився **Митрофан Максимович Поляков** (1885-1924), живописець, педагог. Після закінчення Строгановського художньо-промислового училища жив і працював в **Єлисаветграді (1906-1913).** Викладав малювання і каліграфію у **громадському комерційному училищі Товариства поширення комерційної освіти в Єлисаветграді, відкритому в 1912. Член оргкомітету з влаштування в Єлисаветграді Першої міської художньої виставки у 1913.** На ній експонував 20 живописних творів (кримські та північні краєвиди). Влітку 1912 їздив у Дрезден на Міжнародний конгрес по художньому вихованню та навчанню дітей малюванню. Написав цікаві та глибокі роздуми про дитячу художню творчість «Из впечатлений Дрезденского конгресса», що були опубліковані в **«Очерках деятельности Общества распространения»**

17

ния *коммерческого образования в Елисаветграде» (1914). У 1914 повернувся на батьківщину в Томськ, де влаштував виставку пейзажів Елисаветградщини. У 1914-1919 відіграв значну роль у діяльності Томського товариства шанувальників мистецтв. 10 картин зберігається у Томському обласному художньому музеї.*

18

18 (1925) — 95 років тому народився (м. Мала Виска) Петро Павлович Оссовський (1925-2015), живописець. Онук визначного українського театального діяча Д.А. Гайдамаки-Вертепова, керівника першого стаціонарного театру в Елисаветграді (1920-1921). З 1931 жив у Москві. Закінчив Московський художній інститут ім. В.І. Сурикова у 1950 (учень С. Герасимова). За серію робіт «Куба» нагороджений срібною медаллю АМ СРСР, за серію «Слов'янські портрети» отримав золоту медаль Італійської АМ. Лауреат Державної премії СРСР (1985). Народний художник СРСР (1989). Дійсний член Академії мистецтв Росії. *Тричі (1985, 1988, 2003) влаштовував персональні виставки у Кіровограді, подарував обласному художньому музею 30 творів, обласному краєзнавчому — «Портрет генерала О.В. Самсонова». У 2007 при обласному художньому музеї відкрито Картинну галерею Петра Оссовського «Вітчизна і Світ».*

18

18 (1935) — 85 років тому народився (Сумщина) Михайло Володимирович Наєждін, художник. У 1962 закінчив Дніпропетровське художнє училище, навчався у Я. Калашника, Г. Чернявського, М. Родзіна. **З 1963 по 1973 — викладач Кіровоградської дитячої художньої школи. Головний художник Кіровоградських художньо-виробничих майстерень Художнього фонду УРСР (1982-1989).** Учасник виставок (з 1974). Член Спілки художників України (1988). **З 1989 по 2015 — голова обласної організації Національної спілки художників України.** Учасник багатьох всесоюзних, республіканських, зарубіжних (Болгарія, Канада, США та ін.) і персональних виставок. Твори зберігаються в обласному художньому музеї та в інших збірках. У 1994 в Києві видано альбом «Один + один. Михайло Наєждін та Андрій Наєждін. Живопис, графіка» (редактор М.М. Маричевський). У 2005 — каталог виставки «Родина Наєждіних», яка експонувалася у Києві і Кіровограді. Твори: «Автопортрет» (1962), «Двоє. Подружжя художника» (1968), «Сон» (1975), «Художник і модель» (1970), «Маскарад» (1995), «Пленер» (2001) та ін. Заслужений діяч мистецтв України (1994). Народний художник України (1997).

18 (1945) — 75 років тому народився (м. Кіровоград) Віктор Дмитрович Сущенко, правоохоронець і правознавець. В органах внутрішніх справ з 1964. У 1974 з відзнакою закінчив Київську вищу школу МВС СРСР. **У 1966-1984 працював на Кіровоградщині на різних посадах, зокрема начальником Кіровського**

РВВС м. Кіровограда. У 1984-1995 займався науково-педагогічною роботою у Київській вищій школі МВС (з 1997 – Національна академія внутрішніх справ України). Обіймав посади начальника кафедри адміністративного права, першого проректора з навчальної роботи. Генерал-майор міліції. Кандидат юридичних наук (1987), професор (2000). У 1995-1997 – перший заступник керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю. З 1997 – перший проректор з наукової роботи Національної академії внутрішніх справ України. Автор низки монографій, підручників та посібників. Заслужений юрист України (1999).

18

18 (1970) – 50 років тому народився (м. Гайворон) **Михайло Володимирович Кришталь**, актор. У 1989 закінчив Дніпропетровське театральне училище. З 1991 по 2008 працював у Донецькому академічному українському музично-драматичному театрі. Від 2009 – актор Київського драматичного театру на Подолі. Автор музики і текстів пісень до низки вистав театру, зокрема «Дерева вмирають стоячи» А. Касони (1995), «Фея гіркого мигдалю» І. Кочерги, «Обережно, злий лев» Я. Стельмаха (обидві – 1996); співавтор інсценізації казки «Чаклуни країни Оз» Л.-Ф. Баума (2003). Виконавець ролей у п'єсах: О. Марієнгофа «Циніки» (Володимир), Ж. Ануя «Коломба» (Жульєн), М. Гоголя «Ревізор» (Поштмейстер), В. Шекспіра «Дванадцята ніч» (Герцог), П.-О. Бомарше «Одруження Фігаро» (Фігаро) та ін. Заслужений артист України (2006).

18

19 (1890) – 130 років тому народилася (м. Єлисаветград або с. Червоновершка Компаніївського району) **Міліца Сергіївна Соколова-Бородкіна** (1890-1962), дружина **Генріха Нейгауза**. Навчалася у **Єлисаветградській громадській гімназії**. Батько, Сергій Соколов – Бородкін, походив із одного з найбагатших дворянських родів Єлисаветградського повіту, мати Варвара Прохорова – зі знаменитого купецького роду, власників Трьохгорної мануфактури. У 1929 народила від Генріха Нейгауза дочку, яку також назвали Міліцею. Офіційно дружиною Нейгауза стала в 1932 після того, як Зінаїда Нейгауз пішла від нього до поета Бориса Пастернака. Про любовні романи Генріха Нейгауза розповідається у книзі кандидата мистецтвознавства, викладача Кіровоградського музичного училища Марини Долгіх «Нейгауз: варіації на єлисаветградську тему» (2013).

19

20 (1920) – 100 років тому народився (м. Олександрія) **Євген Львович Заславський** (1920-2007), архітектор. **У 1938 з відзнакою закінчив Кіровоградський будівельний технікум**. Учасник Другої світової війни. У 1949 також з відзнакою закінчив Московський архітектурний інститут. Працював у Мінську, перший заступ-

20

ник головного архітектора столиці Білорусії (1962-1972). З 1962 викладав у Білоруському політехнічному інституті. Кандидат архітектури (1960). З 1972 – головний архітектор Мінськпроєкта. В останні роки життя – професор кафедри «Містобудування» Білоруського національного технічного університету. Автор проєктів забудови району Чижовка (1966-1970), Будинку громадсько-культурних зв'язків, житлових будинків. Розробник детального планування Мінська, один з авторів генерального плану столиці Білорусії (1964). Проектував міст у Вітебську та інші об'єкти. Автор монографій: «Общественные центры населенных мест Белоруссии» (1963), «Минск. Послевоенный опыт реконструкции и развития» (1966). Заслужений архітектор Білорусії (1980). Його називають «душею білоруської архітектури»

20

20 (1930) – 90 років тому народилася (м. Мала Виска) Валентина Гаврилівна Галл-Савальська, актриса. У 1952 закінчила Одеське театральне училище. Працювала у театрах Чернівців, Кієва (театр ім. І. Франка) та Ленінграда. З 1973 по по 2002 – провідна артистка Херсонського обласного музично-драматичного театру ім. Миколи Куліша. Створила більше 150 високохудожніх образів у виставах різних жанрів: Мавка («Лісова пісня» Лесі Українки), Тетяна («У неділю рано зілля копала» за О. Кобилянською), Іветта («Матінка Кураж та її діти» Б. Брехта), Роза Співак, Бейлка («Мандрівні зорі», «Тев'є-молочник» Шолом-Алейхема), Настя («Титарівна» М. Кропивницького за Т. Шевченком), Христя («Наймичка» І. Карпенка-Карого), Наталка («Наталка Полтавка» І. Котляревського), Оксана («Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського) та ін. Заслужена артистка УРСР (1968).

21

21 (1870) – 150 років тому народився (м. Бобринець) Костянтин Маркович Вукотич-Кропивницький (1870-1919), актор режисер. Син М.Л. Кропивницького. Був підкинутий і усиновлений подружжям – Марком та Олександром Кропивницькими. Закінчив Одеське комерційне училище. Працював у трупах батька (1890-1903) та Ф. Волика (1903-1904), згодом керував аматорськими театрами. Кращі ролі: Петро («Наталка Полтавка» І. Котляревського), Хома Кичатий («Назар Стодоля» Т. Шевченка), Остап («Тарас Бульба» М. Старицького за М. Гоголем), Влас («Олеся» М. Кропивницького) та ін.

22 (1900) – 120 років тому народився (м. Одеса) Микола Микитович Сакевич (1900-1973, похований у Кіровограді), театральний художник. Закінчив Одеський художній інститут. До війни працював в Одеському театрі імені Жовтневої революції,

Дніпропетровському театрі ім. Т.Г. Шевченка, Чернігівському театрі. У Кіровоградському обласному музично-драматичному театрі — з 1945 по 1968. Оформив понад 80 вистав, плідно співпрацював з відомими режисерами-постановниками Г. Воловиком, М. Донцем, А. Ратміровим, І. Казнадієм, А. Ситником, К. Параконьєвим та ін. У 1947 за своїми ескізами з дружиною Е. Білецькою та художником В. Єременком здійснив настільки вдалу реконструкцію театру Кропивницького, що донедавна багато хто вважав її первісним виглядом інтер'єрів закладу.

22

22 (1920) — 100 років тому народився (м. Новогеорґіївськ, нині м. Світловодськ) **Костянтин (Кость) Гаврилович Оверченко** (1920-2017), поет, перекладач, громадський діяч. Вірші писав з дитинства, деякі з них були надруковані в дитячому журналі «Жовтень», в газетах Києва, Полтави. Листувався з П. Тичиною, П. Панчем, Л. Первомайським.

У 1939 став студентом філологічного факультету Дніпропетровського університету. У 1940 призваний на військову службу, яка проходила на острові Саарема (Естонія). Учасник Другої світової війни. Потрапив у полон, перебував у концтаборі Саласпілс, з якого здійснив втечу. Пізніше воював у латвійському партизанському загоні. Після війни оселився в м. Єлгава (Латвія). Працював у повітовому суді, пізніше очолив міську бібліотеку, якій віддав майже п'ятдесят років життя. Досконало оволодівши латиською мовою, займався літературними перекладами. Автор поетичних збірок: «О, як тоді співали солов'ї» (2005), «Я родом звідти, де Дніпро тече» (2006), «Так непомітно одійшла весна», «Латвія поетична» (2008), «Якщо ти українець – українцем будь» (2011). Член Національної спілки письменників України (2011). Член обласного літературного об'єднання з 1948. Лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка (2008).

22

22 (1960) — 60 років тому народився (м. Помічна Добровеличківського району) **Микола Миколайович Гейко** (1960-

2009 у Москві, похований на батьківщині), актор, режисер, сценарист. У 1979 закінчив Дніпропетровське театральне училище (актор театру ляльок), у 1984 – Ленінградський інститут театру, музики і кіно (режисер театру), у 1989 – Вищі кінорежисерські курси при Держкіно СРСР (майстерня Ролана Бикова). Як актор знявся у фільмах: «Утоли моя печали» (1989), «Солдатская сказка» (1988), «Здравия желаю» (1989), «Пленники удачі» (Франція, 1993), «Письма к Эльзе» (2002) та ін. Режисер короткометражних ігрових фільмів: «Кто-то высмотрел плод» (1987), «Школа для слепых» (1988). **Єдиний повнометражний фільм «Мemento мори» (1990), який знімався на батьківщині — у Помічній**, отримав приз за кращу режисуру на кінофес-

22

тивалі «Дебют» – 1992 та спеціальний приз журі за кращий акторський ансамбль на кінофестивалі «Созвездие – 93»). Зняв також телесеріали «Жерувим» (8 серій, 2005), «От любви до коханья» (8-серій, 2007), «Мины в фарватере» (8-серій, 2008). Останні роки жив і працював у Чехії. Для чеського ТБ зняв повнометражні документальні стрічки: «Немцы за Уралом» (1996), «Астероид 2374 – Владимир Высоцкий» (2000), «Миллионы человеческих глаз – Юрий Гагарин» (2001), «Невидимые люди – украинцы в Европе» (2005). Вважався одним з кращих у Європі фахівців по роботі з дітьми-акторами. Запрошувався для кастингу та режисерського супроводу дітей-виконавців головних ролей у 6 зарубіжних фільмах: «Коля» (Чехія, 1995: отримав Оскар у 1996 за роль Колі), «Знает лишь бог» (Венесуела – Італія, 1997), «Воровской король» (Німеччина-Чехія, 2003), «Темно-синий мир» (Чехія, 2000), «Большая вода» (Македонія, 2002), «Иллюзия» (Македонія, 2003).

23

23 (1735) – 285 років тому народився **Лінь Шарль-Жозеф** (1735-1814), військовий та політичний діяч Австрійської імперії, письменник, бельгєць за походженням. Маршал, принц. Визнаний сучасниками «найгалантнішою людиною XVIII століття», друг Казанови. Виконуючи важливе дипломатичне доручення імператора Йосипа II, відвідав Росію.

3 грудня 1787 по травень 1788 разом з князем Г. Потьомкіним перебував у Єлисаветграді. У нашому місті написав імператору чотири листи, в яких з гумором розповів про хрещення князем трьох татар, про спробу Потьомкіна створити з місцевих євреїв «зрайльський ескадрон» тощо. Надрукував також матеріали з етнографії і географії України.

23

23 (1995) – 25 років тому народився (с. Власівка Світловодського району) **Король Віталій Вікторович** (1995-2014), військовослужбовець, герой АТО. Проходив службу за контрактом. Служив командиром танка в 17-й окремій танковій бригаді. Загинув 28.08.2014 року під час виходу з Іловайського котла. Танк, в якому був Віталій, ішов першим

і був розстріляний російськими танками. Загинув разом з екіпажем. Деякий час вважався зниклим безвісти. Насправді був похований на кладовищі у Запоріжжі, куди доправлялись із зони АТО тіла неідентифікованих бійців ЗСУ. Впізнаний за експертизою ДНК, 25.09.2015 похований на батьківщині. Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст.

24(1970) – 50 років тому народився (с. Родниківка Олександрівського району) **Василь Михайлович Орлик**, історик, педагог. *У 1994 закінчив історичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту імені В.К. Винниченка*, у 2002 – юридичний факультет Академії праці та соціальних відносин Федерації профспілок України. Кандидат історичних наук (1998), тема дисертації «Молдавани

в Україні» (1920-1929 рр.). Доктор історичних наук (2008), професор. **Завідувач кафедри гуманітарних наук та документознавства Кіровоградського національного технічного університету**. Автор монографії «Податкова політика Російської імперії в Україні в дореформений період» (2007), історичного нарису (у співавторстві) «Технічна освіта на Кіровоградщині» (2009) та інших наукових праць. Продовжує дослідження проблем історії фінансової політики країн Центральної та Східної Європи в XVII-XIX ст. Нагороджений Почесною грамотою МОН України та відзнаками Співки юристів України.

24

25 (1915) – 105 років тому народився (с. Могильне Гайворонського району) **Федір Семенович Костюк** (1915-1994), педагог, військовий діяч. **Після закінчення школи учителював (математика, фізика) у рідному селі**. У Червоній Армії з 1940. Учасник Другої світової війни. Особливо відзначився на західному березі Одера, де його рота 16-19.04.1945 знищила 15 танків, 8 самохідних і 22 польові гармати, 14 бронетранспортерів, 16 автомашин, 350 гітлерівців. **Після війни жив у Гайвороні, викладав математику й фізику у середній школі № 3, був її директором**. Герой Радянського Союзу (1945).

25

25 (1950) – 70 років тому народився (х. Вільний Гай, нині у складі с. Нова Павлівка Кіровоградського району) **Анатолій Андрійович Литвиненко**, актор. У 1970 закінчив Дніпропропетровське театральне училище. **Відтоді (50 років!) – на сцені Кіровоградського академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького. Це єдиний театр в його творчій біографії**. Зіграв понад 170 ролей у виставах російської, української класичної драматургії та п'єсах сучасних вітчизняних і зарубіжних авторів. **Лауреат обласної премії «Духовний скарб Кіровоградщини» (2010)**. Заслужений артист України (1993).

25

25 (1950) – 70 років тому народився (с. Велика Виска Маловисківського району) **Михайло Іванович Черновол**, вчений. **У 1972 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування (КІСМ)**, інженер-механік. **Відтоді й працює у ньому. З 1996 по 2003 – ректор КІСМ (з 1998 – Кіровоградського державного технічного університету, з 2004 – Кіровоградського національного технічного університету)**. Наукова діяльність пов'язана з проблемами надійності та ремонту сільськогосподарської техніки. Автор понад 280 наукових праць, у т. ч. 15 монографій, 25 винаходів. Доктор технічних наук (1993), професор (1994), академік Інженерної академії України, член-кореспон-

25

дент Міжнародної Інженерної академії. **У 2003-2004 — голова Кіровоградської обласної державної адміністрації.** З 2004 — знову ректор КНТУ. Нагороджений орденом «За заслуги» III (2004) та II ст. (2010). Заслужений діяч науки і техніки України (1999).

25

25 (1985) — 35 років тому народився (с. Таужне Гайворонського району) **Ярослав Михайлович Гайда** (1985-2014), педагог, військовослужбовець, герой АТО. **Закінчив педагогічний університет, працював учителем фізичного виховання у селі Тополі, в ЗШ села Таужне викладав предмет «Захист Вітчизни».** Був на київському Майдані під час революції Гідності. У травні 2014 добровольцем пішов на фронт: снайпер 34-го окремого мотопіхотного батальйону територіальної оборони Кіровоградської області «Батьківщина». У боях двічі зазнав поранень. Лікувався у шпиталях Харкова й Одеси, переніс дві операції. Після другого поранення та лікування перебував у відпустці до 27 грудня, проходив курс реабілітації, працював волонтером, приніс свого бронжилета для відправки на фронт, доки лікувався. 19.12.2014 помер від поранень. **Похований у селі Таужне. На фасаді школи, котру він закінчив, встановлено меморіальну дошку.** Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст. (2016).

25

27 (1860) — 160 років тому народився (м. Одеса) **Борис Васильович Едуардс** (1860-1924 на о. Мальта; за іншими даними у Лондоні на початку 30-х), скульптор. Закінчив Одеську рисувальну школу (1881), навчався у Петербурзькій Академії мистецтв (до 1883). Удосконалював майстерність у Парижі в академії Р. Жюльєна, брав уроки у М. Антокольського (1887). Один із засновників Одеського літературно-артистичного товариства (1897) та міського музею образотворчих мистецтв (1899), член Товариства південноросійських художників. Академік Російської Академії мистецтв (1915), директор Одеського художнього училища (1918). З 1919 — в еміграції. Автор жанрової композиції «Катерина» (1885), багатьох портретів та пам'ятників. **Одним з кращих вважається пам'ятник славісту В.І. Григоровичу на його могилі у Єлисаветграді (1892). На прохання міської думи розробив проект пам'ятника імператору Олександр II для Єлисаветграда (1914).**

27

27 (1910) — 110 років тому народився (с. Лелеківка, передмістя Єлисаветграда) **Іван Іванович Коваль** (1910-1996), військовий діяч. **До війни працював на меблевій фабриці.** У Червоній Армії з 1933. Закінчив Московське танкове училище (1938). Учасник радянсько-фінської війни. Потрапивши з екіпажем танка в оточення, вогнем з кулеметів і автоматів до підходу підкріплення знищив велику кількість ворогів. Брав участь у Другій

світової війні. У 1946 закінчив Військову академію бронетанкових і механізованих військ, майор. З 1954 – у запасі, *працював на кіровоградському заводі «Червона Зірка»*. Герой Радянського Союзу (1940).

27 (1990) – 35 років тому народився (с. Рівне Новоукраїнського району) **Євген Валерійович Шверненко** (1990-2015), військовослужбовець, герой АТО. *Закінчив Рівнянську ЗШ № 2. Вступив до Кіровоградського вищого професійного училища № 4*, де отримав спеціальність «електромонтер з обслуговування електроустановок». У 2008 пішов служити до лав Української армії рядовим десантно-штурмовою авіації. *Після армії працював в охоронній службі у м. Кіровограді*. У серпні 2014 був мобілізований. Кулеметник-радіотелеграфіст інженерно-технічної роти 57-ї окремої мотопіхотної бригади. Під Дебальцевим виконував бойові завдання у складі 128-ї бригади. 6.02.2015 зник безвісти після бою поблизу Чорнухіного під час танкової атаки на взводно-опорний пункт «Віталій» російських збройних формувань. Упізнаний серед загиблих 5.03.2015. *Похований на батьківщині, у селі Рівному. На фасаді школи на честь героя встановлено меморіальну дошку*. Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст. (2015).

29 (1960) – 60 років тому народився (м. Коломна Московської області) **Андрій Юрійович Ліпатов** (1960-2010), художник. *З 1966 жив і працював у Кіровограді. У 1982 закінчив КІСМ. Працював інженером-конструктором на заводі «Гідросила»*. Спочатку захоплювався карикатурою, потім самотужки оволодів мистецтвом живопису. Яскравий представник наївного мистецтва, у творчості якого поєднуються елементи народного мистецтва, лубка та кітчу. Професійно займався живописом з 1993. *Персональні виставки влаштовувалися у Кіровограді, Києві, Одесі, Москві, Кембриджі*. Твори зберігаються у музеях України та Росії; у приватних колекціях США, Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії та інших країн. *У 2015 в Кіровоградському художньому музеї експонувалася виставка «Міські легенди Андрія Ліпатова»*.

30 (1985) – 35 років тому народилася (м. Світловодськ) **Анна Станіславівна Мінакова**, поетеса, музикантка і художниця. Навчалася у Харківській дитячій школі мистецтв № 2, з чотирьох років відвідувала художню студію «Сто фантазій». У 2004 з відзнакою закінчила фортепіанне відділення Харківського музичного училища ім. Б. Лятошинського, у 2009 – з відзнакою магістратуру музичного відділення Харківського державного університету мистецтв ім. І. Котляревського (спеціальність «фортепіано та

орган»). Працює концертмейстером Палацу студентів Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Пише російською мовою. Автор книжок: «Золотая зола. Стихи и рисунки» (2000), «Дорогое мое» (2002), «Ода радости. Стихи и рисунки» (2004). На українську мову вірші Мінакової переклав Сергій Жадан (2008). Лауреат Всеукраїнського конкурсу молодих поетів ім. Л. Кисельова (2005). Лауреат Всеросійської літературної премії імені Сергія Єсеніна (2005) та інших поетичних конкурсів. Рисунки експонувалися у Російському музеї (Санкт-Петербург), Музеї сучасного російського мистецтва (Джерсі Сіті, США) та ін. З 2011 керує «Хором одиноких сердець сержанта Пеппера», хором колективом, що виконує рок-музику в академічній манері. Член Національної Спілки письменників України (2005), член Спілки письменників Росії (2006). *Лауреат Всеукраїнського конкурсу піаністів ім. Г.Г. Нейгауза (2002).*

31

31 (1960) – 60 років тому народився (сmt Голованівськ) **Сергій Алімович Дрига**, художник. *Дитинство до 14 років проходило в Кіровограді.* У 1980 закінчив Одеське державне художнє училище ім. М.Б. Грекова. З 1980-х бере участь у всеукраїнських, всесоюзних та міжнародних виставках: міжнародна виставка «Нева 95» (Санкт-Петербург); призове місце на бісенале «Марина 98» (Одеса). Персональні виставки влаштовувалися в Одесі та за кордоном, зокрема у галереї «Villa Alpha» (Валкенбург, Нідерланди), в галереї «De Medici» (Брюгге, Бельгія) та ін. Багато робіт присвячено місту «D», створеному уявою художника: D – це місто Дриги, місто Дитинства, місто Друзів, місто Дурнів, місто Dream. *Персональні виставки влаштовував у Кіровоградському обласному художньому музеї (2012, 2013, 2015), якому подарував понад 30 робіт, та галереї «Єлисаветград».*

31

31 (1985) – 35 років тому народився (сmt Новгородка) **Василь Васильович Новак** (1985-2014), офіцер ЗСУ, герой АТО. *Закінчив 9 класів Новгородківської ЗШ № 1, Криворізький військовий ліцей, 2007-го – Харківський інститут танкових військ.* Старший лейтенант, заступник командира 1-ї механізованої роти з озброєння 28-ї окремої механізованої бригади. На фронті з перших днів війни. Загинув зі своїм екіпажем 16.07.2014 у бою в прикордонному селі Маринівка (Шахтарський район), коли у БМП Василя влучив снаряд з танка. Деякий час вважався таким, що зник безвісти. Лише у вересні завдяки експертизі ДНК загибель Новака була підтверджена. *Похований у Новгородці 14.09.2014 з військовими почесностями. У Новгородці відкрито меморіальну дошку (2015).* Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст.

3.05.1930 (90 років тому) – Збудований і введений в експлуатацію Зінов'євський толевий завод.

5.05.1920 (100 років тому) – Почалося повстання селян Сабатинівки Ульяновського району проти продрозкладки, до якого приєдналася значна частина населених пунктів Гайворонського та Ульяновського районів. В історію ця подія увійшла під назвою «савранське повстання» (від назви містечка Саврань – тепер районний центр Одеської області, де дислокувались червоноармійці і яке намагались захопити повстанці).

Травень 1870 (150 років тому) – Відкрилось Єлисаветградське земське реальне училище.

13.05.1920 (100 років тому) – В Олександрію вступили частини Першої Кінної армії на чолі з С.М. Будьонним і К.Є. Ворошиловим. Серед бійців-інтернаціоналістів вирізнявся хоробрістю серб Олеко Дундич.

15.05.1920 (100 років тому) – В Олександрії відбувся перший комуністичний суботник.

15.05.1920 (100 років тому) – Олександрію відвідав нарком освіти А.В. Луначарський, який виступив на мітингу з промовою.

17.05.1895 (125 років тому) – Єлисаветградська міська дума виділила 500 руб. на спорудження в Москві пам'ятника імператору Миколі I.

22.05.1910 – 3.10.1910 (110 років тому) – Епідемія холери в Єлисаветграді: захворіло 2789 осіб, померло 1231.

23.05.1795 (225 років тому) – Канцелярія фортеці Св. Єлисавети отримала указ про входження Єлисаветградського повіту до складу новоутвореної Вознесенської губернії.

23.05.1905 (115 років тому) – В Олександрії розпочався загальний страйк робітників, залізничників та службовців, в якому взяло участь понад 4 тисячі осіб.

30.05.1830 (190 років тому) – Імператор Микола I прибув до Єлисаветграда. Побував в Успенському соборі, де слухав Божественну Літургію, яку здійснив протоієрей К. Павловський.

ВИДАТНІ МОВОЗНАВЦІ НАШОГО КРАЮ: ВІД ВІКТОРА ГРИГОРОВИЧА ДО ВІТАЛІЯ СКЛЯРЕНКА

В Єлисаветграді 18 жовтня 1892 року було відкрито перший (!) у Російській імперії громадський пам'ятник Учителю-Просвітителю. Сталася ця видатна подія у надзвичайно урочистій атмосфері за участю професорів Новоросійського університету та освітян міста на Петропавлівському цвинтарі, де був похований один з основоположників слов'янської філології, професор Казанського, Московського та Новоросійського університетів, член-кореспондент Санкт-Петербурзької АН Віктор Іванович Григорович (1815-1876). Добровільні пожертви на спорудження пам'ятника надійшли від професорів Новоросійського, Казанського, Київського та Варшавського університетів; викладачів і учнів Бессарабської, Катеринославської та Херсонської губерній; Одеського, Казанського та Кавказького навчальних округів. Понад 1,5 тисячі осіб взяли участь у цій благородній справі. Всього було зібрано 2 052 руб. 34 коп. Монумент В.І. Григоровичу для Єлисаветграда, виготовлений з каррарського мармуру, – одне з кращих творінь відомого одеського скульптора Бориса Едуардса (архітектор Олександр Бернардацці). У 1894 році в Одесі з цієї нагоди було навіть видано книгу «Памятник В.И. Григоровичу в Елисаветграде», яка містила матеріали про історію його створення та промови почесних гостей на відкритті монумента.

Зокрема учень Віктора Івановича, викладач Єлисаветградського земського реального училища В.М. Ястребов, у своїй промові про значення цієї події для місцевої громади, немов передчуваючи лихе, говорив: *«Позволю себе откровенно высказать опасение: не придут ли кому-либо из отъезжающих гостей такие мысли: зачем Елисаветграду достался этот прекрасный памятник? Не лучше ли было бы этому памятнику находиться в каком-нибудь центре? Для кого здесь будет он выполнять свое назначение и не будет ли он забыт и сам и забыт очень скоро?»* Щодо першого й другого запитань, то, не вагаючись, відповімо: Єли-

саветград заслужив цей пам'ятник, і спробуємо це довести. Лише останнє побоювання В.М. Ястребова, на превеликий жаль, виявилось пророчим.

Той же Ястребов краще за будь-кого знав, чому Григорович опинився в Єлисаветграді: *«Самое переселение его в наш город было делом обдуманного выбора. Не на покой приехал к нам отставной профессор, а для новых трудов. Сюда влекли его воспоминания о Новой Сербии, которая была колониционным ядром для Новороссийского края, сюда манила его перспектива знакомства с верными хранителями старины — старообрядцами, владеющими здесь драгоценным лицевым евангелием и другими рукописными и старопечатными книгами. Елисаветград представлялся ему городом в меньшей степени, нежели многие другие города Новороссии, поглощенным меркантильными интересами...»*

Надзвичайно приємна для нас характеристика рідного міста, чи не так? Не знаю, чи існує якийсь містичний зв'язок між пам'ятником Григоровичу, який мав нещастя померти в Єлисаветграді, і видатними мовознавцями, які тут згодом народилися? Та хоч як там було – нам є ким пишатися! Видатних мовознавців серед наших земляків так багато, що можна укласти доволі велику за обсягом книгу. Згадаймо лише декілька, на мій погляд, вершинних імен.

Володимир Будде

Першим назвемо Володимира Євгеновича Будде (1859-1931), який народився в селі Георгіївка поблизу Компаніївки. Батько, Федір Еммануїлович Будде (1831-1904), був директором 2-ї чоловічої гімназії в Одесі; мати, Поліксена Канатова (1847-1916), належала до відомої елисаветградської родини, яка залишила пам'ять про себе у назві місцевості Канатове, а згодом військового аеродрому та залізничної станції поблизу Кіровограда.

У 1884 році Володимир Будде закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету. Був професором Казанського університету (1894), членом-кореспондентом Петербурзької АН (з 1916 року). Займався проблемами діалектології та історії російської літературної мови, питаннями методики. Досліджував творчість В. Белінського, М. Гоголя, А. Чехова та інших класиків російської літератури, усну народну творчість. Автор багатьох праць, які визнано класичними: «Лекции по истории русского языка» (1906), «Учебник грамматики русского языка» (1900), «Основы синтаксиса русского языка» (1913), «Очерк истории современного русского литературного языка», «Русский язык» (1916) та багатьох інших (особливо з діалектології).

У 1916 році Володимир Будде закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету. Був професором Казанського університету (1894), членом-кореспондентом Петербурзької АН (з 1916 року). Займався проблемами діалектології та історії російської літературної мови, питаннями методики. Досліджував творчість В. Белінського, М. Гоголя, А. Чехова та інших класиків російської літератури, усну народну творчість. Автор багатьох праць, які визнано класичними: «Лекции по истории русского языка» (1906), «Учебник грамматики русского языка» (1900), «Основы синтаксиса русского языка» (1913), «Очерк истории современного русского литературного языка», «Русский язык» (1916) та багатьох інших (особливо з діалектології).

16 липня 1931 року Євгена Федоровича органи НКВС заарештували за сумнозвісною 58-ю статтею, через два тижні на допиті 71-річний профе-

сор-«контрреволюціонер» помер. Можливо, комусь не сподобалося прізвище Будде (воно скандинавського, точніше шведського походження)? Взагалі, серед видатних російських мовознавців напрочуд багато неетнічних росіян. Законодавець нового російського правопису, яким користувались до 1918 року, Яків Грот (1812-1893) та упорядник Словника церковнослов'янської мови, видавець «Остромирового євангелія» Олександр Востоков (справжнє прізвище Остен-Сакен) (1781-1864) – за походженням німці. Микола Греч (1787-1867) – упорядник першої російської граматики – напівчех, напівнімець. Навіть автор знаменитого «Толкового словаря живого великорусского языка» Володимир Даль (1801-1872) – за батьком напівданець, за матір'ю – напівфранцуз і напівнімець. От хто творив російську філологічну науку, от в якій чудовій компанії перебуває наш земляк!

У 2005 році в серії «Лингвистическое наследие XX века» були перевидані праці Будде «Очерк истории современного русского литературного языка» та «Русский язык». В анотації до книги «Русский язык» зазначається: «...Эта книга была задумана как попытка преодоления разрыва между школьным преподаванием русского языка и научными знаниями о нем. Указывая, что орфография в средних учебных заведениях преподается в основном догматически, Е.Ф. Будде в своем курсе выстраивает так называемую “историческую орфографию”, которая призвана не только объяснять факты языка, но и способствовать возникновению у учащихся представлений о тех процессах языка, которые “составляют его жизнь, обуславливают его изменение и рост”».

Як бачимо в Росії, шанують нашого земляка і його наукову спадщину. У 2001 році у місті Владимир був відкритий навчальний заклад «Русский лицей им. Е.Ф. Будде».

Василь Харцієв

Через 6 років після смерті Будде в Єлисаветграді, перейменованому в Кірово, за дуже схожих обставин (арешт за «контрреволюційну діяльність», допити, раптова смерть) і в такому ж віці помер Василь Іванович Харцієв (1865-1937) – відомий філолог (один з кращих учнів знаменитого харківського мовознавця Олександра Потебні (1835-1891), упорядник його рукописної спадщини), педагог, громадський і культурний діяч. З 1908 року Василь Іванович жив у Єлисаветграді, був директором громадського комерційного училища до ліквідації (1918), перетворивши його в один з кращих навчальних закладів Російської імперії. Харцієв обирався гласним мі-

ської думи, членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел. Після революції Василь Іванович – ініціатор станов-

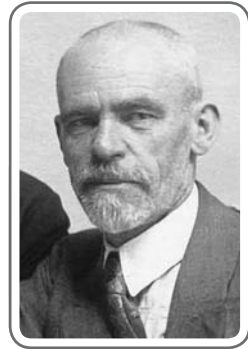
лення педагогічної освіти в Єлисаветграді (завідував педагогічними курсами, викладав в інституті соціального виховання, був його першим професором), керував першим міським літературним об'єднанням «Літо» (з 1920 року).

Та найбільшою несподіванкою для автора цих рядків було виявити серед наших земляків Едгара де Валья (1867-1948). І ось чому. З найдавніших часів після вавилонського стовпотворіння, коли Бог розділив мови й народи, людство намагається якимось чином відновити втрачену мовну єдність, створити міжнародну універсальну штучну мову. Відомий російський фахівець з питань штучного інтелекту Роман Душкін зазначає: «...С XVII по XX вв. было создано около 1000 проектов искусственных языков, некоторые из которых даже получили реализацию в общении. К наиболее успешным искусственным языкам можно отнести волапюк, окциденталь (интерлингве), идо. Однако наибольшую известность получил язык эсперанто». Всі ці мови здобули широке визнання у світі й багатьох прихильників.

Волапюк, що означає «світова мова», був створений у 1879 році німецьким священиком Йоханом Шлейєром. Мову есперанто («той, що сподівається») винайшов польський лікар-поліглот Людвік Заменгоф у 1887 році. Ідо («нащадок») – удосконалений варіант мови есперанто – був сконструйований у 1907 році.

А от міжнародну штучну мову окциденталь (що означає «західний»), пізніше перейменовану в інтерлінгве, створив наш земляк Едгар де Валь (1867-1948). Народився він у м. Ольвіополь Єлисаветградського повіту (після 1920 року – це місто Первомайськ Миколаївської області). За походженням – балтійський німець. Після закінчення Санкт-Петербурзького університету Едгар де Валь викладав фізику і математику в Ревелі (нині Таллінн, Естонія), професор. Володів 12 європейськими мовами. У молодості Валь був прихильником волапюка, потім есперанто, хоча й полемізував з його автором. У 1906 році Едгар де Валь публікує перший варіант власного лінгвопроекту під назвою «Аулі» (Auli, від Auxiliari Lingue International «допоміжна міжнародна мова»), що стала основою майбутнього окциденталю. У 1922 видає перший номер журналу «Kosmoglott», де викладає принципи і граматичні правила нової мови, яка отримала назву окциденталь («західний»). Часопис, який друкувався на цій мові, служив плюралістичною трибуною для обговорення проблем і напрямів інтерлінгвістики.

А взагалі-то дивує інше: чому однією зі світових мов людство не обрало «мову Бога» – арамейську мову, якою проповідував Ісус Христос? «Ілі, Ілі! Лама савахфані!» (Боже Мій, Боже Мій, навіщо ти мене залишив?) – ці

Едгар де Валь

знамениті слова Христа, звернені до Бога-Отця, мовлені ним на хресті у кульмінаційний момент страждань арамейською. Більше того, сьогодні живих носіїв «мови Бога» залишилося... декілька тисяч.

Зуміли ж євреї в особі Еліезера Бен-Єгуди (1859-1922) наприкінці XIX століття відродити мертву на той час давню мову іврит, яка повністю витіснила мову ідіш, що, своєю чергою, неабияк посприяло відродженню держави Ізраїль.

Найвидатнішим російським мовознавцем-методистом другої половини XX століття вважають уродженку м. Зінов'євська Таїсію Олексіївну Ладиженську (1925-2017). У сімейному фотоальбомі збереглася навіть світлина 10-річної Таї в українському національному вбранні. У 1935 році Ладиженські переїхали в Ленінград. У 1946 році Таїсія закінчила Ленінградський державний педагогічний інститут ім. О.І. Герцена. З 1956 по 1981 рік викладала в НДІ змісту і методів навчання АПН СРСР. Розробила систему роботи з розвитку мовлення дошкільників і школярів. З 1988 працювала на кафедрі «Культура мови вчителя» Московського державного педагогічного університету.

*10-річна Тая Ладиженська
в Зінов'євську*

Доктор педагогічних наук (1972), професор (1973). Ладиженська – автор понад 400 наукових праць з методики навчання

усному і письмовому мовленню; підручників з російської мови для 1-4 класів, численних методичних посібників для учителів та монографій: «Система роботи по розвитку связной устной речи учащихся» (1974), «Анализ устной речи учащихся 5-7 классов (1963)» та ін. Наша землячка – засновниця наукової школи «Риторика спілкування» (1987). У 1988 році Таїсія Олексіївна створила першу в Росії кафедру риторики та культури мови. У 1992-2004 кафедра під її керівництвом підготувала підручник для нового навчального предмета «Педагогическая риторика» та методичні рекомендації до нього. Вона – автор методичного посібника «Живе слово» – настільної книги вчителів-словесників. Лауреат Державної премії СРСР (1988).

Серед найвидатніших українських мовознавців XX століття принаймні двоє – наші земляки. Це, передусім, уродженець с. Успенка Онуфріївського

Таїсія Ладиженська

району Іван Костянтинович Білодід (1906-1981): міністр освіти УРСР (1957-1962), віце-президент АН УРСР, академік АН СРСР, лауреат Державних премій УРСР та СРСР. Білодід – автор понад 400 праць із загального мовознавства, з історії і теорії української та російської мов, методології й історії мовознавства. У 1961-1981 (20 років) Іван Костянтинович – директор Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні, найпотужнішої науково-дослідної установи, яка є центром лінгвістичних досліджень в Україні. Це під його керівництвом та за його участю світ побачили видатні праці: перший в історії української філологічної науки 11-томний тлумачний «Словник української мови» (134 тисячі слів), робота над яким тривала 10 років (1970-1980), та «Російсько-український словник» у трьох томах. Без цих книг сьогодні не може обійтися жодна освічена людина, не кажучи вже про журналістів та учителів. Це, так би мовити, світла сторона діяльності Івана Білодіда. Була, на жаль, і темна, русифікаторська. І.К. Білодід доводив, що російська мова може й повинна мати домінантне становище в УРСР. Вважав, що «двомовність на Україні – це той вид білінгвізму, при якому обидві мови, що знаходяться на високому рівні розвитку всіх своїх функціональних стилів, з однаковою широтою і рівною мірою використовуються народом».

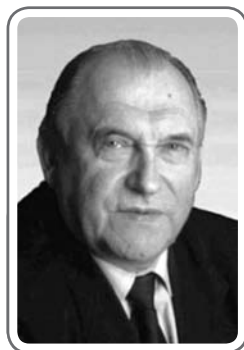

Іван Білодід

Класики української літератури критично ставилися до поглядів І. Білодіда. Це відбулося, зокрема, в епіграмі Володимира Сосюри «Іванові Білодіду»:

*Я не люблю холоднокровних,
До стин слизьких їх я не звик.
І не люблю людей двомовних, –
В людини ж бо – один язик.*

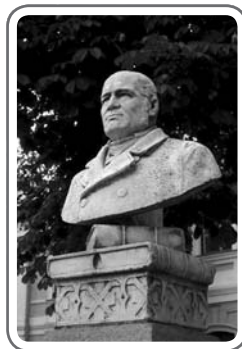
З 1996 по 2017 рік Інститут мовознавства ім. О.О. Потебні Національної академії наук України очолює Віталій Григорович Скляренко. Народився він 14 серпня 1937 року в с. Новомиколаївка Новоукраїнського району Кіровоградської області. У 1959 році Віталій Григорович закінчив філологічний факультет Одеського державного університету ім. І.І. Мечникова. Наш земляк – доктор філологічних наук (1983), професор (1992), академік-секретар Відділення літератури, мови і мовознавства НАН України. Скляренко – головний редактор журналу «Мовознавство». Лауреат премії ім. О.О. Потебні НАН України. Академік Національної академії наук України (2003), заслужений діяч науки і техніки України.

Віталій Скляренко

Віталій Григорович – автор монографій: «“Темні місця” в “Слові о полку Ігоревім”», «Русь і варяги», «Праслов’янська акцентологія» (1998), «Історія українського наголосу. Іменник» (2007) та ін. Та, мабуть, найголовніша справа Скляренка – це семитомний «Етимологічний словник української мови», робота над яким тривала 30 років! Наш земляк – співавтор цього унікального лексикографічного видання, до якого написав понад 2500 статей. Як зазначено у Вікіпедії: «Цей фундаментальний словник, за свідченням фахівців, є найбільшим за обсягом і найкращим з усіх етимологічних словників окремих слов’янських мов».

...Нині, через 120 років після відкриття пам’ятника В.І. Григоровичу в Єлисаветграді, монумент сприймається узагальнено. Скульптура немов уособлює дореволюційну освітянську славу міста на Інгулі, а драматична доля пам’ятника символізує педагогічні традиції і спадкоємні зв’язки, брутально обірвані, але не знищені після Жовтня 1917 року. З монументом після ліквідації Петропавлівського кладовища дійсно вчинили ірраціонально. На території колишнього реального училища встановили копію пам’ятника, тривалий час видаючи її за оригінал, а саме творіння Б. Едуардса, пошкоджене часом і людською недбалістю, та ще й без верхньої частини постаменту у вигляді різьблених з мармуру фоліантів (їх навіщо використали для копії), опинилось на Рівненському

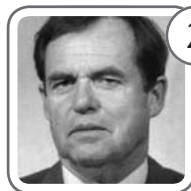

цивтарі. Відзначимо, що й копія – досить якісна. Її виконав відомий київський скульптор, визнаний майстер станкового і монументального портрета Олександр Ковальов (1915-1991).

І все ж хочеться вірити, що пам’ятнику буде повернено первісний вигляд, і настане час, про який говорив В.М. Ястребов: «...Придет к этой могиле местный житель, обнажит голову и помолится об упокоении души покойного. У подножия этого памятника почерпнет он уважение к знанию, интерес к окружающему населению и к его прошлому и, как тяглый работник, по выражению покойного, примкнет к общей дружной работе на пользу народного самосознания».

ЧЕРВЕНЬ

2 (1925) — 95 років тому народився (с. Салькове Гайворонського району) **Анатолій Феофанович Зелінський** (1925-2002), правознавець. Учасник Другої світової війни. У 1957 закінчив Куйбишевський факультет Всесоюзного юридичного заочного інституту. **З 1957 по 1959 працював слідчим в органах міліції Кіровоградської області**, у 1960-1963 – старший слідчий УВС Одеського облвиконкому. З 1963 – на викладацькій роботі, був доцентом Волгоградської вищої слідчої школи МВС СРСР. Протягом 1975-1995 викладав у Харківському юридичному інституті. Доктор юридичних наук (1979), професор кафедри кримінології та кримінального права. У 1995 переїхав до Києва, де працював старшим помічником Генерального прокурора України і викладав кримінологію в різних навчальних закладах. Автор монографій: «Структура злочинної поведінки рецидивістів» (1979), «Рецидив злочинів і особа рецидивіста» (1980), «Вандалізм» (1996, у співавт.), курс лекцій «Кримінологія» (1996) та ін.

4 (1930) — 90 років тому народився (с. Косівка Олександрійського району) **Борис Тихонович Березняк** (1930-1988), поет і журналіст. **Двоюрідний брат кіровоградської поетеси Тетяни Березняк**. У 1951 закінчив Кіровоградський технікум механізації сільського господарства, згодом – факультет журналістики Вищої партійної школи у Москві. З 1956 працював техніком-механіком у Ташкенті (столиця Узбекистану) на заводі «Текстильмаш», писав вірші та нариси для заводської газети. З 1958 працював журналістом у газеті «Ташкентская правда». У 1967 повернувся в Україну. З 1968 був кореспондентом газети «Правда України» по Запорізькій області. Автор книги про Героя Соціалістичної Праці Григорія Семеновича Сарбаша (бригадира тракторної бригади колгоспу «Ленінська правда» Михайлівського району Запорізької області). Представлений у книзі «Пером і словом» (2010) про журналістів Запорізької області. Вірші друкувалися у багатьох періодичних виданнях Радянського Союзу, але підготувати до друку збірку віршів за життя не встиг. **Це зробила у 2011 році його двоюрідна сестра Тетяна Березняк. Книга називається «Если меня полюбишь», вона ж написала і спогади «Вспоминая брата».**

5 (1965) — 55 років тому народився (м. Херсон) **Юрій Петрович Мартинов**, спортсмен (футболіст-нападник) і тренер. **За кіровоградську «Зірку» грав з 1994 по 1999: 136 матчів, 32 голи. За збірну України, будучи на той час гравцем «Зірки», яка виступала у першій лізі, зіграв 1 матч 25.03.1995 у грі**

зі збірною Хорватії. **5.06.1996**, у свій день народження, забив переможний гол у ворота кийського «Динамо» в матчі чемпіонату України. Рахунок 2:1 на користь «Зірки», яка того сезону посіла 6-те місце в чемпіонаті. Потім був головним тренером ФК «Кристал» (Херсон), ДЮСШ № 5 (Херсон).

6

6 (1905) — 115 років тому народився (с. Новоселиця Ульяновського, нині Благовіщенського району) **Михайло Федорович Шостаківський** (1905-1983), хімік-органік. У 1929 закінчив Іркутський університет. У 1932-1962 працював в Інституті органічної хімії АН СРСР та Іркутському інституті органічної хімії (у 1957-1971 – директор). У 1971-1973 – директор Інституту хімії нафти АН СРСР, з 1973 – у Всесоюзному заочному політехнічному інституті в Москві. На основі полівінілбутилового ефіру у 1939 створив обволікальний і протизапальний засіб – вінілін, або бальзам Шостаківського. На основі полівінілпіролідона одержав кровозамінювач і засіб боротьби з лишаям у тварин. Член-кореспондент АН СРСР (1960). Лауреат Державної премії СРСР (1949).

6

6 (1860) — 160 років тому народився (Грузія) **Авель Гаврилович Макаєв (Макашвілі)** (1860-1920), військовий діяч, князь. *Початкову військову освіту отримав у Єлисаветградській військовій прогінназії.* У 1877 вступив на військову службу. Закінчив Казанське піхотне юнкерське училище та Офіцерську стрілецьку школу. Учасник Першої світової війни. Генерал-майор (1915). Командир бригади Кавказької гренадерської дивізії (1916). Нагороджений Георгіївською зброєю (1917) та багатьма орденами. Про нього писали: «Князь постійно живе в окопах среди своих солдат, разделяя с ними все тяжести окопной жизни... Известен своей беззаветной храбростью и популярностью среди солдат, которые не называют его иначе, как “наш окопный генерал”». З 1918 – в грузинській армії: Ахалцихський генерал-губернатор, військовий комендант Тифліса. З серпня 1919 – в армії Азербайджанської Демократичної Республіки: помічник командуючого 2-ю піхотною дивізією, начальник Гянджинського укріпрайону. За однією з версій, страчений більшовиками, за іншою – убитий вірменськими терористами.

8

8 (1920) — 100 років тому народився (Сумщина) **Іван Микитович Кожедуб** (1920-1991), легендарний льотчик, кращий радянський ас часів Другої світової війни, маршал авіації, тричі Герой Радянського Союзу. *Брав безпосередню участь у визволенні Кіровоградщини від німецько-фашистських загарбників з 1.10.1943 по 12.03.1944.* У цей період був командиром винищувальної ескадрильї 240-го винищувального авіаполку 4-го

винищувального авіакорпусу генерал-майора І.Д. Подгорного. *У кіровоградському небі здійснив 326 бойових вильотів. Авіадивізія, в якій воював І. Кожедуб, отримала почесне найменування «Кіровоградської». Із 62 літаків, збитих ним під час Другої світової війни, 19 припадає на період звільнення Кіровоградщини. Першу Зірку Героя Радянського Союзу Кожедуб отримав 4.02.1944 за бої у кіровоградському небі. Кіровоград відвідав у 1985, побував у Канатово, де дислокувався 190-й винищувальний авіаполк та Вищому льотному училищі. На його території власноруч посадив дуб, музею училища (нині ДЛАУ) подарував ксерокопію своєї льотної книжки.*

10 (1885) — 135 років тому народився (с. Федорівка, поблизу Чигирини) **Федот Хороший** (1885-1977), церковний діяч, Блаженніший митрополит УАПЦ, *єпископ Єлисаветградський Михайл*. Хлопчиком співав у церковному хорі. Після закінчення вищих диригентських курсів у Київському Свято-Михайлівському монастирі у 1915 вступив екстерном на п'ятий курс Київської духовної семінарії. Одночасно здобув й вищу світську освіту в Київському університеті. Рукопокладений у священники 20.04.1920. Після проголошення у 1921 Української Автокефальної Православної Церкви – настоятель кафедрального собору Різдва Богородиці у Черкасах, голова окружної ради УАПЦ. З 1929 по 1937 – у радянських концтаборах. **У 1941-1943 — настоятель парафії Грецького собору в окупованому Кіровограді, з 12.05.1942 — єпископ Єлисаветградський. 31.05.1942 відправив урочисту службу з нагоди 130-річчя спорудження Грецької церкви.** Після 1945 – в еміграції. Заснував Богословсько-Педагогічну Академію в Мюнхені (1946). У 1951-1972 – архієпископ Торонто та Східної Канади. Після смерті митрополита Іларіона (1972) – першоієрарх УАПЦ у Канаді. Науково-богословська спадщина включає твори: «Поширений катехізис» (1947), трилогію «Світова епопея» (1956), «Духовний світ і душа людини» (1961) та інші; численні музичні твори духовного змісту.

10

11 (1895) — 125 років тому народився (с. Федвар, Підлісне Олександрівського району) **Олександр Петрович Юра-Юрський** (1895-1968), актор. *Брат акторів Гната Юри і Терентія Юри.* У 1919 закінчив драматичну студію «Молодого театру» (Київ). З 1920 по 1948 працював у Київському українському драматичному театрі ім. І.Я. Франка, з 1948 – майстер мистецького читання у Київській державній філармонії. Народний артист УРСР (1947).

11

11 (1905) — 115 років тому народився (м. Орел Орловської губернії) **Петро Іванович Селіванов** (1905-1980), співак (ліричний баритон). *Народився у родині священика Єлисаветградської Преображенської церкви. У 1921-1923 працював на заводі «Червона*

11

Зірка», співав у самодіяльному хоровому колективі заводу. У 1931 закінчив Центральний технікум театрального мистецтва (нині ГИТИС). Працював у Свердловському театрі опери і балету та Московському музичному театрі ім. В.І. Немировича-Данченка. У 1932-1959 – соліст Великого театру СРСР (дебютував у партії Валентина в опері «Фауст» Ш. Гуно). Володів красивим і сильним голосом. Виконання відзначалося чистотою інтонації і чіткістю дикції. Гастролював у багатьох країнах світу (Німеччина, Франція, Польща, Норвегія та ін.). Професор Московської консерваторії (1978). Його учнями були В. Винокур, Л. Лещенко, В. Редькін та інші відомі співаки. Арія князя Єлецького «Я вас люблю» («Пікова дама») у виконанні Селіванова включена до антології «100 лучших арий. Мирвая опера» (2009). Народний артист РРФСР (1951).

12

12 (1950) – 70 років тому народився (с. Суботці Знам'янського району) Володимир Олексійович Ковальов, організатор фізкультурно-спортивного руху. **У 1972 закінчив факультет фізичного виховання КДПУ ім. О.С. Пушкіна. Відтоді працює в галузі фізичної культури і спорту: був тренером, завучем, директором ДЮСШ м. Кіровограда, викладав на кафедрі теорії та методики фізичного виховання педінституту.** Очолював обласну раду добровільного спортивного товариства «Спартак», облраду ДСТ профспілок «Україна». З 1997 по 2005 – начальник управління з питань фізичної культури, спорту та туризму облдержадміністрації. Був головою відділення Національного Олімпійського Комітету в Кіровоградській області. У складі офіційних делегацій України побував на Олімпійських іграх у Сіднеї, Афінах та Пекіні. Обраний віце-президентом Всеукраїнської федерації бейсболу та софтболю. **З 2006 – завідувач кафедри фізичної культури Центральноукраїнського національного технічного університету.** Заслужений працівник фізичної культури і спорту України (2004).

14

14 (1930) – 90 років тому народився (с. Чорний Ташлик Вільшанського району) Дмитро Дмитрович Проскаченко (1930-2013), краєзнавець, музейний працівник. **У 1959 закінчив Олександрійський технікум підготовки культурно-освітніх працівників. Працював відтоді у снт Добровеличківці:** директор РБК (до 1966), завідувач районного відділу культури (1966-1979), відповідальний секретар районної організації УТОПІК (1979-1991). У 1980 – голова ініціативної групи зі створення районного музею, який відкрився у 1985. З 1991 – головний хранитель фондів музею. За його участю в музеї створено районну самодіяльну кіностудію «Пам'ять», якою знято біля 100 аматорських фільмів за його сценаріями. **Лауреат обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова (2008).** Нагороджений орденом «За заслуги» III ст. (2009).

14 (1950) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) **Василь Георгійович Мухін**, державний і громадський діяч. У 1976 закінчив Одеський будівельний інститут. **З 1977 до 1885 працював у будівельних організаціях Кіровограда. У 1990-1998 — Кіровоградський міський голова. Згідно з опитуванням, визнаний кращим міським головою Кіровограда часів незалежності.** З 1998 до 2004 — генеральний директор Українського державного підприємства поштового зв'язку «Укрпошта». Упорядник та один з авторів книжки «Від гірця до ІНТЕРНЕТУ: нариси з історії української пошти» (2002). Потім очолював Державну архітектурно-будівельну інспекцію. Кандидат технічних наук (2003). **За його ініціативою в 2002 відреставровано приміщення головного поштамту у Кіровограді — визначної пам'ятки архітектури. Випущено низку ювілейних конвертів, присвячених видатним уродженцям нашого краю. Один з ініціаторів спорудження в Кіровограді пам'ятного знака «Ангел-Хранитель» (скульптор А. Гончар, архітектор В. Кривенко), відкритого 18.09.2004 у день відзначення 250-річчя Єлисаветграда.** Нагороджений орденом «За заслуги» III (1997) та II (2000) ступенів.

14

14 (1975) — 45 років тому народився **Ігор Анатолійович Ненько**, спортсмен (плавець-марафонець). **Дитинство і юність пройшли в Олександрії, де й почав з 1982 займатися плаванням у місцевому басейні «Дельфін». Спочатку навчався в олександрійській ЗШ № 2, але оскільки мав неабиякі здібності до точних наук, то перейшов до фізико-математичного спецкласу ЗШ № 9, яку й закінчив із золотою медаллю у 1992.** У 1998 закінчив фізико-технічний факультет Харківського університету за спеціальністю «Ядерна фізика» (експериментальна). З 1998 по 2002 — молодший науковий співробітник Харківського фізико-технічного інституту. З 2002 працює в Цюриху (Швейцарія) у харчовій лабораторії фірми «Саяна». У 2005 переміг у марафонському запливі в Цюриху (Швейцарія). У 2004 і 2005 брав участь у 25-кілометрових запливах на озері Мічиган (США). 5.08.2006 першим з громадян колишнього СРСР переплив Ла-Манш. 32 кілометри протоки подолав за 10 годин 28 хвилин. Лауреат премії «Гордість країни — 2006». Занесений у «Книгу рекордів України».

14

15 (1935) — 85 років тому народився (с. Родниківка Олександрівського району) **Олександр Петрович Хмельницький** (1935-2004), художник. У 1962 закінчив Республіканське художнє училище ім. І.Ю. Рєпіна у Кишиневі. Працював у галузі станкової і книжкової графіки та плаката. Учасник республіканських і всесоюзних виставок з 1964. Нагороджений дипломами республіканських та всесоюзних конкурсів мистецтва

15

книги. Твори художника експонувались на виставці «Русская ветвь изобразительного древа Молдовы», організованої Товариством російських художників Молдови (2005). Виконав ілюстрації (туш, перо) до роману Ф.М. Достоевського «Униженные и оскорбленные» (1980). Член Спілки художників СРСР (1965).

17

17 (1950) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) Володимир Іванович Дряпіка (1950-2003), музикант, музикознавець, педагог. *У 1970 закінчив Кіровоградське музичне училище зі спеціальності «Духові інструменти», у 1974 — з відзнакою музично-педагогічний факультет КДПі ім. О.С. Пушкіна.*

Працював на посаді концертмейстера, викладача, старшого викладача музично-педагогічного факультету. Керував інструментальним джазовим ансамблем «Традиція», був учасником вокально-інструментального ансамблю «Степівчанка», солістом Кіровоградського міського муніципального оркестру духових інструментів. Автор 2 монографій: «Орієнтації студентської молоді на цінності музичної культури (соціально-педагогічний аспект)» (Київ, 1997), «Розкриваючи світ джазу, рок і поп-музики» (Київ, 1997) та інших наукових праць. Доктор педагогічних наук (1997), професор (2001), член-кореспондент Міжнародної академії наук педагогічної освіти (2003).

18

18 (1935) — 85 років тому народився (с. Хмельове Маловисківського району) Микола Михайлович Хоменко, лікар (хірург).

У 1959 закінчив Одеський медичний інститут (1959). Кандидат медичних наук (1967). Працював хірургом у Забайкаллі (1959-1962), Запоріжжі (1962-1963), був доцентом кафедри госпітальної хірургії Ціліноградського медичного інституту, проректором з наукової роботи (1966-1971). З 1971 — ректор Ціліноградського медичного інституту. З 1977 по 2004 — ректор Пензенського інституту удосконалення лікарів Федерального агентства з охорони здоров'я та соціального розвитку. Опублікував понад 90 наукових праць. Заслужений лікар РРФСР (1985). Дійсний член Академії медико-технічних наук РФ (1994). Член-кореспондент Академії природничих наук РФ (1997). Почесний громадянин Пензенської області (2017).

20

20 (1925) — 95 років тому народився (с. Ігуло-Кам'янка Новгородківського району) Андрій Васильович Німенко (1925-2006), поет, скульптор, художник. *Дитячі та юнацькі роки пройшли у Долинському районі.* У 1951 закінчив Київський художній інститут. Був на викладацькій роботі, кандидат мистецтвознавства. Автор серії скульптурних портретів

українських письменників, серії медальєрних портретів українських гетьма-

нів, пам'ятників Лесі Українці у Луцьку, Михайлові Павлику в Косові, Давиду Гурамішвілі у Миргороді та інших творів. Автор семи поетичних збірок, книжки прози «Лісові фантазії» (1991), спогадів. **Значну кількість своїх творів подарував Долинському районному краєзнавчому музею та Кіровоградському обласному художньо-му музею (КОХМ). Після його смерті дружина Лариса Масенко передала КОХМ 328 робіт митця.** Заслужений діяч мистецтв Грузії.

20 (1955) — 65 років тому народилася (м. Новосибірськ) **Галина Євгенівна Чайковська**, педагог, хореограф. У 1978 закінчила КДП ім. О.С. Пушкіна. Танцювала в ансамблях «Юність», «Ятрань». З 1982 – керівник хореографічного ансамблю «Росинка» Кіровоградського обласного Палацу піонерів (нині обласний Центр дитячої та юнацької творчості). Це колектив з 400 танцюристів віком від п'яти до двадцяти п'яти років. У 1991 ансамблю присвоєно почесне звання «зразковий колектив», у 1997 – «народний художній колектив України». «Росинка» – постійний учасник Всеукраїнських та міжнародних фестивалів та конкурсів. Колектив здобув Гран-прі Всеукраїнських конкурсів та фестивалів «Твоя зоря» у Тернополі (1997), «Толока» у Харкові (2005), «Золота осінь Славутича» у Києві (2003); Міжнародного фольклорного фестивалю (Болгарія, 2000), Міжнародного конкурсу «Містерія танцю» (м. Київ, 2007). Головний балетмейстер концертних програм Міжнародних дитячих кінофестивалів у МДЦ «Артеці» (з 1993 по 2004), шоу-програм Міжнародного аерокосмічного фестивалю «Сузір'я» та багатьох інших. Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня (2001). Заслужений працівник культури України.

20

21 (1885) — 135 років тому народився (с. Бандурівка Олександрійського повіту) **Іван Семенович Губа (архієпископ Ігор)** (1885-1966), церковний діяч УАПЦ. Учасник національно-визвольних змагань в Україні (1917-1920). Після їхньої поразки в 1920 з Армією УНР перебував на території Польщі. Закінчив Пастирські курси при богословському факультеті Кам'янець-Подільського університету, рукопокладений у священика у 1921. З 1932 входив до Складу комісії з перекладу Священного писання та богослужбових книг при Українському науковому інституті у Варшаві. Між двома світовими війнами служив священиком на Волині, протоієрей. Чернечий постриг з іменем Ігор прийняв у 1942. З 1942 – єпископ Уманський УАПЦ, пізніше одержав титул архієпископа Полтавського і Кременчуцького. Перебуваючи в еміграції у США з 1949, належав до православної гілки «УАПЦ, що перебуває в екзилі».

21

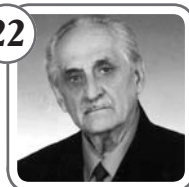
22 (1900) — 120 років тому народився (с. Кальніболота Новоархангельського району) **Володимир Герасимович Магар** (1900-1965), актор і режисер. У 1934

22

закінчив Київський музично-драматичний інститут (1934). З 1929 і до кінця життя керував Запорізьким українським музично-драматичним театром ім. М. Щорса. З 2003 цей театр (нині академічний) носить ім'я В.Г. Магара, його іменем названо також вулицю в Запоріжжі. Дочка Тамара Магар (1947-2008) – відомий режисер, сценарист, заслужений діяч мистецтв України. Син Володимир Магар очолює трупі Севастопольського російського театру ім. А.В. Луначарського. Про життєвий і творчий шлях земляка розповідає книга П. Тернюка та Ю. Ягничка «Володимир Герасимович Магар. Народний артист СРСР» (1962).

22

22 (1925) – 95 років тому народився (м. Зінов'євськ) Віталій Михайлович Бондаренко (1925-2018), інженер-будівельник. Учасник Другої світової війни. У 1952 закінчив Харківський інженерно-будівельний інститут. Працював на виробництві (1952-1962), у Харківському інженерно-будівельному інституті (проректор з наукової роботи, завідувач кафедри у 1962-1972). Від 1972 працює у Російській Федерації. З 1976 по 1993 – проректор з навчальної роботи, завідувач кафедри залізобетонних конструкцій Московського інженерно-будівельного інституту. У 1993-1998 – віце-президент Російської академії архітектури і будівельних наук. Доктор технічних наук (1970), професор (1971). З 1998 – науковий керівник міжнародної програми «Відродження Дніпра». Автор понад 200 наукових праць, у тому числі 10 книжок (монографій та підручників). Дійсний член Британського інституту цивільних інженерів. Член Центральної Ради Всеросійського громадсько-політичного руху «Духовна спадщина», член Правління Національної палати «Культурно-історична спадщина Росії». Лауреат премії уряду Російської Федерації (1997). Академік Російської академії архітектури і будівельних наук, Російської та Міжнародної академії інженерних наук. Заслужений діяч науки і техніки РРФСР (1987).

22

22 (1950) – 70 років тому народився (с. Миколаївка Добровеличківського району) Григорій Григорович Шорсткий, музикант, диригент, педагог. **У 1973 закінчив відділення духових інструментів Кіровоградського музичного училища (клас Ю.О. Грановського),** у 1978 – Одеську державну консерваторію. **Працює викладачем Кіровоградського музичного училища. З 1993 – художній керівник і диригент студентського оркестру духових інструментів КМУ. З 1998 – керівник Кіровоградського муніципального духового оркестру. Володар срібної відзнаки «За заслуги» Кіровоградської міської ради.** Заслужений артист України (2009)

24 (1885) — 135 років тому народився (м. Ромни Полтавської губернії) **Олександр Якович Таїров** (справжнє прізвище **Корнбліт**) (1885-1950), театральний діяч. Сценічну діяльність почав як актор у 1905. У 1907 вступив у трупу Першого Пересувного загальнодоступного драматичного театру (керівник П.П. Гайдебуров) при Ліговському Народному будинку в Петербурзі. На сцені цього театру у грудні 1907 здійснив свою першу режисерську роботу – «Гамлет» Шекспіра, де грав роль Лаерта. **У березні 1909 театр гастролював у Єлисаветграді. Готуючи постановку п'єси Л. Андрєєва «Чорні маски», Таїров пише про неї у газеті «Южный листок» (Єлисаветград, 1909, 16.03).** Став одним з видатних реформаторів театру. Засновник і керівник московського Камерного театру (1914-1949). Відстоював ідею «синтетичного мистецтва», яке вимагає від акторів володіння прийомами музичного мистецтва і пантомімі; дозволяє їм однаково успішно грати як у трагедії, так і опереті. Найвидатніші постановки – «Саломея» О. Уайльда (1917), «Федра» Ж. Расіна (1922), «Мадам Боварі» Г. Флобера (1940) та ін. Народний артист РРФСР (1935).

24

25 (1905) — 115 років тому народився (м. Єлисаветград) **Герман Герасимович Ленгауер** (1905-1981), астроном. **Оскільки батько працював у сільській місцевості, де не було школи, середньою освітою оволодів самостійно.** У 1927 вступив на фізико-математичний факультет Ленінградського державного університету. Після його закінчення у 1931 почав працювати у Пулковській обсерваторії. Кандидат фізико-математичних наук (1935). Брав участь в Омській експедиції Пулковської обсерваторії за спостереженням повного сонячного затемнення (1936). З 1938 по 1941 працював старшим науковим співробітником Лабораторії космічної фізики природничого інституту імені П.Ф. Лесгафта та помічником директора з наукової роботи Ленінградського будинку цікавої фізики. Учасник Другої світової війни: командир стрілецького взводу, викладач військової топографії. З 1948 до 1956 – завідувач астрофізичної лабораторії космічної фізики; організував при ній кабінет наочності та демонстраційних приладів, власноручно виготовлених. З 1957 – старший науковий співробітник відділення фізики зірок Головної астрономічної обсерваторії АН СРСР у Пулковому. Брав участь у роботі Ленінградського планетарію. Автор понад 80 наукових праць. За участь у групі з 10 науковців, яка займалася створенням телескопа з діаметром головного дзеркала близько 6 метрів, нагороджений срібною медаллю ВДНГ СРСР.

25

26 (1900) — 120 років тому народився (м. Єлисаветград) **Михайло Семенович Гус** (1900-1984), критик, літературознавець, публіцист. Закінчив гімназію у

26

Миколаєві, навчався на юридичному факультеті Київського університету. Розпочав свою діяльність як журналіст і публіцист у миколаївській газеті «Красный Николаев» (1918-1923). У 1920 заснував у місті громадсько-політичний та літературний журнал «Октябрь» (вийшов один номер). З 1930 жив у Москві. Автор книг: «Гоголь и николаевская Россия» (1957), «Искусство и демократия (к критике ревизионизма)» (1959), «Идеи и образы Достоевского» (1962), «Литература и эпоха» (1963) та ін. Виступив з різкою критикою роману М. Булгакова «Майстер і Маргарита». Автор книги мемуарів «Безумие свастики» (1973).

26

26 (1895) — 125 років тому народився (м. Владивосток) **Ігор Євгенович Тамм** (1895-1971), фізик. *У трирічному віці привезений до Єлисаветграда, де батько працював міським інженером. Випускник Єлисаветградської гімназії (1913), удостоєний срібної медалі. Дружина — випускниця Єлисаветградської жіночої громадської гімназії Наталія Шуйська (одружились в Єлисаветграді у 1917).* Закінчив фізико-математичний факультет Московського університету (1918). У 1924-1941 — завідувач кафедри теоретичної фізики МДУ. З 1934 — керівник теоретичного відділу інституту ім. П.М. Лебедева АН СРСР. Двічі удостоєний Державної премії СРСР, Герой Соціалістичної праці, член Польської Академії Наук, почесний член Американської Академії мистецтв і наук у Бостоні, Німецької академії природодослідників «Леопольдина» та ін. Один з творців радянської термоядерної зброї; учитель академіка А.Д. Сахарова, який писав: «Вже під кінець 30-х років ім'я Ігоря Тамма... було оточено ореолом. У ньому, як і в Ландау, радянські фізики-теоретики бачили свого заслуженого і видатного главу, ...принципову, добру, розумну людину, великого оптиміста... і вдалого "пророка"». *Почесний громадянин м. Кіровограда (посмертно). Споруджено пам'ятник біля «Радіо» у 2013.* Лауреат Нобелівської премії з фізики (1958). Похований на Новодівичому кладовищі (автор пам'ятника на могилі — скульптор В. Сідур).

26

26 (1940) — 80 років тому народився (м. Кривий Пир) **Микола Олексійович Сухомлин**, державний та громадський діяч. У 1962 закінчив Криворізький гірничорудний інститут. *У 1963-1974 — головний інженер, директор Кіровоградського гранітного кар'єру.* З 1974 — на радянській та партійній роботі. Закінчив Академію суспільних наук у Москві. Кандидат економічних наук (1979). *Очолював обласний комітет народного контролю (1979-1981). У 1990-1991 — голова виконкому Кіровоградської обласної ради, у 1992 — голова ради і виконкому, 1992-1994 — представник Президента України в області. У 1994-1999 — голова*

обласної ради (до 1996 також голова обласної державної адміністрації). Плідно працював у часи великих змін, коли Україна стала незалежною державою, коли відбувався болісний перехід від адміністративно-командної системи господарювання до ринкової економіки. Підтримав ідею про заснування обласної краєзнавчої премії ім. В.М. Ястребова. **З 2006 по 2010 — голова Кіровоградської обласної ради**. Академік інженерної академії України (1992). Академік академії економічних наук України (2006). Повний кавалер ордена «За заслуги»: III ст. (1996), II (2007), I ст. (2010). Нагороджений ювілейною медаллю «25 років незалежності України» (2016).

27 (1925) — 95 років тому народився (с. Варварівка Долинського району) **Михайло Сергійович Шеремет** (1925-2010), фольклорист, краєзнавець, журналіст, літератор. Учасник Другої світової війни. Закінчив Львівську юридичну школу та історичний факультет Кримського університету. Понад 50 років віддав журналістиці. Починав з Галичини, де залишився після війни, згодом в м. Кривий Ріг. По селах та містах Придніпров'я зібрав близько п'ятисот маловідомих легенд, оповідок та переказів. Став своєрідним літописцем рідного села Варварівка. Автор книг: «Осінні мотиви» в 2-х томах (2006), «Безцінний скарб. Легенди та перекази Криворіжжя» (2007), «Я родом з Варварівки» в 2-х томах (2009) та ін.

27

28 (1930) — 90 років тому народився (Оренбурзька область в Росії) **Микола Гаврилович Польовий** (1930-2016), організатор і керівник культурно-освітньої роботи. *Дитинство пройшло у м. Долинській*. Закінчив Дніпропетровське музичне училище (хорове диригування) і Харківський інститут культури. *Працював заступником директора Олександрійського культурно-освітнього училища, а з 1964 до 1975 — Кіровоградського музичного училища*. У 1977-1984 — начальник Одеського обласного управління культури, з 2003 — директор Одеського муніципального театру духової музики імені народного артиста України О. Саліка. У м. Овідіопіль Одеської області в 1984 створив і до кінця життя був художнім керівником та диригентом самодіяльного народного козачого хору «Райдуга». Почесний громадянин м. Овідіополя. Заслужений працівник культури УРСР (1972).

28

30 (1950) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) **Олександр Андрійович Бойчук**, математик. *Племінник фольклориста Бориса Кирдана*. У 1972 закінчив механіко-математичний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. У 1972-1974 працював в Інституті електрозварювання імені Є.О. Патона. З 1978 по 1993 — в Інституті гео-

30

фізики імені С.І. Суботіна НАН України. Доктор фізико-математичних наук (1992), професор (1997). З 1994 – завідувач лабораторії крайових задач теорії диференціальних рівнянь Інституту математики НАНУ. З 1997 працює за сумісництвом на кафедрі інтегральних та диференціальних рівнянь механіко-математичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. У 2002-2010 працював професором Жилінського університету (Словаччина). Автор понад 110 наукових праць, зокрема монографій. Член-кореспондент НАН України. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2008), премії НАН України імені Ю.О. Митропольського (2012).

Червень 1905 (115 років тому) – У Єлисаветграді вийшов перший номер робітничої газети «Голос рабочего» (всього було надруковано 5 номерів).

20.06.1890 (130 років тому) – Звання почесного громадянина м. Єлисаветграда надано Олександрю Ерделі.

29.06.1895 (125 років тому) – У Єлисаветграді відкрито комісіонерство Орловського комерційного банку.

БОРИС МЕЖЕРОВСЬКИЙ: «ДОЛАРОВООКИЙ ХУДОЖНИК»

*Не продается вдохновенье,
но можно рукопись продать.*

А. Пушкин

*Борис Межеровський з дружиною Анною.
1914 р.*

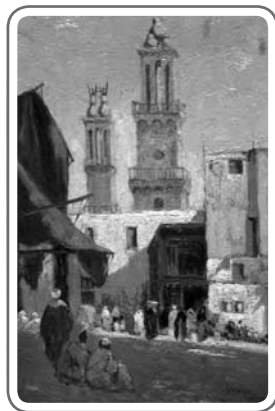
Кожен митець у глибині душі прагне до визнання своєї творчості й не лише вузьким колом обраних. Він мріє про те, щоб його картини мали успіх і попит на художньому ринку, потрапляли на виставки та до музеїв, щоб вони зрештою продавалися і забезпечували йому комфортне життя. У радянські часи художників, що працювали переважно «на продаж» своєї мистецької продукції (займалися, так би мовити, комерцією), їхні менш успішні колеги зневажливо називали кон'юктурниками, ремісниками, заробітчанами і навіть халтурниками, а їхні витвори – «ширжитком». Особливо перепадало, пригадується, найпопулярнішим тоді митцям Олександр Шилу та Іллі Глазунову, а нині – Зурабу Церетелі й Нікасу Сафронову. Вони дійсно стали улюбленцями фортуни та влади, яка удостоїла їх усіх можливих звань і нагород.

Якщо говорити про наших земляків, то серед них найбільш вдало поєднував мистецтво і комерцію Петро Павлович Оссовський (царство йому небесне!). Привід, щоб згадати про це вічне протистояння між «чистим мистецтвом» та комерцією (хоча декому з митців вдавалося і вдається їх гармонійно поєднувати), маю вагомий. Втім, почну здалеку, аж з Америки.

Венеція отвідні

Як відомо, класиками образотворчого мистецтва США стали уродженці Єлисаветграда Іван Олінський (1878-1962), Джон Венгер (1887-1976), Аббо Островський (1889-1975) та дизайнер Ірина Белотолькіна (1913-2009), яку називали «Коко Шанель Північного узбережжя». Нині маємо доповнити цей перелік «американських єлисаветградців» ще одним прізвищем.

Вулиця в Марокко

...Багато років тому, працюючи в Державному архіві Кіровоградської області (ДАКО) над дослідженням історії художнього життя Єлисаветграда, я натрапив на звіти (на жаль, не за всі роки існування) про діяльність Земської рисувальної школи в Єлисаветграді (ЗРШЄ) – так неофіційно називали «Вечірні Рисувальні класи при Єлисаветградському земському реальному училищі».

Особливо мене зацікавили прізвища кращих учнів ЗРШЄ, що вступали на навчання до Санкт-Петербурзької Академії мистецтв та інших мистецьких закладів, тобто стали професійними живописцями, скульпторами та архітекторами. Відомості про багатьох, хоча й не всіх, вдалося з часом розшукати в Інтернеті.

І нині я можу стверджувати, що з усіх вихованців ЗРШЄ найдивовижнішим чином склалася творча доля уродженця Єлисаветграда Бориса Йосиповича Межеровського (1876-1951). Жодних відомостей про нього на російських та українських сайтах тривалий час відшукати не вдалося. На інформацію про нього я натрапив в Інтернеті випадково, навімання зробивши запит англійською мовою, і її величність удача зрештою виявила ласку у вигляді життєпису Межеровського, який склав юрист Кірбі Тенгалзен, що мешкає у штаті Айова. А зацікавився він творчістю нашого земляка після того, як у 2001 році отримав у подарунок імпресіоністичний пейзаж, підписаний «В. Мајор». Декілька років дослідник витратив на пошук документальних джерел про цього загадкового живописця, розшукував його твори, знайшов навіть його нащадків і розмістив на своєму сайті біографічний нарис.

У поле мого зору Борис Межеровський потрапив давно, коли я зацікавився історією ЗРШЄ. Зокрема зі звіту про стан ВРК при ЄЗРУ за 1889-1890 рік Петра Крестоносцева, який зберігається в ДАКО, дізнаємося, що їх тоді відвідувало 115 чоловік. З них учнів середніх навчальних закладів – 41, любителів – 10, ремісників – 64. На конкурсі робіт, що відбувся 12 травня 1890 року, Борис Межеровський в рисунні з античних голів був 7-м. У ви-

конанні композицій на задані теми («Плач Ярославни», «Калевала») він був визнаний відповідно 3-м і 6-м відповідно.

Тобто, як бачимо, зірок з неба Межеровський тоді не хапав. Натомість завідувач ЗРШЄ, академік Петро Крестоносцев, відзначав у звіті інших: «...Вообще же о Дмитрии Кюльце и Сергее Гинкуле могу сказать, что за 11 лет моего преподавания в ВРК я таких богато одаренных художественными способностями учеников не имел». Проте з невідомих нам причин відомими митцями вони не стали. Натомість Олександр Станіславський, Яков Паученко, Євген Гружевський, Никанор Запороженко, що навчалися разом із Борисом Межеровським, це вдалося.

А от творчий шлях Межеровського склався настільки неординарно, що надзвичайно важко визначити його місце в історії образотворчого мистецтва США. Після Єлисаветграда Межеровський навчався у Мюнхенській Академії мистецтв у Німеччині, яку успішно закінчив. Деякий час жив у Польщі, де одружився і звідки у 1906 році емігрував до США разом з першою дружиною Марією (померла від базедової хвороби у 1911 році).

Щоб якось вижити у США, він спочатку пробував свої сили у всьому, чим можна було заробити на життя, використовуючи фарби: розмальовував абажури, проектував та розфарбовував вишукані шовкові шарфи, створював зразки текстильних орнаментів. Врешті-решт, він став тим, кого в США називають «buck-eye painter» (художник з доларовими очима). Це означало, що він працював за контрактом на оптовому торговцях, який постачав картини до великих універмагів-салонів. Перші репродукції картин Межеровського з'являються в каталозі (довіднику) Едварда Гроса в 1911 році.

Відтак Межеровський змінив прізвище, підписуючи свої картини як «В. Мажор» («Мейджор»). Він напрохуд вдало скоротив та переінакшив на американський манер своє прізвище Mesherowsky: major – це і майор (військове звання), і мажор – музичний лад бадьорого, радісного, життєстверджуючого звучання, на відміну від мінора. І дійсно, у переважній більшості картин нашого земляка панує мажорний настрій.

*Межеровський з племінником
Акселем Хорном. 1950 р.*

Дилер наймав групу художників, які створювали для нього витвори мистецтва різних стилів. Дехто спеціалізувався на якомусь одному стилі, а деякі, як Межеровський, були універсалами. Траплялося, що він отримував тижневі замовлення на «дюжину заходів сонця в Альпах», виконаних мастихіном, або на «десять пейзажів морського узбережжя Бретані» і т. п. Замовник видавав йому полотна потрібного розміру та папку з ознайомчим матеріалом, який містив побажання потенційних покупців. Межеровський досить швидко став справжньою «зіркою» у цьому підприємстві. Він створював до десяти робіт за тиждень, і кожна відрізнялася від попередньої. Заробляв по 25 доларів за картину, що було фантастичною ціною у 20-х роках минулого століття (більшість його «доларовооких» колег отримували від 5 до 10 доларів).

*Аксель Хорн
«Портрет матері»*

Підбірку картин заносили до салону та вивішували серед меблів, прикрашаючи таким чином інтер'єр англійськими сценами полювання на лисиць, осінніми пейзажами Нової Англії, марокканськими базарами і т. п. Все, що не реалізовувалося протягом місяця, знімали та натомість вивішували інші картини.

Зрештою для Межеровського все склалося настільки вдало, що більшу частину життя він, виконуючи замовлення багатих клієнтів, провів, подорожуючи світом з другою дружиною Анною (шлюб був зареєстрований у 1914 році), малюючи з натури в різних країнах та надсилаючи додому виконані роботи. Де він лише не побував!

Наприклад, у 1929 році Борис та Анна Межеровські (дітей вони не мали) вирушили у дворічну подорож, відвідавши країни Європи та Північної Африки. У Венеції, Єрусалимі, Каїрі, Фесі, Алжирі та інших містах художник створив на пленері близько 50 полотен олією та намалював понад 60 акварелей. Більшість цих картин виставлялася у місті Ньюарк (штат Нью-Джерсі) невдовзі після повернення подружжя додому у вересні 1930 року. В інтерв'ю газети «Монклер Таймс» від 13 грудня 1930 року Межеровський виклав своє творче кредо: «Я не модерніст, я реаліст. Мої будинки виглядають так, як і мають виглядати, і перспектива є не лише у кольорі, а і в композиції. Я не намагаюся нав'язати вам думку, що будинки можуть бути викривлені, або що небо зелене, а дерева червоні. Якщо я бачу блакитне небо, я малюю його блакитним».

Всі твори Межеровського створені з натури на пленері, тобто в імпресіоністичній манері, коли художник намагається схопити і зафіксувати на полотні швидкоплинні світлові ефекти: 2-3 години роботи – і етюд завершено.

Отже, свій хист художника Межеровський використав винятково для забезпечення собі доволі комфортного життя. Він не брав участі в художніх виставках, не входив до жодного художнього об'єднання, тому й випав із загального художнього процесу, хоча його твори мають неабияку мистецьку цінність.

Натомість відомим американським митцем (живописцем, графіком, монументалістом, дизайнером) та екологом став племінник Межеровського Аксель Хорн (1913-2001), син його сестри Анни (також уродженки Єлисаветграда). Художню освіту він здобув у Школі витончених і прикладних мистецтв у Ньюарку, престижній мистецькій школі «Ліга студентів-художників у Нью-Йорку» та на семінарі всесвітньо відомого мексиканського художника-монументаліста Давида Сікейроса. Навчався і приятелював Аксель Хорн зі знаменитим абстракціоністом Джексоном Поллоком (1912-1956). Виконав декілька фресок для лікарень і поштамту Нью-Йорка, був ад'юнкт-професором дизайну в Міському коледжі Нью-Йорка. З 1940-х до середини 1960-х років займався проблемами удосконалення дизайну для дисплея. Розробляв навчальні та освітні програми з охорони навколишнього середовища для Нью-Йоркського ботанічного саду, університету, Національного наукового фонду та ООН. До творчості Бориса Межеровського Аксель Хорн ставився з великою повагою («Борис був чудовим пейзажистом та портретистом»), оскільки й рішення присвятити себе мистецтву в нього сформувалося під впливом дядька.

ЛИПЕНЬ

1

1 (1910) — 110 років тому народився (с. Катеринівка Вільшанського району) **Абрам Григорович Абрамович** (1910-10.07.1937 в Іспанії), військовий діяч. Після школи навчався у Первомайському медичному технікумі. У 1933 закінчив курси молодших командирів, служив у танкових військах. Добровольцем поїхав у республіканську Іспанію для боротьби з фашистським режимом генерала Франко. Був командиром танкового взводу у складі інтернаціонального полку. Герой Радянського Союзу (посмертно) (1937).

2

2 (1950) — 70 років тому народився (с. Тракт Гайворонського району) **Леонід Дмитрович Ванденко**, художник (живописець). У 1980 закінчив Московський Народний університет мистецтв, у 1991 – Одеський державний університет ім. І.І. Мечникова (викладач В. Власов). Живе в Одесі. З 2010 – заступник директора Одеського художнього училища ім. М.Б. Грекова, викладач спеціальних дисциплін. Основні твори: «Спогад» (1987), «Автопортрет» (1999), «Море і каміння» (2000) та ін. Три персональні виставки влаштовувалися в Одесі – «Пам'яті вчителя» (2001), «Карелія сниться» (2010), «Ювілейна» (2010). Твори зберігаються у музеях та приватних колекціях Німеччини, США, Австралії, Туреччини, Росії. Член Національної спілки художників України (2003).

3

3 (1950) — 70 років тому народився (м. Кіровоград) **Григорій Миколайович Давидов** (1950-2018), економіст, педагог. У 1972 закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Працював у КІСМі (нині Центральноукраїнський національний технічний університет) з 1975. Доктор економічних наук (2006). Завідувач кафедри аудиту й аналізу господарської діяльності (1988-2003). Професор, декан економічного факультету. Автор понад 250 наукових і методичних праць, 4 монографій, 10 навчальних посібників з аудиту, обліку і аналізу тощо; підготував 11 кандидатів економічних наук та одного доктора. Член-кореспондент Інженерної академії України (1994). Почесний аудитор України (1995). Заслужений працівник освіти України (2006).

5 (1825) — 195 років тому народився (Московська губернія) **Олександр Костянтинович Бруні** (1825-1915), архітектор. Племянник знаменитого живописця Федора Бруні. Початкову освіту отримав вдома, з 12 років виховувався в інтернаті Академії мистецтв. У 1844 після закінчення Академії мистецтв отри-

мав звання «некласного художника архітектури». Історики російської архітектури *В.Г. Залесова і Т.Н. Маноніна* відзначають: «*Молодой архитектор начинает работать в Елисаветграде (совр. Кировоград, Украина) на постройке штабного здания кавалерийского корпуса, по окончании которого возвращается в С-Петербург*». Влаштується помічником до архітектора Єфимова, займаючись будівництвом Ермітажу; потім – помічником архітектора М.Л. Бенуа, який в той час працював у Петергофі. Академік архітектури (1851), понад 6 років перебував на службі в Департаменті військових поселень. В 1859 за конкурсом обраний архітектором Санкт-Петербурзького кредитного товариства. У 1860-1880-ті у Санкт-Петербурзі зводить понад 20 споруд: прибуткові будинки, особняки, дачі. Для Томська виконав проект державного університету, який у 1879 був затверджений «к исполнению».

5

5 (1855) – 165 років тому народився (с. *Крива Лука Самарської губернії*) **Володимир Миколайович Ястребов** (1855 – помер 21.12.1898 за старим стилем, 2.01.1899 за новим стилем), історик, етнограф, археолог, краєзнавець. У 1876 закінчив Новоросійський університет в Одесі, *учень В.І. Григоровича*.

5

3 1876 – викладач історії в Єлисаветградському земському реальному училищі та жіночій гімназії. Кандидат історичних наук (1877). Історико-географічний музей при училищі перетворив в один з кращих серед навчальних закладів Росії з багатою археологічною колекцією (1883). *Один з ініціаторів спорудження в Єлисаветграді пам'ятника В.І. Григоровичу (1893), виголосив промову на його відкритті. Один із засновників Єлисаветградської громадської бібліотеки (1897).* Дійсний член Московського археологічного Товариства (1889) та Одеського Товариства історії і старожитностей (1893). Багато його статей і розвідок друкувалися в «Киевской старине». Автор книг: «Малорусские прозвища Херсонской губернии» (1893), «Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах» (1894) та ін. *Кіровоградською обласною радою та облдержадміністрацією у 1994 засновано краєзнавчу премію ім. В.М. Ястребова.*

7 (1900) – 120 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Ригор Кобець** (справжнє ім'я *Драч Михайло Мусійович*) (1900-1990), білоруський письменник, кінодраматург. *Навчався у Єлисаветградському земському реальному училищі (1910-1917). Належав до партії анархістів, член єлисаветградської анархістської організації «Набат», служив у Н. Махна. В єлисаветградських газетах «Наша жизнь» і «Друг народа» (1918-1919) друкувався під псевдонімом Михайло Сандига. У 1920 після участі у контрреволюційному заколоті анархістів у Першій*

7

Кінній Армії втік до Білорусі, де й став Ригором Кобцем, взявши за псевдонім прізвище директора Єлисаветградського земського реального училища Якова Кобця. У 1929 написав п'єсу «Гута», перекладену на багато мов народів СРСР та Європи. Згодом з'явилися комедії «На заставі», «Щасливий берег», «Мігрень» та ін. Ініціатор створення сценарного відділу кіностудії «Советская Беларусь», писав для неї сценарії перших звукових фільмів «Двічі народжений», «Дніпро у вогні» та ін. Автор сценарію знаменитої кінокомедії «Шукачі щастя» (1936) про життя єврейських переселенців у Біробіджані. У 1938 був арештований радянськими каральними органами. У сибірських концтаборах та на засланні у Середній Азії перебував 19 років. Реабілітований у 1960. Першим у Білорусі в 1964 написав повість-роздум «Ноїв ковчег» про життя у таборах ГУЛАГу. *Листувався з кіровоградськими літераторами В. Близнацем, В. Чабаненком та ін.* Заслужений діяч мистецтв Білоруської РСР (1935).

7

7 (1925) — 95 років тому народився (с. Рогова Уманського району на Черкащині) Іван Васильович Казнадій (1925-2006 у Кіровограді), актор і режисер. З відзнакою закінчив Київський театральний інститут ім. І.К. Карпенка-Карого (1956). *У Кіровоградському театрі ім. М.Л. Кропивницького працював з перервами 1956-1997. Здійснив постановку понад 40 вистав* переважно української класики: «Замулені джерела» М. Кропивницького, «Хазяїн» І. Карпенка-Карого, «Для домашнього вогнища» І. Франка, «Фараони» О. Коломийця та ін. Заслужений діяч мистецтв УРСР (1956).

8

8 (1925) — 95 років тому народився (с. Вершино-Кам'янка Новгородківського району) Іван Ілліч Іщенко (1925-1989), військовий діяч, розвідник. До початку Другої світової війни працював у колгоспі рідного села. Перебував на окупованій території. На фронті – з грудня 1943. Повний кавалер ордену Слави. Після війни старший сержант Іщенко продовжив службу в армії. Перебуваючи у військовій частині на території Хмельницької області, вступив у контакт з членом націоналістичної організації ОУН, за його завданням викрав зі складу два автомати і передав «бандерівцю». Був заарештований і 1.03.1948 засуджений Військовим трибуналом до 20 років в'язниці з позбавленням нагород. Після звільнення працював газоелектрозварником на Придніпровській ГРЕС. Указом Президії Верховної Ради СРСР від 7.04.1967 відновлений у правах на нагороди. Жив у Дніпропетровську.

10 (1900) — 120 років тому народилась (м. Херсон) Марія Олександрівна Фортус (1900-1976 у Москві), розвідниця, громадський діяч. З 1918 по 1919 – організатор і керівник бойових груп революційної молоді у Херсоні. У 1919 – секретар Херсонської губернської ЧК. *У 1920-1921 працювала у Єлисаветградській ЧК, під ви-*

глядом медсестри влаштувалась в один із загонів Н. Махна. У 1937 брала участь у боротьбі з фашистським режимом генерала Франка в Іспанії. Після повернення з Іспанії навчалась у військовій академії ім. М.В. Фрунзе. У роки Другої світової війни була командиром військової розвідки і партійним керівником партизанського загону Д.М. Медведева. Потім працювала у розвідувальному відділі 3-го Українського фронту. Стала прототипом головної героїні художнього фільму «Салют, Маріє» (режисер Й. Хейфец, виконавиця головної ролі Ада Роговцева). Про її яскраве життя розповідає книга С.П. Качикова «Марія Фортус. Подвиг разведчицы. Документальная повесть» (1976). **У Державному архіві Кіровоградської області сформовано особовий фонд М.О. Фортус.**

10

12 (1960) — 60 років тому народився (с. Деріївка Онуфріївського району) Григорій Васильович Пивовар,

військовий діяч. У 1983 з відзнакою закінчив міно-торпедний факультет Вищого військово-морського училища підводного плавання імені Ленінського комсомолу, у 1989 – командний факультет Вищих офіцерських класів зі спеціальності «Командир підводного човна» (1989), з відзнакою – командний факультет Військово-морської академії ім. М.Г. Кузнецова, у 2002 – ад'юнктуру при Військово-морській академії ім. М.Г. Кузнецова. Кандидат військових наук (2003). Капітан I рангу. Служив на Тихоокеанському флоті на посадах: командир ракетно-торпедної групи, командир міно-торпедної бойової частини, помічник командира ракетного підводного крейсера стратегічного призначення (РПКСП) пр. 667 БДР (1983-1988); старший помічник командира з бойового управління, старший помічник командира, командир РПКСП пр. 667 БДР (1989-1997). Брав участь у випробуваннях балістичних ракет Р-29Р (ракетний комплекс Д-9Р). Виконав 7 бойових служб у районах Тихого океану. З 2002 – викладач кафедри тактики підводних човнів Військово-морської академії ім. М.Г. Кузнецова. Автор понад 50 наукових праць. Провідний спеціаліст у галузі застосування підводних човнів ВМФ для ураження наземних об'єктів противника.

12

13 (1925) — 95 років тому народилася (м. Новоукраїнка) Раїса Михайлівна Сергієнко (1925-1987), співачка (лірико-драматичне сопрано). **Навчалась у Кіровоградському музичному училищі.** У 1951 закінчила Одеську консерваторію, була прийнята до трупи Одеського театру опери та балету. Основні партії: Ярославна («Князь Ігор» Бородіна), Ліза («Пікова дама» Чайковського), Аїда («Аїда» Верді), Наташа («Русалка» Даргомижського) та ін. Народна артистка СРСР (1973).

13

13

13 (1950) — 70 років тому народилася (м. Кіровоград) **Раїса Дмитрівна Бакаєва**, учений-матеріалознавець. У 1973 закінчила Ленінградський політехнічний інститут за фахом «Металургія і технологія зварювального виробництва». З 1978 по 1993 працювала у Російському державному університеті нафти і газу ім. І.М. Губкіна: науковий співробітник кафедри газонафтохімічної апаратури та гарячої обробки металів, кафедри газонафтохімічного апаратобудування, кафедри зварювання і захисту від корозії. Кандидат технічних наук (1990). З 1993 по 2002 – доцент Військової академії ракетних військ стратегічного призначення ім. Петра Великого. Доктор технічних наук (2000). З 2002 – професор кафедри металознавства та неметалічних матеріалів РДУ нафти і газу ім. І.М. Губкіна. Автор понад 50 наукових та науково-методичних праць, має авторські свідоцтва на винаходи.

14

14 (1870) — 150 років тому народився (Єлисаветградський повіт) **Володимир Володимирович Александров** (1870-?), священник, протоієрей, місіонер у Канаді та США. **Навчався у Єлисаветградському духовному училищі (до 4 класу)** та Одесі на курсах для вчителів, псаломщиків і дияконів. У 1895 був представлений єпископу Алеутському **Миколаю Зіорову (також вихованець ЄДУ)** і отримав призначення на службу псаломщиком у м. Джексон (Каліфорнія). З 1896 – псаломщик у Сієтлі. У 1896-1899 навчався у Вілсон Модерн Коледжі, ще рік потому слухав лекції в Університеті шт. Вашингтон та вів місіонерську роботу серед уніатів для возз'єднання їх з Православною Церквою. 19.03.1900 рукопокладений у священники, настоятель парафії у Сієтлі. У Канаді приєднав до православ'я понад 2 тис. осіб, хрестив близько 300 немовлят, почав спорудження храмів і каплиць. Його називали «**першим православним місіонером Канади**». У 1906 в м. Ансонія (штат Коннектикут) заснував братство Св. князя Володимира. У 1908 слухав лекції в Єльському університеті. Був настоятелем православних храмів у Чикаго та Сан-Франциско, здійснював місіонерські поїздки по США. У 1895 на Всесвітній виставці у Сан-Франциско виступив з доповідями про Російське Православ'я. Під час Першої світової війни організовував медичну допомогу Росії. У 1917 побував на батьківщині. Після повернення вступив у конфлікт з архієпископом Олександром, який заборонив йому служити. Визнав обновленство «митрополита» Іоанна Кедровського, який прибув з Росії. За це був призначений «Архієпископом Аляскінським та Тихоокеанських штатів Америки і Канади». Однак офіційне освячення все відкладалося, і після чергового конфлікту перейшов у... католицизм.

14 (1955) — 65 років тому народився (м. Кіровоград) **Володимир Васильович Савченко**, спортивний діяч, лікар, художник. **Відвідував Кіровоградську дитячу**

художню школу. У 1978 закінчив Одеський медичний інститут, за фахом – ортопед-травматолог. З 1987 по 1990 жив і працював головним дитячим ортопедом шпиталю південної групи військ СРСР, познайомився з учителем карате Тошіхіро Морі. Захопився історією, культурою та мистецтвом Японії. Самотужки оволодів технікою давнього мистецтва оші-є (об'ємних картин, що виготовляються зі шматочків різних тканин, вати, клею та фарб). Створив колекцію таких робіт, яка експонувалася в Одесі; отримала схвальні відгуки японських фахівців. У 1993 виступив ініціатором створення Федерації традиційного карате-до України, став її президентом. Головний тренер національної збірної України з традиційного карате. Суддя міжнародної категорії. Інструктор та екзаменатор Міжнародної федерації карате (ITKF). Учень сенсея Хідетакі Нішіяма, у 2006 отримав в Японії 5-й дан, нині має 6-й дан. Видає спеціальний журнал «Карате Майстер», автор кількох навчальних посібників з карате. **Ініціатор створення у Кіровограді центру японських бойових мистецтв.**

18 (1925) – 95 років тому народився (м. Златопіль, Новомиргород) **Борис Аврамович Гончаренко** (1925-1993), письменник. Учасник Другої світової війни. У 1952 закінчив Чернівецький учительський інститут, у 1961 – ВПШ при ЦК КПРС. Друкуватися почав з 1946. Працював у редакціях газет, у товаристві «Знання». З 1973 до 1982 – заступник редактора газети «Літературна Україна», у 1982-1986 – завідувач відділу культури газети «Правда України». Автор збірок оповідань і нарисів: «Твоя школа» (1957), «Естафета» (1960), «Гості буковинської орлиці» (1964) та повістей «Дні нашого тижня» (1967), «Повість про перше й останнє» (1974) та ін. Окремі твори перекладені російською та білоруською мовами. Член Співки письменників України (1961).

18 (1920) – 100 років тому народився **Петро Павлович Чорний** (1920-1991, с. Піщаний Брід Добровеличківського району), учитель, дисидент. До початку Другої світової війни навчався у педагогічному інституті, учителював. Учасник війни (1944-1945). Нагороджений медалями «За відвагу», «За взяття Берліна» та ін. **Учителював у селах Любомирці, Гнатівці; був інспектором Піщанобрідського райвню, працював на Новоукраїнському цукровому заводі; інженером і головним інженером вагонного депо станції Помічна.** З 1974 по 1979 систематично надсилав поштою в редакції газет і журналів, вищі навчальні заклади та видавництва анонімні листи й декларації «антирадянського змісту», в яких засуджувалась русифікація України, піддавалась критиці національна політика КПРС, містились заклики до виходу України зі складу СРСР.

Арештований і засуджений до 6 років позбавлення волі у ВТК посиленого режиму. Покарання відбував у таборі на Пермщині разом з Миколою Руденком, Мирославом Мариновичем та іншими українськими правозахисниками, які згадували про нього як про винятково чесну, порядну, ерудовану людину.

18

18 (1985) — 35 років тому народився (м. Новоград-Волинський) **Стороженко Олег В'ячеславович** (1985-2015), військовослужбовець, герой АТО. *Дитинство і юність минули в м. Бобринець, де закінчив ЗШ № 5.* З 2010 брав участь у морських навчаннях за програмами НАТО. Володає 3 класу. Володів англійською мовою. У 2013-2014 роках брав участь у національному контингенті по боротьбі з піратством в районі Африканського Рогу (Сомалійський півострів) в операціях «Океанський щит» й «Аталанта». Нагороджений двома медалями. З 16.01.2015 – у зоні АТО. Мічман, військовослужбовець 801-го окремого загону боротьби з підводними диверсійними силами та засобами. Загинув 2.03.2015 в районі Маріуполя (між селами Павлопіль і Пищевик), де відбулося бойове зіткнення з російською диверсійно-розвідувальною групою. *Похований на Ковалівському кладовищі міста Бобринець. На фасаді ЗШ № 5 встановлено меморіальну дошку.* Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст. (2015).

19

19 (1850) — 170 років тому народився (Черкащина) **Сергій Андрійович Подолинський** (1850-1891 у Києві, похований на Аскольдовій могилі), учений-енциклопедист. *Дитячі роки провів у Малій Висці в маєтку матері княгині Марії Сергіївни Кудашевої.* Двоюрідний брат російського мислителя і філософа Миколи Бердяєва та українського поета і театрального критика Сергія Бердяєва. З 1867 навчався на природничому відділенні Київського університету, медичну освіту здобув в університеті міста Бреслау. У 1875 видав у Відні брошуру «Парова машина» – першу працю про соціалістичне суспільство українською мовою. У 1879 у Женеві друкує велику працю «Життя і здоров'я людей на Україні» – першу книжку з проблем санітарії та гігієни. У 1880 разом з М. Павликом та М. Драгомановим почав видавати у Женеві народницький часопис «Громада». Праця «Ремесла і фабрики на Україні» (1880) – перший український підручник з політекономії. У 1874-1878 на батьківщині займався педагогічною і пропагандистською діяльністю, 1878 брав участь у з'їзді земських діячів у Києві, виступив з рефератом. Геніальною визнано його працю «Людська праця і її відношення до розподілу енергії» (1880), яка набагато випередила свій час і лягла в основу нової галузі науки – енергоентропіки.

19 (1920) — 100 років тому народився (м. Єлисаветград) **Євген Михайлович Харитоненко** (1920-1998), художник (живописець). У 1947 закінчив Одеське

художнє училище, у 1953 – Київський художній інститут (майстерня О. Шовкуненка). З 1953 – учасник республіканських, всесоюзних та зарубіжних виставок. Жив і працював у Мінську (Білорусь). Викладав у Білоруському державному театральній-художньому інституті. Працював у жанрах портрета, сюжетно-тематичної картини, пейзажа і натюрморта. Основні твори – портрети дітей і підлітків, картина-триптих «Неспокійні серця» (1967), полотно «Хай завжди світить сонце» (1965), «Сталевари МТЗ» (1968) та ін. Член Спілки художників СРСР.

19

20 (1945) – 75 років тому народився (м. Новогеоргіївськ, затоплений Кременчуцьким морем) **Петро Григорович Назаров**, лікар. У 1968 закінчив лікувальний факультет 1-го Ленінградського медичного інституту ім. І.П. Павлова. З 1974 працює в Інституті експериментальної медицини АМН СРСР (нині РАМН). З 1990 – завідувач лабораторії загальної імунології. Доктор медичних наук (1988), професор (1997). Автор і співавтор понад 400 наукових праць з фундаментальної та прикладної імунології, зокрема монографій: «Реактанти острой фазы воспаления» (2001), «Тонзиллит: клинические и иммунологические аспекты» (2004), «Мукозальный иммунитет и спорт» (2007) та ін. Підготував 13 кандидатів і 3 докторів медичних наук. Викладає у Санкт-Петербурзькому університеті на кафедрі діагностики функціональних систем факультету прикладної математики. Член Російського наукового товариства імунологів (член правління з 2004), Російського цитокінового товариства (2002), Російського та Міжнародного товариств атеросклерозу, Міжнародного товариства з вивчення цитокінів (з 1994), Нью-Йоркської академії наук (1995) та ін. Член редколегії журналів «Медицинская иммунология» і «Пятиминутка», засновник і головний редактор наукового журналу «Цитокины и воспаление» (з 2002).

20

24 (1890) – 130 років тому народилася (м. Єлисаветград) **Віра Миколаївна Акимович** (1890-1977), живописець і педагог. Навчалась в Одеському художньому училищі (1908-1913) у Г.А. Ладиженського та К.К. Костанді. На виставках Товариства південно-російських художників, товариства ім. А. Куїнджі та інших з 1916 експонувались її натюрморти та пейзажі. Твори «Подруги», «Пейзаж. Літній день», «Дача» зберігаються в Одеському художньому музеї. Викладала (1912-1957) у середніх навчальних закладах Одеси. **Батько художниці – Акимович Микола Васильович – педагог, учитель математики та спів Єлисаветградського земського реального училища (ЄЗРУ) з 1894. Потім працювала в Одесі.**

24

26

26 (1935) — 85 років тому народився (с. Каніж Новомиргородського району) **Георгій Антонович Урсатій** (1935-2016), архітектор. У 1964 закінчив Київський інженерно-будівельний інститут. Працював у Черкасах, де за його проектами споруджено комплекс ландшафтного парку (1967), фінансовий технікум (1971), бібліотеку (1973). Лауреат Державної премії УРСР імені Тараса Шевченка разом з В. Гнездиловим, Є. Смирновою за комплекс ландшафтного парку у м. Черкасах (1979).

27

27 (1870) — 150 років тому народився (м. Голта Ананьївського повіту, нині у складі м. Первомайська Миколаївської області) **Жан Песке (Ян Мирослав Пескевич)** (1870-1949), французький живописець, графік, імпресіоніст польсько-українського походження. **Його батьки, лікар Ян та Антоніна (дівоче прізвище Знамеровська, із заможної поміщицької родини) Песке, проживали у маєтку Новосілка біля Голованівська. Ян Мирослав Песке провів дитинство в родинному маєтку.** Навчався в Одеській рисувальній школі (1886-1889), де вивчав архітектуру і живопис. Потім продовжив навчання у Варшаві. У 1889, отримавши спадок від батька, емігрував до Франції. Вважається одним із фундаторів Паризької школи живопису. Особливо любив природу півдня Франції (Прованс, Вандея), передусім за схожість із краєвидами батьківщини. Як свідчення в любові до рідного краю сприймаються ось ці рядки із його щоденника: **«Боже, як все це нагадує Україну — навіть у землі той самий запах... Всі ці ріки і ставки, ліси й сади — їх я завжди згадую, хоча більше 40 років відділяють мене від моїх рідних місць. Як у чарівних казках, я б перенісся туди, на мою Україну, і навіть вночі знайшов би те, що залишив у своєму серці, тому що зображення, які не можна стерти, врізалися в мою пам'ять на все життя...».** Твори зберігаються в музеях Парижа, Руана, Сан-Тропе та інших міст Франції, а також Женеві і Варшаві.

27

27 (1925) — 95 років тому народився (с. Хашувате Гайворонського району) **Леонід Ізраїльович Солгутовський** (1925-2002), педагог, краєзнавець, музикант. Учасник Другої світової війни і Параду Перемоги у Москві. Закінчив історичний факультет Вінницького педагогічного інституту та Московський заочний університет мистецтв. **Працював учителем історії Казавчанської та Хашуватської шкіл (1950-1996).** У 1975 створив у школі унікальний музей П'ятої гвардійської танкової армії (має звання «народного», п'ять тисяч експонатів). У музеї побувало понад 130 тисяч відвідувачів. Створив у школі оркестр народних інструментів, 36 років керував шкільними музичними колективами. Брав участь у підготовці книжки «Історія міст і сіл УРСР. Кіровоградська

область» (1972). Автор книжок: «Історія села Хашчуватого», «Нариси з історії Гайворонського району» та ін.; написав 300 статей. *Його іменем названо вулицю у с. Хашчуватому. Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (1999).*

28 (1880) – 140 років тому народився (м. Єлисаветград) **Володимир Кирилович Винниченко** (1880-1951 у Мужені, Франція), письменник, державний та громадський діяч. *Навчався у Єлисаветградській чоловічій гімназії (1890-1899), у 1900 отримав диплом про закінчення Златопільської гімназії. Навчався у Київському університеті (1901-1905) на юридичному факультеті. Дебютував оповіданням «Краса і сила» (1902), в основі якого лежать златопільські спогади і враження. Був главою першого уряду Української Народної Республіки (1918-1919). Класик української літератури ХХ століття: сотня оповідань, понад 20 п'єс, 20 романів, захоплювався живописом (автор 100 картин). У фундаментальній праці «Конкордизм» – роздуми над утопічною теорією побудови ідеального суспільного ладу. Оповідання «Піня» надихнуло М.С. Хрущова на викриття культу особи Сталіна на ХХ з'їзді КПРС (1956). Іменем Винниченка названо Кіровоградський державний педагогічний університет, одну з вулиць обласного центру, в обласному краєзнавчому музеї зберігається його кабінет, привезений із Франції.*

28

28 (1905) – 115 років тому народився (м. Єлисаветград) **Мойсей Наумович Цетлін** (1905-1995), поет і перекладач. *Народився у родині власника невеликого сільськогосподарського заводу. Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі. У 1919 після григор'євського погрому, вбивства бабусі та повного розорення родина переїхала з Єлисаветграда до Катеринослава. У 1922 – до Москви. Після закінчення історичного факультету МДУ ім. М.В. Ломоносова викладав латинь у московських вузах, останні два десятиріччя – в МДУ. Кандидат історичних наук. Перекладав пізніх латинських авторів, блискучий знавець античної літератури. Автор збірника віршів «Линии ливня» (1985) та ін. Поет і літературознавець Михайло Синельников відзначає: «Он был автором тысяч стихотворений, самые ранние из которых датированы годами гражданской войны. Не менее сотни кажутся мне выдающимися, и это много. Моисея Цетлина считаю одним из лучших русских поэтов второй половины ХХ века». Рідному місту присвятив вірш «Маруся Никифорова (1918)». Представлений в антології «Украина. Русская поэзия. ХХ век» (2007). У 2006 у Санкт-Петербурзі вийшла посмертна книга віршів і перекладів Цетліна «Высокое косноязычье».*

28

28

28 (1920) — 100 років тому народився (с. Березівка Єлисаветградського повіту) **Всеволод Сергійович Авдуєвський** (1920-2003), учений у галузі механіки. У 1944 з відзнакою закінчив Московський авіаційний інститут. Працював у Центральному інституті авіаційного моторобудування. У 1951-1973 – у НДІ теплових процесів (з 1965 – заступник директора), у 1973-1982 – заступник директора ЦНДІ машинобудування. З 1953 викладав у МАІ. Доктор технічних наук (1961), професор (1962), академік АН СРСР (1979). Наукові праці присвячені аеродинаміці та теплообміну при великих швидкостях космічної техніки. За допомогою космічних апаратів виконав цикл досліджень Венери. Лауреат Ленінської (1970) та Державної премії СРСР (1978).

28

28 (1940) — 80 років тому народився (м. Кіровоград) **Володимир Степанович Симоненко** (1940-1998), джазовий піаніст, музикознавець, музично-громадський діяч. Музичну освіту отримав у Київській спеціальній школі-десятирічці ім. М.В. Лисенка. У 1971 закінчив філологічний факультет Київського університету ім. Т.Г. Шевченка. У 1967-1977 – музичний редактор, завідувач редакції вокальної музики, заступник головного редактора видавництва «Музична Україна». З 1977 – заступник директора Українського відділення Музфонду СРСР. Засновник першого українського джаз-клубу, організатор джазової освіти в СРСР, викладач курсу історії джазу в училищі ім. Р.М. Глієра (з 1980). Розробив і прочитав цикли лекцій на радіо «Азбука джазу». Перший президент Української джазової асоціації. Підготував антологію «Мелодії джазу» (1970) (витримала 6 видань), «Лексикон джазу» (1981), «Українську енциклопедію джазу» (2004) та ін. Заслужений працівник культури України (1995).

28

28 (1975) — 45 років тому народився (с. Коритно-Забузьке Вільшанського району) **Сергій Валерійович Петков**, правознавець, фахівець у галузі адміністративного права, історик. У 1997 закінчив Запорізький державний університет, у 2001 – Запорізький юридичний інститут МВС України. З 2000 по 2005 – доцент Кримського юридичного інституту. У 2006-2008 – заступник начальника з наукової роботи Запорізького юридичного інституту. З 2008 – проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків Класичного приватного університету в Запоріжжі. Доктор юридичних наук (2005), професор (2007), лауреат премії Кабінету Міністрів України (2005). Автор понад 200 наукових праць, 12 монографій. Очолює Інформаційно-аналітичний центр «Громадянське суспільство». Вивчає історію Східної Європи періоду анти-

чності та раннього середньовіччя. Автор монографії «Варяги: Держава вікінгів у Північно-Східній Європі» (2009), історичного нарису «Святослав» (2018).

31 (1955) – 65 років тому народився (м. Орджонікідзе Дніпропетровської області) **Микола Іванович Федоренко**, футболіст і тренер. *Починав свою футбольну кар'єру у м. Світловодську в місцевій команді «Авангард» (тренер Ю. Махно).* Виступав за команди: «Шахтар» Донецьк (1973-1981), «Дніпро» Дніпропетровськ та ін. Чемпіон СРСР (1983), володар Кубка СРСР (1980). *За збірну СРСР провів 2 матчі, забив 1 гол. За кіровоградську «Зірку» зіграв 45 матчів, забив 10 голів (1989). Був головним тренером «Зірки» (1992-1993), (2003-2004).* Майстер спорту СРСР. Заслужений тренер України.

15.07.1925 (95 років тому) – Утворено Зінов'євське відділення Всеукраїнського торговельно-промислового акціонерного товариства «Сприяння». Засноване для постачання кооперативних і приватних роздрібних торговельних організацій крамом за твердими державними цінами з метою витіснення приватного оптовика.

СІМЕЙНА САГА: ЛІКАР ОЛЕКСІЙ КУЛИК, ЙОГО ДРУЖИНА СОФІЯ ТА ЧЕТВЕРО ЇХНІХ СИНІВ

Главной своей целью София Кирилловна считала дать образование детям.

В.А. Кулик-Павский

Олексій Кулик

У 2003 році у Волгограді побачила світ унікальна (накладом 200 примірників) книга «Жизнь без легенд: Леонид Алексеевич Кулик: Хроника жизни». Вона розповідає про долю видатного вченого-мінералога, одного із засновників радянської метеоритики, першого дослідника Тунгуської катастрофи 1908 року Леоніда Кулика (1883-1942). Автор-упорядник сімейної саги – його онук В'ячеслав Андрійович Кулик-Павський (1932-2013). Оскільки ця родина єлисаветградського походження, то книга містить чимало цікавих, невідомих нам раніше фактів краєзнавчого характеру.

Десять років тому я, прочитавши дві книги, присвячені Леоніду Кулику («Тропой Кулика. Повесть о Тунгусском метеорите» Бориса Вронського та «Трагедия Тунгусского метеорита» Юрия Кандиби»), зробив спробу в «Історичному календарі Кіровоградщини на 2008 рік» вперше розповісти про

Софія Кулик

нашого земляка, одного з найвидатніших учених ХХ століття. Зрозуміло, що відомостей про родовід, про єлисаветградсько-бобринецький період життя родини Куликів у цих книгах було вкрай мало.

Натомість перші глави книги онука Леоніда Кулика «Корни» та «Украина» саме цьому й присвячені. Більше того, виявляється, сам Леонід Олексійович цікавився походженням та історією свого роду, збирав і записував про це відомості. Ось його власноручний запис:

«Предки мои происходили из бывших малороссийских казаков из-под Батурина. Мой дед

Семен при організації Аракчеевым військових поселень в Новій Сербії потрапив в кантоністи і осів в Новоросії під г. Єлисаветградом. В дитинстві йому повезло: він пройшов модну тоді «ланкастерську школу взаємного навчання» і вийшов грамотеєм – рідкість в те часи навіть серед правлячих класів. Отбывав солдатом 25-літню ніколаєвську військову службу, він, завдяки відмінностям на війні і грамоті, склав іспит на офіцерський чин і в кінці минулого століття дослужився до капітана і був звільнений в відставку в чині майора... Що ж стосується мого прадеда, то він теж був простим українським козаком, прадідусі були запорожцями, і кістки їх розвіяні от Дніпра і Дуная до чорноморських берегів...».

Нагадаємо, що кантоністами (від німецької назви полкових округів – **кантонів**) у Російській імперії з 1805 по 1856 рік називалися малолітні й неповнолітні сини нижніх військових чинів, які утворювали особливий стан осіб, що належали від дня народження до військового відомства і в силу свого походження були військовозобов'язані.

З 1818 року почали створювати спеціальні військові школи для кантоністів (щось на зразок кадетських та суворовських училищ), у яких навчалися діти військових поселенців.

Оскільки наш Єлисаветград з 1829 по 1860 рік був адміністративним центром військових поселень Півдня України, то, звісно, й головна кантоністська школа мала розміщуватися у ньому. Щоправда, відомостей про неї майже немає. Маємо лише згадку у спогадах Андрія Достоевського, що був з 1849 до 1858 року міським архітектором Єлисаветграда:

«Вот весной приезжает граф Никитин и совершает со своею свитою объезд различных учреждений. **Приехал в кантонистскую школу. Вероятно, по предчувствию скорого уничтожения кантонистов, граф обращал особое свое внимание на упорядочение их быта. Єлисаветградская кантонистская школа помещалась в предместье Ковалевке, в большом ветхом здании, и граф серьезно изыскивал средства для постройки нового здания для кантонистов.**».

Очевидно, саме єлисаветградська кантоністська школа започаткувала військову освіту у місті. Потім були військова прогімназія, офіцерське кавалерійське училище, кавалерійське юнкерське училище і, нарешті, знамените кавалерійське училище («славная южная школа»).

Єлисаветград. Брати Кулики

Отут в Єлисаветграді у родині відставного майора й народився Олексій Кулик (1856-1894), батько Леоніда Кулика. Військова кар'єра, судячи з усього, його не приваблювала. Син відзначає: «Отец мой поднялся на ноги с помощью знакомой семьи немецких колонистов, которые дали ему возможность учиться в Елисаветграде в реальном училище вместе со своими детьми. Освоив в этой обстановке немецкий язык, желая быть врачом и не имея права из реального училища поступать в университет, отец уехал в Германию, где и прожил 6 лет, причем окончил Университет в Вюрцбурге».

Повернувшись на батьківщину, Олексій Кулик екстерном склав іспити на атестат зрілості, у 1881 році одружився з 19-річною Софією Кирилівною Серединською. Вона була дочкою військового старшини, землевласника Єлисаветградського повіту Кирила Тимофійовича Серединського. Серед представників цього роду переважають лікарі та священнослужителі.

Зокрема, брат батька дружини Кулика Авксентій Тимофійович Серединський у 1839 році займав посаду штаб-лікаря Херсонської міської лікарні. А Федір Серединський у 20-ті роки XIX століття був благочинним, одним з найосвіченіших священнослужителів Єлисаветградського повіту. У матеріалах до історії місцевого духовного училища зазначено: «В ту пору, когда создавалось ЕДУ (1822) в Елисаветграде было только трое священнослужителей, сведущих в науках и доброго поведения: Андрей Билецкий, Федор Серединский и диакон Гавриил Белобров». А вже син Федора, уродженець Єлисаветграда, Тарасій Серединський (1822-1897) після закінчення Санкт-Петербурзької духовної академії служив священником при російських посольствах у Неаполі, Берліні та Ризі; став видатним богословом, протоієреєм, автором праць про римо-католицьку церкву.

Після одруження Олексій Кулик їде в Дерпт, щоб отримати звання лікаря у місцевому університеті, куди до нього у 1882 році приїздить молода дружина. У цьому естонському місті (нині Тарту) 19 серпня 1883 року й народився майбутній дослідник Тунгуського метеорита Леонід Кулик. У 1884 році родина повернулася на батьківщину.

Свою практичну діяльність Олексій Кулик розпочинає у 1885 році завідувачем Єлисаветградської міської лікарні, стає членом Єлисаветградського медичного наукового товариства, що виникло у 1868 році і було одним з перших в Україні. Леонід Кулик зазначає: «За границей он (отец) имел контакт с русской революционной эмиграцией, а, вернувшись на Украину, находился в связи с революционными группами юга России. В детстве я часто слышал рассказы об арестах (увезли из дому в одном белье). В частности, помню фамилию Михалевича...» Очевидно, мова йде про лікаря-українофіла Опанаса Михалевича, який очолював елисаветградський гурток Громади з 1878 по 1885 рік.

Через 8 місяців молодий лікар переходить на службу в Єлисаветградське повітове земство, стає завідувачем Бобринецької земської лікарні. На цій посаді він перебував 8 років, до передчасної смерті. Тут у Бобринці родина Куликів значно розрослася. На світ з'явилися ще три сини. В 1885 році – Володимир, у 1886-му – Нестор, а в 1890-му – Олексій. Коли старшому Леоніду виповнилося 8 років, хлопця віддали на навчання до Бобринецького повітового училища. У 1893 році його переводять до Єлисаветградської гімназії, в якій Кулик навчається до 1896 року.

Під час однієї з операцій хірург Олексій Кулик не вберігся і захворів на сепсис (зараження). Отримав відпустку для лікування кумисом, але це не допомогло, і він помер 27 липня 1894 року в Челябінській міській лікарні від гангрені.

Батькові чотирьох малолітніх дітей було лише 38 років, а синові Леоніду – майбутньому досліднику Тунгуської катастрофи – не виповнилося й 11.

Прах Кулика було перевезено на батьківщину і з відповідними почестями поховано в Бобринці. У некролозі, написаному головним санітарним лікарем Єлисаветградського повіту М.І. Тезяковим, зазначено, що небіжчик: «...Много содействовал успеху земского дела в уезде. Разбил прекрасный парк на территории больницы в Бобринце. Был одним из горячих и убежденных защитников необходимости врачебно-санитарного надзора за сельскохозяйственными рабочими. Благодаря его любви к этому делу в Бобринце лечебно-продовольственный пункт для рабочих был обставлен образцово».

Після смерті Олексія Семеновича Кулика його вдова з дітьми переїздить до своїх родичів на Південний Урал. У 1906 році від раку (ним вона захворіла ще за життя чоловіка) Софія Кирилівна помирає. На той час троє старших синів здобули середню освіту у Троїцькій гімназії, наймолодший навчався у старших класах. Отже свою місію – дати синам освіту – вона здійснила.

У 1903 році Леонід, який закінчив гімназію із золотою медаллю, став студентом Петербурзького лісового інституту. Та за участь у революційному русі його невдовзі виключають. Доленосним для Кулика виявився 1911 рік, який подарував зустріч з академіком Володимиром Вернадським. Молодий учений самостійно вивчив курс мінералогії, захопився ботанікою, зоологією, оволодів латиною.

За клопотанням Вернадського з Кулика було знято поліційний нагляд, у 1912 році він вступив на фізико-математичний факультет Петербурзького університету, зайняв посаду каталогізатора Геологічного музею.

Під час Першої світової війни служив в інженерній частині кавалерійської бригади, брав участь у боях у Східній Пруссії у складі 2-ї армії, якою

Нестор Кулик

командував наш земляк, генерал Олександр Самсонов. За сміливість та винахідливість при виведенні з'єднання з оточення нагороджений орденом Станіслава III ступеня.

Леонід Кулик – учений-самородок. Досить сказати, що фізмат Петербурзького університету він закінчив у сорок років уже добре знаним у наукових колах фахівцем, першим завідувачем створеного у 1921 році за ініціативою Вернадського метеоритного відділу Академії Наук. І відразу ж Леонід Олексійович взявся до втілення в життя своєї мрії про організацію експедиції в район Підкам'яної Тунгуски.

Загадкою XX століття називають космічну катастрофу, яка сталася в Центральному Сибіру 30 червня 1908 року і отримала назву «Тунгуський метеорит». Того дня Земля зіткнулася з якимось космічним тілом, політ якого закінчився гігантським вибухом на висоті приблизно шести кілометрів поблизу річки Підкам'яна Тунгуска.

Загальна маса «Тунгуського метеорита» складала приблизно сто тисяч тонн, однак і досі не знайдено жодного його уламка чи фрагмента. Журналісти підрахували, що на сьогодні існує не менше 120 гіпотез щодо природи Тунгуського феномена.

Втім, сучасна наука вважає, що всерйоз слід розглядати три: Тунгуський метеорит – це або мале тіло Сонячної системи (комета чи астероїд), або згусток сонячної плазми (своєрідна космічна блискавка), або техногенна конструкція – творіння позаземної цивілізації.

Парадокс: людству «поталанило», що катастрофа відбулася у безлюдній, важко доступній і майже недослідженій місцевості. Однак це ж спричинило і надзвичайні труднощі, які доводилося долати вченим, дослідникам Тунгуського метеорита.

Володимир Кулик

Першу стежку до нього проклав наш земляк, Леонід Олексійович Кулик (1883-1942). Двадцять років віддав він розгадці таємничого космічного явища, здійснивши вісім (!) експедицій на Тунгуску. Це був справжній подвиг в ім'я науки.

А спочатку Леоніда Кулика вважали набридливим диваком навіть науковці-колеги, його висміювали та принижували.

Пошуки Тунгуського метеорита – мета цього незвичайного життя. Коли читаєш про Леоніда Олексійовича, складається враження, ніби він був обраний для виконання цієї місії.

Можна лише подивуватися його невгамовній енергії, наполегливості та дару переконувати. Кулик домігся аудієнції у наркома освіти А.В. Луначарського і зумів його настільки зацікавити, що той погодився взяти шефство над експедицією.

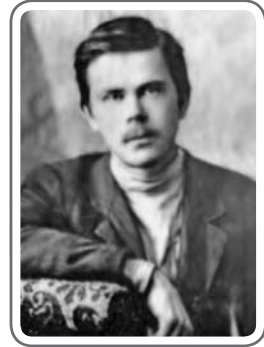
Щойно закінчилася громадянська війна, залишивши після себе голод, транспортну розруху та інші негаразди. Та, попри все, для експедиції Кулика у вересні 1921 року виділяється декілька мільйонів рублів, спеціальний вагон з продовольством та спорядженням. А президія ВЦВК видає Кулику мандат, який зоб'язує всіх надавати експедиції необхідну допомогу.

Експедиція тривала дев'ять місяців (до травня 1922 року), було подолано понад 20 тисяч кілометрів. Під час цієї та наступних експедицій Леоніду Олексійовичу вдалося точно встановити місце падіння «космічного гостя», здійснити аерофотозйомку епіцентру вибуху. Цей унікальний матеріал згодом був знищений на вимогу... пожежників, які визнали його «опасным в плане возгорания». Кулик розробив теорію кометного походження метеоритів.

Коли почалася Друга світова війна, Леонід Олексійович записався в народне ополчення, був поранений у ногу, потрапив у полон. Долаючи біль, працював у лазареті для військовополонених санітаром та помічником хірурга. Як тут знову не згадати про спадковість здібностей та навіть доль батьків і дітей! Партизани пропонують йому організувати втечу, але Кулик відмовляється покинути поранених, за якими доглядає. Комендант Спас-Деменського концтабору, дізнавшись про «знаменитого професора» запропонував йому співробітництво з німецькою владою. Після категоричної відмови учений опинився у бараці смерті, переповненому тифозними хворими. Леонід Олексійович і тут працює санітаром, всіляко допомагаючи приреченим. Зрештою, невдовзі він сам заразився тифом і 14 квітня 1942 року помер.

На честь Леоніда Кулика названі кратер на Місяці та мала планета Сонячної системи.

Як старший в родині, після передчасної смерті батьків Леонід Кулик все життя піклувався і допомагав молодшим братам. На три роки молодший від нього Нестор Кулик (1886-1942) спочатку мав бажання, як і батько, присвятити себе медицині. Навчався у Казанському університеті на медичному факультеті, однак за приналежність до РСДРП у 1908 році був виключений

Олексій Кулик

і засланий на три роки в Архангельську губернію. За ним добровільно пішла дружина, яка була онукою знаменитого анархіста Михайла Бакуніна. Тут Нестор познайомився з гірничим інженером Рудольфом Самойловичем, що, як і він, перебував на засланні, і який пробудив у нього любов до геології. Разом вони почали проводити геологічні дослідження річок Пінєги і Кулоя, а згодом все життя співпрацювали в різних організаціях, що займалися вивченням Півночі.

Андрій Журавський

У 1909 році Нестор Кулик познайомився з Андрієм Володимировичем Журавським (1882-1914), видатним ученим-біогеографом, якого нині називають основоположником наукового освоєння Півночі. Журавський запросив його взяти участь у якості геолога у науковій Північно-Печорській експедиції. Їхньому зближенню, напевно, посприяло й те, що вони виявилися земляками. Журавський народився в Єлисаветграді, але про те, хто були його справжні батьки, він так ніколи й не дізнався. У 1882 році немовлям у віці двох тижнів його знайшли на ганку Єлисаветградського дитячого притулку. У місячному віці хлопчика усиновили генерал-майор Володимир

Іванович Журавський з дружиною Софією Кесарівною, у яких своїх дітей не було. Названим батькам пощастило: знайда, якого нарекли Андрієм, виявився надзвичайно здібним хлопчиком. Втім, як народження, так і смерть цієї феноменально обдарованої людини в 32-річному віці й дотепер оповиті таємницею і потребують окремої розповіді.

Їхня спільна експедиція у 1909-1910 рр. по Печорській Півночі виявилася напрочуд успішною. Андрій Журавський за участь у ній був нагороджений срібною медаллю Російського географічного товариства та медаллю імені Миколи Пржевальського, а Нестор Кулик опублікував кілька статей з геології Печорського краю та Великоземельської тундри, зарекомендувавши себе як талановитий дослідник-практик.

У 1911 році, повернувшись із заслання, «неблагонадійний» Нестор, за клопотанням академіка Володимира Вернадського, до якого звернувся за проханням посприяти отриманню дозволу на навчання старший брат Леонід, вступає на геолого-мінералогічний факультет Петербурзького університету.

У 1930-х роках Кулик – старший геолог Геологічного інституту Академії наук СРСР. З 1937 року – доктор геолого-мінералогічних наук, співробітник Арктичного інституту (старший геолог). Зрештою, в історію російської науки Нестор Олексійович увійшов як талановитий геолог, палеонтолог,

стратиграф, видатний дослідник Арктики (пропрацював у ній 30 років). Помер вчений від голоду в блокадному Ленінграді у 1942 році. Навіть місце його поховання невідоме. На честь Нестора Олексійовича Кулика названа затока на півночі Таймирського озера.

Не так яскраво склалися долі інших братів Леоніда Кулика – Володимира та Олексія. Інформації про них обмаль. Про Володимира відомо, що він закінчив Варшавський ветеринарний інститут, мешкав у Свердловську, працював ветеринарним лікарем на іподромі. У 1938 році з групою працівників іподрому був заарештований за те, що буцімто не здійснював ветеринарного нагляду і не надавав своєчасної допомоги коням. Вирок суду – 15 років ув'язнення. Дізнавшись про це, Леонід Кулик відразу ж найняв досвідченого адвоката. Той домігся перегляду вироку судовою колегією, і Володимира в 1939 році виправдали за недоведеністю вини. Як на ті часи, то випадок – досить рідкісний. Ще менше відомостей про наймолодшого брата Олексія, який жив в Омську і працював на станції захисту рослин.

...Потуючи цю публікацію про братів Куликів, мимоволі згадав наступні рядки зі знаменитої казки Петра Єршова «Горбоконики» (переклад з російської мови Максима Рильського):

*У старенького три сини:
Старший – з розумом хлопчина,
Середульший – сяк-такій,
А найменший – геть дурний.*

Що не кажіть, а у казках сконцентрована народна мудрість та спостережливість. Стало цікаво, чи існують щодо цього якісь наукові дослідження, статистичні дані. Виявилося, що так. Знайшов у мережі наступне: «Про те, що характер, поведінка та світосприймання людини багато в чому залежать від порядку народження, психологи помітили вже давно». Наприклад, більше половини президентів США були старшими синами; 21 з 23 перших американських астронавтів були старшими або єдиними в сім'ї.

Втім, трапляються й винятки з цього правила. Досить згадати славетну родину Тобілевичів (Іван Карпенко-Карий, Панас Саксаганський, Микола Садовський) або родину Тарковських, яка спростовує іншу усталену думку, що буцімто «природа відпочиває на дітях геніїв»: дід Олександр Карлович, син Арсеній Олександрович, онук Андрій Арсенійович, правнук Михайло Тарковський.

СЕРПЕНЬ

1

1 (1920) — 100 років тому народився (с. Порфирівка, нині с. Кіровка Долинського району) **Михайло Гнатович Задорожний** (1920-2004), військовий діяч. Учасник Другої світової війни. У 1941 закінчив Краснодарське зенітно-артилерійське училище. Воював на Брянському, Центральному і Першому Білоруському фронтах. Відзначився при форсуванні Дніпра, в боях на Одері й передмісті Берліна. У 1949 закінчив Ленінградську вищу офіцерську артилерійську школу, полковник у відставці (з 1972). Герой Радянського Союзу (1946).

2

2 (1950) — 70 років тому народилася (с. Живаново Компаніївського району) **Аліна Василівна Доценко**, мистецтвознавець. У 1970 закінчила Херсонське культурно-просвітнє училище (педагог В.Г. Чуприна), у 1988 – Київський художній інститут (педагоги П.О. Білецький, Д.М. Колесникова, Л.С. Міляєва). З 1989 – директор Херсонського обласного художнього музею ім. О.О. Шовкуненка. Доцент кафедри факультету культури і мистецтв Херсонського державного педагогічного університету. Член Національної спілки художників України (2000). Заслужений працівник культури України (2002).

2

2 (1955) — 65 років тому народився (м. Олександрія) **Микола Іванович Латиш**, спортсмен (футболіст-півзахисник і тренер). **За кіровоградську «Зірку» грав у 1973-1976, 1984-1985 та 1986-1987 сезонах: 173 матчі, 19 голів. У 1975 разом із командою виграв Кубок УРСР.** Виступав за клуби вищої ліги донецький «Шахтар» (1976-1978), московське «Динамо» (1979-1983), московський «Спартак» (1986). У чемпіонатах СРСР зіграв 163 матчі, забив 31 гол. Бронзовий призер чемпіонату СРСР (1978), фіналіст Кубка СРСР (1978, 1979). У єврокубках провів 7 матчів. У 1978 включений до списку 33-х кращих футболістів СРСР. Відзначався бійцівським характером, володів високою дистанційною швидкістю, тактичним мисленням, сильним ударом з обох ніг. Майстер спорту міжнародного класу. Залучався до лав збірної команди СРСР. **У 1991 працював тренером кіровоградської «Зірки».** Потім почалося плідне співробітництво на тренерській ниві з Валерієм Газзаєвим. Тренер-селекціонер «Динамо» (Москва) з 1991 по 1994; «Спартак-Аланії» (Владикавказ) з 1995 по 1996 – чемпіона Росії (1995). Другий тренер кращої російської команди останніх років ЦСКА (Москва), володаря Кубка УЄФА. Заслужений тренер Росії.

4 (1945) — 75 років тому народився (с. Тrepівка Знам'янського району) **Микола Іванович Жорновий**, диригент і педагог.

У 1970 закінчив Одеську консерваторію. Відтоді – викладач Полтавського музичного училища (1973-2002), при якому заснував і очолив ансамбль народних інструментів «Балалайка»; водночас у 1974-1985 – музичний керівник заслуженої самодіяльної капели бандуристок Полтавського будинку культури; з 1987 по 2005 – художній керівник концертного ансамблю «Чураївна» Полтавської філармонії, який виборов Гран-прі на Міжнародному фестивалі «Світ музики» в Італії. Від 2006 до 2009 – директор Полтавської філармонії. Підготував концертні програми: «Найкращі пісні України», «Пісні козацької слави», «Срібний дощ», «До пісні вірна любов». У 2009 створив та очолює (художній керівник і диригент) український народний оркестр «Мамай». Заслужений працівник культури УРСР (1976).

4

5 (1875) — 145 років тому народився **Гнат Гнатович Чекатовський** (1875-1941), військовий діяч. У 1895 закінчив Слизветградське кавалерійське училище.

Під час Першої світової війни – полковник, нагороджений Георгієвською зброєю та орденом Св. Георгія IV ст., командир 12-го Драгунського Стародубського полку. На початку 1918 приєднався до загону генерала Дроздовського, з яким здійснив похід із Ясс до Новочеркаська. З жовтня 1918 – командир бригади, генерал-майор у складі 1-ї кінної дивізії в корпусі генерала Врангеля. У Російській армії Врангеля перебував у розпорядженні Головнокомандувача, а після евакуації з Криму був призначений комендантом російського посольства в Константинополі. З 1924 по 1926 – начальник Миколаївського кавалерійського училища в Білій Церкві (Югославія). У 1926 переїхав у Париж.

5

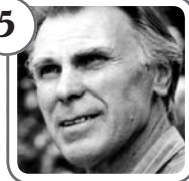
5 (1900) — 120 років тому народився (с. Пушкіне, Оситняжка Кіровоградського району) **Пантелеймон Дмитрович Індиченко** (1900-1974), правознавець.

У 1927 закінчив юридичний факультет Одеського інституту народно-господарства, 1933 – Інститут Червоної професури у Москві. Працював у правоохоронних та судових органах, у 1933-1941 – науковий співробітник Інституту юридичних наук у Харкові. Під час Другої світової війни – член, заступник голови військового трибуналу ряду фронтів. З 1947 до 1974 викладав у Київському університеті. Кандидат юридичних наук (1955), професор (1961). Був деканом юридичного факультету Київського університету (з 1949). Автор монографії «Земельне законодавство поміщицько-буржуазної Росії (1891-1917 рр.)» (1959) та низки підручників і посібників із земельного та колгоспного права. Заслужений працівник вищої школи (1970).

5

5

5 (1935) — 85 років тому народився (с. Матусівка Маловисківського району) Віктор Олексійович Погрібний (1935–2017), поет, публіцист. У 1958 закінчив факультет журналістики Київського університету. **З 1966 по 1975 був головним редактором кіровоградської газети «Молодий комунар»**, власним кореспондентом республіканських газет «Сільські вісті» та «Літературна Україна», «Кіровоградська правда». **Впродовж майже 35 років — керівник обласного літературного об'єднання «Степ». Редактор літературно-мистецького та громадсько-політичного альманаху місцевих літераторів «Степ» (з 1994). Ініціатор створення музею-заповідника І. Карпенка-Карого у с. Арсенівці Новомиргородського району.** Автор збірок поезій: «Напис на шибиці» (1993), «Прости мій гнів» (2006), «Знайдений зошит»; публіцистики «Жертвоне вогнище» (1995), «Серед українців» (2004); прози «Царина» (2003), «Гуща» (2013); гумору й сатири «Маркове пекло» (2005). Остання книжка – роман «Гріх і честь» (2017). Лауреат премії НСПУ ім. І. Нечуя-Левицького. Заслужений журналіст України. **Лауреат обласної премії ім. Є.Ф. Маланюка.**

7

7 (1920) — 100 років тому народився (с. Станіславівка Новоархангельського району) Станіслав Пилипович Бевзенко (1920–2005), мовознавець, педагог. Закінчив Одеський університет. Завідував кафедрами Ужгородського (1950–1962) та Одеського (1962–1981) університетів. З 1982 – завідувач кафедри Київського педагогічного інституту. Доктор філологічних наук (1962), професор (1964). Автор понад 250 наукових праць з історії української мови, діалектології: «Питання походження української мови» (1956), «Історична морфологія української мови» (1960), «Українська діалектологія» та ін. Уклав «Інверсійний словник української мови» (1985, у співавторстві).

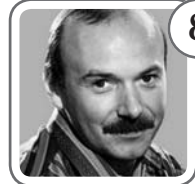
8

8 (1895) — 125 років тому народився (м. Єлисаветград) Рувим Петрович Подольський (1895–1978), архітектор. У 30-х роках – доцент, згодом професор кафедри архітектури промислових і цивільних об'єктів Московського інженерно-будівельного інституту (МІБІ), науковий співробітник Академії архітектури СРСР. Спеціалізувався на вивченні проблем історії архітектури, дослідженні та реставрації архітектурних пам'яток. Першим зробив спробу розгадати таємниці нахиленої вежі в м. Нев'янську Свердловської області, спорудженої у першій половині XVIII століття невідомим зодчим, яку називають «молодшою сестрою» знаменитої Пізанської вежі в Італії. Результати досліджень опублікував у статті «Падаюча башня Невьянского завода» в журналі «Академия архитектуры» (1936). Головною справою життя вважав обробку й складання зводу матеріалів з історії архітектури промислових об'єктів

Росії XVIII–XIX ст. У післявоєнні роки за його проектами споруджені завод важкого машинобудування у Челябінську, комбінат Уралсільмаш, Лисичанський завод віконного скла з робітничим селищем, літакобудівні заводи.

8 (1960) — 60 років тому народився (с. Роздолля Компаніївського району) **Віктор Павлович Алдошин**, актор. **З 1977 по 1980** навчався у **Кіровоградському державному педагогічному інституті ім. О.С. Пушкіна**. Відвідував студентський театр «Резонанс» при КДПІ ім. О.С. Пушкіна. У 1984 закінчив Київський театральний інститут (курс М.Ю. Резніковича). У **Кіровоградському українському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького працював з 1984 по 1999**. Кращі ролі: Стецько («Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка), Тиміш («Як наші діди парубкували» В. Канівця, 1991), Микола («Наталка Полтавка» І. Котляревського, 1992), Боні («Сільва» І. Кальмана, 1992), Шельменко («Шельменко-денщик» Г. Квітки-Основ'яненка, 1994), Король («Пригоди Трубадура» В. Ліванова та Ю. Ентіна, 1997), Кушкін, Женька («Привіт з того світу» М. Воронова, 1997), Велутто («Моя професія – синьйор з вищого світу» Д. Скарначчі, 1997), Антоніо («Чума обом родинам вашим» Г. Горіна, 1998) та ін. З 1999 працює у Київському національному академічному театрі російської драми імені Лесі Українки. Знявся у 9 серіалах: «Десять житей Нестора Махно», «Практическая магия», «Возвращение Мухтара-4», «Безумный ноябрь», «Маршрут милосердия» та ін. Заслужений артист України (1998). Народний артист України (2014).

8

11 (1845) — 175 років тому народився (м. Миколаїв) **Федор Платонович Нікітін** (1845-1911, у Базелі (Швейцарія)), державний діяч. **Значна частина життя пов'язана з Єлисаветградщиною: мати Марія Василівна Соколова-Бородкіна (1819-?) і батько Платон Філімонович Нікітін (1810-1847) були уродженцями Єлисаветградщини.** У 1863 закінчив 1-шу Київську гімназію і вступив на математичний факультет Московського університету. Закінчив його у 1867 зі ступенем кандидата. **У 1871 обирався гласним Єлисаветградського повітового земства, почесним мировим суддею Єлисаветградського повіту, потім – гласним Херсонської губернської земської управи. У 1883 – Єлисаветградським повітовим земським зібранням у черговий раз обраний почесним мировим суддею та губернським гласним. Володів у Єлисаветградському повіті 457 десятинами землі.** З 1884 по 1894 – голова Херсонської губернської земської управи. У 1895 призначається директором Лісового департаменту Міністерства землеробства і державного майна і одночасно – інспектором корпусу лісничих. Перебував на цій посаді майже 10 років. 6.06.1905 усунений від посади директора Лісового департаменту, оскільки був звинувачений у зловживаннях при про-

11

дажу вологодських лісів, які належали казні. На суді 10.05.1910 Нікітіна захищає знаменитий адвокат Микола Карабчевський (1951-1925), домігшись повного виправдання свого підзахисного. У промові на суді Карабчевський зокрема відзначив: *«Огромное лесное хозяйство России, приносившее... только 23 миллиона в год дохода, в первый же год управления лесным департаментом Никитина легко и свободно утраивает цифру дохода до 66 миллионов. ...Если бы в вашу задачу могла входить, на основании вами исследованного, оценка всей служебной деятельности тайного советника Никитина, я не обинуясь просил бы у вас для него похвального листа».*

13

13 (1940) — 80 років тому народився (с. Жура Рибницького району Молдавської РСР) **Володимир Васильович Чабаненко** (1940-2006), краєзнавець і журналіст, поет і перекладач. *Мати, уродженка Кіровоградщини, після загибелі на фронті чоловіка, повернулася з дітьми на батьківщину. Чабаненко — випускник Кіровоградської СШ № 26. У 1964 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна.* Вчителював в Устинівському районі, був літпрацівником районної газети «Зоря комунізму», працював в обкомі комсомолу та Будинку політосвіти обкому КПУ, завідувачем відділу культури газети «Кіровоградська правда», заступником директора з наукової роботи обласного краєзнавчого музею. *Член Спілки журналістів СРСР з 1975. Весь цей час займався краєзнавчими дослідженнями, які лягли в основу книг нарисів «Ступені мужності» (у співавторстві з Д. Ключевим) (1975) та «Прославлені у віках» (про Героїв Радянського Союзу — уродженців нашого краю, 1983).* З 1978 по 1986 працював в Одеському державному літературному музеї. Після цього переїхав до м. Златоуста Челябінської області, де став одним з провідних краєзнавців регіону. Лауреат Уральської краєзнавчої премії ім. В.П. Бірюкова за підготовку унікальної двотомної «Златоустовской енциклопедии» (1999). Автор книги віршів «День начинается сказкою» (2001).

14

14 (1885) — 135 років тому народився (м. Єлисаветград) **Стефан Йосипович Мрочковський** (1885-1967, похований у Москві на Новодівичому кладовищі), військовий розвідник, співробітник розвідувального управління Генерального штабу Червоної Армії, якого називають однією з «легенд ГРУ». Досконало володів французькою, англійською та німецькою мовами. *Закінчив Єлисаветградське земське реальне училище та юридичний факультет Харківського університету. Працював у Єлисаветграді присяжним повіреним. У лавах РСДРП(б) — з 1905. У 1917-1919 — член Єлисаветградської ради робітничих і солдатських депутатів та Військово-революційного комітету. У 1919 потрапив у полон до денкінців, звідки йому вдалося втекти. У 1920 — завідувач Єлисаветградського політвідділу народної освіти. У 1921 — заступник голови радянської делегації на мирних пере-*

говорах у Ризі. У Червоній Армії з 1929, корпусний командир (1935). У 1921-1925 працював головою одного з комітетів Вищої Ради Народного Господарства СРСР; був головою акціонерних товариств «Берсоль» і «Метахім», через які здійснювались деякі секретні програми радянсько-німецького військового співробітництва. З 1928 по 1939 був начальником (резидентом) мережі комерційних підприємств радянської військової розвідки за кордоном. Одночасно очолював радянсько-німецьку фірму, яка мала філіали у багатьох країнах світу. У 1939 був заарештований у Парижі, сидів деякий час у в'язниці. У 1942 його відкликали до Москви, звинуватили в антирадянській діяльності і засудили на 15 років позбавлення волі. Із концтабору був звільнений у 1953 (після смерті Сталіна) і повністю реабілітований.

18 (1890) — 130 років тому народився (м. *Єлисаветград*)

Моріс Подолов (1890-1986), юрист, спортивний реформатор та функціонер. Здобув юридичну освіту. Був президентом Американської Хокейної Ліги. У 1946 заснував Баскетбольну Асоціацію Америки, у 1949 об'єднав її з Національною Баскетбольною Лігою – так виникла знаменита НБА. Був її президентом впродовж 17 років. На його честь НБА щорічно влаштовує змагання MVP, на яких розігрується Кубок Подолова.

18

20 (1930) — 90 років тому народився (сmt *Добровеличківка*)

Вольф Гітманович Долгий (псевдонім **О. Вадимов**), письменник. У 1952 закінчив Московський юридичний інститут. З 1952 по 1990 жив і працював у Калінінграді: юрист-консультант, співробітник обласних газет і телебачення. У 1962 закінчив Вищі сценарні курси Міністерства культури СРСР та Спілки кінематографістів СРСР. У 1971 – Вищі літературні курси при Спілці письменників СРСР. Три повісті письменника екранізовані (він був сценаристом): «Первый рейс» (1976, режисер Шахмалієва), «Я купил папу» (1962, режисер І. Фрез), «*Алешкина охота*» (1965, режисер – *уродженець Златополя Я. Базелян*) Член Спілки письменників СРСР. У 1988-1990 – секретар Калінінградського відділення Спілки письменників. З 1990 живе в Москві, є членом Спілки письменників Москви. Автор романів: «Предназначение: роман о лейтенанте П.П. Шмидте» (1976), «Разбег: роман об Осипе Пятницком» (1982), «Порог: роман о Софье Перовской» (1985), 6 п'єс, оповідань і нарисів.

20

23 (1935) — 85 років тому народився (м. *Олександрія*) **Анатолій Олексійович**

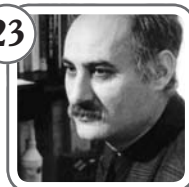
Перепадя (1935-2008), перекладач. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. Перекладав з французької, італійської, португальської, іспанської, каталонської мов. Учень видатного українського перекладача Миколи Лукаша. У його перекладах на українську вийшли: твори

23

Бальзака «Лілея долини»; Моріака «Поцілунок, дарований прокаженному», «Мавпуля», «Агнець», «Старосвітський хлопчик», «Гадючник»; Сент-Екзюпері «Планета людей», «Нічний політ», «Маленький принц»; Камю «Чума», «Сторонній»; Клоделя «Благовіщення Діви Марії»; Моравія «Увага до жінки»; Макіавеллі «Флорентійські хроніки»; Кальвіно «Розполовинений віконт»; Сервантеса «Дон Кіхот» (у співавторстві); Карпентьєра «Розправа з методом»; Амаду «Велика пастка»; М. Пруста «У пошуках утраченого часу»; Петрарки «Канцоньєре», Кортасара «Гра в класи», Монтеня «Проби», Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель» та ін. Лауреат багатьох перекладацьких премій. Зокрема, двічі – премії «Сковорода», яку Амбасада Франції присуджує за кращий переклад, здійснений у рамках однойменної програми. Кавалер французького Ордена мистецтва й літератури Золотих пальм. Лауреат французько-української премії імені М. Зерова. Перепадю називають «класиком української школи перекладу».

23

23 (1950) – 70 років тому народився (м. Помічна Добровеличківського району) Григорій Джамалович Гусейнов, письменник. У 1982 закінчив факультет української філології Одеського університету. Працював учителем, журналістом. З 1994 – головний редактор журналу «Кур'єр Кривбасу», який перетворив в один з кращих в Україні культурологічних часописів. Член Національної Спілки письменників України. Автор прозових творів: «Незаймані сніги» (1993), «Чаша ювеліра Карла Фаберже» (1995), «Станційні пасторалі. Сповідь дитинства» (1999, 2005), «Господні зерна» (у 10 томах, 2000-2003), «Піщаний Брід і його околиці (Історія українських отаманів Н. Махна, Ю. Тютюнника, М. Григор'єва)», «Тіні забутого парку (Маловідомі сторінки з минулого Степової України)», «Повернення в Портленд» (2011), «Між часом і морем» (2013), «Друга соната» (2014), «Одіссея Шкіпера та Чугайстра. Окупаційний роман» (2015), «Принцеси революції» (2017). Книжка «Сповідь дитинства. Станційні пасторалі» (вид. 2-ге, допов. і перероб.) посіла перше місце у рейтингу видань 2006 у номінації «Сучасні мемуари». Лауреат премій імені Івана Огієнка (1996), «Благовіст» (2000), *обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (2002)* та ін. Лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка (2006).

25

25 (1910) – 110 років тому народився (с. Рівне Новоукраїнського району) Сергій Андрійович Кулик (1910-1983 в Іркутську), біолог, письменник. Доктор біологічних наук (1967), професор. Викладав в Іркутському сільсько-господарському інституті та Іркутському університеті ім. А.А. Жданова. Автор книг: «Стальной букет», пригод-

ницької повісті «Приключення капітана Кузнецова» та ін. **Кіровоградському обласному краєзнавчому музею подарував свою колекцію водних жуків та клопів-щитників Східного Сибіру і Далекого Сходу.**

25 (1950) – 70 років тому народився (м. Новомиргород) **Микола Миколайович Левшин** (1950-2015), педагог. **У 1972 з відзнакою закінчив фізико-математичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту імені О.С. Пушкіна. З 1974 по 1982 працював у КДПІ ім. О.С. Пушкіна старшим викладачем, завідувачем кафедри.** Кандидат педагогічних наук (1981). З 1983 – старший науковий співробітник лабораторії початкового навчання НДІ педагогіки АПН України, з 2000 по 2013 – завідувач відділу педагогіки і психології вищої освіти ІВО НАПН України. З 2003 по 2015 працював на посаді доцента, а згодом професора Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Автор понад 170 наукових і навчально-методичних праць з освітньої проблематики, серед яких 25 підручників та посібників і програм для загальноосвітньої та вищої школи. Автор першої в Україні програми з інформатики для початкової школи та відповідного дидактико-методичного комплексу. Лауреат премії Національної Академії педагогічних наук України за кращий підручник, дипломант багатьох виставок. Підготував 11 кандидатів наук. У 2016 у видавництві НПУ імені М.П. Драгоманова побачив світ біобібліографічний покажчик «Левшин Микола Миколайович – учений, педагог та громадський діяч». **Похований у м. Новомиргороді.**

25

26 (1925) – 95 років тому народився (м. Бобринець) **Петро Юхимович Тодоровський** (1925-2013), кінорежисер, кінооператор, сценарист, актор, композитор. Учасник Другої світової війни. У 1954 закінчив ВДІК (операторський факультет). У 1955-1972 працював на Одеській кіностудії спочатку як кінооператор, а згодом як режисер. Зняв фільми: «Весна на Зарічній вулиці» (1956), «Два Федори» (1958), «Спрага» (1960). Поставив фільми: «Ніколи» (1962), «Вірність» (1965), «Фокусник» (1967), «Міський романс» (1970). Заслужений діяч мистецтв УРСР (1967). З 1975 – режисер кіностудії «Мосфільм». Фільми: «Остання жертва» (1975), «В день свята» (1978), «Кохана жінка механіка Гаврилова» (1981), «По головній вулиці – з оркестром» (1986), «Інтердівчинка», «Військово-польовий роман» (1984), «Анкор, іще анкор» (1993) та ін. Автор музики до своїх фільмів, зокрема популярної пісні «Ріо-ріта» з «Військово-польового роману», який номінувався на премію «Оскар». Акомпанував Володимирі Висоцькому на записах його пісень. Фільми відзначені багатьма нагородами на міжнародних кінофестивалях. Народний

26

артист Росії. Автор сценарію 12-серійного телефільму «Курсанти» (2003). Похований на Новодівичому кладовищі. **У 2013 на фасаді Бобринецької СШ № 2, в якій навчався Тодоровський, відкрито меморіальну дошку. У 2015 у Бобринці та Кіровограді на честь видатного земляка названо вулиці.**

26

26 (1945) — 75 років тому народилася (с. Іванківці Житомирської області) Антоніна Миколаївна Червінська, співачка. У 1977 закінчила Кіровоградське музичне училище. У 1966–1968 – вокалістка Поліського державного вокально-хореографічного ансамблю «Льонок». З 1969 по 1978 – солістка заслуженого ансамблю народного танцю України «Ятрань». У 1979–1983 – солістка народного хору «Барвінок». Одна із засновниць академічного театру музики, пісні і танцю «Зоряни». З 1983 – солістка, а з 2004 – його художній керівник. Кавалер ордена княгині Ольги III та II ст., кавалер Ордена Святого Володимира. «Зоряни» з успіхом гастролювали в багатьох країнах світу. Почесний громадин м. Сегед (Угорщина). Народна артистка України (1992).

26

26 (1950) — 70 років тому народилася (м. Кіровоград) Світлана Валентинівна Ярошевська, педагог, поетеса. Випускниця кіровоградської СШ № 24. Була членом кіровоградських літературних студій «Бригантина» (з 1965) та «Сівач» (з 1968), які очолював талановитий поет Валерій Гончаренко. Перша публікація – «Пісня про троянди» (газета «Зоря комунізму» (17.02.1966)). У 1973 закінчила філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Понад чверть століття працювала вчителем молодших класів СШ № 6 м. Кіровограда. У 2016 світ побачила перша збірка лірики «Свідectво про життя», у 2018 – вийшла друга книжка поетеси «Дорога вдоль заката».

26

26 (1950) — 70 років тому народився (с. Тирлівка Бершадського району Вінницької області) Олексій Андрійович Павличук, журналіст, краєзнавець. Закінчив факультет журналістики Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка. З 1974 по 2007 працював у редакції газети «Гайворонські вісті». З 2008 по 2015 – редактор міської газети «Гайворонський кур'єр». Автор книг: «Місто над Бугом-рікою» (витримала 5 видань), «Православні храми Гайворонщини», «Гайворонщина – перлина Подільського краю», «Гайворон і гайворонці», енциклопедія Гайворонського району «Край Прибузький» (2009). Член Національної спілки журналістів України і Всеукраїнської спілки краєзнавців. Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (2005).

28 (1925) — 95 років тому народився (м. Златопіль) Яків Львович Базелян (1925-1990), кінорежисер. У 1952 закінчив ВДІК (Всесоюзний державний інститут кінематографії). Починав асистентом режисера на кіностудії «Мосфільм». З 1955 по 1960 працював в Україні. Поставив на Київській кіностудії фільми: «Андрієш» (1955, у співавторстві з С. Параджановим), «Шлях і долі» (1955), «Народжені бурєю» (1958, у співавторстві з А. Войтецьким); на Ялтинській — «Дім з мезоніном» (1960). Потім працював на студії ім. М. Горького (стрічки «Мій перший друг», 1979); «Сідай поруч, Мишко» 1977); «Про що не дізнаються трибуни», 1975) та ін. Як актор знявся в епізодичній ролі у знаменитому фільмі «Біле сонце пустелі» (1970). **Брат Базелян Лазар Львович (1926-2001) — радіоастроном, доктор фізико-математичних наук, провідний науковий співробітник Радіоастрономічного інституту НАН України.**

28

28 (1925) — 95 років тому народився (м. Москва) Юрій Валентинович Трифонов (1925-1981), письменник. У 1949 закінчив Літературний інститут ім. М. Горького. Автор романів: «Студенты» (1950), «Утоление жажды» (1963); повістей: «Дом на набережной», «Обмен» (1969), «Предварительные итоги» (1970), «Долгое прощание» (1971) та ін. **Значний вплив на його творчість мав уродженець Єлисаветграда художник А.М. Нюрнберг, з донькою якого, актрисою Неліною, письменник був одружений. Єлисаветград згадується у романах «Нетерпение», «Старик», повісті «Долгое прощание», новелі «Посещение Марка Шагала» та інших творах.** Лауреат Державної премії СРСР (1951). У 1980 висувався на здобуття Нобелівської премії. **Дочка Трифоновна Ольга Танганя, яка нині мешкає у Німеччині, у вересні 2009 відвідала з чоловіком Кіровоград. В обласному художньому музеї презентувала сайт «Віртуальний музей Амшея Нюрнберга», присвячений дідові.**

28

29 (1870) — 150 років тому народився (м. Єлисаветград) Олександр Павлович Непокойчицький (1870-1949), військовий діяч. **Освіту отримав у Єлисаветградському Земському реальному училищі.** У 1894 закінчив Миколаївське кавалерійське училище, в 1902 — Офіцерську кавалерійську школу з відзнакою. З 1904 по 1906 служив у Миколаївському кавалерійському училищі. Учасник Першої світової війни. Полковник (1914). Командував полками: стрілецьким полком 9-ї кавалерійської дивізії (20.01. — 05.10.1917), 9-м уланським Бузьким полком (з 05.10.1917). Тимчасово командував 1-ю бригадою 9-ї кавалерійської дивізії (07.10. — 27.12.1917). З 1920 — в еміграції в Югославії. Викладав у Російському кадетському корпусі у Білій Церкві. Нагороди: орден Св. Георгія IV ст. (1917) та багато інших.

29

30

30 (1910) — 110 років тому народився (с. Кальниболота Новоархангельського району) **Олександр Самійлович Мамолат** (1910-1991), лікар-фтизіатр. У 1936 закінчив Київський медичний інститут. У 1936-1979 – директор Київського НДІ туберкульозу і грудної хірургії ім. Ф.Г. Яновського, працював також у Київському державному інституті удосконалення лікарів (нині Національна медична академія післядипломної освіти імені П.Л. Шупика). Доктор медичних наук (1965), професор (1971). Автор 160 наукових праць, зокрема 3 монографій. Науковий напрямок – епідеміологія та статистика туберкульозу, організація боротьби з туберкульозом на селі, історія фтизіатрії. Під його керівництвом виконані 5 докторських та 15 кандидатських дисертацій. Учасник Другої світової війни. Нагороджений орденами Червоної Зірки, Трудового Червоного Прапора, Жовтневої революції, медалями. Заслужений лікар України (1969). Заслужений діяч науки УРСР (1975).

30

30 (1950) — 70 років тому народилася (с. Олексіївка Бобринецького району) **Валентина Миколаївна Короткова**, хореограф, педагог. *Дружина А.Є. Короткова. Хореографією захопилась у дитинстві: танцювала спочатку в Палаці піонерів, потім у заслуженому самодіяльному ансамблі «Ятрань». Після закінчення Олександрійського культосвітнього училища з 1971 по 1975 працювала методистом обласного будинку народної творчості. З 1975 – викладач хореографічних дисциплін, балетмейстер Кіровоградського обласного загальноосвітнього навчально-виховного комплексу гуманітарно-естетичного профілю (гімназія-інтернат – школа мистецтв).* Заслужений працівник культури України (1987), заслужений діяч мистецтв України (1999).

31

31 (1945) — 75 років тому народився (м. Олександрія) **Леонід Іванович Попов**, льотчик-космонавт. *З 1952 до 1959 навчався в Олександрійській СШ № 17. Середню освіту здобув у школі № 6. Трудову біографію почав на місцевому електромеханічному заводі.* У 1968 закінчив Чернігівське вище авіаційне училище льотчиків. Перший космічний політ, який тривав 185 діб, здійснив 9.04.1980 командиром корабля «Союз-35» з борт-інженером В.В. Рюїніним. Вдруге побував у космосі 14.05.1981 разом із румунським космонавтом-дослідником Д. Прунаріу. Третю космічну подорож здійснив 19.08.1982 на кораблі «Союз-Т-7» командиром екіпажу (бортінженер О. Серебров, космонавт-дослідник С. Савицька). Двічі Герой Радянського Союзу (1980, 1981). Генерал-майор авіації (1990). Лауреат Державної премії УРСР (1982). *Почесний громадянин м. Олександрії.*

Серпень (1855) – 165 років тому народився (м. Єлисаветград)

Савелій Соломонович Златопольський (1855-1885), народовець. Закінчив гімназію у Миколаєві (1873).

У 1873-1875 – студент Петербурзького технологічного інституту. **У 1875 за «домашніми обставинами» полишає навчання, повертається в Єлисаветград, стає членом революційного гуртка Л. Розенфельда (К. Янковський, Краєв, Л. Майданський та ін.).**

З 1876 по 1879 – член Виконавчого комітету «Народної Воли», вів пропаганду в містах імперії. Брав участь у підготовці замаху на Олександра II. Арештований 19.04.1882 у Москві, ув'язнений у Петропавлівську фортецю. У 1883 засуджений до страти, яку замінили довічною каторгою. Помер від сухот у Шліссельбурзькій фортеці. Фігурує у багатьох історичних романах, присвячених народолюбцям.

2.08.1905 (115 років тому) – В Єлисаветграді на майдані навпроти земської управи у спеціально обладнаному наметі відкрилась пересувна народна виставка картин, організована художником В.К. Розвадовським.

4.08.1905 (115 років тому) – В Олександрії почалися гастролі української трупи під орудою Квітко за участю Заньковецької та Левицького.

6.08.1850 (170 років тому) – Затверджений герб м. Єлисаветграда. Він мав вигляд щита, у верхній половині якого, в золотому полі, представлений державний герб Російської імперії; у нижній половині, у червоному полі, зображення земляного укріплення (фортеці), всередині якого – вензель імператриці Єлисавети Петрівни і дата заснування м. Єлисаветграда (1754).

9.08.1920 (100 років тому) – Єлисаветградський ревтрибунал оприлюднив список «ворогів радянської республіки», до якого потрапив цвіт місцевого дворянства (Марія Фальц, Георгій Ерделі, Михайло Бошняк, Яків Кобець та багато інших). Одні оголошувались поза законом з конфіскацією майна, інші мали бути ув'язнені в концтаборі.

11.08.1810 (210 років тому) – На будівництво поштової станції в Єлисаветграді з громадського капіталу виділено більше 3 тисяч рублів.

15.08.1905 (115 років тому) – В Олександрії закрилась пересувна народна виставка картин, влаштована В.К. Розвадовським. За два дні її відвідало понад півтори тисячі осіб.

Серпень 1920 (100 років тому) – Націоналізована театральна трупа, якою керував Д. Гайдамака-Вертепов, отримала назву «І Радянський театр м. Єлисаветграда». Припинив своє існування у 1921 році після того, як будьонівці примусово вивезли в Катеринослав кращих акторок.

1 ВЕРЕСНЯ – ДЕНЬ ЗНАНЬ: ВІРШІ ПРО ШКОЛУ ТА ВЧИТЕЛІВ

Роберт Рождественский

Учителям

*Удачи вам, сельские и городские
уважаемые учителя,
Добрые, злые и никакие
капитаны на мостике корабля!
Удачи вам, дебютанты и асы, удачи!
Особенно по утрам,
когда вы входите в школьные классы,
Одни – как в клетку, другие – как в храм.
Удачи вам, занятые делами,
которых не завершить всё равно,
Накрепко скованные кандалами
Инструкций и окриков из гороно.
Удачи вам, по-разному выглядящие,
с затеями и без всяких затей,
любящие или ненавидящие
этих – будь они трижды... – детей.
Вы знаете, мне по-прежнему верится,
что если останется жить Земля,
высшим достоинством человечества
станут когда-нибудь учителя!
Не на словах, а по вещей традиции,
которая завтрашней жизни под стать.
Учителем надо будет родиться
и только после этого – стать.
В нём будет мудрость талантливо-дерзкая,
Он будет солнце нести на крыле.
Учитель – профессия дальнего действия,
Главная на Земле!*

Песня из телефильма «Наше призвание»

*Из класса в класс мы вверх пойдем как по ступеням,
И самым главным будет здесь рабочий класс.
И первым долгом мы, естественно, отменим
Эксплуатацию учителями нас.
Да здравствует новая школа!
Учитель уронит, а ты подними!
Здесь дети обоего пола
Огромными станут людьми.
Мы строим школу, чтобы грызть науку дерзко.
Мы все разрушим изнутри и оживим,
Мы серость выбелим и выскоблим до блеска,
Все теневое мы прикроем световым.
Так возрасти же нам школу, строитель! –
Для души наших детских теплицу, парник.
Где учатся – все, где учитель
Сам в чем-то еще ученик.*

Владимир Высоцкий

1980

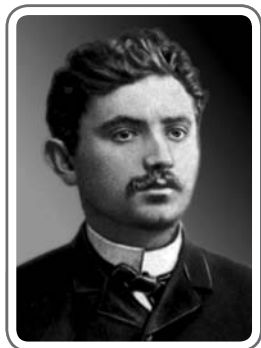
ОСТАННЄ ПАРТІЙНЕ ДОРУЧЕННЯ ГРИГОРІЯ ЗІНОВ'ЄВА: ПЕРЕКЛАД ДЛЯ СТАЛІНА КНИГИ АДОЛЬФА ГІТЛERA «МАЙН КАМПФ»

Зиновьев выделялся в партии общей культурой, долгим опытом европейской эмиграции, талантами теоретика-популяризатора, оратора-полиглота, имел лёгкое писательское перо.

Виктор Серж

Час від часу переглядаючи в Інтернеті біографічні матеріали про видатних уродженців нашого краю, натрапив на по-справжньому сенсаційну інформацію про Григорія Зінов'єва (1883-1936), яка нещодавно з'явилася у мережі. Виявляється, що це саме він, а не Карл Радек, як вважалося раніше, у 1933 році здійснив переклад на російську мову «нацистської біблії», однієї із найшкідливіших і найнебезпечніших книг в історії людства – «Майн Кампф» («Моя боротьба») Адольфа Гітлера. Вона складається з двох частин.

У Вікіпедії читаємо: «Перша частина є автобіографією Гітлера, де він описав свій життєвий шлях і погляд на соціально-політичні проблеми Австро-Угорщини та Німеччини і висловив причини економічно-політич-

*Григорій Зінов'єв
у молодості*

них негараздів. Головними ворогами він вважав світове єврейство, інтернаціоналізм та комуністичний рух. Друга частина була політичною програмою його партії, НСДАП, яка мала на меті побудувати «справжній соціалізм», а не той, викривлений і перетворений на комунізм. Разом обидві частини видано у 1930 році».

Відразу ж виникло запитання, чому саме Григорію Зінов'єву було доручено таке відповідальне завдання, адже для його виконання потрібно було передусім досконало володіти німецькою мовою, мати хист і досвід перекладача (понад 700 сторінок складного тексту!), не кажучи вже про обидві частини видано у 1930 році».

А тим часом, коли поверхово читаєш біографію Зінов'єва, то складається враження, що він був малоосвіченою людиною. Це зовсім не так, хоча дійсно систематичної освіти він не отримав. Університетами «старої лєнїнської гвардії» була передусім самоосвіта.

Як не дивно, але саме єлисаветградський період життя у біографії Григорія Зінов'єва (1883-1936) є найзагадковішим. Це стосується передусім його освіти. Відомостей, що хлопець отримав освіту в якомусь навчальному закладі рідного міста, не знайдено. Більше того, одні біографи відзначають, що Зінов'єв «отримав домашню освіту під керівництвом батька, Аарона Радомисьького, який був власником молочної ферми та магазину в Єлисаветграді», інші пишуть «...получил отличное домашнее образование, как было принято в те годы среди обеспеченных граждан. В юности молодой человек заинтересовался философией, политикой, мировой историей». Одні біографи пишуть, що народився Зінов'єв у заможній єврейській родині, а от Електронна єврейська енциклопедія повідомляє, що це сталося «в ассимилированной семье владельца небольшой молочной фермы».

В Енциклопедичному словникові «Деятели СССР и революционного движения России» читаємо: «Родился в сентябре 1883 года в Елисаветграде в малоимущей мелкобуржуазной семье (отец был владельцем небольшой молочной фермы), с 14-15 лет стал жить своим трудом и своим небольшим заработком помогать родным. Сначала давал уроки, а потом служил конторщиком в двух крупных торговых предприятиях (образование полу-

*«Євангеліє»
від Адольфа Гітлера*

чил домашнее). В конце 90-х годов принимает участие в первых кружках самообразования..., в 1901 году подвергается первым преследованиям и в 1902 уезжает за границу...».

Слід згадати і той факт, що народився Зінов'єв у багатодітній родині: мав трьох братів і п'ятьох сестер. Як бачимо, інформація про «домашню освіту» Григорія Зінов'єва надзвичайно суперечлива, а надто, що нею займався особисто батько. І головне, – на превеликий жаль, імена вчителів, які навчали Григорія, залишилися невідомими. Можливо, у дитинстві він був справжнім вундеркіндом, таким собі самородком?

Щось на те схоже, бо, хоч як там було, Зінов'єв успішно екстерном склав іспити на атестат зрілості, проте не повідомляється, де й коли це сталося. А далі найцікавіше: «Он один год проучился на химическом факультете Бернского университета и один год на юридическом. На этом основании считался одним из самых образованных лидеров революции».

Німецькою мовою, як і переважна більшість російських соціал-демократів, що тривалий час перебували в еміграції в Німеччині та Швейцарії, Зінов'єв оволодів настільки вільно, що писав на ній статті, виголошував промови. Ще б пак, на ті часи – німецька мова була найпопулярнішою у світі, адже нею Карлом Марксом написані «священні книги» революціонерів: «Капітал» і «Маніфест Комуністичної Партії».

Та й досвід перекладацької діяльності Григорій Овсійович набув чималий. Зокрема нарком освіти СРСР, найбільший інтелектуал та ерудит серед більшовиків Анатолій Луначарський (1875-1933), у спогадах про молодого Зінов'єва відзначає: «...Хорошие отзывы о нашем молодом швейцарском студенте мне были очень приятны. Скоро я встретился с ним вновь лично и, между прочим, по его просьбе редактировал целый ряд его переводов. Это переводы с немецкого на русский язык (самый большой из них “История французской революции” Вильгельма Блоса)».

У жовтні 1932 року Григорія Овсійовича вдруге виключають з лав партії, арештовують та засуджують на чотири роки заслання до казахстанського міста Кустанай. Отоді він і отримав надзвичайно відповідальне партійне завдання – перекласти на російську мову книгу Гітлера «Майн Кампф», який зойно в 1933 році прийшов до влади у Німеччині. Ні Сталін, ні його найближче оточення німецької мови не знали. Сталін, щоправда, кілька разів намагався її вивчити, але безуспішно. Згодом невдачею закінчилася його спроба оволодіти есперанто.

Зрозуміло, що Григорій Овсійович чудово знав, хто буде першим читачем його перекладу книги Гітлера, тому й працював напружено і натхнено. Як-не-як, але з'явився шанс заслужити прощення вождя. Менше ніж за рік він упорався з перекладом і надіслав його особисто Сталіну з ґрунтовною та аргументованою аналітичною запискою. Книга була видана «для служ-

Зінов'єв і Сталін: друзі-вороги, жертва і кат

бового користування» партійної еліти обмеженим тиражем (декілька десятків примірників) з коментарями в обкладинці світло-гірчичного кольору з чорною свастикою у верхньому лівому куті. До речі, Зінов'єв увійшов в історію як перший перекладач

опусу Гітлера. Переклади на інші мови з'явилися пізніше.

Відомий російський історик, професор МДУ Олександр Ватлін пише: «Этот перевод “Mein Kampf” внимательно изучал Иосиф Сталин: в его библиотеке сохранился экземпляр с его рукописными пометками. В фонде «всесоюзного старосты» М.И. Калинина также сохранился экземпляр книги Гитлера в русском переводе. Калинин, прочитав “Mein Kampf”, оставил несколько десятков пометок, обнаруживающих его неподдельный интерес. На первом листе книги он написал: “Многосложно, бессодержательно... для мелких лавочников”. Перевод Григория Зиновьева цитировал Николай Бухарин, выступая 28 января 1934 года на XVII съезде ВКП(б): “Будущей целью нашей внешней политики должна быть не западная и не восточная ориентация, а восточная политика в смысле приобретения необходимой для нашего германского народа территории”». Тобто уже в 1934 році керівництво СРСР знало про агресивні плани Гітлера.

Судячи з усього, Сталін залишився задоволений працею Зінов'єва. У тому ж 1933 році Григорія Овсійовича повернули у столицю, відновили у лавах ВКП(б), зробили членом редколегії журналу «Большевик», навіть запросили на лютневий XVII з'їзд партії, на якому він виступив з каяттям та прославленням Сталіна.

А тим часом у самій Німеччині у тому ж 1933 році був складений «чорний список книг, що підживляють німецький дух і які підлягають спаленню». Серед 313 авторів прізвища... Леніна, Зінов'єва, Троцького, Сталіна та ін. До речі, Григорій Овсійович був напрочуд плодovitим літератором. Він навіть написав для серії ЖЗЛ книгу «Карл Лібкнехт». Планувалося видати зібрання його творів у 22 томах, встигли видати з 1923 по 1929 рік 16 томів.

Взагалі, спостерігаються певні паралелі у дуетах Зінов'єв – Сталін і Сталін – Гітлер.

Григорій Овсійович зробив дві фатальні помилки: першу, коли у боротьбі з Троцьким за лідерство в партії зробив ставку на Сталіна, якого явно недооцінив. Сам того не бажаючи, він привів Сталіна до влади, запропонувавши обрати його Генеральним секретарем ЦК РКП(б). А коли спохопився, намагався об'єднатися уже з Троцьким проти Сталіна (його друга фатальна помилка), та було вже пізно: в партійному апараті панували люди Сталіна. Одним словом, Зінов'єв намагався використати Сталіна, якого ніхто в партії у ті часи не вважав інтелектуалом, щоб звалити Троцького. А вийшло все навпаки: це Сталін віртуозно переграв Зінов'єва, щоб позбутися спочатку Троцького, а потім і його самого. Ну а те, як намагалися використати та перехитрувати один одного Гітлер і Сталін, висвітлено у десятках книг.

10 років Сталін грався із Зінов'євим, як кіт із мишею. Не минуло й року після перекладу книги Гітлера «Майн Кампф», коли Зінов'єв зітхнув з полегшенням, коли йому здавалося, що Сталін нарешті залишить його у спокої, як 1 грудня 1934 був убитий Кіров. Спочатку Зінов'єва і Каменєва змусили взяти на себе «моральну відповідальність» за цей злочин, а через два роки звинуватили у створенні терористичної організації «об'єданого троцькістсько-зінов'євського центру» і розстріляли.

Так завершилося падіння у «слепящую тьму» (назва знаменитого роману Артура Кестлера про великий терор в СРСР) найближчого соратника Леніна, одного з вождів більшовицької революції 1917 року Григорія Зінов'єва. Верховним Судом СРСР він був реабілітований у 1988 році.

Цікаво, що в Росії перше масове повне видання «Майн Кампф» у перекладі Григорія Зінов'єва було здійснено у 1992 році. Після цього книга видавалася різними видавництвами у 1998, 2002, двічі у 2003 році.

І наостанок ось така інформація з мережі: «У квітні 2016 року дружина українського президента Петра Порошенка Марина Порошенко відкрила у Києві “Книжковий арсенал”. ...На полицях була представлена й книга Гітлера “Майн Кампф”, яка користується великим попитом. Видавці кажуть: “Порівняно з іншими книгами українською мовою, «Майн Кампф» Гітлера – бестселер”».

Звісно Україна – тут не виняток. До 2015 року по всьому світу було видано близько 10 мільйонів екземплярів «Майн Кампф». У США, наприклад, книга продається накладом до 60 тисяч примірників на рік. Спроби заборонити друкування «Майн Кампф», а вони мають місце у багатьох країнах, після появи Інтернету не мають жодного сенсу.

ВЕРЕСЕНЬ

1

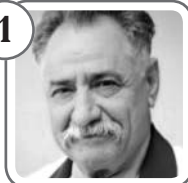
1 (1890) — 130 років тому народився (*м. Єлисаветград*) **Семен Григорович Долинський** (1890-?), літератор, актор, журналіст, масон. **Випускник Єлисаветградського земського реального училища.** Закінчив будівельне відділення Ризького Політехнічного інституту. Знімався в кіно, грав на сценах приватних театрів. Учасник Громадянської війни в армії Денікіна. Евакуювався у Константинополь, потім у 1922 оселився у Празі. Один з організаторів Російського камерного театру в Празі. Займався літературною діяльністю. Публікувався у празьких журналах «Воля Росии», «Своими путями», «Искусство славян» та ін. Член Спілки російських письменників та журналістів у Чехословаччині, член празького об'єднання «Скит поетов». У 1927 переїхав до Парижа. Працював у газеті «Возрождение», був завідувачем інформаційного відділу і другим секретарем редакції. Співпрацював з журналом «Иллюстрированная Россия». Твори: оповідання «Золотая пагуба» та фрагмент з роману «Предел». Приятель поета В.Ф. Ходасевича. З 1930 працював у паризькій масонській ложі «Астрей».

1

1 (1935) — 85 років тому народився (*с. Землянки на Донеччині*) **Анатолій Лук'янович Губенко** (1935-2013 у Кіровограді), архітектор. Брав участь у проектуванні міста Шевченко в Казахстані. У 1963 закінчив Київський інженерно-будівельний інститут. З 1968 жив і працював у Кіровограді. **Був головним архітектором міста, начальником обласного відділу будівництва й архітектури. Брав участь у розробці генеральних планів забудови міст Кіровограда, Олександрії, Світловодська, Знам'янки та багатьох сіл області. Проектував спорудження пам'яників Слави з Вічним вогнем на фортечних валах у Кіровограді, червонозорівцям, Т. Шевченку, О. Пушкіну, І. Микитенку, Б. Хмельницькому та ін.** Автор проєктів кількох музеїв, написав дві книги з питань архітектури, підготував путівник «Пам'ятники архітектури Кіровоградщини». Очолював обласну організацію Національної Спілки архітекторів України.

1

1 (1935) — 85 років тому народився (*село Венгерове Ново-сібірської області*) **Микола Іванович Єсаулов** (1935-2015), лікар (хірург). **Батько був майстром ковальської справи, працював на заводі Ельворті. Після революції 1917 відкрив власну кузню. У 1933 після відмови вступити до артілі був висланий до Західного Сибіру. У 1939 родині дозволили повернутися у Кіровоград. Тут Микола Єсаулов закінчив фельдшерсько-акушерську школу, потім —**

Ростовський медичний інститут. З 1965 – хірург обласної лікарні. З 1969 по 1972 і в 1977 разом з дружиною працював у Сомалі (Африка). Заслужений лікар України, завідувач операційного відділення з 1992, хірург вищої категорії. Провів десятки тисяч операцій, врятував сотні життів. **Лікарями стали обидві дочки Єсаулових. Молодший брат Георгій (1937 р. н.) також закінчив Кіровоградську фельдшерсько-акушерську школу і Ростовський медичний інститут, кандидат медичних наук (1970).** Працював доцентом кафедри терапії Ростовського медінституту, потім – начмедом Північно-Кавказької залізниці. Заслужений лікар Російської Федерації.

1 (1970) – 50 років тому народився (с. Злинка Маловисківського району) **Олександр Володимирович Яриш** (1970-2014), військовослужбовець, герой АТО. Навчався у місцевій школі № 2, а по закінченні десятирічки вступив до Миколаївського професійно-технічного училища № 14 при Чорноморському суднобудівному заводі. Після строкової служби в ЗСУ працював на Чорноморському суднобудівному та бронетанковому заводах. Молодший сержант, стрілець-радіотелефоніст Миколаївського полку охорони громадського порядку Південного ОТО НГУ. Загинув 23.08.2014 на блокпосту поблизу села Лисиче Амвросіївського району Донецької області, за 8 кілометрів від російсько-українського кордону. Посмертно нагороджений орден «За мужність» III ст. (2014). Похований у м. Миколаєві.

1

2 (1880) – 140 років тому народився (м. Миколаїв) **Микола Миколайович Аркас** (2-й) (1880-1938), військовий і театральний діяч. Син Миколи Миколайовича Аркаса, автора «Історії України-Руси» та опери «Катерина». **У 1901 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Учасник російсько-японської війни. Служив у Прикордонних військах Приморського округу, був ад'ютантом командувача російських військ на Далекому Сході. У 1906 звільнився у запас. Учасник Першої світової війни. Воював у складі Лубненського гусарського полку та Чеченського кінного полку. Після Лютневої революції 1917, будучи штаб-ротмістром, командиром 7-го ординарського ескадрону, українізував його, перейменувавши у Полтавську партизанську кінну сотню. З нею на початку 1918-го воював з більшовиками під Києвом. У війську Центральної Ради сотню реорганізував в Окремий дивізіон, який після гетьманського перевороту перейшов до Павла Скоропадського. Наприкінці 1918-го став на бік Директорії УНР. Деякий час був військовим комендантом Києва. У 1919 воював з більшовиками та денікінцями, командував полком. Потім приєднався до Української Галицької армії, яка тоді була в союзі

2

з білими. Наказом по Армії УНР оголошений зрадником. У 1920 емігрував, працював актором і режисером у Станіславі, Коломії (тепер Івано-Франківщина). З 1926 – актор, режисер, згодом директор Руського театру в Ужгороді. Потім працював у товаристві «Нова сцена» в Хусті на Закарпатті.

3

3 (1990) — 30 років тому народився (с. Дмитрівка Знам'янського району) **Микола Валерійович Бутенко** (1990-2015), військовослужбовець, герой АТО. **У 2008 закінчив Дмитрівську ЗШ, вступив до Кіровоградського інституту регіонального управління та економіки.** Провчився 2 місяці, був призваний на строкову військову службу. **Після демобілізації закінчив Дмитрівське СПТУ-39, отримавши кваліфікацію муляра.** У серпні 2014 був мобілізований до 55-го окремого автомобільного батальйону «Чорний ліс», служив водієм. У грудні був відряджений до 65-го арсеналу ракетно-артилерійського озброєння. Загинув 15.02.2015 під час довозення набоїв з міста Артемівська до Дебальцевого. Колона конвою з 6 машин рухалася польовою дорогою та потрапила у засідку біля села Нижнє Лозове. Деякий час вважався зниклим безвісти. Упізнаний серед загиблих в липні 2015. **Похований 17.07.2015 у Дмитрівці. На фасаді Дмитрівської ЗШ встановлено меморіальну дошку.** Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ст. (2015).

4

4 (1910) — 110 років тому народився (с. Мартоноша Новомиргородського району) **Макарій Михайлович Радул** (1910-1971), географ. Один з фундаторів педагогічної освіти у Придністров'ї. З 1939 по 1940 був директором Тираспольського педагогічного інституту. У 1944 був призначений народним комісаром освіти Молдавської РСР, заступником голови Ради Міністрів МРСР. Ініціатор створення на базі Кишинівського педагогічного інституту Національного університету МРСР та науково-дослідницького центру АН Молдови. З 1947 – член ЦК КП(б) МРСР, з 1949 – секретар ЦК КП(б) МРСР. У 1947-1951 – голова Верховної Ради Молдавської РСР. У 1951 був звільнений за звинуваченням у захисті «національних інтересів». У 1960, коли був створений Інститут Економіки МРСР, став його першим директором. Доктор географічних наук. Член-кореспондент Академії наук Молдавської РСР (1961), перший директор Інституту географії АН МРСР. Автор праць з проблем географії Молдавії.

4 (1920) — 100 років тому народився (с. Суботці Знам'янського району) **Олександр Мефодійович Маринич** (1920-2008), географ, геоморфолог, державний і громадський діяч. **У 1937 з відзнакою закінчив Кіровоградську політехнічну школу № 4 (колишнє Пашутінське училище).** З 1937 по 1941 навчався у Київському уні-

верситеті, закінчив Казанський університет (1942). Учасник Другої світової війни. У 1946-1971 працював у Київському університеті, 1968-1971 – проректор. Член-кореспондент АН України (1969). З 1971 по 1979 – міністр освіти УРСР. Професор кафедри фізичної географії Київського університету (1980), керівник сектору географії АН УРСР (з 1979). Наукові дослідження присвячені теоретичним питанням фізико-географічного районування, вивченню природно-територіальних комплексів, раціональному використанню природних ресурсів, геоморфології та історії географічної науки. Президент Географічного товариства України (з 1964). Лауреат Державної премії України (1993). *На фасаді Суботцівської ЗШ встановлено меморіальну дошку.*

4

4 (1915) — 95 років тому народився (сmt Новоархангельськ) Ігор Олександрович Щорс (1915-2006), розвідник і контррозвідник, гірничий інженер. *Троюрідний брат «героя Громадянської війни» Миколи Щорса (1895-1918).* Після закінчення школи навчався у Житомирському гірничому технікумі, а в 1940 вступив до Ленінградського гірничого інституту.

4

Отримавши диплом гірничого інженера, був відібраний органами держбезпеки для навчання у розвідувальній школі, яка називалася Школою особливого призначення. Відразу потрапив до спеціального підрозділу 4-го управління НКВС Павла Судоплатова. У липні 1941 отримав важливе й відповідальне завдання: очолити одну з оперативних груп (псевдонім «Лісник»), створених для розвідувально-диверсійної роботи в окупованій німцями Москві (передбачалася й така ситуація!). За три дні Щорс проштудював підручники та посібники по комунальному господарству і був призначений начальником управління водогонів, яке здійснювало постачання питною водою Москви з Рубльовського і Черепковського водосховищ. До складу групи входили: два помічники Щорса, водій та радистка Наталія Арістова, яка мала грати роль дружини Ігоря Олександровича і працювала в лабораторії з аналізу води. Чи не найяскравішою сторінкою біографії Щорса-контррозвідника уже як начальника відділення 4-го управління НКВС стала участь у геніальних спецопераціях радянської розвідки «Монастир» і «Березіно» (1942-1945), розроблених Павлом Судоплатовим. З метою дезінформації абвера (німецької військової розвідки) у Москві була створена фальшива антирадянська підпільна організація, а потім почалася захоплююча радіогра, яка суттєво вплинула на хід Другої світової війни. Ігор Щорс був одним з небагатьох, хто знав і спілкувався з головним героєм спецоперації Олександром Дем'яновим (це був радянський суперагент «Гейне» та за сумісництвом найцінніший агент абвера «Макс»). Майже одночасно Дем'янов був нагороджений орденом Червоної Зірки і... Залізним Хрестом! З 1946 по 1948 Щорс – активний учасник реалізації радян-

ського атомного проекту. Виявилось, що навіть своєї розвіданої уранової руди в країні тоді не було. Щорса, як гірничого інженера, послають у Болгарію, де німці знайшли поклади урану, але не встигли ними скористатись. Ігор Олександрович швидко налагодив видобуток, переробку і транспортування основного компоненту для атомної бомби. У 1954 Щорса у званні підполковника звільняють з органів. Ігор Олександрович просить надати йому роботу за спеціальністю і направити на найвідсталішу та найвіддаленішу шахту в країні. Його призначають директором вугільної шахти «Беринговская» на... Чукотці, яку він досить швидко вивів у передові. У добровільному засланні на Крайній Півночі Щорс перебував майже 23 роки. Очевидно, завдяки такому несподіваному кроку його не зачепили репресії, яких зазнали розвідники, що працювали під керівництвом Лаврентія Берії. Довідка про нього міститься у книзі «Разведка и контрразведка в лицах. Энциклопедический словарь российских спецслужб» (автор-упорядник А. Дієнко. М., 2002). Ігор Щорс – один з персонажів захоплюючої документальної книги полковника у відставці, кандидата історичних наук Едуарда Шарапова «Судоплатов против Канариса», яка побачила світ у Москві в 2004. У 2006 році про кохання Ігоря Олександровича та його дружини Наталії Вікторівни (також розвідниці) в Росії було знято документальний фільм «Служебный брак» (із циклу стрічок під промовистою назвою «Засекреченная любовь»). У 2011 контррозвідника Ігоря Щорса згадали і в Україні. У журналі «Камуфляж» (2011, № 7) надруковано статтю прес-секретаря Голови Служби Зовнішньої розвідки України Олександра Скрипника під назвою «Брат командарма Щорса».

7

7 (1945) — 75 років тому народився (м. Ташкент) **Олександр Борисович Журбін** (раніше мав прізвище **Гандельсман**), композитор. *Після закінчення школи взяв прізвище матері Ади Олександрівни Литвак-Журбіної, про яку розповідає: «Моя мама родилась в селе Новоукраинка Кировоградской области. Я никогда там не был... Может, когда-нибудь судьба занесет меня туда. В своих неопубликованных воспоминаниях мамочка пишет, что это было прелестное пасторальное житье: «А за нашим домом было просто поле, расцвеченное разными цветами — маками, васильками и пахучими травами. Это была картина прекрасной природы с дурманящими, чудесными запахами. Здесь дети собирали букеты цветов и дарили их невестам, за что получали гостинцы в виде леденцов, других карамелек, орешков и пряников». ...Мама была очень музыкальна и передала эту музыкальность моему брату и мне».* Закінчив Ташкентську консерваторію по класу віолончелі, потім – Інститут Гнесіних по класу композиції, захистив дисертацію в Ленінградській консерваторії. Автор восьми опер (найпопулярніша – «Орфей і Еврідіка»), трьох балетів, близько 30 мюзиклів, трьох симфоній та інших творів. Написав понад 200 пісень, автор музики до 50 кінофільмів. З 1990 по 2002

композитор жив з родиною в Нью-Йорку, де організував перший російсько-американський театр «Блуждающие звёзды». У 2001 повернувся в Росію, живе у Москві. Заслужений діяч мистецтв Російської Федерації.

8 (1920) — 100 років тому народився (с. Володимирівка Великописківського району) **Костянтин Йосипович Пароконьєв** (1920-1989), актор і режисер. **Батько Йосип Пароконьєв (1881-1937) — священник, протоієрей Грецької церкви, репресований і розстріляний радянськими каральними органами.**

8

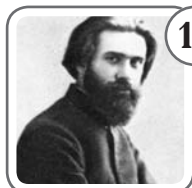
У 1941 Костянтин закінчив Київський інститут театрального мистецтва. **Дебютував на сцені українського драматичного театру ім. І.К. Тобілевича в окупованому німцями Кіровограді (1941-1943). У 1945-1967 працював у Кіровоградському українському музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького, в якому зіграв понад 150 ролей.** З 1967 до 1989 – у Запорізькому українському музично-драматичному театрі ім. М. Щорса. Знявся у кінофільмах на студії ім. О. Довженка: «Сон» (1964, сільський маляр), «17-й трансатлантичний» (1972, Сава Іванович) та ін. У Запоріжжі встановлено меморіальну дошку на будинку, де він жив. Лауреат Державної премії УРСР ім. Тараса Шевченка (1970). Народний артист УРСР (1979).

10 (1970) — 50 років тому народився (м. Кіровоград) **Костянтин Володимирович Яриніч**, лікар, державний і громадський діяч. Закінчив Дніпропетровський медичний інститут. **З 2007 — головний лікар Кіровоградського обласного онкологічного диспансеру. Депутат Кіровоградської обласної ради: голова постійної комісії з питань охорони здоров'я, материнства та дитинства.** Кандидат медичних наук (2012). **Син відомого кіровоградського лікаря, кандидата медичних наук, заслуженого лікаря України Володимира Іларіоновича Яриніча, який 36 років очолював обласний онкодиспансер. Дружина Наталія Петрівна Яриніч-Бучинська — лікар-стоматолог, кандидат медичних наук, директор стоматологічної клініки «Медіна».** Заслужений лікар України (2013). Народний депутат України (2014-2019).

10

12 (1875) — 145 років тому народився (м. Одеса) **В'ячеслав Костянтинович Розвадовський** (1875-1943), живописець, художник-просвітитель. Закінчив Одеське художнє училище (майстерня К.К. Костанді), у 1894-1900 навчався в АМ в А.І. Куїнджі. Понад 67 картин, більше 40 малюнків та етюдів, виконаних Розвадовським, одухотворені іменем та творчістю Кобзаря, українськими піснями. Йому належить ідея влаштування пересувних художніх виставок для українського селянства. У 1904-1908 організував вісім народних виставок, на яких побувало понад 300 тисяч відвідувачів. Пояснення до картин давав українською мовою. **У Єлисаветграді відкрив виставку**

12

1.08.1905 на майдані навпроти земської управи. У спеціально обладнаному наметі експонувалось 123 твори українських та російських художників. Виставка також (до 15 серпня) експонувалася в Олександрії, де її відвідало за два дні 1500 осіб. У 1905 заснував у Кам'янці-Подільському художньо-промислову школу – першу в Україні. Після 1908 жив і працював в Узбекистані, вивчав народні промисли, викладав у художньо-промислових школах та комерційному училищі. Герой Праці Узбецької РСР.

12

12 (1985) — 35 років тому народився (с. Пушкове Голованівського району) **Іван Іванович Голота** (1985-2014), військовослужбовець, герой АТО. У 2000 закінчив 9 класів Пушківської ЗШ I-II ст. та вступив до Голованівського професійно-технічного училища № 38. В 2004 був призваний на строкову службу до Збройних Сил України. Після демобілізації працював в АФ ТОВ «Мир» та на Побузькому феронікелевому комбінаті. В 2006 пішов на службу в ЗСУ за контрактом: сержант 79-ї окремої бригади, командир відділення. Загинув 11.07.2014 під час обстрілу бойовиками блокпосту з установки «Град» біля с. Зеленопілля Свердловського району Луганської області. Похований на кладовищі в селі Пушкове Голованівського району. У вересні 2014 відкрито меморіальну дошку на будівлі Пушківської ЗШ. Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (2014).

14

14 (1935) — 85 років тому народився (Черкащина) **Володимир Купріянович Яровий**, лікар-нейрохірург, піонер вітчизняної мануальної медицини. Закінчив Кам'яно-Криничанську середню школу Ульяновського (нині Благовіщенського) району на Кіровоградщині. З 1960 до 1975 після закінчення Одеського державного медичного інституту ім. М.І. Пирогова працював у Кіровоградській обласній лікарні. З 1963 – завідувач нейрохірургічного відділення, головний позаштатний нейрохірург області. Кандидат медичних наук (1974). З 1975 по 1988 працював у Севастополі у міській лікарні № 1, де організував відділення нейрохірургії. З 1988 за контрактом з Міністерством оборони СРСР працював в Афганістані консультантом-нейрохірургом у двох військових шпиталях. Нагороджений орденом «Дружба народів» і трьома медалями Республіки Афганістан. У 1991 перебував у відрядженні в Республіці Ємен. У 1997 брав участь в організації «540-го військово-морського госпіталю» ВМС України, став його першим начальником. З 2003 по 2007 на викладацькій роботі – завідувач кафедри та проректор з наукової роботи Таврійського Національного університету ім. В.І. Вернадського. Автор 12 монографій, 4 підручників. Серед них – «Учебник мануальної медицины» (2010), монографія «Валеология: новация или профанация?». Автор книги спогадів «Война – боль моя» (2011), в якій детально розповідає про кіровоградський період свого життя.

15 (1930) — 90 років тому народилася (м. *Зінов'євськ*)

Тетяна Дем'янівна Попова, лікар-гомеопат. Закінчила Київський медичний інститут (1955). У 1956-1987 працювала лікарем у київських лікарнях. У 1987 створила колектив лікарів-гомеопатів та відкрила гомеопатичну клініку. З 1994 – Київський гомеопатичний центр ім. Д. Попова (батька).

Організувала перші в СРСР міжнародні курси з гомеопатії (1988). Автор книг: «Очерки о гомеопатии» (1988), «Гомеопатическая терапия» (1990), «Лекции о гомеопатии» (1993), «От арники до яда кобры». Керівник гомеопатичної школи Попових (1994). (1989). Віце-президент Міжнародної медичної гомеопатичної організації. Заслужений лікар УРСР.

15

15 (1945) — 75 років тому народилася (м. *Кіровоград*)

Людмила Михайлівна Скирда, поетеса, літературознавець. У 1968 закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Від 1972 працює на кафедрі історії української літератури Київського університету. Член Національної спілки письменників України (1977). Кандидат філологічних наук, доцент. Автор поетичних збірок: «Чекання» (1965), «Сходи» (1976), «Крила» (1979), «Елегія вечірнього саду» (1983), «Музика для двох» (1986), «Дні і ночі» (1987), «Медитація біля Стефансдому», «Рейнські елегії», «В обіймах югендстилю», «Рожевий янгол, або Композиція за кермом», «День душі», «Ad astra», «Сад любові і сонця», «Чарівна мушля», «Будувати мости» (переклад з японської), «Дзуйхіцу від сакури» та ін.; монографії «Сучасна радянська поезія» (1983). Співатор підручника для студентів «Українська радянська література» (1979). Дружина дипломата Юрія Васильовича Костенка (був послом України в Японії). Лауреат літературних премій імені Андрія Малишка, Григорія Сковороди, Володимира Винниченка. Заслужений працівник культури України.

15

15 (1970) — 50 років тому народився (м. *Київ*)

Владислав Анатолійович Сердюк, історик, краєзнавець, мистецтвознавець, видавець, підприємець, меценат. Кандидат економічних наук (2000). Працював у З/О «Укрімпекс» при Кабінеті міністрів України, корпорації «Каргілл Інк» (США). З 1998 має власну справу. **Син уродженця с. Бокове Долинського району Анатолія Григоровича Сердюка (нар. 7.01.1939)**, українського вченого, педагога, професора, кандидата сільськогосподарських наук, члена-кореспондента Національної академії аграрних наук України. Автор публікацій про свій родовід, історію заснування деяких населених пунктів нашого краю:

15

«235 років козацькому селу Бокове – 1780-2015», «До питання заснування села Гурівки Долинського району», «250 літ Новгородці – 1768-2018», «240 літ козацькому селу Варварівка – 1776-2016», «Заснування поселення Петрового Кіровоградської обл.». Засновник та видавець наступних книжкових серій: науковий збірник «Інгульський Степ – історія, краєзнавство, родовід, джерела, спадщина» (щорічник, виходить з 2016), «Родовід Сердюків» (з 2011), «Святині Інгульського степу» та ін. У 2018 взяв на себе всі клопоти з вивезення із Росії до Кіровоградського обласного художнього музею картин художника-земляка Івана Савенка та Бориса Вакса. Член Ліги українських меценатів (2018).

16

16 (1745) – 275 років тому народився (м. Санкт-Петербург) **Михайло Іларіонович Кутузов** (Голенищев-Кутузов) (1745-1813), полководець, фельдмаршал, князь. Брав участь у російсько-турецьких війнах 1768-1774, 1787-1791. *Був прийнятий до почесних козаків Крилівського куреня Запорізької Січі (1773). Під час першої російсько-турецької війни часто бував у фортеці Св. Єлисавети, де мешкала його дружина з дочками. У Єлисаветграді народився та помер у одnorічному віці єдиний син Кутузових Микола (1770). Востаннє побував у фортеці Св. Єлисавети у квітні-травні 1793, вирушаючи главою посольства у Константинополь.* Був директором Сухопутного кадетського корпусу (1794-1797). Уславився під час Вітчизняної війни 1812. У 2007 обласною Російською громадою засновано благодійний фонд ім. М.І. Кутузова.

16

16 (1915) – 105 років тому народився (м. Єлисаветград) **Віктор Олександрович Бунько** (1915-2006), гірничий інженер-електротехнік. У 1939 закінчив Дніпропетровський гірничий інститут, де й працював з 1945 по 2001. Очолював кафедри збагачення корисних копалин (1974-1981) та електроніки й обчислювальної техніки (1981-1987). Доктор технічних наук (1979), професор (1970). Наукова діяльність у галузі автоматизації технологічних процесів збагачувальних фабрик і створення нового технологічного устаткування. Автор 17 підручників та навчальних посібників, має 41 авторське свідоцтво.

17

17 (1845) – 175 років тому народився (с. Арсенівка Новомиргородського району) **Іван Карпенко-Карий** (справжнє прізвище **Тобілевич Іван Карпович**) (1845-1907 у Берліні, похований на Хуторі Надія), драматург і театральний діяч. *У 1859 закінчив Бобринецьке повітове училище. Працював канцеляристом та чиновником у Малій Висці, Бобринці та Єлисаветграді. У 1863 познайомився з М. Кропивницьким, брав участь у його драма-*

тичному гуртку. Один з організаторів аматорських театральних колективів у Бобринці та Єлисаветграді (1869-1883). Брав участь у першій постановці «Вечориць» П. Ніщинського у Єлисаветграді (1875). Член Єлисаветградського гуртка Громада О. Михалевича (з 1878) та благодійного Товариства поширення грамотності й ремесел. Був засланий до Новочеркаська. У 1883 пов'язав своє життя з організацією українського професійного театру, коли під псевдонімом Карий вступив до трупи М. Старицького. Літературну діяльність почав у Єлисаветграді у середині 70-х років. Перше оповідання «Новобранець» було опубліковане 1883. Перша п'єса – драма «Бондарівна» – надрукована в альманасі Єлисаветградських літераторів «Степ» (1886). Автор 18 оригінальних п'єс. На хуторі Надія, названому на честь першої дружини Надії Карлівни Тарковської, написано 11 п'єс: «Сто тисяч», «Хазяїн», «Сава Чалий», «Суєта», «Житейське море» та ін. Державний музей-заповідник «Хутір Надія» відкрито у 1956. У Кіровограді створено міський літературно-меморіальний музей І. Карпенка-Карого (1995).

17 (1920) — 100 років тому народилася (с. Могильне Гайворонського району) **Галина Спиридонівна Берізка** (справжнє прізвище **Бровченко-Шарандак**) (1920-2007), письменниця, педагог. Навчалась в Одеському університеті (з 1939). В часи окупації брала участь у підпільній організації, була арештована, здійснила втечу з в'язниці гестапо. У 1946 арештована радянськими каральними органами, засуджена на 10 років таборів. Після звільнення працювала у селі Могильному вчителькою української мови і літератури (1957-1976). Писала новели, вірші, романи, спогади. Твір «Недоспалені листи» надрукований у книзі «Час збирати каміння» (1997). Автор книги прози «Сакраменто» (2003). Про її страдницьку долю писав Т. Масенко у статті «Сердечне слово Галини Бровченко» («Літературна газета», 9.08.1960). Листувалася з О. Гончаром, А. Малишком, В. Коротичем та ін. Член Національної спілки письменників України (1999). Лауреат премії НСПУ імені Валерія Марченка (1998). *Лауреат обласної літературної премії імені Євгена Маланюка.*

17 (1925) — 95 років тому народився (м. Олександрія) **Ярослав Борисович Гороховатський** (1925-1976), хімік. **Випускник Олександрійської СШ № 1.** Учасник Другої світової війни. У 1950 закінчив Київський університет. Працював в Інституті фізичної хімії ім. Л.В. Писаржевського АН УРСР (з 1950), заступником директора з 1962 по 1976. Основні праці присвячені гетерогенному каталізу. Доктор хімічних наук (1968), професор (1971). Автор 122 наукових праць, у тому числі 12 монографій. Член-кореспондент АН УРСР (1972).

17

17 (1940) — 80 років тому народилася (Якутська АРСР) Ельвіра Михайлівна Янчукова, бібліотекар, бібліограф, мистецтвознавець. У 1962 закінчила філологічний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна, у 1973 — бібліотечний факультет Київського державного інституту культури ім. О.Є. Корнійчука. З 1962 по 1967 вчителювала у школах Олександрійського району та м. Кіровограда. З 1967 (понад 50 років!) працює в обласній науковій універсальній бібліотеці ім. Д.І. Чижевського (колишня бібліотека ім. Н.К. Крупської) на посадах: бібліотекаря читального залу (1967-1973), завідувача відділу літератури з іноземних мов (1973-1978). З 1978 по 1999 — завідувач відділу мистецтв, який перетворила у справжній салон мистецтв. Автор багатьох успішних мистецьких проєктів: альманаху «Джерела» (спільно з Кіровоградським телерадіокомітетом), творчого клубу для молоді «Перевесло», кіноклубу «Екран» (заснований у 1980) та ін. Організатор виставок-дебютів нині добре відомих в Україні художників-земляків: Надії Падурської, Григорія Гнатюка, Федора Лагна, Володимира Кир'янова, Сергія Шаповалова та багатьох інших. Співатор творчого проєкту працівників відділу мистецтв — серії альбомів про творчість митців нашого краю. Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва та мистецтвознавства імені Олександра Осмьоркіна (2018).

17

17 (1950) — 70 років тому народився (м. Олександрія) Сергій Васильович Тримбач, кінокритик, сценарист. У 1973 закінчив філологічний факультет Київського університету. У 1975-1976 — консультант Правління Спільки кінематографістів України. З 1979 — науковий співробітник Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнографії ім. М. Рильського НАН України. У 1990-1993 та з 1996 — секретар правління Спільки кінематографістів України. З 1994 — Президент Асоціації кінокритиків Спільки кінематографістів України. З 1997 — директор музею О.П. Довженка на Київській кіностудії. З 1998 — заступник Генерального директора Національного кіноцентру Олександра Довженка. Автор книг: «Взаимодействие науки и искусства на творчество художника» (1988, у співавторстві), «Художественное в эстетике и искусстве» (1990, у співавторстві). Упорядник книг: «Іван Миколайчук. Білий птах з чорною ознакою» (1990), «Олександр Довженко. Фільми. Малюнки. Задуми» (1994), «Іван Миколайчук» (2001) та ін. Чинний голова Національної спілки кінематографістів України. Лауреат Державної премії України ім. О. Довженка (2008).

17 (1970) — 50 років тому народився (м. Баку, Азербайджан) Юрій Сергійович Андрюшин, плавець, параолімпієць. **З 1989 проживає в Кіровограді. Закінчив КДПУ ім. В.К. Винниченка, за фахом — учитель фізичної культури і валеології.**

Параспортом почав займатися з 1993. Триразовий чемпіон Європи і 32-разовий України у різних видах плавання, автор трьох рекордів світу і 15 – України. Учасник чотирьох літніх Параолімпійських ігор: бронзовий призер Олімпіади в Атланті (1996), чемпіон XI Параолімпійських ігор у Сідней на дистанції 50 метрів батерфляєм з новим світовим рекордом. Нагороджений орденами «За заслуги» II ступеня (2000), «За мужність» III ст. та ін. Заслужений майстер спорту України.

17

20(1900)–120 років тому народився (м. Полтава) Михайло Олександрович Донець (1900–1981 у Кіровограді), актор, режисер. У 1917 закінчив Полтавську духовну семінарію. Працював у трупах Садовського, Саксаганського, Заньковецької-Романицької (1917–1918), театрах Полтави, Харкова, Сум, Мелітополя (до 1949). У **Кіровоградському обласному музично-драматичному театрі ім. М.Л. Кропивницького працював у 1949–1965, останні роки життя у самодіяльному театрі м. Олександрії (1965–1981).** Його називали «останнім із могікан» театру корифеїв. Мав феноменальну пам'ять, був чудовим співаком (баритон), танцюристом та музикантом (диригент і піаніст). У Кіровограді здійснив постановки п'єс: «Маруся Богуславка» М. Старицького (1950, 1960, 1965), «Тарас Бульба» (за Гоголем, 1951), «Безталанна» І. Карпенка-Карого (1952, 1960), «Паливода XVIII століття» І. Карпенка-Карого (1955), «Катерина» Т. Шевченка та М. Аркаса (1955), «Пошились у дурні» М. Кропивницького (1956), «Оптимістична трагедія» В. Вишневського (1957), «Лиха доля» М. Старицького (1958), «Ніч на Івана Купала», «Вій» (1959), «Запорожець за Дунаєм» (1962), «Весілля в Малинівці» Л. Юхвіда (1960) та ін. Заслужений артист УРСР (1940).

20

20 (1915) – 105 років тому народився (м. Єлисаветград) Олег Олександрович Мерцедін (1915–?), фотохудожник. **Батько Олександр Костянтинович Мерцедін (1886–1981) у 1910 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Учасник Першої світової та Громадянської воєн, ротмістр. Помер в еміграції. Під час війни народився син Олег, з яким вони ніколи не зустрічалися. Доля матері невідома. Олег, як сирота, виховувався у родині своїх тіток. Своє дворянське походження йому вдалося приховати. У 1939 закінчив Московське міське театральне училище. До 1941 служив актором Театру Червоної Армії Середньо-Азіатського військового округу в м. Ташкенті. У 1942 закінчив Ташкентське піхотне училище, старший лейтенант. У бойових діях участі не брав. Після демобілізації працював актором Театру-студії кіноактора, грав у спектаклях, знімався в кіно в епізодичних ролях. Фотографією захопився

20

з 1947, коли був призначений завідувачем культвідділу Центрального комітету профспілки кінофотопрацівників СРСР. З 1953 по 1955 – начальник фотоцеху кіностудії «Мосфільм». З 1957 по 1989 – фотокореспондент журналу «Советский фильм» Всесоюзного кінооб'єднання «Совекспортфільм». Ілюстрований рекламний журнал «Советский фильм» виходив російською, англійською, французькою, німецькою, іспанською та арабською мовами, розповсюджувався у 120 країнах світу. В 1996 Мерцедін передав свій архів на зберігання (3253 одиниць) до Російського державного архіву кінофотодокументів. Працівники архіву відзначають: «В заслугу автору надо поставить блестящее чувство композиции, выбор света, ракурса, отношение к фотографии как к искусству, фотоработы О.А. Мерцедина очень запоминающиеся, яркие и самобытные... Его смело можно поставить в один ряд с такими корифеями советского фотоискусства как Д.Н. Бальтерманц, М.В. Альперт, В.В. Егоров».

20

20 (1975) – 45 років тому народився (м. Кіровоград) Андрій Ростиславович Богданович, тележурналіст, шоумен. *У 1998 закінчив КДПУ ім. В.К. Винниченка, за фахом – учитель іноземних мов. З 16 років грав у КВК, чемпіон Вищої української Ліги у складі команди «Аляска».* Закінчив з відзнакою Школу новин «Інтер'юз-Україна» (м. Київ). З журналістикою тісно пов'язаний ще з 1996 року.

Працював ведучим і автором інформаційних і розважальних програм на кіровоградських телерадіокомпаніях «ТВ-Центр», «ТТВ», «Новий день». Був запрошений до проекту «Над кордоном» – україно-польське ток-шоу, присвячене економічним проблемам нашої країни. Працював редактором розважального дефіцит-шоу «Хто крайній?» на телеканалі «Інтер». У 2006 став автором «Камеді клуб Україна». Знімався в кіно і телесеріалах. Палітра акторських образів різноманітна – від тракториста до міністра внутрішніх справ. Був ведучим інформаційної програми «Один день» на каналі К1 з травня 2007. У 2008 став актором і автором програми «Українці Афiгенні» та шоу ГПУ. З жовтня 2009 виступав в імпровізаційно-гумористичній програмі «Насправді шоу» телеканалу «Україна». Знявся у серіалі «Недоторкані». **З 2010 по 2016 – головний продюсер, перший заступник, заступник гендиректора КОДТРК, заступник виконавчого директора філії НТКУ «Кіровоградська регіональна дирекція», телеведучий аналітичної програми «Погляд».** Заслужений журналіст України (2016).

22

22 (1925) – 95 років тому народився (м. Зінов'євськ) Юрій Павлович Хілобоков (1925-1996), музикант, педагог. *З 1944 – скрипаль-соліст концертно-естрадного бюро обласної філармонії, з 1946 – концертмейстер оркестру Кіровоградського театру російської драми, завідувач музичної частини.* У 1953 закінчив Одеську консерваторію, *перший завуч Кіровоградського*

музичного училища (з 1959). Створив ансамбль скрипалів та студентський симфонічний оркестр КМУ. Заснував перший в Україні філармонічний камерний оркестр «Концертіно», яким керував 15 років (до 1987). З 2006 ним керує його донька Наталія Юрївна Хілобокова, заслужений діяч мистецтв України. У 2017 світ побачила книга мистецтвознавця Марини Долгих «Юрій Хілобоков: сюїта для скрипки з оркестром». Встановлено меморіальну дошку на фасаді будинку, де Хілобоков жив. Заслужений працівник культури УРСР (1973).

23 (1935) — 85 років тому народився (с. Червоне Гайворонського району) **Леонід Олександрович Гріффен**, матеріалознавець. У 1958 закінчив електротехнічний факультет Київського політехнічного інституту, де у 1964-1967 та від 2001 й працює (нині Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»). З 2001 по 2006 – директор Державного політехнічного музею. У 1980-1999 очолював лабораторію в Інституті проблем матеріалознавства Академії Наук України. Доктор технічних наук (1996), професор (2003). Автор майже 200 наукових праць, 50 винаходів. Член Інженерної Академії України.

23

25 (1960) — 60 років тому народилася (с. Інгулець Устинівського району) **Лариса Георгіївна Зоріна**, педагог, художниця-вишивальниця. *Сестра художника, музиканта, етнограффа та історика Олександра Босого. У 1975 закінчила дитячу музичну школу в Устинівці, у 1980 — Олександрійське училище культури, у 2003 — педагогічний факультет КДПУ ім. В.К. Винниченка.*

25

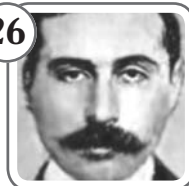
Працює музичним керівником у Новгородківському дошкільному навчальному закладі № 1 «Світанок». Виросла у самотній родині: художником і музикантом у селі вважався її дідусь, малювали батько, вишивали мати та бабуся. Серйозно мистецтвом (техніка художньої гладі) захопилася у 30 років після трагічної смерті чоловіка. Почала з малюнків (цикл ілюстрацій) до дитячих пісень. Згодом виконала тематичні серії «Українські народні свята» та «Весільні ритуали». Вишила картини за сюжетами українських народних календарних свят, весільних традицій та звичаїв, пісень. Перша персональна виставка майстрині пройшла у 1989. У подальшому – постійна учасниця багатьох обласних та всеукраїнських виставок. Її вишиті картини приваблюють неповторною самотністю та витонченістю, зберігаються у приватних колекціях України, Канади, США та інших країн. Влаштувала декілька персональних виставок у кіровоградських обласних краєзнавчому та художньому музеях (2001, 2005, 2010). Останнім часом захопилася давньоукраїнською язичницькою символікою та обрядовою культурою. Виконала цикл графічних робіт — ілюстрацій до збірки українських народних казок «Казки Єлисаветградщини», зібраних у кінці XIX — на початку XX століття етнографом Володимиром Ястребовим у Єлисаветградському та Олександрівському повітах.

26

26 (1855) — 165 років тому народився (м. Тульчин на Вінничині) **Лев Григорович Дейч** (1855-1941), революціонер-народник. Навчався в одній з київських гімназій. **Революційну діяльність почав у 1875, вступивши до нелегального гуртка «Південних бунтівників», штаб-квартира якого деякий час знаходилась в Єлисаветграді.** У 1876 організував тут замах на свого колишнього товарища М.Є. Гориновича, звинуваченого у зрадництві. Особисто облив його обличчя сірчаною кислотою. Та засуджений на смерть, той чудом вижив і видав своїх катів. **Згодом Дейч брав участь у підготовці таємних дружин у селах нинішнього Світловодського району для повстання у Чигиринському повіті (1877, «Чигиринська змова»).** Долучився до організацій «Земля і воля», «Чорний переділ» (1879). Загалом на каторзі й заслання перебував 16 років. У 1883 разом з Г. Плехановим і В. Засулич заснував у Женеві першу російську соціал-демократичну організацію «Визволення праці». Був одним зі співробітників газети «Искра». З 1903 – меншовик. Повернувся в Росію у 1917. До більшовицької революції поставився різко негативно. Опублікував книги: «За полвека» (1926), «Роль євреїв в русской революции» (1925) та ін.

26

26 (1880) — 140 років тому народився (м. Єлисаветград) **Лев Іванович Зільберберг** (1880-1907), політичний діяч, есер-терорист. Навчався спочатку в місцевій гімназії, потім у 3-й Московській. У 1899 вступив на фізико-математичний факультет Московського університету (на математичне відділення). У лютому 1902 був заарештований у Севастополі за участь у студентських заворушеннях, засланий на 4 роки в Якутію. Через рік амністований під нагляд поліції. У Твері в 1903 вступив у партію соціалістів-революціонерів, того ж року виїхав за кордон. На з'їзді зарубіжних організацій партії (1904) представляв лєжську групу есерів. Навесні 1905 вступив у Бойову організацію партії соціалістів-революціонерів, став одним з її керівників. Налагодив виробництво вибухових речовин, організував втечу Б.В. Савінкова (1906). Восени 1906 очолив летючий Бойовий загін при ЦК партії. Керівник замаху на петербурзького градоначальника В.Ф. фон Лауніца (убитий терористом Кудрявцевим 23.12.1906), готував замах на П.А. Столипіна та великого князя Миколу Миколайовича. Виданий поліції керівником есерівських бойовиків і одночасно агентом царської охоранки Є.Ф. Азефом, заарештований 9.02.1907. Повішений під чужим прізвиськом (Володимир Штифтарь) у Петропавлівській фортеці. Перед смертю написав зворушливі прощальні листи матері, дружині й доньці. Ось як змальовує Зільберберга Борис Савінков у книзі «Воспоминания Террориста» (1928): «...Он был хорошо сложен, мускулист и широкоплеч. По характеру он принадлежал к... типу людей с твердыми убеждениями и твердой волей... Он был математик по образованию и с любовью занимался приклад-

ними науками. От его скупых слов веяло... силой... Жена его Ксения, или по партийной кличке "Ирина", была тоже замкнута и молчалива». Фігурує також у романі відомого письменника-емігранта Р.Б. Гуля «Азеф».

26 (1890) – 130 років тому народився (*Суботів Чигиринського повіту*) **Іван Полтавець-Остриця** (1890-1957 у Мюнхені), військовий і політичний діяч. **У 1912 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище.** Учасник Першої світової війни, офіцер російської армії. У жовтні 1918 обраний наказним отаманом Вільного козацтва в Україні. У період гетьманату – генеральний писар П. Скоропадського. З 1919 – в еміграції у Німеччині. 1920 створив організацію «Українське народне козацьке товариство» (УНАКОТО), що стояло на крайньо правих позиціях. 1923-1924 видавав газету «Український козак». У 1926 претендував на титул Головного отамана Армії УНР, згодом на гетьманство. У 1920-1923 – військовий отаман Українського Вільного Козацтва на чужині.

26

28 (1945) – 75 років тому народився (*Ферганська область, Узбекистан*) **Наум Мойсейович Кочко** (1945-2007), музикант (скрипаль-віртуоз), диригент. У 1971 закінчив Львівську консерваторію. **З 1973 викладав у Кіровоградському музичному училищі. Був керівником камерного оркестру «Концертіно» при Кіровоградській обласній філармонії.** Протягом декількох років працював за кордоном: Німеччина, Польща, Австрія. Неперевершений виконавець «Плачів Іудейських», «Хави Нагіли» та інших творів.

28

28 (1955) – 65 років тому народився (*м. Олександрія*) **Сергій Миколайович Ерлік**, філософ. У 1979 закінчив Сімферопольське вище військово-політичне училище, у 1990 – філософське відділення військово-педагогічного факультету Військово-політичної академії. Кандидат філософських наук. У 1990-1993 викладав у Військово-транспортному університеті залізничних військ та на Вищих центральних офіцерських курсах. З 1995 провадить науково-дослідницьку діяльність: начальник лабораторії, начальник відділу проблем виховання, військово-психологічних і соціальних досліджень. Бере участь у розробці нових наукових інтегративних дисциплін – біофілософії, яка займається осмисленням феномену життя як невід'ємного компоненту буття, та військової деонтології і валеології. З 2001 займав керівні посади в НПФ «ЛУКОЙЛ-ГАРАНТ». З 2007 – Президент НПФ «ЛУКОЙЛ-ГАРАНТ». Доктор філософських наук. Академік Російської академії природничих наук, член Президії РАПН. Включений у Російську енциклопедію «Философы России XIX-XX вв.». Почесний працівник науки і техніки Росії.

28

НАШІ ПЕРЕКЛАДАЧІ ШЕДЕВРІВ: СПІВАВТОРИ ГЕНІЇВ, ЇХНІ «ДРУГІ Я», МІСІОНЕРИ

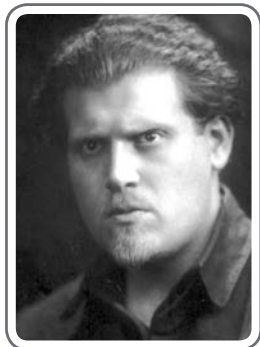

Василь Чертков

Читаючи твори класиків світової літератури українською чи російською мовами, ми майже не звертаємо увагу на прізвища людей, яким, володіючи іноземними мовами, цим завдячуємо. Перекладачі роблять вкрай благородну гуманітарну справу, однак самі здебільшого перебувають «у тіні» великих імен. І це несправедливо!

Коли у мене виникла ідея розповісти про видатних майстрів перекладу – наших земляків – я їй уявити не міг, у що вона виллється.

А почалося все у фортеці Св. Єлисавети. З 1764 по 1771 рік бригадиром, потім обер-комендантом у ній служив Василь Олексійович Чертков (1726-1793), потім він командував Єлисаветградським пікінерним полком. З іменем цього освіченого і культурного офіцера пов'язується вихід у світ перших книг громадянського друку на Правобережній Україні. Достеменно відомо, що в 1765 році у фортеці Св. Єлисавети було надруковано «Азбуку» та п'єсу французького драматурга Жана-Батиста Руссо «Кав'ярня». В «Опыте исторического словаря о российских писателях» М.І. Новикова, який побачив світ у 1772 році, про Черткова сказано наступне: **«Сочинил комедию «Кофейный дом» именуемую, которая представлена была на елисаветградском театре в 1770 году»**. Просто-таки сенсаційне повідомлення: от, виявляється, звідки виток театральної слави Єлисаветграда! Нехай це ще не був театр у звичному розумінні слова, однак у фортеці через 16 років після її заснування все ж знайшлася група аматорів, яка здійснила постановку п'єси. Щодо авторства Черткова – то це помилкове твердження. Василь Олексійович виступив лише у ролі перекладача на російську мову одноактної п'єси «Кав'ярня», написаної ще в 1694 році, найпопулярнішого у ті часи французького поета і драматурга Жана Батиста Руссо (1670-1741). Його

Арго

творчість не витримала випробування часом, і нині він посідає дуже скромне місце в історії французької літератури. Тому Жана Батиста Руссо постійно плутають із значно відомішим тезкою Жаном Жаком Руссо (1712-1778).

Моїсей Цетлін

З 1771 року Василь Олексійович – уже генерал-майор. Займав високі державні посади: азовський губернатор (у 1778 році, до речі, заснував місто Маріуполь), згодом генерал-губернатор Воронежа, Харкова, Саратова. Чертков і надалі, перебуваючи на військовій і державній службі, займався перекладами п'єс і театральними постановками. У 1802 році саме у будинку Василя Олексійовича у Воронежі відкрився перший у місті професійний публічний театр.

Мистецтво перекладу особливого розквіту набуло у ХХ столітті. У 1953 році була заснована Міжнародна федерація перекладачів, а з 30 вересня 1991 року відзначається Міжнародний день

перекладача. Мають перекладачі й свого небесного покровителя. Це – Святий Ієронім, який у V столітті здійснив переклад Біблії на латинську мову. Кожного року професійне свято усних і письмових перекладачів проходить під певним девізом. Наприклад, у 2011 році він був таким: «Наведення мостів між культурами».

В історію російської літератури уродженці Єлисаветграда Арго (Абрам Гольденберг) (1897-1968), Моїсей Цетлін (1905-1995), Марк Тарловський (1902-1952) та Арсеній Тарковський (1907-1989) увійшли і як видатні поети, і як майстри віршованого перекладу. Об'єднує їх і те, що всі вони були недооцінені за життя – їм судилося посмертна слава. Арго, якого сучасники називали «остроумнейшим человеком своего времени», спеціалізувався на класиках французької поезії: Франсуа Війон, Віктор Гюго, Теодор де Банвіль, Альфред де Мюссе та ін. Він – автор двох книг перекладів: «Из зарубежных поэтов» (1958) та «Французские поэты: Избранное в переводах А. Арго» (1967). Нині дослідники історії російської літератури ХХ століття відзначають: **«После подробного изучения творческого наследия Арго оценку его в отечественном литературоведении придется пересмотреть».**

З латині, арамейської, давньогрецької, давньоєврейської, італійської, англійської, французької, хорватської та інших мов (справжній поліглот!) перекладав поет, учений, викладач

Арсеній Тарковський

МДУ ім. М.В. Ломоносова Мойсей Цетлін. Близкучий знавець античної літератури, він, зокрема, переклав головну працю римського державного діяча VI століття, філософа і теолога Боеція «Утешение философией». Написана автором в очікуванні страти, ця книга справила великий вплив на європейську культуру. Не меншу популярність у Європі мала поема «Гра в шахи» італійського гуманіста і поета Марка Ієроніма Віді (1490-1566), яку також переклав на російську мову Мойсей Цетлін. За життя побачила світ лише одна збірка його оригінальних поезій «Линии ливня» (1985). «Хоча,

Марк Тарловський

– як відзначає поет і літературознавець Михайло Синельников, – он был автором тысяч стихотворений, самые ранние из которых датированы годами Гражданской войны. Не менее сотни кажутся мне выдающимися, и это много. Моисея Цетлина считаю одним из лучших русских поэтов второй половины XX века». Уродженця Єлисаветграда називають сьогодні ще й **«одним из последних свидетелей и наследников культуры Серебряного века, умевших гармонично сочетать высокую ученость с высоким безумием»**.

Трагічно склалася доля Марка Тарловського – **«одного из самых блестящих виртуозов русского стиха в XX веке»** (так вважає сучасний поет, перекладач і літературознавець Євген Вітковський). Лише дві книги оригінальних поезій були надруковані за життя поета: «Иронический сад» (1928) і спотворена цензурою збірка «Бумеранг» (1931). Критика звинувачувала Тарловського у «непролетарськості» та «гумільовщині».

Тому, їй на догоду, поет у 1935 році підготував книгу ура-патріотичних віршів під назвою «Рождение родины» і переключився на переклади: киргизький епос «Манас», європейські поети Беранже, Гюго, Гейне та ін., класики поезії Сходу Навої, Махтумқулі. Тарловського навіть зробили літературним секретарем та особистим перекладачем майже столітнього казаха Джамбула (1846-1941), улюбленого акина (щось на зразок наших кобзарів) Сталіна. Помер Тарловський раптово від гіпертонічного кризу, який стався на вулиці неподалік його будинку: медична допомога була надана з фатальним запізненням.

Прикметно, що членом Спілки письменників СРСР у 1940 році Арсеній Тарковський став за рекомендацією... Марка Тарловського. У своєму виступі на засіданні президії Спілки той дав блискучу і надзвичайно глибоку оцінку творчості земляка: **«Поэт Арсений Александрович Тарковский является одним из немногих мастеров стиха, о котором мне на протяжении последних лет не приходилось слышать противоречивых мнений. Для всех, кто знает работы А. Тарковского, ясно, что это человек, в руки**

котрого можно с полным спокойствием передать самую сложную, самую ответственную стихотворную работу. Я имею в виду стихотворный перевод. Но Арсений Тарковский – не только мастер стихотворного перевода, он поэт и если бы он не был таковым, то он не был бы и таким значительным переводчиком. Он не известен широко как поэт оригинальный, и это объясняется тем, что он не печатал своих стихотворений. Он их пишет давно, пишет по сей день, и стихи эти, по-моему, замечательные. Он настолько строг к себе как оригинальный поэт, что все, что пишет, не считает нужным печатать...»

Про надзвичайно високу репутацію Тарковського-перекладача свідчить і той факт, що у 1949 році, коли йшла підготовка до відзначення 70-річчя Сталіна, за ініціативою Лаврентія Берії саме його обрали для виконання смертельно відповідального завдання: виконати переклад з грузинської мови 22-х юнацьких віршів «вождя всіх народів». І хоча Сталіну переклади Тарковського сподобалися (він встиг перекласти 7 віршів), друкувати їх він заборонив. Арсеній Олександрович за виконану роботу отримав нечуваний гонорар, який дозволив йому з дружиною кілька місяців розкішно відпочити в Грузії.

А от перша збірка власних поезій Тарковського «Перед снігом» побачила світ аж у 1962 році, коли поетові виповнилося 55 років. Доти Арсенія Олександровича знали лише як чудового перекладача поетів братніх союзних республік (Грузії, Туркменії, Азербайджана). Є в Тарковського вірш «Переводчик», в якому рефреном проходять рядки:

*...Ах, восточные переводы,
Как болит от вас голова*

Ріта Райт-Ковальова

Справжнім потрясінням для автора цих рядків стало знайомство зі знаменитим (сьогодні такі твори називають культовими) романом американського письменника Дж. Селінджера «Над пропастью во ржи». Тоді чи не вперше звернув увагу на прізвище перекладача: Ріта Райт-Ковальова. Подумалось: мабуть, якась англійка чи американка, яка добре володіє російською мовою. Лише зовсім недавно дізнався надзвичайно приємну новину: одна з найвидатніших російських перекладачок Райт-Ковальова (1898-1988) – наша землячка.

Народилася Раїса Яківна Чорномордик (таке її справжнє прізвище) у селі Петрушеве Єлисаветградського повіту (нині це село Показове Добровеличківського району) у родині лікаря. Однак більша частина її дитинства минула в м. Курськ у Росії. Раїса Чорномордик в юності писала вірші, до

20 років досконало оволоділа англійською, французькою та німецькою мовами. Однак спочатку дівчина, за прикладом батька, здобула медичну освіту, закінчивши у 1924 році 2-й Московський медичний інститут. Майже 7 років (1924-1930) працювала в лабораторії академіка-фізіолога Івана Павлова, з 1935 по 1938 рік – в Інституті мозку; одночасно з 1925 по 1935 рік викладала англійську мову у Військово-технічній академії в Ленінграді. У Москві зблизилась з Маяковським, Ахматовою, Пастернаком. Блискуче на прохання поета переклала на англійську мову п'єсу Маяковського «Містерія-буфф», вигадавши псевдонім Ріта Райт. Ковальовою вона стала після того, як вийшла заміж за морського офіцера.

На російську мову Райт-Ковальова переклала романи Д. Голсуорсі «Белая обезьяна», Д. Стейнбека «Гроздья гнева», Г. Гріна «Тихий американець», С. Льюїса «Бєббіг», Г. Бйолля «Глазами клоуна», В. Фолкнера «Город», «Особняк», «Солдатская награда», К. Воннегута «Колыбель для кошки», «Бойня номер пять», «Завтрак для чемпионов», «Мальчїк не промах», Ф. Кафки «Замок» і «Процесс» та багато інших творів. Цікаво, що над творами Кафки Райт-Ковальова працювала без будь-якої надії, що її праця побачить світ.

Перекладачем Раїса Яківна була, без перебільшення, унікальним. Ось що, наприклад, писав про неї Корній Чуковський: *«Если бы нужно было несколькими словами определить переводческий метод Райт-Ковалевой, я сказал бы, что она добивается точности перевода не путем воспроизведения слов, но путем воспроизведения психологической сутиности каждой фразы».*

Деякі дослідники оцінюють її переклади навіть так: *«Р. Райт-Ковалева обладала несомненным литературным талантом, что делало её переводы хорошо воспринимаемыми русскоязычными читателями. С другой стороны, тот же литературный талант переводчика зачастую искажал исходное произведение, Райт-Ковалёва фактически становилась соавтором произведения на русском языке...».*

Елеонора Шрайбер

Більше того, хто мав можливість порівняти переклади Райт-Ковальової на російську мову з оригіналом відзначають: *«Райт-Ковалева была прежде всего ПИСАТЕЛЬ, ...поэтому ее переводы заставляют замирать сердца многих людей, а подлинник затем обидно разочаровывает».*

На відміну від Райт-Ковальової та багатьох інших перекладачів, Елеонора Лазарівна Шрайбер (1918-2004) була «однолюбною»: її кумиром був знаменитий французький письменник Жорж Сіменон (1903-1989), переважній більшості чи-

тачів відомий як автор детективних романів про комісара Мегре. Народилася Елеонора Шрайбер в м. Олександрія. Батько – лікар, мати – випускниця вищих юридичних курсів. У 1922 році родина переїхала у Петроград.

В юності Елеонора мріяла стати психіатром, натомість у 1940 році з відзнакою закінчила філологічний факультет Ленінградського університету. Батьки загинули від голоду в блокадному Ленінграді. Елеонора Лазарівна переклала на російську мову 8 романів Сіменона, книгу мемуарів «Я вспоминаю». Її кредо: «Переводчик не должен быть предателем. Переводчик – это alter ego (тобто друге «я») писателя». Шрайбер неодноразово зустрічалась з Сіменоном на його запрошення. Вона не лише перекладач книг письменника, а й єдиний на пострадянському просторі дослідник його творчості, автор монографії «Жорж Сименон. Жизнь и творчество» (1977).

Професійною перекладачкою серед наших земляків була уродженка Єлисаветграда, дочка власника однієї з єлисаветградських друкарень Раїса Ісаївна Лінцер (1905-1990). У 1933 році вона закінчила Московський інститут іноземних мов. Друкувалася з 1936 року. Перекладала класиків французької та іспанської літератури: Д. Дідро, О. Бальзак, Ж. Санд, Ф. Моріак, А. Камю, В. Бласко-Ібаньес, Б. Перес-Гальдос, а також латиноамериканських письменників (А. Карпентьєр, Х. Онетті, А. Касарес та ін.). Світ побачили 30 книг з її перекладами. Приятелювала з відомими російськими письменниками-дисидентами Андрієм Платоновим, Василем Гроссманом, Віктором Некрасовим. Вона – мати відомого піаніста і педагога Олександра Ігоровича Саца (1941-2007), до якого переїхала жити у Відень, де й померла.

Також у Єлисаветграді народився російський і французький літератор, критик, журналіст та перекладач Зіновій Давидович Львовський (1881-1943). Отримав технічну освіту (за фахом – інженер-технолог), однак своє справжнє покликання знайшов у гуманітарній творчості. Автор п'єс і комедій, іноді за сюжетами оповідань іноземних письменників: «В купальне» (1912), «Вне жизни» (1912), «Ж» («Женщина как таковая») (1915), «Брачные ужасы» (1915), «Безнравственная жен-

Раїса Лінцер

Раїса Лінцер

Сава Голованівський

щина» (1916) та ін. Робив переклади на російську мову з англійської, французької, німецької і норвезької мов, в основному – творів Джека Лондона (13 новел) та О'Генрі (20 новел) та багатьох інших. У другій половині 1926 року емігрував до Франції, де перекладав на французьку мову з німецької та англійської, зокрема твори Ептона Синклера. Написав французькою мовою декілька літературознавчих праць: «Достоевський як письменник» (1931), «В лабораторії Достоевського» (1932) та ін. Під час окупації Франції 21 червня 1941 року був заарештований як іноземний підданий єврейського походження у передмісті Парижа, 7 жовтня 1943 року відправлений до концтабору Освенцим, де й помер через декілька днів. Біографічну довідку про Зіновія Львовського містить французька Вікіпедія.

Анатоль Перепадя

В історію української літератури ХХ століття уродженець с. Єлизаветградківки Олександрівського району Сава Овсійович Голованівський (1910-1989) увійшов не лише як поет (26 збірок), драматург (9 п'єс) та прозаїк (2 романи), а і як талановитий перекладач. Він перекладав твори О. Пушкіна, В. Маяковського, В. Гюго, Дж. Байрона. Особливої уваги варте блискуче тлумачення віршованого роману «Дон Жуан» Дж. Байрона (1985) та п'єси Віктора Гюго «Руї Блаз» (1942).

Валерій Рибалкін

Понад 70 творів, які є вершинами світового письменства, блискуче переклав на українську мову Анатоль Олексійович Перепадя (1935-2008), який народився в м. Олександрії в родині вчителів. Відомий вітчизняний культуртрегер Костянтин Дорошенко так оцінив перекладацьку діяльність нашого земляка: **«То, что сделал для украинской культуры Перепадя – это действительно подвиг, он как никто ввел украинскую культуру в контекст европейской. Существуют базовые репрезентативные вещи, на которых строится культура, и все эти имена – Рабле, Монтескье, Макиа-**

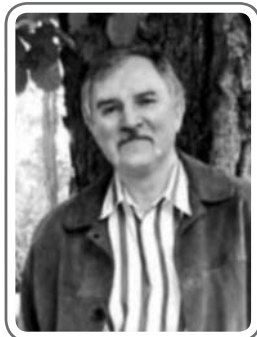
велли, Пруст, Сент-Екзюпері – это те имена, которые составляют основу европейской культуры и единой Европы... Будущие поколения, которые будут расти на этих переводах и впитывать их, смогут по праву чувствовать себя европейцами...».

Анатоль Олексійович закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. Перекладав з французької, італійської, португальської, іспанської, каталонської мов. Крім названих вище авторів, слід згадати й інших, чії герої завдяки Перепаді заговорили українською мовою: Монтень, Паскаль, Буало, Стендаль, Бальзак, Моріак, Камю, Клодель, Петрарка, Моравія, Кальвіно, Карпентьєр, Амаду, Кортасар та інші. Не кожна література, навіть російська, може похвалитися тим, що має на своїй мові перекладений із старофранцузької у повному обсязі славетний сатирично-філософський роман Рабле «Гаргантюа і Пантагрюель». Я вже не кажу про семитомну епопею Марселя Пруста «В пошуках утраченого часу» – одного з найскладніших творів світової літератури «потопу свідомості»! Незадовго до смерті в одному з інтерв'ю Анатоль Перепадя зізнався: **«Перекладач є певною мірою місіонером. Так, це місія. І навіть проти моєї волі. Я зрозумів, тепер наприкінці, що марно став перекладачем. Міг стати кимось іншим, але не став, бо відчув себе місіонером. Ніби послав мене хтось».** Життя «перекладача від Бога» трагічно обірвалося внаслідок ДТП: на одній з київських вулиць Анатоль Перепадя, який їхав на велосипеді, збив автомобіль «Шевроле».

Валерій Сергійович Рибалкін – провідний український учений-арабіст і перекладач, поліглот (знає 27 мов!) – народився 19 травня 1952 року на хуторі Котенкове (нині у складі с. Білозірне) Новгородківського району). Середню освіту здобув у м. Ульяновка (нині м. Благовіщенське) на Кіровоградщині. Навчався Рибал-

Всеволод Ткаченко

Сергій Ткаченко

Ростислав Немцев

кін у Київському інституті іноземних мов, Московському Військовому інституті іноземних мов, з відзнакою закінчив факультет сходознавства Ленінградського університету. З 1979 по 1990 рік працював перекладачем у Ємені, Єгипті, ОАЕ. Доктор філологічних наук (2001), автор близько 200 наукових праць. Валерій Сергійович був завідувачем відділу класичного Сходу Інституту Сходознавства ім. А.Ю. Кримського НАН України, професором Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, ректором Київського університету «Східний світ». У 2012 очолив кафедру сходознавства імені професора Ярослава Дашкевича Львівського національного університету ім. Івана Франка.

Наш земляк переклав українською мовою вибрані арабські казки «Тисяча і одна ніч» (1991), та головною справою життя для Рибалкіна стала «мусульманська Біблія». Він є автором першого академічного перекладу Корану – головної книги однієї зі світових релігій – українською мовою, перша частина якого вийшла друком у 2003 році.

Дитячі та юнацькі роки дипломата, перекладача, поета, літературознавця Всеволода Івановича Ткаченка (1945-2018) також минули у нашому Приятранні (так називають західні райони Кіровоградщини). Закінчив перекладацьке відділення факультету іноземних мов Київського державного університету імені Тараса Шевченка. Працював перекладачем в Алжирі. 11 років (1994-2005) Ткаченко перебував на дипломатичній роботі в Міністерстві закордонних справ України: перший секретар посольства України у державах Бенілюкс (Бельгія, Нідерланди, Люксембург). Автор книг перекладів поетів Франції, Канади, 19 країн Африки. Всеволод Іванович упорядкував унікальну антологію «Поезія Африки» (1983). Здійснив переклад всіх поезій А. Рембо у книзі «П'яний корабель. Поезії А. Рембо» (1995). З 2006 року Ткаченко – голова творчого об'єднання перекладачів Київської організації Національної спілки письменників України. На каналі духовного відродження «Культура» Національної радіокомпанії України веде авторську програму «Література без кордонів». У 2011 році вийшов перший том унікальної антології французької любовної лірики Всеволода Ткаченка «Сад божественних поезій. Тематична антологія XI-XX віків». Його називають амбасадором франкомовних літератур і культури в Україні.

За прикладом старшого брата Всеволода Сергій Іванович Ткаченко також закінчив перекладацьке відділення (факультет романо-германської філології) Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка, за фахом – американіст. З 1976 до 1986 року працював викладачем кафедр англійської філології та лексикології і стилістики англійської мови Київського державного педагогічного інституту іноземних мов. Доктор філологічних наук. Після закінчення в 1987 році Курсів перекладачів ООН був узятий на роботу в Секретаріат Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку. Пере-

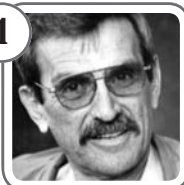
кладає твори англомовних, франкомовних, іспаномовних, німецькомовних та польськомовних поетів Європи, Америки, Африки та Австралії.

Варто також згадати добре відомого кіровоградцям по роботі у міській «Вечірній газеті» журналіста Ростислава Немцева. Народився він 19 січня 1965 року в м. Знамянка. Закінчив факультет романо-германської філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Викладав німецьку мову і переклад у Кіровоградському педагогічному інституті імені Володимира Винниченка та Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. Після кіровоградської «Вечірки» працював журналістом Телерадіоагенства новин України, в Німеччині («Німецька хвиля», ZDF, ARD), у Канаді («Український час»). Нині живе і працює у Канаді. Займається юридичним та художнім перекладом. Познайомив українських читачів з творами німецького поета Карла Кролова та швейцарських письменників Германа Гессе, Франца Голера, Еріка Сімона. Останнім часом перекладає франкомовних авторів Канади. Українські читачі змогли познайомитися з творчістю квебекських поетів Ектора Сент-Дені Гарно і Гастона Мірона. Перекладач львівського «Видавництва Анетти Антоненко», для якого здійснив переклад франкомовних романів канадських письменників Ларрі Трамбле «Помаранчевий сад» (2018), Домініка Фортє «Книжкова обитель» (2018), п'єси Мішеля Марка Бушара «Том на фермі» та ін.

...Якщо зібрати всі твори, перекладені нашими земляками (а згадані, звісно, далеко не всі з них), отримаємо унікальну бібліотеку шедеврів видатних письменників світової літератури, без яких неможливо уявити сучасну цивілізацію.

ЖОВТЕНЬ

1

1 (1945) — 75 років тому народився (Буковина) Микола Васильович Хомандюк (1945-2005 у *Кіровограді*), актор, режисер, краєзнавець. Закінчив театральну студію Київського академічного театру ім. І.Я. Франка. Працював актором у Львівському театрі юного глядача, Дрогобицькому музично-драматичному театрі; крайовій філармонії на Далекому Сході, яка обслуговувала українську діаспору Приамур'я та Приморського краю. Потім – у Ніжинському драматичному театрі. У 1979 закінчив режисерський факультет Харківського інституту мистецтв. Був режисером у Мукачевому й Фергані, *деякий час працював у Кіровоградському ляльковому театрі. Протягом п'яти років очолював музей-заповідник Хутір Надія*. Брав участь у підготовці та проведенні I Всесвітнього форуму українців у Києві. **З 1994 і до кінця життя працював в обласній державній телерадіокомпанії**. Автор сценаріїв телефільмів: «А стіл один для прадіда і внука (Арсеній Тарковський)», «Конвалія на граніті», «Незгасимий вогонь Холодного Яру» та ін. *Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова* (2003).

1

1 (1975) — 45 років тому народився (м. Ульяновка, нині Благовіщенське) Іван Володимирович Лучинський (1975-2014), військовослужбовець, герой АТО. До війни – працівник ДНЗ «Сквирське вище професійне училище». Солдат, оператор 24-го батальйону територіальної оборони «Айдар». Зник безвісти 26.08.2014, коли ризикуючи життям віз пораненого солдата до медичного пункту та потрапив під артобстріл. Упізнаний за експертизою ДНК. Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (2015).

4

4 (1905) — 115 років тому народився (м. Одеса) Борис Миколайович Лисаневич (1905-1985), танцівник, підприємець, розвідник. *Молодший брат морського офіцера Георгія Миколайовича Лисаневича (1894-1938), правнук героя 1812 Лисаневича Григорія Івановича, власника с. Братолубівки (Лисаневичового)*. Навчався в Одеському кадетському корпусі, після революції – в Одеській балетній школі. Емігрував до Франції. З «Русским балетом Дягилева» об'їздив увесь світ, потім розпочав підприємницьку діяльність. У 1936 відкрив найаристократичніший клуб Калькутти (Індія) – «Клуб 300». З 1953 на запрошення короля переїздить до Непалу, де відкриває «Royal Hotel», ресторани «Улыбка йети» та «Борис». Відкриття туристами всього світу Непалу стало можливим лише завдяки діяльності Лисаневича. Журнал «Лайф» у 1959

назвав Бориса «второй достопримечательностью в Непале после Эвереста». Пристрасний мисливець і колекціонер, він ніколи не пив воду – тільки коньяк і бренді. Був людиною легендарної щедрості і шаленого ризику в грі. Досконало оволодів найвищим даром – мистецтвом жити. Був британським підданним, але у розпал «Битви за Гімалаї» між секретними службами декількох країн працював на радянську розвідку. У 2007 російські кінематографісти зняли документальний фільм «Борис Лисаневич – лучший друг королей». Про нього написали книги французький мандрівник Мішель Пессель («Тигр на завтрак», у Росії вийшла у 2007), китайська письменниця Хан Сюїн («Гори остаются молодыми»), англієць Десмонд Дойч («Мой Катманду»). Лисаневич зіграв самого себе на пару з Жаном-Полем Бельмондо у фільмі «Людина з Гонконгу». Йому дарували свої фотографії з автографами королева Англії Єлизавета II і король Непалу Махендра. З ним дружили Агата Крісті, Франсуаза Саган, принц Карлос та інші видатні люди світу.

4 (1955) – 65 років тому народився (м. Баку, Азербайджан)

Валерій Сіднін, поет. **3 1963 живе у Кіровограді. У 1977 закінчив філологічний факультет КДПУ ім. О.С. Пушкіна.**

Перший вірш надруковано 7.11.1973 у газеті «Радянський студент».

Працював учителем, журналістом, санітаром в обласній психіатричній лікарні. Член обласного літературного об'єднання «Степ».

Вірші друкувалися в московському літературному альманасі молодих радянських поетів «Истоки», у кіровоградських часописах «Степ», «Вежа» та ін. Член Асоціації українських письменників. У 2004 вийшла збірка поезій «12-й кілометр». У 2008 в Києві – книга віршів «Улитка на лезвіи». Пише українською і російською мовами. Як персонаж фігурує у повісті відомого письменника-фантаста Олексія Корепанова «Призрачный сфинкс». Портрет Валерія Сідніна виконала художниця Любов Кир'янова.

4

5 (1890) – 130 років тому народився (м. Санкт-Петербург)

Юрій Олексійович Сльозкін (1890-1977), військовий діяч, письменник. Походив із дворян Чернігівської губернії, син генерал-лейтенанта. **У 1912 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**, у 1917 – Академію Генерального штабу.

Учасник Першої світової та Громадянської воєн у складі Добровольчої Армії. Георгіївський кавалер, полковник. Деякий час у 1918 служив у гетьманському війську в Україні. В еміграції з 1921 (Югославія), викладав у Миколаївському кавалерійському училищі.

Учасник монархічного руху. З 1947 жив в Аргентині. З 1956 до 1962 – голова Спілки Імператорської кінноти та кінної артилерії. Автор книг, виданих у Буенос-Айресі, «Голубые гусары» (1953), «Летопись пережитых годов» (1975) та ін.

5

Двоюрідний брат відомого письменника Юрія Львовича Сльозкіна, приятеля Михайла Булгакова.

8

8 (1885) — 135 років тому народився (м. Єлисаветград) **Олександр Адамович Вейнберг** (1885-1942), церковний діяч (єпископ Алма-Атинський Герман). У 1912 закінчив фізико-математичний факультет Санкт-Петербурзького університету, у 1916 – Петроградську духовну академію. У 1913 постригся у ченці. У 1916-1917 викладав у Житомирському духовному училищі. З 1930 – єпископ Алма-Атинський. Різко критикував діяльність обновленського руху, морально й матеріально підтримував засланих священників та представників інтелігенції. Заарештований у 1932 «за участие в контрреволюционной организации церковников». Помер у концтаборі. Канонізований РПЦ.

8

8 (1940) — 80 років тому народився (м. Гайворон) **Іван Йосипович Герун**, поет. У 1971 закінчив філологічний факультет Київського державного університету ім. Тараса Шевченка. **Літературний псевдонім — Гайворон**. З 1979 по 1989 працював на Київській книжковій фабриці «Жовтень». Автор 12 книг поезій: «Багряні громи» (1984), «Сходження» (1989), «Божа Ріка» (2003), «Для чого народивсь, живу навіщо?» (2004), «Із попелу твориться порох» (2005), «Світовидність» (2007), поеми «Екліптика духу» (2001) та ін. Член Національної спілки письменників України (2005). Лауреат премії НСПУ імені Павла Тичини.

10

10 (1890) — 130 років тому народився (с. Покровське Олександрійського повіту, нині Кіровоградського району) **Іван Васильович Балашов** (1890-1933), вчений-агроном. Походив з родини російських переселенців Саратовської губернії, з так званих Балашовских лісів, які заселили наш край наприкінці XVIII – початку XIX ст. **Навчався в Єлисаветградському земському реальному училищі**, у 1916 закінчив Київську сільськогосподарську академію. Служив у повітовому сільськогосподарському відділі Херсонської губернії. У 1918 одружився з вдовою приват-доцента Новоросійського університету Оленою Стамеровою, матір'ю трьох дітей. У 1919 родина переїхала в Одесу. Балашов брав активну участь у створенні Одеського сільськогосподарського інституту, викладав на кафедрі організації сільського господарства, став завідувачем цієї кафедри, професором, читав лекції як російською, так і українською мовами. Автор книги «Организация сельского хозяйства» (1925, 1926), в якій пропагував створення сільськогосподарських кооперативів та артілей. Монографія не сподобалася майбутньому «народному академіку» Т.Д. Лисенку,

головному винуватцеві руйнування сільського господарства СРСР. У 1931 був заарештований, у 1933 розстріляний. Син Микола Іванович Балашов (1919-2006) – літературознавець, доктор філологічних наук, фахівець з романо-германських мов і літератур, професор, академік РАН.

10 (1920) – 100 років тому народилася **Людмила Іванівна Фоменко** (1920-2012), лікар, хірург. *Дитинство пройшло у с. Красносілці Олександрівського району.* Закінчила Київський медичний інститут (1942). Учасниця Другої світової війни, фронтовий хірург. Працювала у Київському НДІ ортопедії і травматології, Харківському НДІ експериментальної хірургії, Київському медичному інституті (до 1985), науковим консультантом Подільського райвідділу охорони здоров'я Києва (1985-1995). Автор понад 100 наукових праць з питань загальної і часткової хірургії. Доктор медичних наук (1972), професор кафедри хірургії Національного медичного університету імені О.О. Богомольця. Похована на Байковому цвинтарі.

10

12 (1905) – 115 років тому народився (с. Скопіївка Добровеличківського району) **Володимир Степанович Моргуненко** (1905-1943), педагог. *У 1927 закінчив Добровеличківський педагогічний технікум. Майже 10 років, з 1927 по 1937 працював у школі рідного села.* У 1937 призначений директором школи у селі Кримка Первомайського району Миколаївської області. У січні 1942 в окупованому фашистами селі створив підпільну організацію «Партизанська іскра», до якої увійшли учні Кримської школи та мешканці села. Через рік організація налічувала 50 чоловік. Підпільники випускали рукописну газету «Партизанська іскра», розповсюджували листівки, влаштовували диверсії на залізниці (пустили під укіс ешелон з живою силою та технікою, підірвали кілька мостів, звільнили кількасот військовополонених). 18.02.1943 підпільників заарештували і після жорстоких катувань розстріляли 23 членів «Партизанської іскри». Про подвиг учителя і його учнів згадує Ю. Збанацький у книзі «П'ятий океан». Герой Радянського Союзу (1958, посмертно).

12

12 (1930) – 90 років тому народився (м. Кіровоград) **Володимир Сергійович Кам'янчук** (1930-1999), інженер-конструктор. У 1957 закінчив Дніпропетровський державний університет. З 1957 по 1961 працював у спеціалізованому КБ при «Уралмашзаводі» в м. Свердловську. У 1961-1999 – інженер, старший інженер, начальник групи, провідний конструктор, заступник головного конструктора спеціалізованого КБ

12

з розробки ракетних двигунів на твердому паливі КБ «Южное». Спеціаліст у галузі проектування та відпрацювання енергетичних установок на твердому ракетному паливі для ракетних комплексів стратегічного призначення. Брав безпосередню участь в експериментальному відпрацюванні ракетно-космічних комплексів, розроблених КБ «Южное». Лауреат Державної премії СРСР (1984).

12

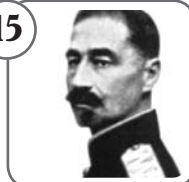
12 (1945) — 75 років тому народилася (м. Кіровоград) **Тетяна Ігорівна Дугаєва**, мистецтвознавець, культурний діяч Буковини. У 1968 закінчила історичний факультет Львівського державного університету ім. І.Я. Франка. У 1972-1977 – науковий співробітник Львівської картинної галереї. З 1978 по 1988 – директор виставкового залу в Чернівцях. У 1988-1995 – заступник директора Чернівецького художнього музею. З 1995 по 2004 – директор художнього музею. Основні твори: книга «Митці Буковини» (Чернівці, 1998), каталоги творів буковинських митців, статті «Декоративне мистецтво Буковини» (1984), «Народні образи Буковини. Різьблене дерево та лозоплетіння Буковини» (1999) та ін. Член Національної спілки художників України (1989). Лауреат обласної літературно-мистецької премії ім. С. Воробкевича (2003).

15

15 (1860) — 160 років тому народилася (с. Новоселиці на Поділлі) **Софія Віталіївна Тобілевич** (до заміжжя Дітківська) (1860-1953), фольклористка, друга дружина **І.К. Карпенка-Карого**. Грамотою оволоділа самотужки. Засвоївши шкільну програму, працювала домашньою вчителькою у поміщицьких родинах. Автор спогадів: «Життя Івана Тобілевича» (1940), «Корифеї українського театру» (1947), «Мої стежки і зустрічі» (1957). Уклала фольклорний збірник «Українські народні пісні в записах Софії Тобілевич» (1982). Багато пісень записала безпосередньо від І. Карпенка-Карого, М. Садовського, П. Саксаганського, М. Кропивницького, М. Заньковецької та інших.

15

15 (1870) — 150 років тому народився (с. Ерделівка Єлисаветградського повіту, потім с. Леніна, нині с. Гаївка Маловисківського району) **Іван Георгійович Ерделі** (1870-1939), військовий діяч. **Рідний брат Якова Ерделі**. Один із засновників Добровольчої армії, генерал. Був одружений з Марією Кузминською (1868-1923) – племінницею Софії Андріївни Толстої. Ім'я І. Ерделі неодноразово згадується на сторінках «Тихого Дону» М. Шолохова. Помер у Парижі (похований на кладовищі Сент-Женев'єв-де-Буа).

15 (1925) — 95 років тому народився (с. *Спаське Хмельівського, нині Маловишківського району*) **Дмитро Йосипович Моторний**, кінооператор і режисер. Учасник Другої світової війни. У 1950 закінчив Кишинівське республіканське художнє училище, у 1957 – операторський факультет ВДІКу. З 1950 по 1957 працював художником-декоратором Будинку культури м. Бельци, викладав малювання і креслення. З 1975 – оператор кіностудії «Молдова-фільм» (документальні та ігрові фільми). Як режисер-постановник зняв стрічку «Врятоване ім'я» (1972). Оператор художніх фільмів: «Мандрівка у квітень» (1962), «Останній місяць осені» (1965, ця стрічка отримала Гран-прі Міжнародного фестивалю фільмів для юнацтва у Каннах у 1967, а також нагороди на міжнародних фестивалях у Мар-дель-Платі в Аргентині), «Один перед коханням» (1969), «Крадіжка» (1970), «Що людині потрібно?» (1975), «Підозрілий» (1978), «Здрастуйте, я приїхав!» (1979), «Маленька послуга» (1984), «Хто увійде в останній вагон?» (1986) та ін. Заслужений працівник культури Молдавської РСР (1974).

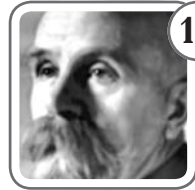
15

15 (1935) — 85 років тому народився (с. *Іванківці Знам'янського району*) **Володимир Григорович Репенко** (1935-2018), актор. Закінчив Київський державний інститут театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого (курс Костянтина Хохлова і Леоніда Олійника). З 1955 (майже 60 років) прослужив у Полтавському академічному обласному музично-драматичному театрі імені М.В. Гоголя. Кращі ролі: Степан – «Маруся Богуславка» М. Старицького (1961), Михайло Гурман – «Украдене щастя» І. Франка (1965), Остап – «Тарас Бульба» І. Барабаша за М. Гоголем (1965), Василь – «Циганка Аза» М. Старицького (1968), Сірко Прокіп Свиридович – «За двома зайцями» М.Старицького (1986) та інші. Заслужений артист УРСР (1967).

15

16 (1885) — 135 років тому народився (м. *Самара*) **Михайло Михайлович Щеглов** (1885-1955), художник-графік і живописець, педагог. Навчався у Строгановському художньо-промисловому училищі в Москві, до якого вступив за рекомендацією Василя Сурикова і яке закінчив з відзнакою у 1906. З 1906 по 1913 жив і працював у Томську художником у періодичних виданнях «Силуэты жизни родного города» (1909), «Силуэты Сибири» (1910). У 1910 на замовлення відомого московського видавця Ситіна виконав ілюстрації до розкішного посмертного видання роману «Анна Кареніна». Виконав серію рисунків з життя та побуту корінних народів Сибіру (наримських остяків), ілюстрував сибірські народні казки. Учасник Всеросійського з'їзду художників у

16

Петербурзі (1911). Член Томського товариства шанувальників мистецтв. **З 1913 по 1915 викладав у Єлисаветградському громадському комерційному училищі. Брав участь у 1-й та 2-й Єлисаветградських художніх виставках (1913, 1914), член Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел. У 1913 читав у Єлисаветграді лекції «Об искусстве Сибири», викладав також у ремісничо-грамотному училищі, проводив заняття з групами учителів початкових класів Єлисаветграда.** З 1915 по 1923 жив і працював у Рибінську: викладач графічних мистецтв у місцевому комерційному училищі. У 1918 відкрив у Рибінську першу художню студію Пролеткульта. Потім жив у Сімферополі, Харкові і знову в Сімферополі. У роки Другої світової війни, будучи в евакуації в Томську, випускав «Окна ТАСС»: ним було виконано понад 100 плакатів. Викладав у Кримському художньому училищі ім. М.П. Самокиша. Твори зберігаються у Сімферопольському художньому музеї. Автор книги «Наброски по памяти: Воспоминания старого художника» (Сімферополь, 1954).

17

17 (1910) — 110 років тому народився (м. Долинська) Костянтин Васильович Заруба (1910-1998), графік і живописець. Учасник Другої світової війни, мав бойові нагороди. У 1947 закінчив Київський державний художній інститут (викладачі С. Григор'єв, В. Костецький, Ф.Г. Кричевський, О. Шовкуненко). Під час війни, перебуваючи на фронті, малював для фронтових газет (портрети воїнів, бойові епізоди і т. п.). З 1932 по 1990 працював у сатиричному журналі «Перець». Ілюстрував та оформив «Сочинения» О.С. Пушкіна (1955). Серед живописних творів – «Т.Г. Шевченко з товаришами у будинку Житницьких» (1958, Музей Т.Г. Шевченка, Київ) та ін. З 1947 по 1980 викладав у Київському державному художньому інституті. Його учнями були: Григорій Якутович, Георгій Зубков, Сергій Адамович та інші відомі майстри графіки. Лауреат міжнародних виставок «Сатира за мир» (1975-1980). Член Спілки художників УРСР (1947).

17

17 (1920) — 100 років тому народився (с. Мануйлівка Маловисківського району) Іван Федорович Ладига (1920-2010), військовий діяч, учений і педагог. Учасник Другої світової війни. У 1941 – закінчив Харківське артилерійське училище, у 1949 – Військову академію ім. М.В. Фрунзе. Начальник оперативного відділення штабу стрілецької дивізії (1941-1945), полковник артилерії; викладач ВАА ім. Ф.Е. Дзержинського (1949-1953), викладач, старший викладач, заступник начальника кафедри, доцент і науковий співробітник Військової артилерійської командної академії, Михайлівської артилерійської академії та Військового артилерійського університету (1954-2001). Кандидат військових наук (1957). Професор (1994). Член-кореспондент

Академії військових наук (1996). З 1980 – учений секретар дисертаційних рад Михайлівської артилерійської академії (ВАУ). Зробив значний внесок у підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів. Педагог та вчений у галузі застосування ракетних військ й артилерії в бою. Почесний громадянин міста Шепетівки (1984). Автор 80 наукових праць і навчальних посібників. Нагороджений багатьма орденами і медалями. Заслужений працівник вищої школи РФ (2001).

19 (1975) — 45 років тому народився (с. Шишкине Новоукраїнського району) **Віктор Дмитрович Ніколюк**, офіцер Збройних Сил України, герой АТО. У 1996 закінчив Харківське гвардійське вище командно-танкове училище, у 2007 – Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського. Під час служби в лавах ЗСУ командував розвідувальною ротою, танковим батальйоном та механізованим полком у навчальному центрі «Десна», був начальником штабу 92-ї окремої механізованої бригади, а згодом – її командиром. Полковник, начальник 169-го навчального центру (з березня 2017). 16.05.2015 поблизу м. Щастя на Луганщині разом зі своїми підлеглими захопив у полон військовослужбовців 3-ї окремої бригади спецпризначення ГРУ РФ Олександра Олександрова та Євгена Єрофеева. Згодом їх обміняли на Надію Савченко. Нагороджений орденами Данила Галицького (2013) та Богдана Хмельницького III ст. (2015).

20 (1950) — 70 років тому народився (с. Протополівка Олександрійського району) **Євген Михайлович Железняков**, поет і прозаїк. У 1972 закінчив філологічний факультет КДПІ ім. О.С. Пушкіна. Працював журналістом в обласному телерадіокомітеті, газетах «Кіровоградська правда» і «Народне слово». Автор поетичних і прозових творів для дітей: «Ходить весело вітерець» (1976), «Виріс в полі колосок» (1985), «Танкодром» (1987), «Поминальні роки» (2005), «Моє село» (2008) та багатьох інших. Член обласного літературного об'єднання «Степ».

22 (1915) — 105 років тому народився (с. Федірки Новогеоргіївського району) **Олександр Михайлович Войтенко** (1915-1995), військовий і громадський діяч. У 1932 закінчив два курси Олександрійського педагогічного технікуму, у 1937 – Сумське артилерійське училище, у 1942 – Вищу спеціальну школу Генерального штабу, у 1955 – Центральні артилерійські курси удосконалення офіцерського складу. Учасник Другої світової війни. Служив начальником штабу 12-ї окремої винищувальної протитанкової артилерійської бригади. Службу на космодромі Байконур підполковник Войтенко почав у

1955. З 1957 – заступник начальника штабу полігона. У 1961 очолив штаб полігона. З 1965 по 1972 – перший заступник Начальника полігона Байконур. Генерал-майор. Після виходу у відставку жив у Києві. Один із засновників і перший голова Федерації космонавтики України. Автор книги: «Космонавтика: досягнення, проблеми, перспективи» (1985). Нагороджений: орденом Леніна (1961, за запуск першої людини у космос), двома орденами Червоного Прапора, двома орденами Вітчизняної війни (1944, 1945), трьома орденами Червоної Зірки та медалями.

23

23 (1940) – 80 років тому народився (м. Олександрія) Геннадій Григорович Півняк, енергетик, педагог. **Випускник Олександрійської СШ № 2 ім. М. Горького.** У 1963 закінчив електротехнічний факультет Дніпропетровського гірничого інституту. Доктор технічних наук (1981). Професор, академік НАНУ (1997). Ректор Національної гірничої академії України (з 1982). Почесний доктор Краківської гірничо-металургійної академії (1999). Нагороджений орденами князя Ярослава Мудрого V ст. (1999), Св. князя Володимира IV ст. (2000) та ін. Автор понад 200 наукових статей, 23 підручників; 52 винаходів та патентів з проблем електроенергетики, двох наукових відкриттів. Володіє французькою мовою. Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1990). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1998), премії ім. О. Лебедева НАНУ (1997).

24

24 (1900) – 120 років тому народився (м. Єлисаветград) Давид Львович Талмуд (1900-1973), фізіохімік. **Випускник Єлисаветградської гімназії 1919.** Закінчив Одеський хімічний інститут (1923), з 1930 – завідувач лабораторії Ленінградського інституту хімічної фізики, з 1934 – директор лабораторії Інституту біохімії АН СРСР, член-кореспондент АН СРСР (1934). Автор 72 наукових праць. Основні дослідження присвячені фізичній хімії поверхневих явищ та колоїдній хімії. Лауреат Державної премії СРСР (1943).

26

26 (1925) – 95 років тому народився (с. Водяне Компаніївського району) Василь Леонтійович Загородній (1925-2009), співак (баритон), живописець, різьбяр, письменник. Учасник Другої світової війни. **Після демобілізації у 1950 влаштувався художником до Кіровоградського музично-драматичного театру, але його співочий хист не залишився непоміченим.** Його вокальні дані оцінив видатний співак і педагог Іван Паторжинський. У 1955 закінчив Київську консерваторію. Працював у Житомирській обласній філармонії, з 1960 по 1974 – соліст Державного українського хору імені Григорія

Верьовки, потім працював у Кримській філармонії. Творчість майстра різнопланова: акварель, ліногравюра, пастель; різьблення по дереву (рельєф та об'ємна скульптура), декоративний живопис. Твори зберігаються у багатьох українських музеях. Член Національної спілки майстрів народного мистецтва України (1991). Автор книги «Мій хутір: Вибрані твори» (2007). **Персональна виставка експонувалася в обласному художньому музеї у березні 2009.** Лауреат Всеукраїнської премії імені Катерини Білокур (1995). Заслужений артист УРСР (1967).

27 (1935) — 85 років тому народився (м. Новогеоргіївськ, Світловодськ) **Віталій Миколайович Кулик** (1935-2015), художник (графік, плакатист, живописець) і педагог. У 1967 закінчив Харківський художньо-промисловий інститут, де навчався у відомого графіка Г.А. Бондаренка (1892-1968) (також уродженця Новогеоргіївська). Відтоді викладав у ньому: з 2000 – професор кафедри образотворчого і декоративного мистецтва Харківського державного технічного університету будівництва та архітектури. Учасник республіканських, всеукраїнських, всесоюзних, міжнародних і зарубіжних виставок з 1969. Співзасновник творчого об'єднання «Літера А» (1990, Харків). Персональні виставки влаштовувалися у Харкові, Нюрнберзі, Львові, Кіровограді. Основні твори: «Безталанна» (1972), «Безприданниця» (1979), «Президія» (1990), «Літак над пляжем» (1992), «Республіка» (1997) та ін. Член Спілки художників УРСР (1974).

27

28 (1925) — 95 років тому народився (м. Зінов'євськ) **Володимир Олександрович Альфіш** (1925-1998), інженер-гідротехнік. Брав участь у будівництві Саратовської, Нижньокамської, Балахівської та інших ГЕС і ТЕЦ. 17 років (1971-1998) був головним інженером ВО «Камгэсэнергострой», найбільшої будівельної організації СРСР. Учасник Другої світової війни. Нагороджений орденом Вітчизняної війни, двома орденами Леніна, орденом Жовтневої революції і Трудового Червоного Прапора. Лауреат премії Ради Міністрів СРСР за розробку проекту Саратовської ГЕС (1986). Заслужений енергетик СРСР (1985). Заслужений будівельник Російської Федерації і Республіки Татарстан.

28

28 (1950) — 70 років тому народився (с. Плетений Ташлик Маловісківського району) **Анатолій Михайлович Колот**, економіст. У 1971 закінчив Київський інститут народного господарства. З 1971 по 1990 працював у Науково-дослідному і впровадjuвальному центрі з організації праці і управління виробництвом. У 1990-1992 –

28

доцент кафедри економічної теорії і господарської практики Київського університету імені Тараса Шевченка. З 1992 працює в Київському національному економічному університеті (КНЕУ) імені Вадима Гетьмана. З липня 2003 – проректор з науково-педагогічної роботи, завідувач кафедри управління персоналом і економіки праці, директор Інституту соціально-трудова відносин (з 2010). Доктор економічних наук (1999), професор (2002). Один з фундаторів вітчизняної школи економістів-трудоваків. Автор понад 200 наукових праць, у тому числі 14 монографій, 18 підручників та навчальних посібників. Заслужений діяч науки і техніки України (2006).

31

31 (1940) – 80 років тому народився (с. Тишківка Добровеличківського району) **Володимир Олександрович Лук'янець** (1940-2009), актор. У 1963 закінчив Харківський інститут мистецтв. Після цього працював у Полтавському та Севастопольському театрах. З 1967 до 2009 – провідний актор Запорізького академічного обласного українського музично-драматичного театру ім. В.Г. Магара. Автор статей-рецензій на вистави театру, нарисів у всеукраїнських і обласних періодичних виданнях. Народний артист України (1994).

Жовтень 1625 (395 років тому) – Біля с. Табурища (сучасний Світловодськ) відбувся запеклий бій між запорожцями на чолі з гетьманом М. Жмайлом і польською армією С. Конєцпольського.

2.10.1920 (100 років тому) – Раднарком УРСР видав постанову про створення таборів примусової праці. Через місяць «запрацював» Єлисаветградський концтабір.

3.10.1920 (100 років тому) – Перебуваючи зі своєю капелою в Єлисаветграді, композитор і священник Української Автокефальної Православної Церкви Кирило Стеценко у місцевій Грецькій церкві здійснив обряд вінчання членів свого колективу.

9.10.1920 (100 років тому) – Єлисаветградська повітова ЧК повідомила міський військово-революційний комітет про розстріл 16 заручників.

13.10.1920 (100 років тому) – В Єлисаветграді відкрито Музей революції.

17.10.1920 (100 років тому) – В Єлисаветград прибув агітпоїзд ВЦВК «Жовтнева революція» на чолі з М. Калініним, А. Луначарським і М. Семашком.

3 31.10. по 14.11.1890 (130 років тому) – В Єлисаветграді експонувалася XVIII виставка Товариства пересувних художніх виставок з Санкт-Петербурга, яку

оглянуло 1911 осіб. Відвідувачі мали змогу ознайомитися з новими картинами відомих російських та українських художників А. Васнецова, М. Дубовського, К. Коровіна, І. Левітана, І. Рєпіна, В. Серова, І. Шишкіна, М. Ярошенка, С. Світославського, М. Кузнецова та багатьох інших. Експонувався «Етюд» уродженця Єлисаветградщини Ф. Козачинського. В Єлисаветграді був виданий «Каталог XVIII выставки Товарищества передвижных художественных выставок», статті про неї друкувалися в газеті «Єлисаветградский вестник».

3 31.10. по 7.11.1900 (120 років тому) – В Єлисаветграді експонувалася XXVIII виставка Товариства пересувних художніх виставок з Санкт-Петербурга, яку відвідало 1210 осіб.

АВАНТЮРА ПОЛКОВОГО КОМІСАРА ЙОСИПА КЕРНЕСА: ВИЖИТИ ЗА БУДЬ-ЯКУ ЦІНУ 110 років від дня народження

*В історію можна увійти, а можна вляпатися.
Михайло Жванецкий*

Йосип Кернес

Насамперед інтригує знайоме, хоча й досить рідкісне прізвище, чи не так? Крім мера Харкова Геннадія Адольфовича Кернеса, більше й згадати, здається, нікого. Проте скажу відразу: жодних доказів, що ці два Кернеси (харківський та елісаветградський) – родичі, відшукати поки що не вдалося.

Інформацію та відомості про Йосипа Кернеса містять книги та розвідки з промовистими назвами, які й використані при підготовці статті: «Предатели и палачи (1941-1945)», «Иуды в погонах. Они изменили присяге» (автор обох – Олег Смыслов), «Лабиринт Люцифера» (автор Валерій Рязанцев), «Невеликий комбинатор» (автор Ігор Петров), «Оппозиционер» из ГлавПура» (автор Андрій Почгарев) та ін. І, звісно ж, Йосип Кернес заслуговує, передусім, на те, щоб стати одним із персонажів книги «100 великих авантюристів» (видаються й такі біографічні енциклопедії). Історія життя цієї людини настільки неймовірна, що здається вигаданою, навіть фантастичною.

Якщо зовсім стисло, то виглядає вона так. Як свідчить запис у метричній книзі Головної синагоги м. Єлисаветграда на 1910 рік, знайдений краєзнавцем Костянтином Шляховим, народився Йосип Кернес 22 листопада 1910 року в родині помічника присяжного повіреного (адвоката) Якова Ісааковича Кернеса та його дружини Марії Хаїмівни. Ще у шкільні роки Йосип виявляв неабиякі здібності до навчання. Судячи з усього, як свідчать усі, хто мав з ним справу, був інтелектуально обдарованою особистістю. У Червону Армію вступив добровільно, коли йому виповнилося 20 років, членом партії став у 1932 році.

У 1939 році Кернес закінчив педагогічний факультет Військово-політичної академії (ВПА) у Москві, деякий час викладав у Саратовському танковому училищі. Володів німецькою мовою. Потім вступив до ад'юнктури (аналог аспірантури у цивільних вишах) кафедри історії СРСР ВПА. Нав-

чання не завершив, оскільки почалася війна. З початку війни й до жовтня 1941 року Йосип Якович був співробітником ГлавПУРа (Главное Политическое управление Рабоче-крестьянской Красной Армии) у Москві, виконуючи окремі завдання його начальника – Льва Мехліса.

У грудні 1941 року Кернеса призначають комісаром 914-го полку 244-ї стрілецької дивізії Південно-Західного фронту. Звання полкового комісара, до речі, дорівнювалося до військового звання командного складу – полковник, йому також відповідало спеціальне звання майор державної безпеки.

Влітку 1942 року військова частина Червоної Армії, в якій служив Кернес, була оточена в районі села під символічною назвою Червоноармійське на Харківщині, внаслідок чого Кернес потрапив у полон. Комісар та ще й єврей у німецькому полоні – це неминучий розстріл! Тому, позбувшись розпізнавальних знаків (4-х прямокутних «шпал» у петлицях), Кернес назвався молодшим лейтенантом Волковим. Втім, невдовзі Йосип Якович зізнався, ким він є насправді, адже звання молодшого лейтенанта було занадто малим, аби німці повірили у його надсекретну місію, яку він вигадав з метою будь-що врятувати собі життя.

Генерал Власов

А полягала вона в тому, що в СРСР буцімто існує глибоко законспірована антисталінська опозиція, посланцем якої і є Кернес, яка охоплює армію, НКВС, радянські та партійні органи. Опозиція визнає, що війна програна і, щоб врятувати країну від остаточної катастрофи, пропонує Німеччині укласти з СРСР сепаратний мир. Керівниками опозиції Кернес називав маршалів Радянського Союзу Семена Тимошенка та Бориса Шапошникова; начальника Генерального штабу, генерала армії Олександра Василевського, генерала Костянтина Рокосовського та ін.

На вимогу німців, Кернес навіть підготував проект сепаратного миру між СРСР та Німеччиною, що складався з 10 пунктів:

1. *Россия сохраняет существующую форму государственного устройства – советскую власть;*
2. *Рубежи СССР определяются границей 1939 г.;*
3. *Вопрос о государственной принадлежности прибалтийских республик, Западной Украины и Западной Белоруссии, Бессарабии решается путем всенародного плебисцита, проведенного в этих государствах и областях. Плебисцит проводит комиссия нейтральных государств – Японии, Турции и Швеции;*

4. *Новое правительство СССР обязуется немедленно порвать дипломатические отношения с Англией и Америкой, а также с их союзниками;*
5. *Новое правительство СССР заключает с Германией договор о дружбе, ненападении и экономической взаимопомощи сроком на 20 лет;*
6. *Германия предоставляет СССР заем, сумма которого определяется потребностями его народного хозяйства, со сроком выплаты 20 лет. Заем покрывается как золотом, так и продуктами промышленности, сельского хозяйства и полуфабрикатами (главным образом – нефтью);*
7. *СССР проводит демобилизацию, оставив кадровую армию численностью 500 тыс. человек, не считая пограничных войск, с соответствующими воздушными и бронетанковыми силами;*
8. *Сразу после подписания мирного договора производится обмен пленными;*
9. *При подписании предварительного мирного соглашения военные действия прекращаются и стороны отводят свои войска на 25 км от существующей линии фронта;*
10. *Вопросы о точности граници, количестве и составе войск, экономические вопросы решаются специальной двухсторонней комиссией.*

Додатковий і найважливіший для себе пункт Йосип Якович сформулював так: «Германское командование обязуется в кратчайший срок осуществить переброску Кернеса на советскую территорию для передачи ответа правительства Германии руководству “организации”».

Судячи з усього, Йосип Якович брехав настільки талановито, майстерно й переконливо, що німецькі спецслужби не відразу й збагнули, що він блефує. Кернесу було навіть дозволено написати декілька листів вищому керівництву нацистської Німеччини; міністру іноземних справ Ріббентропу та самому фюреру. В них він намагався переконати обох у серйозності намірів антисталінської опозиції, у тому, що сепаратний мир вигідний самій Німеччині, оскільки існує реальна загроза відкриття союзниками СРСР другого фронту.

Йосип Якович навіть поскаржився фюреру про наболілу особисту проблему: «Я должен сообщить вам, г-н рейхсканцлер, о новом неслыханном унижении, к которому я по приказанию, видимо, лагерного начальства, должен был подвергнуться. Речь идет о ничем не объяснимом требовании пройти медицинский осмотр на предмет выявления моего происхождения. Я прошу, г-н канцлер, до тех пор, пока не решится судьба моей миссии, не подвергать меня этому крайнему нарушению достоинства человеческой

личности, тем более несовместимому с целью моего нахождения в Германии...». Звісно, відповідей ні від Ріббентропа, ні від Гітлера Кернес не дочекався.

Близько місяця Йосип Якович провів у вінницькому привілейованому спецтаборі для полонених радянських офіцерів, де зблизився з генерал-лейтенантом Андрієм Власовим (майбутнім командувачем РОА (Российская освободительная армия) та його «правою рукою», полковником Володимиром Боярським, з якими щодня грав у преферанс.

У 1946 році, коли Власова судили, Кернес виклав свою версію, чому той погодився співпрацювати з німцями: «Власов, можливо, и не согласился бы возглавить РОА, если бы не один случай. Однажды, как обычно, шла игра в карты, вошел кто-то из новых партнеров и сообщил о приказе Сталина, объявлявшем Власова изменником Родины. Власов страшно возмущился:

– Нет, вы только подумайте, как ценят людей в советской стране. Ни в грош заслуги! Десятки лет непорочной службы, а после пленения, в котором я совершенно не виновен и об обстоятельствах которого я готов отчитаться, меня поторопились произвести в изменники. У нас все возможно, а уж врагом народа объявить могут и деревянный столб».

Ця епопея, смертельно небезпечна гра з німецькими спецслужбами, тривала півроку, аж поки у грудні 1942 року німецька сторона, вдавши, що остаточно повірила Кернесу, не забезпечила його перехід через лінію фронту, й він опинився у своїх з двома листами, адресованими «керівникам опозиції» маршалу Тимошенку та генералу Василевському. Ось зміст одного з листів:

«Берлин, 16 декабря 1942 г. Господину маршалу Тимошенко. Переданные господином Кернесом предложения вашей оппозиционной группы относительно сепаратного мира с Германией были с интересом приняты к сведению. Однако отсутствуют достаточные полномочия для г-на Кернеса, а также данные о силах оппозиции. Связь господ Шапошникова, Кузнецова, Рокоссовского, Потемкина, Мельникова и Мехлиса с направлением, представляемым г-ном Василевским, была бы желательна. Г-н Кернес об этом доложит устно. Для продолжения переговоров ожидается командирование вашего полномочного представителя с конкретными предложениями. Крегер, генерал».

Розрахунок німецьких спецслужб був простий – скомпрометувати в очах Сталіна його найвизначніших воєначальників, домогтися їхнього усунення від командування. Проте радянські спецслужби на це не «кльонули».

Вижити Кернесу серед своїх виявилось ще складніше, ніж у німців, але йому це зрештою вдалося. Звісно, на численних допитах у в'язниці Лефортове Йосип Якович до найменших подробиць розповів слідчим про свою авантюру, щиро каючись. На запитання, чи німці йому повірили, відповідав

ствердно. Щоправда, зізнався, що одного разу засумнівався. Сталося це після того, як абверівець російського походження, який супроводжував Кернеса до лінії фронту, двічі обізвав його «Остапом Бендером».

Майже через три роки після арешту у жовтні 1946 року Йосип Якович нарешті отримав обвинувальний висновок: «Гражданин Кернес виновен в преступлениях, предусмотренных статьей 58-й Уголовного кодекса РСФСР». А це – «зрада Батьківщини». Вирок – 20 років ув'язнення, хоча могли й розстріляти. Відбував Кернес покарання у Владимирській в'язниці. Понад 200 скарг, заяв та клопотань написав про перегляд своєї справи, каючись та благаючи про пом'якшення вироку.

Так тривало до 17 вересня 1955 року, коли був опублікований указ Президії Верховної Ради СРСР «Об амнистии советских граждан, сотрудничавших с оккупантами в период Великой Отечественной войны».

Могила Кернеса на Востряковському кладовищі у Москві

Якович був амністований з досить таки дивним формулюванням: «В действиях Кернеса не установлено умысла совершить измену Родине, однако его обращения к Гитлеру, Риббентропу следует рассматривать как антисоветскую агитацию». У в'язниці Йосип Якович відбув 12 років і 8 місяців. Після визволення настільки знахабнів, що почав вимагати повної реабілітації та навіть відновлення у партії.

В архіві видатного радянського економіста, академіка Костянтина Островитянова зберігається неопублікована монографія Й. Кернеса «Семья и коммунизм» (1955), мабуть, одна з частин тієї 4-томної епопеї «Фрагменты коммунизма», над якою він працював у Владимирській в'язниці.

Інтригує, по-перше, те, як праця Кернеса потрапила до ученого, а по-друге, чому він відразу не викинув її на смітник. Певно, це не була пуста графоманія.

Дивом можна вважати і той факт, що амністований Кернес у 1955 році влаштувався й до кінця життя працював... головним бібліографом Держав-

ної публічної історичної бібліотеки. Більше того, він – автор книг: «Что читать о комсомоле» (1963), «К победе коммунистического труда» (1963), «Годы великих свершений, 1953-1963» (1964) та ін. Цілком очевидно, що, якби не полон, Кернес міг би стати видатним ученим-суспільствознавцем, адже хист до цього мав незаперечний. А ще, безумовно, він був наділений, як кожен природжений авантюрист, даром спілкування, красномовства та певного шарму, що й дозволило йому вижити.

Помер Йосип Кернес у 1969 році й похований на Востряковському кладовищі у Москві, в одній могилі з Марією Юхимівною Мовшович (1891-1951). Хто ця жінка, що пов'язувало її з Кернесом? Про це можна лише гадати. Вона на 19 років старша від Кернеса, а, отже, могла бути його матір'ю.

Навіть після смерті з Йосипом Яковичем продовжували відбуватися дива: «В 1989 году постановление Особого совещания было в отношении Кернеса прекращено за отсутствием состава преступления». А це означає, що через 20 років після смерті його... реабілітували!

Цей сюжет, знаючи про мій незгасний інтерес до незвичайних доль уродженців краю, мені підказав наш знаний краєзнавець Костянтин Шляховий.

ЛИСТОПАД

1

1 (1815) — 205 років тому народився **Костянтин Олександрович Роцаковський** (1815-1862 в *Єлисаветграді*), землевласник, громадський діяч, філантроп. У 1815 закінчив Харківський університет, служив у Департаменті Міністерства Державного Майна (до 1840). *Після виходу у відставку поселився*

у своєму родовому маєтку у Бобринецькому повіті (імовірно, це село Роцахівка Бобринецького району). У 1843 обраний почесним наглядачем Бобринецького повітового училища, якому приніс багато користі своїми щедрими пожертвуваннями й турботою. З 1859 і до самої смерті — Бобринецький і Єлисаветградський повітовий предводитель дворянства. Як людина добра і гуманна, багато сил віддав справі визволення селян: «Это был один из наиболее деятельных и честных служителей местного общества, которое многим ему обязано» (див. «Русский Биографический Словарь»). Написав багато статей про селянську реформу для газети «Одесский вестник», був одним з найшанованіших співробітників видання. Його «Мемуари времени освобождения крестьян» надруковані в «Киевской старине» (1887, июнь-июль).

1

1 (1980) — 40 років тому народився (м. *Кіровоград*) **Олександр Балануца**, дипломат. *У 2002 закінчив з відзнакою факультет іноземних мов Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка*; у 2009 здобув ступінь магістра міжнародного права в Українському державному університеті фінансів

та міжнародної торгівлі. Кандидат економічних наук (2010), доктор філософії. Володіє українською, російською, англійською, іспанською, вивчає арабську. У 2003-2006 працював на посадах головного спеціаліста, завідувача відділу, начальника відділу міжнародного співробітництва в Міністерстві фінансів України та Державному комітеті фінансового моніторингу України. У 2007-2012 — старший викладач, доцент кафедри банківської справи та фінансового моніторингу факультету фінансів та банківської справи Національного університету Державної податкової служби України. У 2012-2015 — докторант Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. У 2016-2019 — Консул-керівник Консульства України в місті Дубай, ОАЕ. З березня 2019 — Надзвичайний і Повноважний Посол України в Кувейті.

2 (1805) — 215 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Йосип Опанасович Петров** (1805-1878 у Петербурзі), оперний співак (бас), один з фундаторів російської оперної школи. *Відвідував приватну школу відставного капітана Шахова*

у Єлисаветграді, співав у церковному хорі. Вокальну освіту здобув

самостійно. У 20-х роках працював в українських театральних трупах Жураховського і Штейна. Дебютував на сцені 1826 в Єлисаветграді у виставі за п'єсою «Козак-віршувальник».

У 1830 запрошений режисером М. Лебедевим до Петербурга. У 1830-1855 – соліст Великого театру (Петербург), 1860-1878 – Маріїнської опери. Перший виконавець партій Сусаніна, Руслана та багатьох інших. Відомий як чудовий інтерпретатор української народної пісні.

2

3 (1870) — 150 років тому народився (с. Кетрисанівка Бобринецького району) **Олександр Олександрович Яблоновський** (1870-1934 у Парижі), письменник, публіцист.

Закінчив юридичний факультет Петербурзького університету, працював присяжним повіреним. Літературний дебют відбувся 1893 у журналі «Русское богатство». У журналі «Образование» вів сатиричний відділ «Родные картинки».

Написані для цього освітянського часопису нариси і фейлетони склали тритомник творів «Родные картинки» (1912-1913). Великий резонанс викликала автобіографічна повість «Из гимназической жизни» (1901). У 1918 переїхав з Москви до Одеси, працював у газетах. У 1920 емігрував з Добровольчою армією. З 1925 по 1934 жив у Парижі, працював у жанрі політичного фейлетону. Зайняв непримиренну позицію у ставленні до більшовицького експерименту та його вождів, писав про голод в Україні 1933, засуджував прислужництво радянських та зарубіжних письменників. Герої його фейлетонів – В.І. Ленін, Л.Д. Троцький, Ф.Е. Дзержинський, М.І. Калінін, А. Бєлий, В. Маяковський, О.М. Толстой, С.О. Єсенін, В.В. Вересаєв, О.М. Горький, А. Барбюс, А. Франс. У 1928 обраний Головою Ради Співки російських письменників та журналістів в еміграції. Навіть після його смерті Горький не міг приховати свого роздратування: «Недавно умер в Париже А. Яблоновский, один из сотрудников подлейшей газетки “Возрождение”. Он печатал в ней маленькие фейлетоны, грубо, старчески глупо и злобно издеваясь над Союзом Советов. Эмигранты называли его королем шуток...».

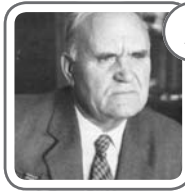

3

5 (1915) — 105 років тому народився (с. Маломихайлівка Покровського району Дніпропетровської області) **Анатолій Мефодійович Хорунжий** (1915-1991), письменник.

У 1938 закінчив Інститут журналістики у Харкові. Учасник Другої світової війни. **З 1939 до 1941 — відповідальний секретар газети «Кіровоградська правда», перший керівник літоб'єднання «Степ»;**

після війни теж декілька років працював у Кіровограді. У Києві був директором Бюро пропаганди художньої літератури СПУ, редактором газети «Літературна Україна»,

5

секретарем правління Київської організації СПУ. Автор майже двох десятків книг: «Літа молодії» (1952), «Рідне село» (1956), «Незакінчений політ» (1958), «Незабутні весни» (1959), «Білі хати по долині» (1985); упорядник спогадів фронтовиків «Ми йшли до тебе, Перемого» (1985) та ін. Лауреат премії ім. О. Фадєєва.

7

7 (1910) — 110 років тому народився (с. Іванівка Маловисківського району) **Іван Устимович Вербовський** (1910–1978), військовий діяч. Учасник Другої світової війни. На фронті з серпня 1941. Пройшов війну від Белгорода до Праги і Дрездена. Санінструктор 5-ї гвардійської армії. За роки війни виніс з поля бою майже 500 поранених бійців, знищив 23 і взяв у полон 9 німців. Герой Радянського Союзу (1945).

7

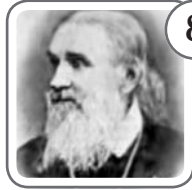
7 (1965) — 55 років тому народився (м. Долинська) **Віктор Анатолійович Брехуненко**, історик. У 1988 закінчив історичний факультет Дніпропетровського університету. Доктор історичних наук (2000), професор (2005), З 1992 — старший науковий співробітник, з 2000 — вчений секретар Інституту української археографії та джерелознавства НАНУ ім. М.С. Грушевського. Спеціалізується на історії українського козацтва та інших козацьких спільнот, на українсько-російських стосунках. Автор понад 100 наукових праць, опублікованих в Україні, США, Франції, Росії: «Стосунки українського козацтва з Доном у XVI — середині XVII століття» (1998), «Московська експансія і Переяславська Рада» (2004) та ін., «Східна брама Європи. Козацька Україна середини XVII–XVIII ст.» (2014), «Війна за свідомість: Російські міфи про Україну та її минуле» (2017), «“Братня навала”. Війни Росії проти України у XII–XXI ст.» (2016) та ін.

7

7 (1985) — 35 років тому народився (сmt Арбузинка Миколаївської області) **Андрій Віталійович Матвієнко** (1985–2014), військовослужбовець, герой АТО. **У 2007 закінчив Кіровоградський інститут регіонального управління і економіки (КІРУЕ), влаштувався на роботу до одного з відділень Приватбанку у місті**, згодом відслужив в армії. На війну вирушив добровольцем. Молодший інспектор прикордонної служби, дозиметрист відділу прикордонної служби «Іловайськ». Загинув 07.08.2014: автомобіль УАЗ, в якому перебував Андрій, підірвався на радіокерованому пристрої типу «фугас». **Похований на Алеї Слави Рівненського кладовища у Кіровограді. 23.02.2016 Кіровоградська міська рада перейменувала вулицю Башкирську на вулицю Андрія Матвієнка. 27.02.2016 року на фасаді Кіровоградського інституту комерції відкрито пам'ятну дошку.** Посмертно нагороджений орденом «За мужність» III ступеня (2014).

8 (1810) — 210 років тому народився (м. Єлисаветград) **Михайло Карпович Павловський** (1810-1898), священник, протоієрей, *син фундатора Єлисаветградського духовного училища* К.С. Павловського. Закінчив Київську духовну Академію (1833). Викладав у Рішельєвському ліцеї, професор богослов'я Новоросійського університету в Одесі (до 1873). В Одеській духовній семінарії викладав історію та грецьку мову (з 1838). Настоятель Одеського кафедрального собору. **У 1841 організував серед одеської знаті збір коштів для допомоги єлисаветградцям, які постраждали внаслідок руйнівного паводку. Почесний член Імператорського Новоросійського університету (1886). Автор багатьох праць, зокрема збірника «Слова и речи» (1851).**

8

8 (1905) — 115 років тому народився (с. Браїлівка Онуфріївського району) **Михайло Йосипович Горлаченко** (1905-1976), військовий діяч. У Червоній Армії – з 1922. У 1925 закінчив Харківську військову школу червоних старшин, у 1935 – Борисоглебську військову школу льотчиків, у 1941 – курси удосконалення командирів авіаполків при Військовій академії командного і штурманського складу ВПС РСЧ, у 1949 – авіаційний факультет Вищої військової академії ім. К.Є. Ворошилова. З 1935 – командир авіаланки. Учасник Громадянської війни в Іспанії (1937-1938), радянсько-фінської (1940) та Другої світової воєн (1941-1945). Командував 198-м штурмовим авіаполком, 226-ю штурмовою авіадивізією, 3-м штурмовим авіакорпусом. Генерал-майор авіації (1943). Брав участь у Курській битві, Білоруській, Вісло-Одеській та Берлінській операціях. З 1945 по 1947 – заступник командира 4-ї повітряної армії. У 1949 командував ВПС Приволзького військового округу. З 1950 по 1953 перебував у спецвідрядженні в Китаї. З 1953 по 1958 – командувач ВПС Приволзького військового округу. Нагороджений орденом Леніна, 4-ма орденами Червоного Прапора, орденами Суворова II ст., Кутузова II ст. та багатьма іншими.

8

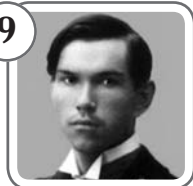
9 (1885) — 135 років тому народився (м. Вятка) **Микола Олександрович Анісімов** (митрополит Кіровоградський і Миколаївський *Нестор*) (1885-1962), видатний діяч Православної церкви: місіонер, проповідник, просвітителі і письменник. Після закінчення Казанського реального училища під впливом протоієрея Іоанна Сергеева (святого Іоанна Кронштадського) присвятив життя духовному служінню. Вступив на монгольсько-калмицьке відділення Казанської духовної академії, 17.04.1907 прийняв чернецтво з іменем Нестора і вирушив на Камчатку. Переклав на коряцьку мову Божественну Літургію, частково Євангеліє, на тунгуську – заповіді Мойсея, мо-

9

литву «Отче наш» та інші. Ініціатор створення Камчатського православного братства – благодійної організації, яка налічувала 1900 членів (їй протегувала царська родина). На Камчатці зусиллями Нестора було збудовано 35 церков, 38 каплиць, 42 школи. У 1917 написав книгу «Розстріл Московського Кремля» про нищення більшовиками церковних святинь, до 1948 перебував в еміграції (Харбін). З 1948 по 1956 – ув'язнення у радянських концтаборах. **Після звільнення з 9.12.1959 по 4.11.1962 очолював Кіровоградську та Миколаївську спархію. У Кіровограді написав книгу спогадів «Моя Камчатка. Записки православного миссионера» (видана у 1995 у Москві).**

9

9 (1890) – 130 років тому народився (с. Грушка, м. Ульяновка, нині м. Благовіщенське) **Олександр Гаврилович Алешо**

(1890-1922), народознавець, антрополог, етнограф. Навчався у Київському і Петербурзькому університетах, слухав лекції видатного українського антрополога Ф. Вовка, став його учнем. Брав участь у складанні антропологічних та етнографічних карт, що увійшли до 2-го тому праці «Украинский народ в его прошлом и настоящем» (1916). Дійсний член Всеросійського географічного товариства і Російського антропологічного товариства при Петербурзькому університеті. У 1911 вивчав історію та побут Київщини. У 1914 здійснив експедицію на Херсонщину. У 1918 переїхав до Києва, читав лекції з антропології та етнографії, працював редактором у «Книгоспілці». Того ж року став дійсним членом Українського наукового товариства: очолив дві секції – сільськогосподарського народного побуту та етнографічну. З 1918 по 1919 був головою музейної секції художньо-промислового відділу Міністерства освіти України. Переклав на українську мову етнографічні й фольклорні праці відомих європейських учених (К. Вейле, В. Клінгера). Засновник і перший керівник Музею антропології та етнології у Києві, що існував з 1921 по 1924. Перевіз із Петрограда до Києва колекцію етнографічних і антропологічних матеріалів, науковий архів та бібліотеку Ф. Вовка. Після смерті вченого надовго було забуто його ім'я, занедбано розпочату ним справу. Автор праць: «Антропометричні дослідки українського населення Уманського і Таращанського повітів на Київщині» (1919); «Хв. Вовк як антрополог» (1919).

9

10 (1910) – 110 років тому народився (с. Тишківка Єлисаветградського повіту) **Михайло Петрович Воловач**

(1910-1973), композитор. У 1932 закінчив Ленінградську консерваторію по класу фортепіано. У 1930-1932 – завідувач музичної частини, піаніст, диригент і композитор Ленінградського театру акторської майстерності. З 1932 по 1937 – диригент ансамблю Ленінградської оперети. У 1939-1941 – головний диригент естрадного театру «Ермітаж». З 1939 по 1943 працював піаністом-концерт-

мейстером джаз-оркестру під управлінням Леоніда Утьосова в Москві. Сучасники вважали його першокласним аранжувальником. З 1943 до 1970 – головний диригент Ленінградського театру музичної комедії. Поставив близько 60 спектаклів. **У 1947 разом з поетом Арго (уродженцем Єлисаветграда) написав оркестрову фантазію «Москва» для оркестру Леоніда Утьосова з нагоди 800-річчя столиці СРСР.** Автор музики до оперет «Золотий фонтан» (1948) і «До зірок» (1959); балету «Чарівна стріла» (1957); концерту для труби з оркестром (1950) та інших творів: популярних пісень «Му-му» (1939), «Одессит-Мишка» (1942), «Песенка о мужьях», «Партизанская тихая» (1943), «На этом свете», романсу «Пара гнедых» (на слова поета Апухтіна) та ін., які виконували Леонід Утьосов, Клавдія Шульженко. **Деякі пісні написав на тексти уродженця Єлисаветграда Арго (Гольденберга).**

11 (1905) – 115 років тому народився (м. Єлисаветград)

Михайло Лукич Варламов (1905-1991), хімік-технолог. Учасник Другої світової війни. У 1930 закінчив Одеський хіміко-технологічний інститут, де відтоді (до 1989) й працював: завідувач кафедри технології неорганічних речовин (1944-1961), проректор з наукової роботи (1961-1964).

Доктор технічних наук (1955), професор (1957). Провадив дослідження у галузі технології виробництва сірчаної кислоти і мінеральних добрив. Автор 300 наукових праць, 40 авторських свідоцтв на винаходи, підготував 19 кандидатів наук. Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1968).

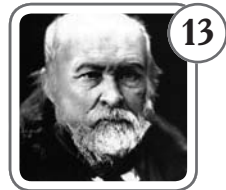

11

13 (1810) – 210 років тому народився (м. Москва) Микола

Іванович Пирогов (1810-1881, с. Вишня, тепер у межах Вінниці), всесвітньо відомий учений-хірург, педагог, діяч народної освіти в Україні. Член-кореспондент Російської АН. **Під час російсько-турецької війни 1877-1878 працював у Єлисаветградському шпиталі та Новоукраїнському лазареті.**

Попечитель Одеського (з 1856) та Київського (1858-1861) навчальних округів. Сприяв організації недільних шкіл, ініціатор створення університету в Одесі (1865), відіграв велику роль у розвитку Київського університету, захищав загальноосвітню школу як основну ланку системи освіти, запропонував свій проект системи освіти. У статті «Вопросы жизни» (1856) проголосив загальнолюдський ідеал виховання. Вів боротьбу проти зловживань тілесними покараннями у гімназіях. Увів літературні бесіди та товариський суд, підняв значення вчителя у школі: «Не обіжник, а учитель має керувати школою». Ініціював створення першої недільної школи в Україні з українською мовою викладання (1858). Освітнянське кредо: «У своїй педагогічній діяльності я найбільше дбав про погодження школи з життям, про свободу наукового досліду, про пробудження в учителях і учнях пошани

13

до людської гідності та правди». *Востаннє Єлисаветград відвідав 16-17 березня 1880. На території першої міської лікарні (фортеця Св. Єлисавети) встановлено бюст.*

13

13 (1910) – 110 років тому народився (с. Ялинівка Олександрійського району) **Михайло Дмитрович Захарченко** (1910-1983), військовий діяч (льотчик-штурман). *Семирічку закінчив у 1925 у с. Червона Кам'янка. Навчався у Шамівській сільськогосподарській профшколі (до 1928).* У 1930 закінчив Качинське авіаучилище льотчиків, у 1951 – Військово-повітряну академію. Учасник Другої світової війни з липня 1941 (64 бойові вильоти). Полк під його командуванням здійснив 5309 вильотів на штурмування ворожих позицій, знищив 91 літак, багато танків та гармат. З 1954 – генерал-майор авіації. Командував авіачастиною, був начальником авіаційного училища. Похований у Києві на Байковому кладовищі. Герой Радянського Союзу (1945).

15

15 (1960) – 60 років тому народилася (м. Кіровоград) **Світлана Анатоліївна Ушакова**, бібліотекар, бібліограф, мистецтвознавець, арт-менеджер. У 2011 закінчила факультет «Документознавство та інформаційна діяльність» Кіровоградської філії Київського національного університету культури і мистецтва (2011). *Трудову діяльність розпочала екскурсоводом у Кіровоградському обласному краєзнавчому музеї (1978-1982). З 1982 працює у Кіровоградській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Ді. Чижевського* (колишній бібліотеці ім. Н.К. Крупської) на посадах: бібліотекаря відділу комплектування (1982-1998), бібліотекаря відділу мистецтв (1998-2008). З 2008 обіймає посаду завідувача відділу мистецтв. Автор та модератор креативних мистецьких проєктів: «Єлисаветградський абрис. Яків Паученко», «Єлисаветградський абрис. Персона українського театру», «Голоси з війни», «Бібліотека – острів фантазії та творчості», «Колоритні мандрівочки», «Майстер-класи у відділі мистецтв», «Цвітнянська кераміка» та ін. Багаторічна ведуча кіно-клубів «Екран», «Життя Знаменитих Людей», «Арт хаус». Упорядник (у співавторстві) альбомів, присвячених творчості самобутніх місцевих художників: Надії Падурської («Любов до життя», 2015), Григорія Гнатюка («Небелівські пасторали», 2017), Володимира Кир'янова («Реальність нереального», 2018). Лауреат обласної премії у галузі образотворчого мистецтва та мистецтвознавства імені Олександра Осмьоркіна (2018).

17 (1870) – 150 років тому народився (м. Єлисаветград) **Едмонд Густавович Перімонд** (1870-1919), архітектор. *Син гласного Єлисаветградської думи Густава Перімонда, який закінчив Златопільське повітове дворянське училище (1850), одного з ініціаторів спорудження у місті водогону. Едмонд Перімонд – випускник*

Елисаветградського земського реального училища (1887).

У 1892 закінчив Інститут цивільних інженерів. Працював у Санкт-Петербурзі. Член Петербурзького товариства архітекторів, секретар товариства цивільних інженерів. З 1892 по 1898 служив у Технічно-будівельному комітеті при Міністерстві внутрішніх справ. З 1898 викладав в Інституті цивільних інженерів. Очолював кафедру лісового інженерно-будівельного мистецтва і будівельної техніки Лісового інституту, професор. Фахівець з санітарно-технічних питань, один з авторів Охтинського водогону. Брав участь і виступив з доповіддю на X Міжнародному конгресі гігієни і демографії в Парижі (1900), був учасником III Міжнародного Конгресу по заморожуванню у Чикаго (1913). У 1902 на XI з'їзді природознавців і лікарів прочитав доповідь з питань санітарної техніки. На п'ятому з'їзді російських архітекторів у 1913 виступив з доповіддю про особливості американської архітектури. За його проектами у Петербурзі збудовано декілька житлових будинків (на знімку один з них), які визнано пам'ятками архітектури. Автор праці «Краткое описание наиболее типичных элеваторов в Сев. Америке, Зап. Европе и в России». Представлений у каталозі виставки «Архитекторы-строители Петербурга-Петрограда начала XX века» (1982).

17

17 (1950) — 70 років тому народився (с. Новоандріївка Новгородківського району) **Валентин Степанович Щербина**, правознавець.

У 1978 закінчив юридичний факультет Київського університету, відтоді працює в ньому. З 1998 – завідувач кафедри господарського права, заступник декана юридичного факультету з наукової роботи та міжнародних зв'язків. Доктор юридичних наук (1996), професор (2001). Дійсний член-кореспондент Національної академії правових наук України (2009). Член науково-консультативної ради комітету Верховної Ради України з питань правової політики (1999) і науково-консультативної ради при Вищому господарському суді України (1995). Брав участь у розробці проекту Господарського кодексу України. Досліджує проблеми господарсько-процесуального права. Опублікував близько 200 наукових праць. Автор монографії «Попередження господарських правопорушень» (1993), кількох підручників і навчальних посібників. Заслужений юрист України (2009).

17

18 (1945) — 75 років тому народився (м. Кіровоград)

Микола Іванович Фірсов, художник-кераміст. У 1970 закінчив керамічне відділення Одеського художнього училища ім. М. Грекова. Творчу діяльність розпочав у 1975. Крім нього, керамікою займаються дружина **Неля Федорівна** та два сини-близнюки **Олександр і Сергій Фірсови** (нар. 19.02.1971,

18

також випускники Одеського художнього училища, члени НСХУ). Учасник обласних, республіканських та міжнародних виставок. Твори зберігаються у багатьох музеях України та приватних збірках. Виставка кераміки родини Фірсових влаштовувалась у міському художньо-меморіальному музеї О.О. Осмьоркіна (1995). Основні твори: «Лісова пісня» (2001), «Метелики» (2001), «Чумацьким шляхом» (2000), «Рідний край» (2004) та ін. Член Національної Спілки художників України (1994). Лауреат обласної премії ім. Я.В. Паученка.

20

20 (1920) — 100 років тому народився (с. Великі Трояни Ульяновського, нині Благовіщенського району) **Іван Семенович Поворознюк** (1920-1943), військовий діяч. Працював у колгоспі рідного села, був комсомольським активістом. У лавах Червоної Армії – з 1939. Закінчив полкову танкову школу молодших командирів та офіцерські курси.

Учасник Другої світової війни. На фронті – з липня 1941. Бойове хрещення отримав у лісах Підмосков'я, згодом воював на Дону й Кубані. Старший лейтенант, командир танкового взводу. Свій останній подвиг здійснив у серпні 1943 на Курсько-Орловській дузі. **Його іменем названі вулиці у рідному селі та райцентрі Ульяновка.** Герой Радянського Союзу (1944, посмертно).

22

22 (1975) — 45 років тому народилася (м. Новоукраїнка) **Вікторія Вікторівна Подольна**, співачка і танцюристка. Навчалася у хореографічній школі при Одеському театрі опери і балету. Як артистка балету Одеського театру музичної комедії ім. Михайла Водяного мала сольні партії в оперетах «Баядера», «Бал у Савойї», «Жюстін Фавар», «Біла акація», «Принцеса цирку» та ін. У 2003 закінчила вокальне відділення Одеської консерваторії (ліричне сопрано). Відтоді – солістка Одеського театру музичної комедії ім. Михайла Водяного. Ролі у спектаклях: «Кентервільський привид», «Хелло, Доллі», «Силіконова дурепа», «Перше кохання Дон Жуана», «Безіменна зірка» та ін. Заслужена артистка України (2013).

25

25 (1870) — 150 років тому народився **Сергій Дмитрович Прохоров** (1870-1953), військовий діяч. Закінчив 1-й Московський кадетський корпус, Миколаївське кавалерійське училище та академію Генерального штабу (1904). **У 1912-1914 викладав у Єлисаветградському кавалерійському училищі, полковник.** Учасник Першої світової (начальник штабу 6-ї кавалерійської дивізії) та Громадянської воєн. З 1917 – генерал-майор. У Добровольчій Армії з осені 1918. У Збройних Силах Півдня Росії – з 22.07.1919. На початку 1919 заново

формує Єлисаветградське кавалерійське училище і призначається його начальником. Після евакуації з Криму в Галліполі об'єднав юнкерів Єлисаветградського та Миколаївського училищ і сформував Миколаївське кавалерійське училище, з яким прибув у Югославію. Очолював його до 1924. Генерал-лейтенант. **На знімку: срібний жетон, подарований у 1901 році штаб-ротмістру С.Д. Прохорову товаришами по службі в Єлисаветградському кавалерійському юнкерському училищі.**

26 (1930) — 90 років тому народилася (м. Зінов'євськ) **Лідія Якимівна Сіренко** (1930-2011), біолог. У 1953 закінчила Київський університет, в якому працювала до 1972 на кафедрі фізіології та біохімії рослин. З 1972 – завідувач відділу, заступник директора, директор Інституту гідробіології НАН України (1973-1975). Доктор біологічних наук (1971), професор (1974). Автор 25 монографій: «Радиоактивное и химическое загрязнение Днепра и его водохранилищ» (1992), «Гидрологические последствия аварии на Чернобыльской АЭС» (1992) та ін. Підготувала 2 докторів та 19 кандидатів наук. Віце-президент Гідрологічного товариства України (1993-1997), Академік Української екологічної АН (1993). Кавалер ордена княгині Ольги III ст. (1998). Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1991).

26

30 (1930) — 90 років тому народився (с. Мошорине Знамянського району) **Леонід Якович Курочкін** (1930-2006), інженер-судномеханік. У 1958 закінчив Одеський інститут інженерів водного транспорту (нині Одеський морський національний університет). Захистив кандидатську дисертацію. У 1968 був запрошений викладати в Одеському інституті інженерів морського флоту на факультеті механізації портів (ФМП). Був деканом ФМП 35 років (1968-2004), приват-професор. Його жартома називають «деканом усіх часів і народів», ровесником «Водного» інституту (заснований у 1930). Автор підручника, кількох навчальних посібників та збірників віршів. Нагороджений орденами і медалями. Почесний працівник морського флоту СРСР.

30

4.11.1960 (60 років тому) – У Світловодську відбувся мітинг, присвячений до-строковому пуску Кременчуцької ГЕС.

Листопад 1875 (145 років тому) – В Єлисаветграді народовольці Л. Дейч, В. Малинка та ін. здійснюють невдалий замах (облили обличчя сірчаною кислотою) на життя юнкера М. Гориновича, якого запідозрили у співробітництві з царською охранкою.

4.11.1880 (140 років тому) – Академік портретного живопису Петро Крестоносцев організував при Єлисаветградському земському реальному училищі безкоштовні Вечірні Рисувальні Класи для всіх бажаючих незалежно від віку, статі та станової належності – першу в Російській імперії громадську школу мистецтв.

3 5 по 19.11.1895 (125 років тому) – У Єлисаветграді експонувалася XXIII виставка Товариства пересувних художніх виставок з Санкт-Петербурга, з якою ознайомилося 1120 відвідувачів.

13.11.2000 (20 років тому) – У Спасо-Преображенському соборі м. Кіровограда відбулося перше свято духовного співу «Молюсь за тебе, Україно...».

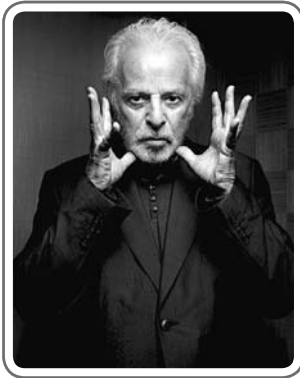
17.11.1920 (100 років тому) – У Єлисаветграді радянською владою створено концентраційний табір по вул. К. Маркса (біля мосту).

23.11.1920 (100 років тому) – Радянською владою націоналізований Єлисаветградський пивоварний завод акціонерного товариства Зельцер.

«УКРАЇНСЬКИЙ ДІМ» ЧИЛІЙЦЯ АЛЕХАНДРО ХОДОРОВСЬКОГО В ЄЛИСАВЕТГРАДІ

Пора покончить с политическими революциями и перейти к поэтическим ре-эволюциям. Как образовалась сеть террористов, так должны создать свою сеть и поэты. Дух поэзии – единственное, что может спасти сейчас мир.

Александр Ходоровский

Александр Ходоровский

Якось в Інтернеті у статті про 15 кращих фільмів трансцендентального кіно (його ще визначають як авангардне, авторське, сюрреалістичне, артхаусне, елітарне, містичне) натрапив на таку думку: «В этом направлении преуспели такие выдающиеся кинорежиссёры, как... Александр Ходоровский и Андрей Тарковский». У перелік шедеврів «кіна не для всіх» автор статті включив стрічки «Солляріс» (1972) Тарковського та «Святу гору» (1973) Ходоровського. Глибоко символічним сприйнялося мною те, що геніальні режисери стоять поруч, оскільки обидва мають, хоча й опосередковане, відношення до нашого краю.

Щодо Андрія Арсенійовича Тарковського (1932-1986), то ми давно вважаємо його своїм, адже його рід елісаветградського походження. Він – син уродженця Єлисаветграда, геніального поета Арсенія Тарковського, онук народовольця, літератора, поліглота (знав 7 мов) Олександра Тарковського, внучатий племінник Надії Тарковської, дружини Івана Карпенка-Карого, на честь якої названо славнозвісний заповідник-музей «Хутір Надія».

Більше того, деякі вітчизняні кінознавці називають Андрія Тарковського... російсько-українським режисером. Аргументи наводять такі. Величезний вплив на творчість Андрія справила поезія батька, вони обидва захоплювалися філософією Григорія Сковороди; улюбленим фільмом Тарковського була стрічка Олександра Довженка «Земля», яку він у пошуках натхнення завжди переглядав перед початком зйомок нового фільму; практику під час навчання у ВДІКу проходив на Одеській кіностудії; свій перший шедевр «Іванове дитинство» Андрій знімав в Україні, під Каневом; його улюбленим актором був українець Микола Гринько.

Та от парадокс і загадка – жодного разу Андрій Тарковський не відвідав рідне місто своїх предків – Єлисаветград (Кіровоград) – та родинне гніздо Тобілевичів-Тарковських «Хутір Надію». Є навіть свідчення того, що, коли йому одного разу в Москві хотіли показати світлини Єлисаветграда та «Хутора Надії», Андрій роздратовано відмахнувся від них. Певно, на таке ставлення до батьківщини своїх предків наклав відбиток комплекс сирітства, який Андрій отримав після того, як батько покинув сім'ю, коли йому було три роки. Це відображено в геніальній автографічній стрічці «Дзеркало» (1974).

А от про те, що один із класиків світового кіно Алехандро Ходоровський – громадянин Чилі, де він народився, та Франції, в якій тривалий час жив і формувався як митець, – через своїх предків має якесь відношення до України і до нашого краю зокрема, мені було відомо давно. Та лише нещодавно, завдяки знайомству з автобіографічними книгами Ходоровського «Танець реальності» (2001) і «Там, де краще співає птах» (2001), багато що з'ясувалося, хоча далеко не все. Його предки (дід, баба, батько) мешкали в Єлисаветграді, звідки й емігрували, рятуючись від погромів, у Південну Америку.

Будинок Ходоровського.
Сучасний вигляд

У родині Ходоровських зберігся надзвичайно цікавий та важливий, передусім для нас, краєзнавців, документ, який Алехандро, названий на честь діда, наводить у своїй книзі «Там, де краще співає птах»:

«Я надаю цей сертифікат юридичній особі Олександрю Хаїмовичу Ходоровському, тридцяти шести років віку, уродженцеві Златополя Чигиринського повіту Київської губернії. Цим сертифікатом підтверджується, що не існує жод-

них претензій з боку міського управління Златополя до вищезгаданого Олександра, який емігрує зі своєю дружиною, Терезою Ходоровською, дівоче прізвище Гройсман, тридцяти років віку, та їхніми дітьми Бенджаміном та Хаїмом, нар. 25 липня 1901 р., а також Лолою та Фанею, нар. 4 липня 1902 р. У відповідності з протоколами міського управління було визначено, що вищезгаданий Олександр та його родина не чинили жодних кримінальних злочинів або громадських порушень. Я, Володимир Григорович Шевченко, нотаріус, чий офіс розташовано на вулиці Успенській, будинок 27, у Єлисаветграді, вручив оригінал та копію вищезгаданого документу родині Ходоровських, які мешкають по сусідству з третьою поліційною частиною Єлисаветграда, у цей день, 14 березня 1909 р.

Нотаріус Єлисаветградського окружного суду Володимир Григорович Шевченко».

Алехандро Ходоровський, якому 17 лютого 2019 року виповнилося 90 років, ніколи не соромився своїх українських коренів. Більше того, єврейсько-українське походження знайшло відображення у його творчості, в автобіографічних книгах та фільмах «Танець реальності» (2013) та «Нескінченна поезія» (2016). Не випадково Ходоровський наголошує: «Генеалогічне дерево – основа мого підсознання. Я вижу мир глазами всех своих предков».

Як бачимо, за бажання швидше Алехандро Ходоровського можна назвати українсько-чилійським режисером, ніж Андрія Тарковського українсько-російським. Принаймні, підстав для цього значно більше.

В 2010 році в інтерв'ю російському виданню «Частный корреспондент» Алехандро Ходоровський зізнався, що мріє відвідати батьківщину своїх предків – Україну: «Дуже хочу побувати там. Мої сини теж хочуть там опинитися. Один син недавно з'їздив до Києва, зіграв у виставі і повернувся в захваті». І хтозна, можливо, попри 90-річний вік, він таки здійснить свою мрію, адже не втомлюється стверджувати: «Я молод. Старість – это грех, я буду жить до 120 лет». А привід відвідати колишній Єлисаветград (нині Кропивницький) у Ходоровського є надзвичайно поважний. У нашому місті якимось дивовижним чином зберігся «будинок Ходоровських».

Про його існування дізнаємося насамперед із довідника «Справочная и адресная книга по г. Єлисаветграду и уезду», що в 1913 році під назвою «Ежегодник Голоса Юга» побачила світ у друкарні Х.Ш. Немировського: «Третья полицейская часть – ул. Б.-Пермская. **Сыскное отделение – ул. Пашутинская, д. Ходоровского**».

Пошуками «будинку Ходоровського» займалися наші авторитетні краєзнавці Костянтин Шляховий та Володимир Полішук. Саме їм маємо завдячувати тому, що місто збагатилося ще одним туристичним об'єктом (вулиця Пашутінська, № 31). Цікаво, що в радянські часи у «будинку купця Ходоровського» розміщувався Єлисаветградський карний розшук.

А ще Алехандро Ходоровський, якщо відвідає рідне місто своїх предків Єлисаветград, зможе побувати на місці, де розташовувався будинок нотаріуса, який видав дозвіл родині Ходоровських на виїзд за кордон і якого він за цей вчинок називає «справжнім безумцем». Річ у тім, що дід, готу-

Кадр із кінострічки Алехандро Ходоровського «Танець реальності». Крамниця батька «Український дім» у Чилі

*Готельний комплекс «Государь»
у м. Кропивницький*

ючись назавжди покинути Росію, «завдяки магичній силі кількох золотих монет, “купив” нове прізвище»: єврейське Леві змінив на польське Ходоровський. В Єлисаветграді народилися бабуся Александро Тереза Гройсман та його батько Хаїм.

З історичної довідки про сучасний готельний комплекс «Государь» та кафе-ресторан «Розмарин» у Кропивницькому (адреса: вул. Верхня Пермська, № 8) дізнаємося, що у 1900 році

розташований на цьому місці постійний двір належав нотаріусу Єлисаветградського окружного суду Володимиру Григоровичу Шевченку, який добудував другий поверх головної будівлі. Пізніше постійний двір придбав лікар Сергій Самійлович Мейтус, батько композитора Юлія Мейтуса. Під час війни більша частина будівель була зруйнована. Новим господарям, на превеликий жаль, не вдалося реставрувати архітектуру головної будівлі, хоча первісне призначення їй повернули.

Ходоровський – режисер-постановник 8 фільмів, які називають культовими. Далеко не повне уявлення про Ходоровського-кінематографіста можна скласти з титрів стрічки «Священна гора» (1973), де він виступає як автор сценарію, режисер-постановник, сопродюсер, композитор, монтажер, художник-постановник, художник по костюмах, автор скульптурних композицій та живописних робіт, виконавець головної ролі! А крім того, Александро Ходоровський автор 15 книг, перекладених з іспанської на багато мов народів світу, 3 книг поезій. Російською мовою, до речі, перекладено 5 книг прози Ходоровського. Українською – жодної!

Перелік феноменальних здібностей Александро можна продовжувати й продовжувати. В юності він був цирковим артистом (клоун та мім, учень знаменитого Марселя Марсо), видатний психотерапевт (автор світового бестселера «Психоматія. Воображення как основа жизни»), драматург, автор популярних науково-фантастичних коміксів. В анотації до «Психоматії» (у Росії книга вийшла у 2017 році) мовиться: «Чтение книги Александро Ходоровски сродни увлекательной беседе с творческим, мудрым человеком, уже прошедшим огромный путь и продолжающим свои искания. Он ощущает жизнь как непрерывный творческий процесс, в котором для любого человека постоянное и важное место должно быть отведено поэзии как основе жизни».

Після перегляду стрічки «Кріт» Алехандро Ходоровський став улюбленим кінорежисером Джона Леннона. Лідер гурту «Бітлз» надав 1 млн доларів на зйомки наступного фільму Алехандро «Священна гора». Джон Леннон також погодився взяти участь у фінансуванні одного з найамбітіозніших в історії кінопроектів Ходоровського – екранізації фантастичного роману Френка Герберта «Дюна».

Підготовка до зйомок тривала п'ять років. Алехандро умовив взяти участь в роботі над фільмом ціле сузір'я знаменитостей: в якості акторів погодились знятися Орсон Уеллс та Сальвадор Далі. Над художнім оформленням працював французький художник Жан «Мебіус» Жіро, над декораціями – Ганс Гігер, над музикою – рок-група «Пінк Флойд». Ходоровський написав сценарій 12-годинного фільму, але продюсери зрештою відмовилися його фінансувати як комерційно збитковий. Кінознавці відзначають, що жоден незнятий фільм не мав такого впливу на світовий кінематограф, як «Дюна» Ходоровського.

Деякі ідеї та візуальні концепції Алехандро були використані його колегами на зйомках інших голлівудських блокбастерів. 3000 малюнків до фільму лягли в основу одного з кращих у світі коміксів «Інкал». У 2013 році в США навіть був знятий повнометражний документальний фільм під назвою «“Дюна” Ходоровського» про цю легендарну спробу екранізації.

А насамкінець декілька афоризмів та віршів Алехандро Ходоровського:

– Птицы, рожденные в клетке, думают, что полет – это болезнь.

– Каждый из нас – прекрасный человек, искаженный семьей, обществом и культурой.

– Нормально – быть другим. Каждая личность – разная личность. И однажды ты должен познать свое отличие. Познать то, что ты не такой, как другие. Это значит быть нормальным.

– Когда достигнешь внутреннего молчания, услышишь плач мира.

– Моё сознание – светлячок в темноте бесконечной.

– Каждая новая боль изменяет цель моей жизни.

– Какая разница, что у жизни нет смысла, если у неё нет конца.

– Потихоньку я превращаюсь в отца, которого всегда хотел иметь.

– Лишь тот стареет, кто в зеркале передо мной.

Як тут не погодитись з кінокритиком Миколою Подкопаєвим, який у статті, присвяченій творчості Алехандро Ходоровського, відзначає: «Бежавшая с украинских земель семья подарила миру гения, вклад которого в современное искусство трудно переоценить».

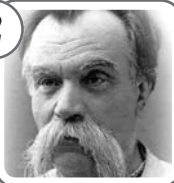
ГРУДЕНЬ

1

1 (1925) — 95 років тому народився (с. Копанки Маловисківського району) **Анатолій Михайлович Кривохижа**, хореограф. Учасник Другої світової війни. У 1957 закінчив Омський інститут фізичної культури. **З 1957 до 1986 — засновник і художній керівник заслуженого ансамблю народного танцю УРСР «Ятрань» при Будинку культури ім. М.І. Калініна Кіровоградського заводу тракторних гідроагрегатів.** Здійснив постановку близько 200 танцювальних номерів. Колектив з тріумфом гастролював у багатьох країнах світу. У 1968 на IX Всесвітньому фестивалі молоді і студентів у Софії виборов «Велику золоту медаль», володар головного призу «Золотий черевичок» Міжнародного фольклорного конкурсу в Угорщині (1972) та багатьох інших нагород. **У 1986-1997 — засновник і художній керівник театру музики, пісні і танцю «Зоряни» Кіровоградської обласної філармонії. Водночас з 1957 по 1986 — хореограф Кіровоградського українського музично-драматичного театру ім. М.Л. Кропивницького. З 1977 викладав у КДПІ ім. О.С. Пушкіна, професор кафедри хореографії.** Автор книг «Гармонія танцю» (2003), «Аналізуючи прожите» (2015). **Один з фундаторів унікального музею історії українського хореографічного мистецтва на Хуторі Надія.** Заслужений діяч мистецтв УРСР. Заслужений артист УРСР. Народний артист України (1973). **Почесний громадянин м. Кіровограда (1998).**

2

2 (1840) — 180 років тому народився (с. Кліщинці Чорнобаївського району на Черкащині) **Михайло Петрович Старицький** (1840-1904), письменник, театральний і культурно-громадський діяч. Рано залишившись сиротою, виховувався в родині Віталія Лисенка — батька композитора М.В. Лисенка. Навчався у Харківському (1858-1860) та Київському (1860-1866) університетах. З 1867 жив у Києві, займався літературною та громадсько-видавничою і театральною діяльністю. Поет, прозаїк, драматург. З серпня 1883 був директором трупи М.Л. Кропивницького. У 1892-1897 — директор і режисер трупи М.К. Садовського. **Часто бував на Єлисаветградщині. Зокрема влітку 1892 гостював з сім'єю у А.В. Лисенка в Знам'янці та селі Орлова Балка, де написав драму з народного побуту «Без світу» («У темряві»); почав працювати над історичною драмою «Маруся Богуславка». За порадою та з творчою допомогою А.В. Лисенка (рідний брат композитора) у 1898 організував з робітників Знам'янської залізничної станції і депо аматорський музично-драматичний гурток, який здійснив постановку п'єси Старицького «Не судилося».** Восьмитомник вибраних творів побачив світ у Києві (1963-1965).

2 (1905) — 115 років тому народився (м. Єлисаветград)

Семен Борисович Гейро (1905-1965), військовий лікар. У Червоній Армії з 1930. У 1934 закінчив Військово-медичну академію (ВМА) ім. С.М. Кірова в Ленінграді (на знімку). З 1936 – ад'юнкт кафедри терапії ВМА. В 1940-1942 – викладач ВМА. Учасник Другої світової війни. З

2

1942 по 1945 був армійським терапевтом на Західному, 3-му Білоруському та Далекосхідному фронтах. Керував терапевтами армій у Смоленській, Білоруській, Харбіно-Гиринській та інших військових операціях. Підполковник медичної служби. Нагороджений двома орденами та медалями. Після війни – на лікувальній та викладацькій роботі. Доцент ВМА, кандидат медичних наук, гематолог. Автор біля 20 наукових праць (унікальною фахівці називають монографію «Клинические формы хронического лимфоретикулеза», 1969). У книзі нарисів професора Михайла Кирилова «Мои учителя» (1998) про Семена Гейро сказано: «Этот человек, возможно, в наибольшей степени выражал собой ту грань академического коллектива, которая в те годы была характерна для многих и которая именуется интеллигентностью». **Старший брат Абрам Гейро (1903-1989) — видатний фахівець міної справи ВМФ СРСР, прототип головного героя кінострічки «Алегро з вогнем».**

3 (1855) — 165 років тому народився **Григорій Давидович**

Гольденберг (1855-1880), народовець. З 1875 навчався у слюсарній майстерні у Петербурзі. У 1876 заарештований і висланий до Києва, де брав активну участь у роботі київських революційних гуртків (1877-1878). За підозрою в організації замаху на життя товариша прокурора Котляревського у

3

квітні 1878 висланий в Архангельську губернію, звідки утік, перейшовши на нелегальне становище. 9.02.1879 особисто убив харківського генерал-губернатора Кропоткіна. Брав участь в організації замаху на Олександра II. Готуючись до нього, вирушив за динамітом до Одеси. **На зворотному шляху 14.11.1879 був заарештований в Єлисаветграді під прізвищем тульського потомственного громадянина Степана Петровича Єфремова. При арешті намагався утекти, чинив збройний опір. Особа Гольденберга була встановлена 21.11.1879 в Єлисаветграді начальником Київського жандармського управління полковником Новицьким. 27.11.1879 з Єлисаветграда був перевезений в Одесу, де до нього підсадили провокатора.** На допитах слідчі переконали його видати відомих йому народовольців в обмін на припинення урядового терору. «Народній волі» було завдано нищівного удару. Усвідомивши, що його обманули, 15.07.1880 Гольденберг повісився у в'язниці. Про подробиці цієї гучної справи можна прочитати у романі Ю. Трифонова «Нетерпение», у мемуарах В.Д. Новицького «Из воспоминаний жандарма» (1929, 1991) та інших джерелах.

3

3 (1905) — 115 років тому народилася (*м. Єлисаветград*) **Раїса Ісаївна Ліндер** (1905-після 1990), перекладач, фахівець у галузі французької та іспанської літератури. У 1933 закінчила Московський інститут іноземних мов. Друкується з 1936. Перекладала класиків французької та іспанської літератури: Д. Дідро, О. Бальзака, Ж. Санд, Ф. Моріака, А. Камю, В. Бласко-Ібаньєса, Б. Перес-Гальдоса, а також латиноамериканських письменників (А. Карпентьєр, Х. Онетті, А. Касарес та ін.). Світ побачили 30 книг з її перекладами. Приятелювала з відомими російськими письменниками Андрієм Платоновим, Василем Гроссманом, Віктором Некрасовим. Мати відомого піаніста і педагога Олександра Ігоревича Саца (1941-2007), до якого переїхала жити у Відень. Член Спілки письменників СРСР (1955).

5

5 (1820) — 200 років тому народився (*с. Новосьолки Орловської області*) **Афанасій Афанасійович Фет** (1820-1892). поет. Закінчив Московський університет (1844). **У 1845-1859 перебував на військовій службі, понад десять років на Єлисаветградщині (Єлисаветград, Новогеоргіївськ, Нова Прага, Олександрія, Березівка, Новомиргород, Красносілля, Єлисаветградка).** Дві «єлисаветградські музи» Марія Лазич та Олександра Бржеська надихнули поета на сотні віршів, шедеврів інтимної лірики. **Часто бував у Єлисаветграді: у 1846-1847 служив у місті, керував школою кантоністів та цейхаузом солдатських речей; брав участь у військових маневрах та царських оглядах під Єлисаветградом (1847, 1848), був на концерті Ф. Ліста (1847), відвідував бали в Єлисаветградському дворянському зібранні. Влітку 1847 дружина полковника Сливицького написала акварельний портрет Фета (на знімку).** Автор книги мемуарів «Ранние годы моей жизни», «Мои воспоминания»; поетичних збірок «Лирический пантеон» (1840), чотирьох книг під спільною назвою «Вечерние огни» (1883-1891). Член-кореспондент Петербурзької Академії наук (1886). Сучасний російський поет і перекладач Володимир Британішський, натхнений лірикою та мемуарами геніального поета, навіяними єлисаветградськими враженнями, присвятив йому вірш «Фет в Кирасирском полку»:

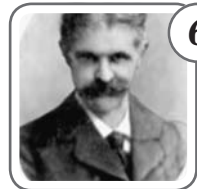
*Фет вспоминает Єлисаветград
и службу в армии. И, как ни странно, рад
подробностям. Не служба, а парад.
Не жизнь, а бал. А Фет – не то чтоб фат,
но любит флирт и сладкий аромат
букета жєницин, музики и танца.*

*Перелистнем записки наугад.
 ...Портрет красавця Листа-концертанта,
 любимца публики... Вот в центре кадра –
 красавцы кони... Вот красавец царь...
 Вот царский смотр: сверкает медь и сталь
 и скачет монумент царя-кентавра...
 Фет – кирасир. Какая красота!
 Он в каске с гребешком из конского хвоста.
 Он в латах. О, любительницы ретро!
 Вы только полюбуйтесь: Фет – корнет!..
 ...А воздух зноем пламенным прогрет,
 и степью дышит дуновенье ветра.*

*Вот Фет танцует с будущей Вовчок.
 Вот едит конно с Бржеской (тсс! молчок!).
 Вот он обрел и потерял Елену
 (Марию Л.: «Елена» – криптоним)...
 И то, чем жил он, то, что было с ним,
 не в Лету кануло, а в Иппокрену.*

*К тому я и клоню: к тому, что Фет –
 отчасти и украинский поэт,
 и хоть в стихах почти что нет примет,
 но где-то за стихами – Украина:
 он там и танцевал, и гарцевал,
 он там на чин майорский утовал,
 он молод был, он счастлив там бывал –
 не лучшая ли жизни половина?..*

6 (1855) – 165 років тому народився (с. Лелеківка на Київщині) **Амвросій Андрійович Ждаха** (1855-1927), художник-графік. **Випусник Єлисаветградського юнкерського кавалерійського училища (1875), брав участь у першій постановці знаменитих «Вечорниць» П. Ніщинського у приміщенні Єлисаветградського Громадського Зібрання.** Згодом закінчив Одеську школу малювання та креслення, у 1893 першим з українських графіків започаткував комплексне оформлення «Кобзаря» Шевченка, ілюстрував «Чорну Раду» П. Куліша (1901) та твори інших українських письменників. У 1911 виконав серію кольорових листівок (28 мініатюр) з ілюстраціями до українських народних пісень. Викладав курс народного декоративно-ужиткового мистецтва в Одеському художньому училищі (1924-27).

6

7

7 (1830) — 190 років тому народився **Данило Лукич Мордовець** (1830-1905), письменник, публіцист та історик. Співець української історії, популярний російськомовний прозаїк. Походив зі старовинного українського роду, що оселився на Дону. У 1854 закінчив Петербурзький університет і служив на відповідальних посадах у Міністерстві внутрішніх справ і шляхів сполучення. Зробив віршований переклад на українську мову «Краледворського рукопису». Українською мовою написав поему «Козаки на морі», романи «Дві доли», «Семен Палій» та ін. Автор російськомовних романів української тематики «Сагайдачний», «Царь и гетьман» та ін. З історичних праць – найважливіша «Гайдамащина» (1870). *Голова Українського благодійного товариства видання загальнокорисних дешевих книг у Петербурзі, яке заснував Микола Федоровський – «перший український діяч м. Єлисавета». Для Єлисаветградського літературного альманаху «Степ» (1886) надіслав оповідання «Будяк» з приписом: «Писали оце земляки до мене, що загадали вони невеличкий “Збірничок” видати – “Степом” називається, та й прохали мене, щоб я хоч яку маленьку квіточку у той їх вінок із степових квітів укинув. Писав у Петербурзі, року 1885, червня 18-го». Є всі підстави гадати, що саме Мордовець домігся у Петербурзі дозволу цензури на видання «Степу».*

7

7 (1890) — 130 років тому народився (свт Голованівськ) **Ісай Клинов** (1890-1963), журналіст і сіоністський діяч. У 1911 закінчив Одеське комерційне училище. Навчався в університетах Женеви, Петрограда та Одеси. У 1922 закінчив Одеський політехнічний інститут. У студентські роки почав публікуватися в єврейських та російських періодичних виданнях. Після Лютневої революції 1917 був редактором петроградської єврейської газети «А-Йом» («День»), співпрацював у московській «А-Ам» («Народ»). З 1922 – в еміграції. Був берлінським кореспондентом нью-йоркської газети «Морген журнал». Приєднався до руху сіоністів-ревізіоністів Володимира Жаботинського, друкувався у редактованому ним російсько-єврейському тижневику «Рассвет», з 1923 – член редколегії. Пізніше разом із Жаботинським редагував журнал «Дер найер вег» (з 1926 по 1931). У 1931 відійшов від сіоністського руху, став членом робітничої партії «Поалей Ціон». У 1934-1939 очолював тель-авівську спілку журналістів, вважався одним з найяскравіших та найвпливовіших журналістів у Ерец-Ізраїлі. У 1939 керував відділом пропаганди Єврейського агентства. Після утворення у 1948 держави Ізраїль займав посаду директора відділу преси, пропаганди, радіо та кіно Міністерства внутрішніх справ, згодом очолював канцелярію управляючого Єврейським агентством. Підготував та випустив у світ декілька книг-альбомів про розбудову Єврейської держави.

8 (1870) — 150 років тому народився (м. Райгородок Старобільського повіту Харківської губернії) **Євген Миколайович Білецький** (1870 – після 1945), військовий діяч. **У 1894 закінчив Єлисаветградське кавалерійське училище**, вийшов підпрапорщиком до 17-го драгунського Волинського полку. У 1903 у званні поручика був переведений до Окремого корпусу жандармів. **З 1906 по 1907 служив на посаді помічника начальника Херсонського губернського жандармського управління в Єлисаветградському повіті.** З 1915 по 1917 – начальник Одеського жандармського управління. У 1917 – член Українського Генерального Військового комітету. У 1918–1919 перебував на посаді начальника Херсонської ремонтної комісії з поповнення кінським складом Армії Української Держави, згодом – Дієвої армії УНР. З 20.09.1920 – генерал-хорунжий Армії УНР, начальник Тилу Армії УНР. У 1945 був схоплений у Польщі радянськими військами. Подальша доля невідома.

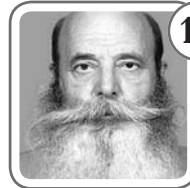
8

9 (1935) — 85 років тому народився (с. Капітанівка Новомиргородського району) **Юхим Борисович Макаровський**, історик. Закінчив історичний факультет Одеського університету ім. І.І. Мечникова. З 1963 по 1976 викладав історію у середній школі. Закінчив аспірантуру, але захистити дисертацію не зміг, оскільки вирішив емігрувати до США. Протягом майже 25 років (2003) працював інструктором російської мови у Військовій школі мов у м. Монтерей (штат Каліфорнія). Автор дискусійної книги «Єврейские корни Руси» (1996), яка викликала значний інтерес і полеміку в Росії та Ізраїлі; статей: «Собибор», «Легенда о татаро-монгольском иге», «Дело о подлоге», «Перечитывая “Тараса Бульбу” Н.В. Гоголя», «Борьба и гибель Варшавского гетто», «Война и евреи» та ін. Публікувався у журналах: «Мосты» (Німеччина), «Корни» (Росія), «Факт» (США) та ін.

9

10 (1925) — 95 років тому народився (м. Тбілісі) **Павло Петрович Бадалов** (1925-2013), дендролог. У 1956 закінчив Лісотехнічну академію в Ленінграді. Учасник Другої світової війни, нагороджений бойовими орденами і медалями. **З 1963 по 1988 працював на Веселобоківській селекційно-дендрологічній дослідній станції (Долинський район) заступником директора з наукової роботи та директором (1973-1988).** Доктор біологічних наук (1988). З 1989 по 2009 працював в Українському НДІ лісового господарства і агро меліорації, професор (2009). Вивів для степових умов 30 зимостійких, врожайних, велико – та швидкоплідних форм волоського горіха й розробив технології їх щеплення. Автор 66 наукових праць. **2000 вийшла його книга «Дендрологический парк Веселье**

10

Боковеньки». Помер у Веселих Боковеньках, де й похований. Був членом Лісівничої академії наук України (1998). Почесний лісівник України (2005).

10

10 (1930) — 90 років тому народився (с. Скопіївка Добровеличківського району) **Анатолій Тимофійович Добролежа** (1930-2009), художник театру, кіно і телебачення, графік. **Брат художника Миколи Добролежі.** У 1957 закінчив Одеське художнє училище, у 1963 – художній факультет ВДІКу (1963), де навчався у Ф.С. Богородського та Г.О.

М'ясникова. Учасник виставок з 1958. З 1963 – художник-постановник Київської кіностудії ім. О.П. Довженка. Оформив 24 фільми: «Ракети не повинні злетіти» (1964), «Все перемагає любов» (1967), «У пастці» (1968), «Комісари» (1970), «Анна і командор» (1974), «Овід» (1980), «Вир» (1982), «Небилиці про Івана» (1989) та ін. Ілюстрував книги для Одеського видавництва: «Чорний хрест» (1961), «Вулиця без світанку» (1967) Ю. Усиченка та ін. Твори зберігаються у Музеї театрално-музичного та кіномистецтва УРСР, Музеї Київської кіностудії ім. О.П. Довженка. Заслужений діяч мистецтв України (2003).

10

10 (1945) — 75 років тому народився (м. Кіровоград) **Віктор Михайлович Данильченко**, спортсмен (кульова стрільба), тренер. Почав займатися стрілецьким спортом від 1961. У 1967 закінчив Київське військово училище зв'язку. У 1972-1976 працював інструктором-спортсменом ЦСКА (Москва). З 1976 по 1992 – викладач Київського радіотехнічного училища, у 1992-2006 – тренер-викладач Центрального спортивного клубу ЗС України (Київ). У 1970-1988 виступав у складі збірної команди СРСР:

3-разовий чемпіон світу в особистих і 7-разовий у командних змаганнях. Чемпіон Європи в особистих (1983) і 5-разовий у командних (1976, 1977, 1981, 1983, 1985) змаганнях. Рекордсмен світу зі стрільби лежачи (593 очки з 600 можливих, 1982) та з коліна (397 очок з 400 можливих, 1983) з довільної гвинтівки з дистанції 300 м. Підготував збірну команду України – срібного призера чемпіонату Європи 1993 (Прага). Заслужений майстер спорту СРСР (1982).

12

12 (1910) — 110 років тому народився (с. Ізраїлівка, нині Березуватка Устинівського району) **Зіновій Борисович Борисонік** (1910-1990), агроном. У 1933 закінчив Одеський сільськогосподарський інститут, до 1939 працював агрономом. Учасник Другої світової війни. Від 1946 – в Українському НДІ зернового господарства (згодом ВНДІ кукурудзи, Дніпропетровськ).

З 1948 по 1953 – вчений секретар. У 1957-1982 – завідувач лабораторії агротехніки зернових та олійних культур. Доктор сіль-

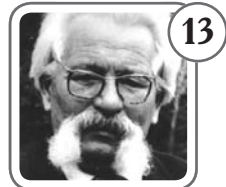
ськогогосподарських наук, професор. Видатний дослідник у галузі рослинництва. Проводив дослідження зі степового землеробства, розробляв технології вирощування зернобобових культур, проса, ячменя, вівса, соняшнику. Автор більш ніж 160 наукових робіт. Підготував 15 кандидатів сільськогосподарських наук.

12 (1985) — 35 років тому народилася (сміт *Смоліне Маловисківського району*) **Ірина Миколаївна Михалевич**, майстриня-писанкарка. **Закінчила з відзнакою Олександрійський педагогічний коледж ім. В.О. Сухомлинського (англійська мова) і КДПУ ім. В.К. Винниченка (українська філологія). Живе і працює в Олександрії.** Писанкарством захопилася у 2011, вчилася самотужки. З 2012 почала створювати писанки рідного краю, пробувати природні барвники, проводити майстер-класи. Учасниця багатьох виставок в Україні та за кордоном. У 2018 завершила роботу з відтворення всіх писанок за колекцією Володимира Ястребова для обласного краєзнавчого музею. Підготувала онлайн-посібник «Фарбування писанки. Природні барви» (2015), порадник «Фарбування писанки. Природні барви» (2018). У 2019 року у видавництві «КСД» вийшла друком її книга «Українська народна писанка» про фарбування писанок натуральними відварами.

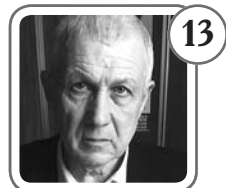
12

13 (1905) — 115 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Андрій Юрійович Тобілевич** (1905-1979), фундатор музею-заповідника Хутір Надія, внучатий племінник І.К. Карпенка-Карого. У 1929 закінчив Київський сільськогосподарський інститут. До 1941 працював агрономом на Донеччині і в Казахстані. Учасник Другої світової війни. **Після війни працював у культурно-освітніх закладах Кіровоградщини. Домігся за сприяння Арсенія Тарковського, М. Рильського та інших діячів української культури надання хутору Надія статусу державного музею-заповідника (1956). Став його першим завідувачем з 1957. Відкрив на хуторі літературно-меморіальний музей І. Карпенка-Карого (1969).** Заслужений працівник культури УРСР.

13

13 (1950) — 70 років тому народився (м. *Кіровоград*) **Юрій Володимирович Тютюшкін**, краєзнавець, колекціонер старожитностей, філокартист. **Закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування. Зібрав найповнішу колекцію поштових листівок з історії міста Єлисаветграда, портретів уродженців міста, пам'яток архітектури тощо. З 1991 по 2019 влаштував понад 80 виставок експонатів зі своєї колекції різноманітної тематики у всіх музеях міста та ОУНБ ім. Д.І. Чижевського.** Серед найбільш незвичайних – виставки цегли та фото кришок каналізаційних люків, що використовувалися в місті у

13

XIX–XX ст. Поштові листівки та фотознімки з його колекції прикрашають понад 50 книг історико-краєзнавчої тематики: «Кіровоградщина: історія, традиції, сучасність», «На память о родном крае», «Кіровоградщина. Історія рідного краю», «Спасо-Преображенский собор», «Маленький Париж: Елисаветград в старой открытке», «Велика війна 1941-1945. Кіровоградський вимір» та ін. Регулярно розповідає у місцевій пресі («Україна Центр», «Народне слово», «Вечірня газета» «21^й канал», «Наше місто») про експонати своєї колекції. Член Національної спілки краєзнавців України. Онук Героя Соціалістичної Праці, Почесного залізничника Семена Фоковича Тютюшкіна. Багато зробив для увічнення пам'яті свого діда. **Лауреат обласної краєзнавчої премії імені Володимира Ястребова (2016).**

15

15 (1935) — 85 років тому народився (с. Гурівка Долинського району) **Леонід Антонович Удовенко**, письменник. У 1970 закінчив філологічний факультет Дніпропетровського університету. Був на журналістській роботі у газетах Кривого Рогу та Дніпропетровська, ПАТАУ (заступник головного редактора Головної інформації на СРСР і за кордон).

Головний редактор Укрінформу. Автор повістей «Хмари, здравствуйте!» (1972), «Операція “Танго”»; романів «Лютневий грім», «Червоні джерела» (1979), п'єс «Несподіваний фарватер», «Іменем совісті», багатьох оповідань.

15

15 (1945) — 75 років тому народився (с. Митрофанівка Новгородківського району) **Анатолій Микитович Янів**, живописець, графік, педагог. У 1974 закінчив Київський художній інститут (майстерня В. Шаталіна і Т. Голембієвської). **З 1974 по 1994 працював у Кіровоградських художньо-виробничих майстернях Художнього фонду УРСР. У 1994-1999 викладав**

у КДПУ імені Володимира Винниченка та Кіровоградській дитячій художній школі. Один із провідних художників-реалістів, який у своїй творчості відстоює традиції національного образотворчого мистецтва. Працює переважно у жанрі портрета і пейзажа. Учасник багатьох обласних, республіканських та зарубіжних виставок. Неодноразово влаштовувалися персональні виставки. **Твори зберігаються у Кіровоградському обласному художньому музеї**, інших музеях України та приватних колекціях США, Польщі, Німеччини, Чехії. Автор картин: «Вранці», «Швачка», «Портрет В. Довгія», «Літнього вечора», «Баба Горпина», «Лист солдата», «Наречена», «При світлі рампи», «Пам'ять тривожить», «Балерини», «Перед виступом», «Маленькі балерини» та ін. Член Національної спілки художників України (1989). **Лауреат обласної премії в галузі образотворчого мистецтва імені Олександра Осмьоркіна (2005).** Заслужений художник України (2013).

18 (1925) — 95 років тому народився (сmt Новгородка)

Віктор Васильович Скопенко (1925-2010), хімік, педагог. *Син Героя Радянського Союзу Василя Скопенка (1912-1945)*. Закінчив хімічний факультет Київського університету. Основні наукові напрями – хімія координаційних з'єднань, хімія псевдогалогенидів. Ректор Київського Національного університету ім. Т.Г. Шевченка з 1985 по 2008). Заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член НАН України (1988), академік АПН України (1992), почесний доктор Московського, Ягеллонського (Польща), Братиславського (Словаччина), Цзілінського (КНР) та інших університетів. Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1990, 1995). Автор понад 360 наукових праць, 12 монографій і підручників, має 50 авторських свідоцтв. Президент спілки ректорів вузів України (з 1993), Голова вищої атестаційної комісії (з 1998). Почесний громадянин м. Києва. Герой України (1999).

18

19 (1870) — 150 років тому народився (Італія) **Енріко Труцці** (1870-1939), цирковий артист. Представник знаменитої династії (батько, мати, три брати і сестра), яка у 1880 переселилась з Італії в Росію і заснувала свій славнозвісний цирк. Енріко був неперевершеним вершником, кінним жонглером (першим в історії циркових вистав), дресирувальником коней, лібретистом та композитором. Запровадив у цирку змішаний оркестр струнних і духових інструментів. Виконував у пантомімах головні ролі. Спочатку виступав з батьком і братами. Під час гастролей в Україні у 1892 Труцці поставили пантоміму «Тарас Бульба» за повістю М. Гоголя. Режисером спектаклю був Енріко Труцці, він же виконував роль Андрія (батько Максиміліано і брат Жижетто – відповідно Тараса Бульби і Остапа). Режисеру вдалося максимально точно передати національний колорит повісті, реконструювати змальовані Гоголем козацькі звичаї, побут, костюми; представити яскраві, повнокровні образи. *На початку 1900-х мав власну антрепризу, яка майже постійно виступала в Єлисаветграді. У 1898 у циркову трупу Енріко Труцці був запрошений легендарний борець Іван Піддубний. Про свої незабутні враження від вистав цирку Труцці в Єлисаветграді згадували Клавдія Флоровська, Дон-Амінадо та інші видатні уродженці міста.*

19

19 (1950) — 70 років тому народилася (м. Кривий Ріг) **Олена Миколаївна Гаращенко**, бібліотекознавець. *З 1953 мешкає у Кіровограді. У 1971 з відзнакою закінчила КДПІ ім. О.С. Пушкіна (учитель англійської мови), у 1985 – Київський державний інститут культури. З 1974 працює у Кіровоградській обласній універсальній науковій бібліотеці ім. Д.І. Чижевського: старшим бібліотекарем, завідувачем відділу літератури іноземними мовами, заступником директора, директором (з 1998).* У 1994 пе-

19

ремогла в конкурсі, який проводила бібліотека Конгресу США та Фонд Сороса серед бібліотекарів та інформаційних спеціалістів країн СНД та Східної Європи. У 1998 одержала гранти від Всесвітнього Жіночого Фонду на створення класу «Інтернет» для користувачів та від Міжнародного фонду «Відродження» на організацію неперервної освіти бібліотечних працівників сільських бібліотек. **Голова обласної інформаційної служби з актуальних питань жіноцтва (1997)**. Автор декількох проектів з удосконалення сучасних бібліотечних технологій і комп'ютеризації бібліотеки. В ОУНБ ім. Д.І. Чижевського відкрито 7 інформаційно-ресурсних центрів та сучасний Інтернет-центр. За її ініціативою підготовлено та видано книги «Кіровоградщина бібліотечна» (2003), «Бібліотека – свідок і творець історії краю» (2009) та ін. У 2004 отримала диплом Міністерства культури і мистецтв «Кращий директор обласної універсальної наукової бібліотеки України». **Лауреат обласної красназвочі премії імені Володимира Ястребова (2010)**. Заслужений працівник культури України (2005).

20

20 (1885) – 135 років тому народився (м. Єлисаветград) Михайло Портнов (Portnoff Michel) (1885-1978), живописець. Закінчив Одеське художнє училище. Продовжив освіту в Німеччині, Швейцарії, а потім в Італії (Флоренція), де прожив приблизно 20 років. Брав участь у виставках у Венеції, влаштував персональні виставки в Римі, Сієні та Флоренції. В 1929 переїхав у Париж. Писав пейзажі, портрети та жанрові сцени в імпресіоністичній манері. Брав участь в Осінньому салоні (1930), салоні Незалежних (1929-1939, з перервами, 1944, 1948-1975, 1977, 1978). Провів персональні виставки у Парижі в 1934 і 1935 (галерея Simonson) та 1943 (галерея Cambaceres). В 1979 і 1984 в Парижі були організовані меморіальні виставки. Син художника Андре (нар. 1941) – учений спеціаліст з інновацій та промислової стратегії, автор наукових монографій, професор Паризького університету. На знімку – одна з картин Портнова.

20

20 (1955) – 60 років тому народився (м. Москва) Петро Григорович Паламарчук (псевдонім Звонарьов) (1955-1997), письменник, історик. **Єдиний онук маршала СРСР, двічі Героя Радянського Союзу, уродженця Олександрії П.К. Кошового**. У 1978 закінчив Московський державний інститут міжнародних відносин. Кандидат історичних наук. Працював в Інституті держави і права Академії Наук СРСР, завідувачем історичної редакції видавництва «Столиця». Автор 20 книг (романів, повістей, історичних досліджень). Склали енциклопедію у 4-х томах всіх існуючих та зруйнованих храмів Москви «Сорок сороков»

(1977-1996). У 1997, незадовго до смерті, приїздив на Кіровоградщину з метою збирання матеріалів про історію свого роду (відвідав Кіровоград та Олександрію, виступив з проповіддю у місцевих храмах); написав дослідження «Двоє з роду Кошових», опубліковане в газеті «Литературная Россия». Патріарх Московський і всія Русі Алексій II так відгукнувся на його смерть: *«За свою жизнь Петру Георгиевичу удалось сделать многое, что останется в благодарной памяти о нем, без преувеличения, на века. Это его книги и, в первую очередь, фундаментальный труд “Сорок сороков”. В том, что в Москве в последнее десятилетие восстановлены сотни разрушенных в годы лихолетья храмов, есть и труд автора этой книги».*

22 (1890) — 130 років тому народився (м. Єлисаветград) **Яків Галицький** (справжнє прізвище **Гольденберг Яків Маркович**) (1890-1963), поет, сатирик, драматург. *Брат поета і перекладача А.М. Гольденберга (Арго). Навчався у Єлисаветградській гімназії. Дебютував фейлетонами та віршами (псевдонім Яго) на сторінках газети «Голос Юга» (1910-1912).*

22

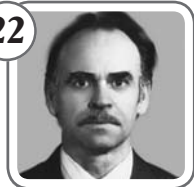
Навчався одночасно на юридичному факультеті Петербурзького університету та в консерваторії (1910-1913). З 1918 – у Червоній Армії. У 1919-1920 – завідувач театральної секції політвідділу 12-ї армії в Києві. З 1921 – художній керівник Червоноармійського театру в Харкові. У 1923-1926 співпрацював з «Рабочей газетой», завідував літературною частиною «Радиогазеты». Писав сценарії і п'єси (зокрема «Святой из-под палки», 1929), популярні вірші та романи: «Не надо слов», «Три знамени», «Звени, подкова», «И вновь ночная тьма» та ін. У 1931 створює лібрето до нового варіанту опери Дж. Верді «Бал-маскарад» (1939-1940). Перекладав вірші польських, угорських і чеських поетів. Автор книг: «Слушайте, слушайте» (1929), «Божья конфетка» (1939), «Павлин в вороньих перьях» (1970) та інших творів; зокрема *тексту популярної пісні на музику польського композитора Є. Петербурзького «Синенький скромный платочек» (1940).* Про його імпровізаційний дар ходили легенди. Одного разу навіть заяву про затримку театром К.С. Станіславського і В.І. Немировича-Данченка зарплати Галицький склав у віршах:

*Прошу горячего (дензнаков),
Без них ни рифм, ни жизни нет.
С почтеньем
Галицкий Иаков,
Ваш голодающий поэт.*

В кіно знімався з 1916. Автор сценарію і режисер стрічки «Єдина світова республіка праці» (1919). Зіграв Цибулю у фільмі «Сорочинський ярмарок» (1927).

22 (1925) — 95 років тому народився (с. Скопіївка Добровеличківського району) **Микола Тимофійович Добролежа** (1925-2008), художник театру, графік. *Брат художника Анатолія Добролежі.* Учасник Другої світової війни. Навчався

22

в Одеському художньому училищі (1948-1953) у М. Жука та П. Злочевського; потім в Українському поліграфічному інституті у Львові (1961-1967) у Д.Ф. Ліпатова. Дипломна робота – оформлення та ілюстрації до книги «Тверской гость» («Хождение за три моря Афанасия Никитина») В. Прибиткова. Учасник виставок з 1954. **Оформлював спектаклі для кіровоградських театрів: російського драматичного ім. С.М. Кірова та українсько-го музично-драматичного ім. М.Л. Кропивницького (1953-1956), був художником газети «Кіровоградська правда» (1956-1962),** працював також у Дніпропетровському театрі. Оформив близько 20 книг. Виконав серію ліноритів «Хутір Надія», «Театр корифеїв» та ін. Член Національної спілки художників України (1957).

24

24 (1950) – 70 років тому народився (м. Бобринець) Олександр Володимирович Грановський, лікар (фахівець з інтегративної медицини) і письменник. **Дитинство до 8 класу пройшло в Кіровограді.** У 1974 закінчив Сімферопольський медичний інститут; працював лікарем у Мурманській області, у Керчі та Сімферополі (з 1994).

У 1989 закінчив Літературний інститут ім. М. Горького у Москві. Друкується з 1978. Як письменник та лікар-психотерапевт створив новий напрям у психіатрії – літерапію, тобто лікування художнім текстом. З 2003 по 2007 – головний редактор журналу «Алые паруса» (Сімферополь). З 2004 – завідувач відділу прози газети «Литературный Крым». Автор фантастичного роману «Двойник полуночника» (1986) та близько 30 фантазмагоричних оповідань. Лауреат Всеукраїнського конкурсу «Русское слово Украины». Окремі твори перекладено англійською, французькою, німецькою, польською та українською мовами. Член Національної спілки письменників України (2003).

29

29 (1900) – 120 років тому народився (м. Єлисаветград) Марк Ісакович Серебрянський (1900-1941, загинув під час Другої світової війни), критик, літературознавець. **Один з керівників літературного життя у місті років Громадянської війни, у єлисаветградській газеті «Известия» вів літературну сторінку.** Навчався в Комуністичному університеті

ім. Я.М. Свердлова (1921-1923). У 1922 опублікував книжку віршів «Зелена шинель». У 1932 закінчив Інститут Червоної Професури, де згодом читав курс історії радянської літератури. Кандидат філологічних наук. У 1939-1941 – науковий співробітник Інституту світової літератури ім. М. Горького. У 1941 добровольцем пішов на фронт. Автор книг: «Творчество Николая Ляшко» (1931), «Тема гражданской войны в советской литературе» (1935), «Дмитрий Фурманов» (1936),

«Советский исторический роман» (1936), «Литературные очерки» (1938). Цей збірник витримав ще два видання (1948, 1956).

29 (1950) — 70 років тому народилася (м. Олександрія) Тетяна Михайлівна Титаренко, психолог. У 1973 закінчила філософський факультет (відділення психології) Київського державного університету ім. Т.Г. Шевченка. У 1975-1996 працювала в Інституті психології ім. Г.С. Костюка АПН України. З 1997 по теперішній час – завідувач лабораторії соціальної та політичної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології НАПН України. Доктор психологічних наук (1994), професор (2002). Автор книг: «Личность: конфликт, гармония» (1989), «Я – знакомый и неузнаваемый» (1991), «Основы психологии» (1995), «Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності» (2003), «Испытание кризисом. Одиссея преодоления» (2010), «Такі різні діти» (2016) та ін. **У кіровоградському видавництві «Імекс-ЛТД» у 2018 надрукована монографія «Психологічне здоров'я особистості: засоби самопомогі в умовах тривалої травматизації».** У 2012 удостоєна високої нагороди Міжнародного Академічного Рейтингу «Золота Фортуна» ордену «Святої Анни» III ст. Член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України (2006). Заслужений працівник освіти України (2000).

29

29 (1970) — 50 років тому народився (м. Олександрія) Григорій Анатолійович Місютін, спортсмен (гімнаст). **Навчався у 8-річній школі № 8, відвідував секцію з гімнастики Олександрійської ДЮСШ.** З 1981 по 1989 – навчався в спортивному інтернаті Луганська. У 1994 закінчив факультет фізичного виховання Луганського педагогічного інституту. Шестиразовий чемпіон світу, володар кубка Європи, олімпійський чемпіон (Барселона) зі спортивної гімнастики. З 1999 – старший тренер молодіжної збірної України зі спортивної гімнастики. Почесний громадянин м. Луганська. Нині живе і працює в Німеччині. Заслужений майстер спорту СРСР.

29

29 (1980) — 40 років тому народився (с. Бутівське Олександрійського району) Олександр Григорович Лупаїна (1980-2014 року), військовослужбовець, герой АТО. **Навчався у місцевій школі.** Закінчив Національний транспортний університет (м. Київ), після чого залишився в столиці. Працював на вантажній машині в автотранспортному підприємстві. Служив у 3-му окремому танковому батальйоні «Звіробій» (169-й навчальний центр Сухопутних військ). Сапер, солдат. Загинув 19.12.2014.

29

Група саперів виїхала на розмінування об'єкта, однак під час виконання бойового завдання потрапила під обстріл біля с. Кальчик (Нікольський район Донецької області). **Похований на кладовищі с. Бутівське. 16.09.2015 на фасаді Бутівського НВК на честь Олександра відкрито меморіальну дошку.**

30 (1880) — 140 років тому народився (хутір Сочеванов, поблизу с. Мар'янівки Бобринецького району) **Марко Олександрович Петлішенко** (1880-1938), актор і режисер. *Рідний брат І.О. Мар'яненка, племінник і учень М.Л. Кропивницького.* На сцені – з 1895. У 1900-1907 грав у трупі П.К. Саксаганського та І.К. Карпенка-Карого, 1910-1914 – в Театрі Миколи Садовського, потім – у «Товаристві українських артистів за участю М.К. Заньковецької та П.К. Саксаганського, під орудою І.О. Мар'яненка», Театрі ім. І. Франка, Театрі Ленінського комсомолу (Харків). Кращі ролі: Возний («Наталка Полтавка» І. Котляревського), Бичок («Глитай, або ж Павук» М. Кропивницького), Старий поміщик («Молода кров» В. Винниченка), Чирва («Диктатура» І. Микитенка) та ін. Знявся у фільмі «Злива» І. Кавалерідзе. У 1937 заарештований радянськими каральними органами, помер на засланні.

30 (1970) — 50 років тому народився (м. Кіровоград) **Вадим Жоржович Мурованій**, тележурналіст, сценарист, режисер. *Закінчив історичний факультет Кіровоградського державного педагогічного інституту ім. О.С. Пушкіна. Був одним із засновників легендарної кіровоградської команди КВК «Скіф».* Працював головним редактором міської молодіжної газети «Маленький Париж» та головним редактором і режисером телекомпанії «Україна-Центр». Працював у Києві, на телеканалі «Інтер». Був ведучим рубрики «Гурманія» програми «Перша експедиція». Автор сценаріїв до фільмів «С днем народження, королева!» (2006), «На белом катере» (2005) та ін., до серіалу «Синдром дракона» (у співавторстві з Юрієм Смирновим), десятиків телепроектів. Як актор знявся у фільмі «На белом катере» (2005). Режисер-постановник художньої стрічки «Пушкен» (2009). **З листопада 2010 по 2017 — генеральний директор Кіровоградської обласної державної телерадіокомпанії.** Нині – директор ТОВ «Центральноукраїнське бюро новин». Заслужений журналіст України.

31 (1865) — 155 років тому народився (Катеринославщина) **Василь Іванович Харцієв** (1865-1937 у Кірово, Кіровограді), філолог, педагог, громадський і культурний діяч. Закінчив Катеринославську гімназію (1889). Навчався на історико-філологічному факультеті Харківського університету у знаменитого мовознавця О. Потебні. Заснував у Харкові першу дитячу колонію та журнал «Мирный труд», активний член Харківського товариства грамотності. **З 1908 жив і працював у Єлисаветграді інспектором, з 1909 директором громадського комерційного училища до ліквідації (1918), пе-**

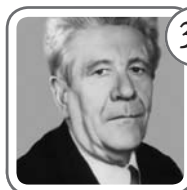
ретворив його в один з кращих навчальних закладів Російської імперії. Обирався гласним міської думи, членом Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел. Після революції — ініціатор створення педагогічного вузу в Єлисаветграді, його перший ректор (1922-1924). Викладав також у 6-й трудовій школі імені Декабристів. Керував міським літературним об'єднанням «Літо» (з 1920). У 1937 був заарештований. Автор книги «Краткий очерк жизни и творчества М.Ю. Лермонтова» (1914) та ін.

31 (1905) — 115 років тому народився (с. Березівка Голованівського району) **Василь Федосійович Козерацький** (1905-1982), співак (драматичний тенор), артист оперети, педагог. У 1931 закінчив Одеський музично-драматичний інститут. У 1932-1951 працював у театрах музичної комедії Одеси, Дніпропетровська, Києва. З 1951 до 1959 — соліст Київського театру опери та балету ім. Т.Г. Шевченка. З 1963 — на педагогічній роботі у Київській консерваторії. Кращі партії: Андрій («Тарас Бульба» М. Лисенка), Василь («Мілана» Г. Майбороди), Герман («Пікова дама» П. Чайковського) та ін. Народний артист УРСР (1957).

31

31 (1910) — 110 років тому народився (с. Свірневе Голованівського району) **Серафим Андрійович Вольський** (1910-2003), історик, педагог. У 1940 закінчив Одеський університет. Доктор історичних наук (1969), професор (1971). Був на партійній та викладацькій роботі. Наукові дослідження присвячені історії Великої Вітчизняної війни. Працював завідувачем кафедри марксизму-ленінізму Одеського політехнічного інституту (1944-1952), від 1953 до 1978 — в Одеському інституті інженерів морського флоту. Лауреат Державної премії УРСР (1970).

31

31 (1915) — 105 років тому народився (м. Єлисаветград) **Юхим Йосипович Левітан** (1915-2007), архітектор. Закінчив Московський архітектурний інститут. З 1943 впродовж майже півстоліття жив і працював у Сталінограді, займався проектуванням і будівництвом міста-героя. Створив значну кількість міських об'єктів та ансамблів, які багато в чому визначили архітектурно-художнє обличчя Волгограда. Багато років очолював одну з провідних майстерень проектного інституту «Волгоградгражданпроект». Заслужений архітектор Росії. Лауреат Державної премії СРСР (1951). Почесний громадянин міста-героя Волгограда (1999).

31

24.12.1880 (140 років тому) – члени Єлисаветградського українофільського гуртка написали колективного листа відомому російському журналісту, співробітнику журналу «Вестник Европы» О.М. Пипіну з проханням посприяти скасування ганебного Емського указу 1876 року про заборону української мови, літератури і театру. Лист підписали: І.Тобілевич, М. Кропивницький, Є. Чикаленко, А. Грабенко, Н. Тобілевич, О. Михалевич, О. Тарковський, О. Волошин.

Грудень 1965 (55 років тому) – У Кіровограді в приміщенні Преображенської церкви відкрито картинну галерею – філіал обласного краєзнавчого музею. Проіснувала до 1991 року, після чого реорганізована в обласний художній музей.

28.12.1945 (75 років тому) – Утворений Кіровоградський обласний автомобільний трест.

УРОДЖЕНЦІ НОВОГЕОРГІВСЬКА-СВІТЛОВДСЬКА: ВІДОМІ, НЕВІДОМІ Й ЗАБУТІ

У 2010 році в Москві був надрукований тритомний біографічний словник «Российское зарубежье во Франции. 1919-2000», в якому представлено понад 16 000 довідок (!) про діячів російської еміграції. Є, звісно, серед них і чимало уродженців нашого краю. Мене зацікавили передусім ті, які народилися у м. Новогеоргіївську, який існував з 1821 по 1961 рік, поки не був затоплений Кременчуцьким водосховищем. Мабуть, жоден населений пункт не зазнав стількох перейменувань: Крилов, Новогеоргіївськ, Олександрія (нинішня Олександрія тоді називалася Олександрійськом), Кремгес, Хрущов, Світловодськ!

Пінхас Литвиновський

Знайомство зі згаданим вище біографічним словником переконало мене, що з уродженцями Новогеоргіївська маємо неабияку проблему. Виявляється, крім нашого Новогеоргіївська у Херсонській губернії, існував ще один Новогеоргіївськ поблизу Варшави у Польщі, тобто їх було два!

*Пам'ятник Василю Каразіну
в Харкові*

Спочатку це була фортеця Модлін (за назвою села), яку після польського повстання 1830 року, коли вона була опорним пунктом повстанців, імператор Микола I наказав перейменувати в Новогеоргіївськ. У цьому Новогеоргіївську в 1913 році мешкало 13 тисяч чоловік. Зрозуміло, що поляки давно повернули їй первісну назву – Модлін, і нині вона – район міста Нови-Двур-Мазовецьки за 30 км від Варшави.

Так ось, у біографічних довідках про уродженців українського й польського Новогеоргіївська наявна плутанина. То пишуть, що

ім'ярек народився у Новогеорґіївську Херсонської губернії, то у Новогеорґіївську, що у Польщі.

Донедавна з тих уродженців Новогеорґіївська, хто після громадянської війни опинився в еміґрації, ми могли назвати лише двох: живописця Пінхаса Литвиновського (1894-1985) та скульптора Івана Івановича Андреолетті (Пагірева) (1869 – після 1925). Перший виїхав до Палестини, жив у Єрусалимі, став класиком ізраїльського живопису, лауреатом Державної премії Ізраїлю.

Дивовижним чином склалася доля скульптора Андреолетті. Насправді його звали Іваном Пагіревим. Мати його була простою селянкою, про батька відомостей немає. Талановитого хлопця-сироту усиновив італійський художник Джованні Андреолетті, що працював у Росії – так Іван Пагірев став Іваном Івановичем Андреолетті. У 1894 році він закінчив Одеську рисувальну школу, у 1900 – скульптурне відділення Академії мистецтв. У 1900 році Андреолетті отримав звання класного художника за скульптурну композицію «Вдалиий улов» та дворічне закордонне відрядження до Італії. Найзначнішими творами нашого земляка, виконаними у Росії, є передусім пам'ятник засновнику Харківського університету Василю Каразіну, відкритий у 1905 році, а також мармуровий надгробок композитору Миколі Римському-Корсакову на Новодівичому кладовищі Олександрівської лаври.

Після 1917 року еміґрував до Франції. Інформація про його творчі досягнення на чужині відсутня. Невідома навіть дата його смерті. Повідомляється лише, що там Андреолетті-Пагірев одружився з Євгенією Петрівною Ільїнською (1879-1953). Відомостей про неї значно більше. Дружина Андреолетті закінчила Центральне училище технічного рисування барона О.Л. Штіґліца в Санкт-Петербурзі. Стажувалася у Парижі в Національній школі декоративних мистецтв. Після повернення працювала художником-скульптором на ювелірній фірмі Фаберже. Спеціалізувалася на мініатюрних фігурках тварин. Перебуваючи в еміґрації, працювала на Фаянсовій мануфактурі в Руані. У 1925 році була учасницею Міжнародної виставки декоративних мистецтв у Парижі.

Принагідно згадаємо ще й третього видатного художника, уродженця Новогеорґіївська, Григорія Антоновича Бондаренка (1892-1969). На відміну від перших двох, він не став еміґрантом, хоча підстави для цього були вагомими. Передусім це походження. Григорій народився в сім'ї обрусілого прибалтійського німця, Георгіївського кавалера, чудового столяра-червондеревника Августа Ляпса та українки Марії Бондаренко. Батьки жили невинчаними: лютеранин Ляпс не захотів переходити у православ'я, дружина – відповідно в лютеранство, а тому їхні діти – дочка та п'ятеро синів – отримали прізвище матері. Григорій Бондаренко здобув фундаментальну

художню освіту, на це витратив майже 20 років: Миргородська художня школа (1909), Віленська рисувальна школа (1909-1911), Одеське художнє училище (1911-1915 у К. Костанді), Петербурзька Академія мистецтв (1915-1917), Ленінградський ВХУТЕІН (1923-1927 у В.М. Кошаревича та К.С. Петрова-Водкіна).

В історію українського образотворчого мистецтва Григорій Бондаренко увійшов передусім як блискучий рисувальник, графік, книжковий ілюстратор і талановитий педагог. З 1945 по 1969 рік він викладав у Харківському художньому інституті, професор.

Досить складно було визначити, в якому саме Новогеоргіївську народився юрист, історик, економіст та громадський діяч Василь Борисович Єльяшевич (1875-1956).

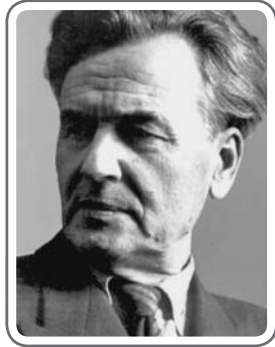
У 1896 році Єльяшевич закінчив юридичний факультет Московського університету. З 1903 по 1917 рік – професор кафедри цивільного права Санкт-Петербурзького політехнічного інституту ім. Петра Великого. Автор багатьох праць з цивільного права, які визнано класичними.

Після 1917 року Єльяшевич емігрував, жив у Парижі. З 1922 року читав курс російського цивільного права в Інституті російського права та економіки при юридичному факультеті Сорбонни (Паризького університету). Входив до складу Ради професорів франко-російського інституту. З 1945 року Василь Борисович – віце-голова правління товариства охорони російських культурних цінностей. Співпрацював з Історико-генеалогічним товариством, де виступав з доповідями по історії права в Росії.

В 1935 році Єльяшевич придбав маєток у Бургундії, який назвав на честь п'єси А.П. Чехова «Вишневим садом», влаштував у ньому Будинок відпочинку для російських культурних працівників, а після смерті дружини в 1946 році заповів його Покровському жіночому монастирю. Заповів також 25 тисяч франків у вигляді премії за кращу працю про Петербурзький політехнічний інститут.

Чи є підстави вважати Єльяшевича нашим земляком? Гадаю, що так.

Адже у сімейному фонді Єльяшевичів, архів якого відкритий для користування і зберігається в «Доме русского зарубежья имени А.И. Солжени-

Григорій Бондаренко

Василь Єльяшевич

нищина» у Москві, зазначено, що він народився у Новогеоргіївську Херсонської губернії. З усіх джерел я схильний довіряти саме цьому. Де, як не на батьківщині, мають знати місце народження своїх видатних земляків?

Драматично, я б сказав навіть трагічно, склалася доля оперного співака, уродженця Новогеоргіївська, Бориса Павловича Попова (1888 – після 1945). У 1912 році Попов закінчив хімічний факультет Женевського університету (1912), потім вокальне відділення Женевської консерваторії.

Удосконалював свою майстерність у професора Л.Д. Донського, відвідуючи Московське Філармонійне училище. З 1915 року наш земляк – соліст Московської опери при Народному домі, працював у Приватній опері С. Зими́на, а потім (до 1920 року) співав у Великому театрі. В 1920 році Попов нелегально перейшов кордон. Виступав Борис Павлович в оперних театрах Львова, Бухареста, Королівському оперному театрі в Белграді та інших театрах Європи. З 1926 року жив у Парижі: соліст театру Російської опери (дирекція М. Кузнецової-Массне), співав у *Opéra-Comique* (1927). Виконавець провідних партій баритонального репертуару в операх Римського-Корсакова «Сказание о невидимом граде Китеже» та «Снегурочка», Чайковського – «Евгений Онегин», Бізе – «Кармен», Мусоргського – «Хованщина», Гуно – «Фауст» та ін. У червні 1933 року виконав одну з головних партій в опері «Князь Игорь» Бородіна разом із Федором Шаляпіним. Гастролював в Іспанії та Чехословаччині.

Відомий дослідник російсько-сербських взаємин Віктор Косик у монографії «Что мне до вас, мостовые Белграда? Очерки о русской эмиграции в Белграде: 1920–1950-е годы» (2007) відзначає: «С 1924 по 1936 г. с некоторыми перерывами белградцы могли слышать бас-баритон Бориса Павловича Попова, исполнявшего романсы, русскую оперную классику, умевшего петь на французском, испанском, итальянском языках. Раньше, в 1923-1924 гг., он радовал своим искусством и Люблян, куда вернулся в 1939 г. и пел там до 1945 г. Муж знаменитой балерины Нины Кирсановой, он достаивался в прессе не менее лестных отзывов: “Попов, артист Московского Большого театра. Редкий среди русских певцов вокалист, обладатель чарующего тембра музыкального баритона. Выдержанный, стильный Онегин, прекрасный Фигаро, отличный Елецкий”».

Після 1945 року Попов переїхав до США, що стало його фатальною помилкою. Про цей період життя Бориса Павловича лише повідомляється, що співав наш земляк у приватній опері. І все – жодних подробиць! Невідомо, де й коли Борис Павлович помер, де похований. А мова ж іде про досить відомого і популярного оперного співака! Втім, є слабенька надія, що американський період життя уродженця Новогеоргіївська просто ніхто поки що не досліджував.

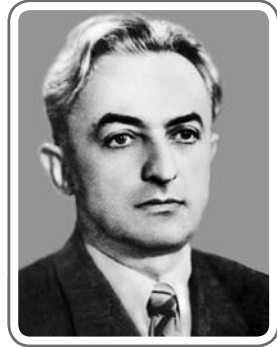
Дружиною Попова була всесвітньо відома балерина Ніна Василівна Кірсанова (1898-1989), яка починала кар'єру на сцені Великого театру в Москві в 1917 році. Побралися вони у 1919 році, разом емігрували до Польщі. З 1923 року Кірсанова була прямою балетної трупи Народного театру в Белграді, танцювала всі партії класичного репертуару. З 1926 по 1931 рік виступала в трупі Анни Павлової. Всього за життя виконала 18 головних партій у балетах та 11 балетних соло в операх. У 1936 році в Парижі знялася у фільмі «Майєрлінг».

Ніна Кірсанова

Після завершення балетної кар'єри (1961) Кірсанова захопилася... археологією. Навіть закінчила курс археології на філософському факультеті Белградського університету. Отримала у 70 (!) років ступінь магістра. Брала участь у розкопках у Луксорі (Єгипет) та Сіракузах (Італія) та ін. У 85 (!) років знялася у культовому югославському фільмі «Нечто среднее между» режисера Карановича. На честь Кірсанової в Белграді названо вулицю, їй присвячено експозицію музею театрального мистецтва в столиці Сербії. Як бачимо, на відміну від Бориса Попова, фінал життя його дружини склався напрочуд вдало. Втім, не виключено, що до від'їзду в Америку Попов і Кірсанова розлучилися. Дітей у подружжя не було.

У нашому Новогеоргіївську народився видатний вчений-генетик (зоогеограф, гідробіолог, еволюціоніст) Юхим Іудович Лукін (1904-1999). У 1911 році батьки переїхали до Харкова. У 1926-му Юхим Лукін закінчив біологічний факультет Харківського університету, який тоді називався Інститутом народної освіти. У 1929-му закінчив аспірантуру Харківського відділення Українського НДІ зоології. Кандидат біологічних наук (1935). У 1936 першим у світі відкрив і описав у статті українською мовою роль адаптивних модифікацій і спадкових змін в еволюції. Вперше показав на рівні натуралістичних фактів, що «ефект Болдуїна» в природі є та відіграє суттєву роль в еволюції. Наш земляк – один із співавторів теорії стабілізуючого відбору. Автор монографії «Дарвинизм и географические закономерности в изменении организмов» (1940), яка стала важливим внеском у створення синтетичної теорії еволюції. За відданість генетиці зазнав переслідувань (1948-1949).

Юхим Лукін

Доктор біологічних наук (1942), професор (1943), завідувач кафедри гідробіології Харківського університету. Автор трьох монографій та класичного підручника «Зоологія» (1961, 1981, 1989). Включений до книги «Выдающиеся ученые-биогеографы: биобиблиографический справочник» (2007).

Гадаю, розповідаючи про видатних уродженців Новогоріівська, доречним буде згадати й тих, хто народився у Світловодську. Тому з приємністю представляю Ольгу Іванівну Маховську, яка з'явилася на світ 25 квітня 1963 року. Після закінчення факультету психології Харківського державного університету вона працювала у психіатричній лікарні та Центрі з реабілітації підлітків.

У часи перебудови та гласності брала участь у психологічній розробці та супроводі перших телемостів «СРСР – США» (Філ Донахью – Володимир Познер), мережі міжнародних комп'ютерних клубів для дітей тощо. Сьогодні наша землячка – провідний російський психолог, співробітник Інституту психології Російської академії наук (РАН), кандидат психологічних наук. Член Міжнародної Асоціації крос-культурної психології (США). Коло наукових інтересів Маховської вражає різномаяттям: психологія еміграції, сучасне російське дитинство, нові соціальні інститути, крос-культурний аналіз, психологія телебачення.

Ольга Маховська

Ольга Іванівна – лауреат премій урядів Росії, США, Франції, Великої Британії, Тайваню, Польщі. Два роки перебувала у науковому відрядженні в Парижі (Франція) та Сіетлі (США). Маховська – директор з утримання дитячого телевізійного проекту «Улица Сезам в России», консультант телевізійних проектів на СТС, Першому каналі. Автор захоплюючих книг-есе, присвячених міжособистісним стосункам, під інтригуючими назвами: «Соблазн эмиграции, или женщинам, отлетающим в Париж» (2003), «Ироническая психология, или Психологи тоже женщины» (2006), «Телемания: болезнь или страсть» (2007), «О чем говорить с ребенком? Инструкция по выживанию для современного российского родителя» (2008), «Запасная женщина» (2009), «Антибрачный синдром» (2009), «Как спокойно говорить с ребенком о жизни, чтобы потом он дал вам спокойно жить» (2010), «Коммуникативный опыт личности» (2010), «Непослушный ребенок: перезагрузка» (2012), «365+1 правило современных родителей на каждый день счастливого года. Книга для родителей» (2013). Автор сценаріїв серіалу «Понять. Простить» (ОРТ), постійний телевізійний консультант.

Найпопулярніший російський телеведучий Андрій Малахов так охарактеризував нашу землячку: «Ольга Маховская – один из самых ироничных психологов, умеющая быть агрессивной и точной». Про одну з книг уродженки Світловодська Петр Вайль, журналіст і письменник, відповідалний редактор радіостанції «Свобода», пише: «...Ирония – это неожиданный ракурс, позволяющий увидеть привычное по-новому и оттого глубже понять. В книге Ольги Маховской ученость не демонстрируется, а ощущается, потому она увлекательна и убедительна: просто о хитроумном, насмешливо об основательном, легко о животрепещущем. Возникает доверие, без которого нет психолога».

РОКИ

1660 — 360 років тому народився **Павло Леонтійович Полуботок** (1660-1723), наказний гетьман Лівобережної України. Навчався у Києво-Могилянській колегії. 1708 був одним з претендентів на гетьманство, але через недовіру до нього Петра I обраний не був. За петиції до царя про відновлення державних прав України 1723 був ув'язнений у Петропавлівській фортеці, де й помер внаслідок тортур як мученик за Україну. У 1900 художник-передвижник В. Волков написав історичне полотно «Імператор Петро I відвідує ув'язненого у Петропавлівській фортеці наказного гетьмана П. Полуботка». *Цю картину з етюдями придбав для своєї колекції Єлисаветградський промисловець Р. Ельворті. Згодом у 30-ті роки твір експонувався у місцевому краєзнавчому музеї. Востаннє її бачили в експозиції у 1942. А в 1913 на I Єлисаветградській міській художній виставці (як свідчить каталог) експонувалась «Сорочка гетьмана Полуботка. Зразок української вишивки 18 століття (зібрання В. Дроботковського)». Учасником з'їзду нащадків гетьмана Павла Полуботка, що відбувся 15 січня 1908 року в м. Стародубі, був поміщик Єлисаветградського повіту Олексій Іванович Ревуцький.*

1720 — 300 років тому народився (м. Арад, нині на території Румунії) **Петро Абрамович Текелія** (Попович-Текелія) (1720-1792 у Новомиргороді), військовий діяч, генерал-аншеф, серб за національністю. У 1747 прийняв російське підданство. Брав участь у Семилітній війні (1757-1763) та російсько-турецькій війні (1768-1774). У 1775 виконав розпорядження Катерини II з ліквідації Запорізької Січі. Брав участь у наступних російсько-турецьких військових конфліктах 1787-1788. Після виходу у відставку — власник села Хмельового Єлисаветградського повіту, мав палац у Новомиргороді. Побудував у Хмельовому Свято-Олександрівську церкву, влаштував вівтар на честь святих Петра і Павла у Новомиргородському Миколаївському соборі, церкву на честь вериг апостола Петра у Новомиргороді, у своєму будинку влаштував домову церкву в ім'я святителя Афанасія. Фольклористи вважають, що саме у Новомиргороді була складена відома народна пісня «Ой під вишнею, під черешнею», в якій він представлений старим ревнивим дідом (Текелія дійсно одружився на юній українці у дуже похилому віці). На пожертвані ним кошти утримувалась християнська богадільня в Єлисаветграді. Генералісімум **О.В. Суворов** так відгукнувся на його смерть: «Любезный мой сослуживец, усач-гусар, рубаха-наездник... Я бы с Текелием воевал без бумаги. Он с саблею, а я со штыком. Да покоится прах его!» **Був похований у Новомиргородському**

Миколаївському соборі (знищений у 1938). В обласному краєзнавчому музеї зберігається унікальний експонат: епітафія Текелії на полотні, в якій викладено основні віхи його біографії. Його брат володів в Олександрійському повіті селом Олександрівкою (2470 десятин) з 1781 та селом Лазаріополем (Миколаївкою) з 1795 (1090 десятин).

1740 — 280 років тому народився (с. Вовківці на Сумщині) **Кузьма Федорович Рожалін** (1740-1795), лікар. Навчався у Києво-Могилянській академії (1751-1758), Петербурзькій медичній школі (1758-1760), Лейденському і Берлінському університетах (1761-1765). Після захисту дисертації, темою якої було вивчення цинги, викладав фізіологію і фармакологію у госпітальних школах Петербурга. *Під час російсько-турецької війни 1769-1774 очолював Єлисаветградський госпіталь. Керував боротьбою з епідемією чуми в Єлисаветграді, Новомиргороді та Харкові (1771-1775).* У 1776 призначений лікарем Новоросійської губернії. Був у дружніх стосунках з Й.В. Гете.

1745 — 275 років тому народився (м. Єлисаветград) **Артемій Дорофійович Карпов**, купець. *Походив зі старообрядців, з родини купця 3-ї гільдії.* У 1780 з братом Федотом перебрався до Харкова. Брати Карпови досить швидко, зосередивши у своїх руках владу і капітал, стали першими харківськими олігархами.

У 1784 Артемій Дорофійович був обраний першим міським головою Харкова і займав цю посаду два строки, тобто 6 років. Відомий харківський історик Д.І. Багалій так характеризував його діяльність: «Далеко не заурядний, умний, прекрасно знакомий со своїми правами и обязанностями, умел отстоять и себя, и городское общество, и Думу, не пасуя ни перед какою властью». У шлюбі з дружиною Пелагеєю Дмитрівною (1758 року народження) мав 8 дітей. Нащадок Артемія Василь Парфентійович Карпов став художником і журналістом (друкувався під псевдонімом Дон Базіліо), написав книгу «Воспоминания старожила» (1900).

1760 — 260 років років тому народився **Євстафій Євстафійович Удом** (1760-1836), військовий діяч. З Ліфляндських дворян. На військовій службі – з 1771. Був одружений на Теофілі Юрковській та мав доньку Марію (стала дружиною Петра Федоровича Лопухіна) та Ілію (стала дружиною Адріана Федоровича Лопухіна). Брав участь у російсько-турецьких війнах (1787-1791), (1806-1812). Герой Вітчизняної війни 1812. Брав участь у багатьох битвах з наполеонівською Францією. Учасник битви народів, походу на Францію, взятті Парижа. Командир 9-ї піхотної дивізії, генерал-лейтенант. До 1818 служив в окупаційному корпусі у Франції. Після повернення у Росію командував 20-ю піхотною дивізією. Нагороджений орденами

Св. Анни I ст., Св. Володимира II ст., Св. Георгія IV кл., французьким орденом Почесного легіону та ін. Портрет у виконанні художника Доу представлений у Військовій галереї Зимового Палацу (Державний Ермітаж, Санкт-Петербург). **Останні роки володів Златоподем, у ньому помер і похований.**

1790 – 230 років тому народився **Микола Якович Респінський** (1790-1841 в *Олександрійському повіті*), військовий діяч. На військовій службі з 1806 – юнкер егерського полку. Згодом командував Пензенським (1819-1820) і Камчатським (1821) піхотними полками, резервною дивізією 6-го піхотного корпусу (1828-1830). Генерал-майор (1827). Брав участь у війнах зі Швецією (1808-1809), з Наполеоном та у Вітчизняній війні 1812: битві під Смоленськом та Бородіно, де тричі був поранений, взятті Парижа; потім – у турецькій кампанії 1828. Нагороджений орденом Св. Володимира III ст. та багатьма іншими. **Генерал-лейтенант. Помер і похований у своєму маєтку при хуторі Богоявленському та селі Федорівці Олександрійського повіту (666 душ, 11 449 десятин землі). Вдова, Єлизавета Василівна Респінська, успадкувала ці маєстності (12 225 десятин).**

1785 – 235 років тому народився (с. Михайлівка *Олександрійського повіту*) **Воніфатій** (в миру **Дем'ян Федорович Виноградський**) (1785-1871), ігумен. Був на військовій службі у складі 4-го уланського Малоросійського полку, брав участь у Вітчизняній війні 1812, у багатьох битвах, дослужився до чину вахмістра. Опісля деякий час вів з дружиною селянське господарство, а потім вирішив присвятити життя Богу. Половину майна віддав дружині, іншу – на храм і вирушив до Києва, щоб вступити до монастиря. У 1854 пострижений у ченці, в 1861 призначений будівничим скита Феофанія, що належав Києво-Михайлівському монастирю. З 1868 – ігумен. Прославився чернечими подвигами та аскетизмом. **Олександрійці посилали депутацію до ченця з проханням повернутися на батьківщину для примноження у ньому духовних традицій. Воніфатій дав згоду, але церковне начальство його не відпустило.**

1815 – 205 років тому народився **Георгій Васильович Трамбицький** (1815-1884), військовий інженер, полковник. **У 1865 купив у Єлисаветградського міського управління ділянку землі, на якій збудував Зимовий театр – один з кращих у Росії. Офіційне відкриття відбулося 1867, перша вистава була влаштована трупю Виходцева. Згодом театр належав ротмістру М. Милославському, В.Г. Кузьмицькому та Елькінду. У цьому приміщенні 27.10.1882 виставою «Наталка Полтавка» І. Котляревського за участю М.К. Заньковецької народився український професійний театр під орудою М.Л. Кропивницького. На його сцені виступали знамениті українські та російські**

театральні колективи, прославлені виконавці. У 1920-1921 трупою Д. Гайдамаки-Вертепова був створений театр ім. Л. Троцького, «1-й Радянський Театр». Під час окупації міста 1941-1943 тут працював Кіровоградський український драматичний театр ім. І. Тобілевича. З 1944 – Кіровоградський український музично-драматичний театр ім. М. Кропивницького.

1815 – 205 років тому народився (м. Єлисаветград)

Парфеній Кизилтаський (1815-1866), святий преподобний мученик Православної церкви (канонізований у 2000). *Закінчив повний курс наук Єлисаветградського духовного училища.* У 1845 прийняв чернечий постриг. Був винятково обдарованою особистістю: архітектор, інженер-винахідник, садівник, педагог. У 1852 сконструював механізм для підйому затонулих у морі вантажів та кораблів. За участь у Кримській війні нагороджений наперсним хрестом на Георгіївській стрічці. З 1858 – настоятель Кизилтаського монастиря Таврійської єпархії в Криму. За декілька років зі змєньою ченців облаштував святе місце: проклав дороги, розбив виноградники й сади, спорудив кам'яну церкву, два готелі. На перевиховання до ігумена Парфенія у Кизилташ єпархіальне начальство надсило священників-порушників церковних канонів. Підступно убитий розбійниками.

1825 – 195 років тому народилася (Єлисаветградський повіт)

Марія Кузьмівна Лазич (1825-1851), *єлисаветградська красуня, муза А. Фета. Народилася у родині відставного генерала, серба за походженням. Виховувалася у маєтку Петковичів у с. Федорівці.* Талановита музикантка, шанувальниця Жорж Санд. *Під час перебування у Єлисаветграді (1847) віртуозність дівчини оцінив сам Ф. Ліст, записавши в її альбом після концерту, як своєрідний автограф, музичну фразу незвичайної краси, яка надихнула А. Фета на вірш «Какіе-то носять звуки...». У своїх мемуарах Фет вивів її під псевдонімом Олена Ларіна. Трагічне кохання до М. Лазич надихало поета впродовж всього життя: десятки віршів (зокрема шедевр «Шепот, робкое дьханье...»), поема «Сон».*

1830 – 190 років тому народився **Костянтин Олексійович Гревс** (1830-1874),

військовий діяч. *Син учасника Вітчизняної війни 1812 Гревса Олексія Олександровича (1779-?), власника с. Ставидли (нині Олександрівського району).* На військову службу вступив у 1846 юнкером до Сумського гусарського полку. Закінчив її командиром лейб-гвардійського кірасирського її Величності полку в чині генерал-майора. *Похований у родовому маєтку Ставидли. Після 1917 могила була сплюндрована.*

1835 — 185 років тому народився **Дем'ян Іванович Купченко**, елисаветградський купець 2-ї гільдії, потомствений почесний громадянин. Закінчив трикласне Єлисаветградське повітове училище. *Власник багатьох будинків та магазинів у Єлисаветграді. У 1893 замість дерев'яної Знаменської церкви своїм коштом збудував трьохпрестольний кам'яний храм та будинок для церковно-парафіяльної школи вартістю 80 тис. рублів «в пам'ять чудесного спасення Их Императорских Величеств при крушенні поезда у ст. Борки 17.10.1888». За цей благодійний вчинок 23.05.1892 нагороджений золотою медаллю «За усердие». Разом з дружиною Євдокією Купченко заповів місту 100 тис. рублів, проценти з яких мали йти на утримання заснованої ними християнської богадільні. Парні портрети подружжя Купченків у 1892 виконав елисаветградський художник П.О. Крестonosцев (зберігаються в обласному художньому музеї).*

1840 — 180 років тому народився (Єлисаветградський повіт) **Павло Олександрович Зелений** (1840-1912), літератор та громадський діяч, *найвидатніший діяч Єлисаветградського земства*. Закінчив юридичний факультет Харківського університету. *Деякий час був судовим слідчим у Бобринці. Як голова Єлисаветградської повітової земської управи з 1865, енергійно відстоював права самоуправління в інтересах освіти та оздоровлення народу. Виступив ініціатором заснування в Єлисаветграді земського реального училища, був членом правління ЄЗРУ, впродовж 35 років — гласний місцевого земства. У 1872 видав в Одесі книгу «Сборник материалов для истории Елисаветградского земского высшего реального училища». У 1895 за ініціативою Зеленого елисаветградське земство зверталося до уряду з клопотанням дозволити навчання у школах українською мовою. Друкувався під псевдонімами «П. Сонін» та «П. С.». Написав спогади про перший єврейський погром в Єлисаветграді (1881) для журналу «Еврейская старина» (1909). З 1876 по 1884 — редактор-видавець кращої провінційної газети Росії «Одесского вестника», якій надав українофільського змісту; у 1898-1905 — одеський міський голова. Намагався організувати видання тижневика «Землероб» українською мовою. Дійсний член Одеського товариства історії та старожитностей (з 1889), засновник одеської «Просвіти» (1906), член Петербурзького благодійного товариства поширення книг українською мовою. Влаштував міські школи, читальні, побудував приміщення Одеської публічної бібліотеки. У 1883 зібрав майже 2000 руб. добровільних пожертвувань для заснування у Каневі народної школи ім. Т.Г. Шевченка. Один з фундаторів Єлисаветградської Громадської Бібліотеки (1897).*

1850 — 170 років тому народився (Єлисаветградський повіт) **Леонід Федосійович Долинський** (1850-1919), землевласник, військовий і громадський

діяч. Ротмістр. Дружина Віра Іпатіївна Шпаковська (1860-1915) вважалась першою красунею України. У 1913, мешкаючи в Сочі, на власні кошти спорудив монумент «Якір і гармата» на честь 75-річчя заснування міста (на знімку). В основі композиції – старовинна корабельна гармата, відлита на

Олександрівському заводу та якір, привезений у Сочі із селища Якірна Щілина. **Дочка Ольга Леонідівна, у заміжжі Арістова, народилася 31.12.1881 у Єлисаветграді, володіла 6 мовами.** Після революції з 1920 по 1924 жила в маєтку Лоо з дітьми, працювала вихователькою і вчителем у дитячому будинку, відкритому в їхній садибі. З 1926 по 1955 працювала художнім керівником Лялькового Театру в Москві. Під час війни, перебуваючи в евакуації в Кургані, заснувала в місті ляльковий театр, яким керувала до 1958. Померла 12.04.1961.

1855 – 1865 років тому народився (Подільська губернія)

Микола Єлисейович Горинович (1855-1912), народовець. Навчався у 2-й Київській гімназії до 6 класу, потім служив юнкером в одному з піхотних полків, **мав намір вступити до Єлисаветградського кавалерійського училища.** У 1874 став членом революційного гуртка «Київська комуна». Разом з іншими «ходив у народ», працював на цукровому заводі у Шполі; на станції Козятин, де також вів пропаганду. Під час арешту 1874 назвався селянином Михайлюком. Був викритий, дав відверті зізнання. У 1875 звільнений з-під варти під нагляд поліції. **На початку червня 1876 приїхав до Єлисаветграда (жив на квартирі у Майданського) і встановив зв'язок з місцевим гуртком, мав намір вийти за кордон. Був запідозрений у зрадництві і мав бути страчений. Уночі 11.06.1876 Я. Малинка, Л. Дейч і Я. Стефанович здійснили замах на його життя. Після пострілу в голову вони облили його обличчя ще й сірчаною кислотою. Однак Горинович, хоч страхітливо спотворений і сліпий, вижив і дав свідчення про учасників замаху.** 5.05.1877 за належність до антиурядової організації засуджений до заслання у віддалені губернії. Але через декілька днів був звільнений з-під варти і помилований. Письменник Ю. Давидов у романі «Глухая пора листопада» (1968) пише: «Фотографію Гориновича інспектор Судейкин любив, як би нечаянно, сунуть арестованим революціонерам. Страшало: ну, хорошо-с, мы тебя, батенька, выпустим, а вслед шпионом ославим, а со шпионом-то ваш брат, гляди, чего происходит». У 1882 одружився, мав 8 дітей. У 1886 закінчив Королівський Пруський навчальний заклад для сліпих, отримав право викладати у школах для сліпих. Деякий час працював в одній з московських шкіл, став дуже набожною людиною. Наприкінці життя продиктував спогади, в яких виклав свою версію трагічної події.

1855 — 165 років тому народився **Феофан Олександрович Василевський** (1855-1912), статистик, письменник, публіцист. Юнаком у 1875-1877 добровольцем брав участь у національно-визвольних змаганнях південних слов'ян у Боснії та Герцеговині одночасно з нашим земляком **С. Степняком-Кравчинським**. Підготував серію статей сербської тематики для львівських часописів. У 1877 мав зустріч з М. Драгомановим у Женеві. Автор книги «Записки українця з побуту між полудневими слов'янами», яку упорядкував І. Франко; написав до неї передмову. Навчався у Санкт-Петербурзькому та Одеському університетах. *На початку 80-х з'явився у Єлисаветграді на посаді земського статистика, долучився до місцевого українофільського гуртка Громади О. Михалевича. Написав статтю «Про селянські громадські порядки» (1883), яка прислужилась І. Тобілевичу при створенні п'єси «Бурлака». У січні 1885 за належність до Єлисаветградської Громади був заарештований, відданий під нагляд поліції на 5 років. З 1895 — херсонський губернський статистик. Чоловік відомої української поетеси Дніпрової Чайки (Людмили Василевської), подав до друку у Єлисаветградському літературному альманасі «Степ» (1886) дві її поезії «На лимані» та «Зірка».*

1860 — 160 років тому народився **Олександр Іванович Нікольський** (1860-1933), державний і громадський діяч, публіцист. У 1884 закінчив Військово-медичну академію зі званням ветеринарного лікаря. Був губернським земським ветеринаром Орловської губернії, звідки за участь у «політичних справах» висланий на три роки в Архангельську губернію. Після повернення поселився у Херсонській губернії, *працював земським ветеринарним лікарем Єлисаветградського повіту. У 1898 разом з дружиною О.Я. Нікольською та іншими єлисаветградцями заснував Громадську бібліотеку — найвпливовіший просвітницький заклад міста, став першим директором правління бібліотеки. З 1900 працював в Одесі: голова Одеського товариства ветеринарних лікарів, завідувач земсько-міського ветеринарного бюро. Писав публіцистичні статті для столичних і провінційних газет «Русские ведомости», «Речь» та ін. Постійний співробітник журналу «Освобождение», який виходив у Штутгарті під редакцією «легального марксиста» П.Б. Струве. У 1907 обраний членом III Державної Думи Росії від Одеси. Входив до лівого крила партії кадетів. У 1910 правління Єлисаветградської Громадської бібліотеки звернулось до Нікольського з проханням підтримати в Думі їхню пропозицію вважати день смерті Л. Толстого днем національного трауру. У 1912 єлисаветградці висловили йому співчуття з нагоди смерті дружини.*

1860 — 160 років тому народився (Звенигородський повіт Київської губернії) **Микола Іванович Борисов** (1860-1933), земський статистик, громадський діяч. З 1880

по 1884 навчався на медичному факультеті Київського університету, виключений за участь у студентських заворушеннях. **Мешкав і напрочуд плідно працював земським статистиком в Олександрії 46 років (з 1887 по 1933), там же помер і похований.** Настільними книгами всіх, хто цікавиться історією Олександрійського повіту, мають стати принаймні три фундаментальні праці, упорядковані Миколою Івановичем: «Систематический свод постановлений Александрийского уездного земского собрания с 1865 по 1888 годы», «Список землевладельцев Александрийского уезда на 1896 год», «Первый систематический каталог Александрийской общественной библиотеки» (1903). Регулярно друкувався у часописах «По морю и суше» і «Сборнике Херсонского земства». **Надрукував, починаючи з 1887, низку сільськогосподарських бюлетенів по Олександрійському повіту. Автор багатьох праць з сільськогосподарської та освітнянської тематики: «Сельско-хозяйственный обзор по Александрийскому уезду за 1889-1890 год» (Херсон, 1891), «Опыт шелководства в Александрийском уезде Херсонской губ.» (Херсон, 1892), «Волшебный фонарь в народной школе. По данным Александрийского уездного земства за 1889-1895 гг.», «Продолжительность курса в одноклассных земских школах Херсонской губернии. (По результатам выпускных испытаний в 1896г.)», «Результаты выпускных испытаний в одноклассных земских школах Херсонской губернии в 1897 г.», «Крестьянское дело в Херсонской губернии 1897 г.» та ін. Був учасником X Всеросійського з'їзду природодослідників та лікарів у Петербурзі (1898).**

1865 — 155 років тому народився (м. Єлисаветград) Зіновій Іонович Тьомкін (1865-1942 у Парижі), лікар, громадський діяч. **Брат видатного єлисаветградського рабина В. Тьомкіна і батько відомого голлівудського композитора Д. Тьомкіна.** Вивчав медицину в університетах Росії та Німеччини. У 1914-1918 – військовий лікар. З початку 1920-х років жив у Туреччині, Німеччині, Франції. У 1924-1933 – член редколегії журналу «Рассвет». З 1925 – член Президії Всесвітнього Союзу сіоністів-ревізіоністів. З 1925 по 1931 – голова Союзу сіоністів-ревізіоністів Франції. У 1935-1938 – один з керівників Нової сіоністської організації.

1865 — 155 років тому народилася Любов Миколаївна Шульгина (уроджена Устимович) (1865-1945), громадська і культурна діячка, дружина історика Якова Шульгина. Походила з давнього козацько-старшинського роду, прямиий нащадок гетьмана П. Полуботка (непрямий гетьмана Д. Апостола). Закінчила Вищі Жіночі Курси, історико-філологічний факультет у Києві та Москві; учителювала на Полтавщині, була активна в Київській Громаді. **З 1893 по 1899 жила з чоловіком,**

який працював контролером Єлисаветградського відділення Державного Банку Росії, у нашому місті, де народився син Володимир Шульгин (герой Крут). У 1914 – співорганізатор клубу «Родина» у Києві, що опікувався пораненими українськими воєнками, згодом «Общества», яке допомагало звільненню військовополонених галичан.

1870 – 150 років тому народився (Єлисаветградський повіт) **Дмитро Степанович Горшков** (1870-1927 у Єлисаветграді), земський діяч, видавець, журналіст і публіцист. Закінчив Єлисаветградську гімназію та Новоросійський університет в Одесі. Член Конституційно-демократичної партії, учасник її Установчого з'їзду (Москва, 12-18.10.1905).

Будівничий та попечитель Іванівського початкового училища Якимівської волості (нині Маловісківський район), на яке витратив майже 2000 руб.; клопотався також про відкриття в Іванівці безкоштовної народної бібліотеки-читальні. Зі співчуттям поставився до ідеї М. Левитського про влаштування на Єлисаветградщині землеробських артілей, пожертвувавши на цю справу 240 руб. У 1905 був делегатом Всеросійського земського з'їзду в Москві. Видавець та редактор однієї з кращих провінційних газет Росії «Голос Юга», яка виходила в Єлисаветграді з 1904 по 1918. Газета мала власних кореспондентів у Петербурзі, Парижі та Лондоні. На її шпальтах друкувалися твори Л. Толстого, М. Горького, В. Короленка, Я. Гордіна, Діонео, Дона-Амінадо та багатьох інших. Обирався депутатом 1-ї та 2-ї Державної Думи Росії. З 1914 – член Єлисаветградського міського лекційного бюро з влаштування народних читань і дитячих майданчиків при міській управі. Твори образотворчого мистецтва з його приватної колекції експонувалися на І Єлисаветградській художній виставці 1913. У 1917-1918 був головою Єлисаветградської повітової земської управи. Автор книги «Из прошлого нашего земства (очерки и справки)», виданої в Єлисаветграді (1913). Впродовж багатьох років (до 1917) був головою Єлисаветградського благодійного товариства поширення грамотності й ремесел.

1870 – 150 років тому народився (м. Вільно) **Семен Ісаакович Данишевський** (1870-1944), живописець, педагог. Навчався у Петербурзі – Рисувальній школі Товариства заохочення мистецтв (1897-1899) у Я.Ф. Цюнглінського і школі княгині М.К. Тенішевої (до 1900) у І.Ю. Рєпіна, потім у Парижі в академії Жюльєна (1900-1905) та Ж.-П. Лорана.

Жив у Парижі до 1912, Єлисаветграді (1912-1938) та Сухумі. Був членом оргкомітету з влаштування Першої Єлисаветградської художньої виставки (1913), на якій експонував 17 творів «паризького періоду». Після П.О. Крестоносцева та Ф.С. Козачинського – третій визначний художник-педагог Єлисаветградщини. З 1912 давав приватні уроки живопису, у 1919-1921 очолював живописно-художню майстерню «Мистецтво», з 1922 по 1938 викладав у Зінов'євському художньо-промисловому технікумі. У травні-червні 1918, коли в

Елисаветграді замість грошей випускались облігації вартістю 50, 100, 200, 500 і 1000 руб., виконав їхнє художнє оформлення. В обласному художньому музеї зберігається «Портрет П.З. Рябкова», виконаний Данишевським олією у 30-х роках ХХ століття. Після переїзду в Сухумі став одним із фундаторів місцевого художнього училища.

1875 – 145 років тому народився (м. Елисаветград) **В'ячеслав Митрофанович Лашенко** (1875-1953 у Чехословаччині), педагог, поет, громадський діяч. *Старший син священика, засновника елисаветградської Громади Митрофана Лашенка. Закінчив Олександрійську гімназію.* Навчався в Історико-філологічному інституті князя Безбородька у Ніжині, потім перевівся у Варшавський університет, працював у гімназіях Київського, Одеського та Кавказького навчальних округів. *Викладав зокрема і в нашій Олександрійській гімназії, серед його учнів був Дмитро Чижевський, Панас Феденко.* Від 1900 у Севастополі викладав у жіночій гімназії, того ж року створив й очолив українське просвітницьке товариство «Кобзар». З квітня 1917 – голова Української Чорноморської громади у Севастополі, один з активних організаторів руху з українізації Чорноморського флоту. За часів УНР – директор української гімназії в Одесі. Перебуваючи в еміграції, викладав в українських навчальних закладах Праги і Подєбрадів. Товаришував, підтримував творчі стосунки з Олександром Олесем та його сином Олегом Ольжичем. Автор збірки поезій. «На рiках вавилонських» (Львів, 1926), окремі його твори вміщені в антології «Українська поезія кінця ХІХ – середини ХХ століття» (т. 4, К., 2015).

1875 – 145 років тому народився (м. Елисаветград) **Самуїл Мойсейович Ямпольський** (1875-1965), лікар.

Закінчив природничий факультет Київського університету та медичний факультет Харківського університету. У 1904-1905 працював педіатром у Петербурзі. Учасник російсько-японської війни. З 1906 по 1907 вперше в Росії – завідувач дитячої консультації і дитячої кухні «Крапля молока». Був головним лікарем Харківської дитячої лікарні. У 1922-1930 організував в Україні Інститут охорони материнства і дитинства, його перший директор. Професор, доктор медичних наук. З 1930 по 1941 – завідувач створеної ним кафедри грудної дитини Українського інституту удосконалення лікарів й одночасно завкафедри дитячих хвороб 2-го Харківського медичного інституту. У 1941-1944 – завідувач кафедри дитячих хвороб Новосибірського медичного інституту. З 1944 по 1956 – завкафедри педіатрії і заступник директора Українського інституту удосконалення лікарів. Наукові праці присвячені питанням патології та лікування порушень травлення. Розробив метод переливання крові з метою підвищення імунітету при дизентерії у дітей.

1875 — 145 років тому народився (м. Єлисаветград) **Ізидор-Іцхок Золотаревський** (1875-1945 у Нью-Йорку), драматург. У юності мандрував містами України, працював бібліотекарем, продавцем газет. З 1890 – у США. Тут вивчив англійську мову та ідіш. З 1883 розпочав театральну діяльність. Писав п'єси, пісні для театрів. Частина з них видано у Монреалі у 1897. Перша п'єса – «Соціалісти». Автор понад 100 п'єс, які ставились театрами за участю знаменитих акторів (Яків Адлер, Давид Кеслер, Борис Томашевський, Берта Каліш та ін.). Його називали «королем мелодрами». Були надруковані п'єси: «Єврейська Анна Кареніна» (1909), «Єврейський Гамлет» (1914), «Карти» (1910), «Гроші, кохання і ганьба» (1923) та ін.

1880 — 140 років тому народився **Володимир Леонтіївич Покотило** (1880-1931), лікар (хірург). У 1904 закінчив медичний факультет Київського університету. *Тривалий час жив і працював у Єлисаветграді. Був головним лікарем лікарні Св. Анни (на знімку).*

З 1921 по 1931 – завідувач кафедри хірургії Одеського медичного інституту, професор. Розвивав ендокринну та пластичну хірургію. Розробляв питання боротьби з хірургічною інфекцією, запропонував спосіб обробки рук хірурга, названий методом Покотила. Один з організаторів Одеського хірургічного товариства.

1885 — 135 років тому народився (м. Новоукраїнка) **Ірміягу Френкель** (1885-1958 у Тель-Авіві), перекладач, публіцист, педагог. Навчався у Віденському та Львівському університетах. Доктор права (1911). У Першу світову війну – офіцер австрійської армії. З 1902 друкував статті на івриті. Редагував журнал «Га Шахар». З 1919 – директор гімназії у Лодзі з викладанням на івриті. Переклав на польську мову твори Х.Н. Бялика. Автор низки педагогічних праць. З 1955 – жив у Ізраїлі.

1885 — 135 років тому народилася (м. Олександрівськ, нині Запоріжжя) **Марія Григорівна Никифорова** (1885-1919), анархістка, одна з найяскравіших постатей часів Громадянської війни в Україні. За одними даними, походила із робітничої сім'ї, працювала перемивальницею посуду на горілчаному заводі. За іншими – дочка офіцера, закінчила гімназію. Щодо її статі, то на підставі деяких свідчень і спогадів, дослідники

схиляються до думки, що Никифорова була гермафродитом. Зблизившись з анархістами, з 16 років брала участь у терористичних актах. У 1908 засуджена, але зуміла втекти. З 1910 до 1917 в еміграції. Відвідувала уроки малювання та скульптури у самого О. Родена в Парижі (майстер виконав її портрет), закінчила там офіцерську військову школу. Після Лютневої революції 1917 повернулася у Росію, очолювала загін «Вільна бойова дружина» у складі Червоної Армії.

29.01.1918 зробила спробу захопити Єлисаветград: кровопролитні бої тривали кілька днів, супроводжувались грабунками. Ця подія увійшла в історію міста під назвою «народне повстання проти банди Марусі Никифорової». Згодом після суду в Таганрозі та Москві була направлена на перевиховання до війська Н. Махна, де займалась культурно-виховною та просвітницькою роботою, справами милосердя. Їй присвятив вірш «Маруся-анархистка. 1918» уродженець Єлисаветграда поет М. Цетлін, вона фігурує у повістях Ю. Яновського «Байгород» (1927) та Б. Лавреньова «Вітер», у спогадах Арсенія Тарковського та інших творох. Її останні слова перед стратою: «Да здравствует анархия!» Одну із самозванок, що видавала себе за Марусю Никифорову, більшовики розстріляли у 1919 в Єлисаветграді. Її могили на кавалерійському плацу навіть показували гостям міста. У 2018 у видавництві «Імекс-ЛТД» світ побачила книга (літературно-історична розвідка) «Тасмниці Байгорода Юрія Яновського» про народне повстання в Єлисаветграді проти банди Марусі Никифорової.

1885 — 135 років тому народився (м. Єлисаветград) **Ігор Васильович Вінецький** (1885-1937), інженер-зв'язківець. У 1907 закінчив політехнічний інститут у місті Кетен (Німеччина). В органах держбезпеки СРСР працював з 1928: співробітник 4-го (ВЧ урядовий зв'язок) відділення оперативного відділу НКВС, одночасно з 1928 по 1936 – інженер для доручень при заступникові наркома зв'язку СРСР. У 1928-1933 неодноразово виїздив за кордон для закупівлі спеціального телефонного обладнання. В 1936-1937 – помічник начальника 13-го відділення (урядовий зв'язок) 2-го (Оперативного) відділу ГУДБ НКВС СРСР. 16.02.1937 заарештований за звинуваченням у шпигунстві: «В 1929 году, находясь в Берлине, был завербован немецкой военной разведкой... Винецкий систематически подслушивал по ВЧ разговоры руководителей партии и правительства, передавая их содержание немецкой военной разведке...». Розстріляний. Реабілітований 24.07.1990 Військовою Прокуратурою СРСР. Згадується у книзі Вадима Гребенникова «Криптология и секретная связь. Сделано в СССР» (2017).

1890 — 130 років тому народився (с. Дмитрівка Знаменського району) **Лев Данилович Вербовський** (1890 – після 1930), композитор, піаніст. **З 1907 працював піаністом-ілюстратором у Єлисаветграді.** У 1917-1920 навчався у Харківській консерваторії по класу композиції С. Богатирьова та по класу фортепіано. Автор пісень, хорів, естрадної і джазової музики.

1890 — 130 років тому народився (м. Златопіль) **Вільгельм (Володимир) Доріані** (1890-1948 у США), американський художник-неопримітивіст. У Нью-

Йорк прибув у 1911, після натуралізації поїхав у Європу навчатися вокальному мистецтву. З 1922 по 1934 жив у Росії, де й написав у день свого народження першу картину «Балерина», сюжет якої навіяний сновидінням. Московський художник, якому Доріані показав своє творіння, похвалив його, але уроки давати відмовився, пославшись на те, що автор надто оригінальний для навчання. У 30-х роках ХХ ст. твори Доріані почали з'являтися спочатку у Вашингтонському сквері на щорічних виставках картин на свіжому повітрі, потім – у галереї Гаррімана, і, нарешті – у 1939 вони були прийняті до Музею сучасного мистецтва. Проте більшість його полотен зберігається у приватних колекціях. Найвідоміші картини: «День прапора», «Футбол» та ін. Мистецтвознавці називають Доріані одним з найоригінальніших художників-неопримітивістів Америки. Його твори вирізняє цілком несподівана композиція, невміла компоновка предметів, що компенсується природженим відчуттям кольору, гумором та життєрадісністю. Незнання законів перспективи зближує його роботи з японськими майстрами гравюри. Улюблені теми – театральні лаштунки, повсякденне життя американців.

1895 — 125 років тому народилася (с. *Веселий Роздол*, нині у складі с. *Щасливе Олександрійського району*) **Ніна Сергіївна Аленникова** (1895-1984), актриса, *мемуаристка*. Дитинство пройшло в маєтку «*Веселий Роздол*». Батько *Сергій Порфірович Аленников* – поручик, *фігурує в списку землевласників Єлисаветградського повіту на 1908-1909 рр.*

Навчалась в Одеському та Санкт-Петербурзькому інститутах шляхетних панянок. Захоплювалась театром, навчалась у Петербурзі на приватних театральних курсах А.П. Петровського (1913–1916), потім у Санкт-Петербурзькій філармонії. Була прийнята в гастрольну трупу Малеого театру. *Після Лютневої революції 1917 деякий час жила в Єлисаветграді*. Потім з Одеси в 1920 евакуювалась до Туреччини, а звідти у Францію. Вийшла заміж за морського офіцера Всеволода Павловича Дона. Їхній син Ростислав Дон став відомим французьким дипломатом. Авторка надзвичайно цікавих спогадів «Русская трагедия. Дороги дальние, невозвратные» (2010), яка побачила світ у серії «Россия забытая и неизвестная. Золотая коллекция».

1895 — 125 років тому народився (м. *Єлисаветград*) **Леонід Семенович Владимиров** (справжнє ім'я *Островський Йосип Самійлович*) (1895-1938), інженер. Активний учасник революційного підпілля в Одесі та Громадянської війни на Україні. У 1917-1920 – командир полку Червоної Армії. У 20-ті роки перебував на навчанні та господарській роботі

у Києві. У 1931 – директор Харківського паровозоремонтного заводу. У 1933 призначається директором Уралмашу. Обирався членом ВЦВК СРСР. Нагороджений

орденом Червоного Прапора. У 1937 арештований «за зв'язок з троцькістами, співробітництво з німецькою розвідкою та участь в антирадянській терористичній організації правих». Реабілітований у 1958. **Відомості про нього містить книга А.В. Бакуніна «Директора Уралмашзавода» (Свердловськ, 1989).**

1895 — 125 років тому народився (с. Глодоси Новоукраїнського району) **Степан Германович Масенко** (1895-1969 у США), педагог, громадський діяч. **Брат поета Т.Г. Масенка.** Закінчив Новобузьку учительську семінарію. Учасник Першої світової війни, офіцер. **Учителював у с. Кальниболота Новоархангельського району.** З 1917 – активний учасник українських національно-визвольних змагань, **відіграв провідну роль у Глодоському повстанні проти гетьмана П. Скоропадського (листопад 1918).** **У 1919 воював у загонах отамана М. Григор'єва на Єлисаветградщині, був його першим заступником.** З 1920 – у Польщі, потім у Чехословаччині. Навчався у Карловому університеті у Празі, закінчив його у 1927 зі званням доктора філософії.

1900 — 120 років тому народився (Ліфляндська губернія)

Альфред Матсович Тукс (1900-1936), учасник Громадянської війни, естонець за національністю. У віці 12 років почав працювати на музичній фабриці. Учасник Першої світової війни. У 1918 вступив до лав Червоної Армії. З червня 1919 служив у 45-й стрілецькій дивізії. З квітня 1920 став бійцем окремої кавалерійської бригади Григорія Котовського, згодом – помічником командира взводу. Брав участь у боях з Польщею, придушував «Антоновський заколот» у Тамбовській губернії, воював проти військ УНР Ю. Тютюнника. За бойові заслуги нагороджений двома орденами Червоного Прапора (1921), що прирівнювалось у ті часи до звання Героя Радянського Союзу. Улюбленець Котовського. **З серпня 1922 по серпень 1925 — курсант 5-ї Єлисаветградської кавалерійської школи, яка була перейменована в Українську кавалерійську школу ім. С.М. Будьонного. Був залишений при школі на посаді командира взводу (до 1932). Загалом у нашому місті прожив 10 років. Одружився з уродженкою Єлисаветграда Хрипуною, яка навчалася у музичній школі Нейгаузів. Їхня дочка Ельвіна, яка народилася в Єлисаветграді, стала дружиною відомого кінорежисера Юрія Озерова.** З 1932 по 1936 навчався у Військовій академії ім. М.В. Фрунзе. Нагороджений Почесною грамотою ЦВК Союзу РСР.

1910 — 110 років тому народився (м. Єлисаветград) **Марко**

Костянтинівич Касвінов (1910-1977), історик, журналіст. **Закінчив історико-економічний факультет Зінов'євського інституту соціального виховання.** З 1933 – кореспондент, завідувач зовнішньополітичного відділу «Учительской газети». Друкувався в центральних газетах, готував матеріали для Всесоюзного радіо. Учасник Другої світової війни. Володів англійською, німецькою,

французькою і данською мовами. З 1945 по 1947 служив у Німеччині та Австрії, де редагував газету радянських окупаційних військ. З 1947 працював на радіо у відділі мовлення на німецькомовні країни. З кінця 60-х збирав матеріали для своєї головної книги «Двадцять три ступени вниз» про долю останнього російського імператора і його родини. Журнальний варіант книги опублікований у 1972, до того ж цензура вилучила главу «Вечера в трактире на Таганке», присвячену історії чорносотенного руху. Роботу над книгою після смерті Касвінова завершила у 1978 його дружина А.К. Резанова. Загальний тираж книги – близько мільйона примірників.

1920 — 100 років тому народився (с. Байдакове Онуфріївського району) **Олексій Володимирович Калюжний** (1920, загинув 19.12.1941), моряк, учасник Другої світової війни, один з героїв оборони Севастополя. Після закінчення семирічки деякий час працював у колгоспі рідного села. Військову службу проходив на Чорноморському флоті з 1940. Був у складі маленького гарнізону (7 моряків) знаменитого дзоту № 11 над Камишловою долиною, який кілька днів відбивав шалені атаки двох німецьких батальйонів, підтримуваних артилерією, мінометами та авіацією. Після загибелі командира дзоту, тяжко поранений у голову, кулеметник Калюжний ще деякий час стримував натиск ворога. Перед смертю встиг написати прощальну записку: «...**Я умираю, но знаю, что мы победим, Моряки-черноморцы! Держитесь крепче, уничтожайте фашистских бешеных собак. Клятву воина я сдержал**». Після Перемоги на місці дзоту № 11 споруджено обеліск, на якому викарбувано слова передсмертної записки Калюжного. Її текст наводиться у всіх книгах, присвячених героїчній обороні Севастополя; його образ відтворено у скульптурі та живописних полотнах. Про подвиг нашого земляка розповідають експонати музею Чорноморського флоту; його ім'я навічно занесено у списки підрозділу, де він служив. **Рідне село Байдакове на честь героя перейменоване на Калюжне.** Його ім'я носить одна з вулиць Севастополя. **В Онуфріївському районі проводяться традиційні спортивні змагання на призи імені О.В. Калюжного.**

1920 — 100 років тому народився (с. Лутківка Маловісківського району) **Іван Іванович Касьян** (1920-1990), лікар. У 1929 родина була вислана на північ Росії. Закінчив Архангельський державний медичний інститут. Учасник Другої світової війни. Доктор медичних наук (1974). Фахівець у галузі авіакосмічної медицини, полковник медичної служби. З 1956 по 1975 служив в Інституті авіаційної і космічної медицини (психологічний консультант космонавтів). Займався проблемами адаптації організму до умов невагомості. Особисто виконав 363 польоти на нерухомість на літаку Ту-104А. Брав участь у всіх роботах з медичного відбору перших кандидатів у космонавти та їхньої підготовки до здійснення космічних польотів. З 1975 по

1990 працював в Інституті медико-біологічних проблем Міністерства охорони здоров'я СРСР. Автор книг: «Первые шаги в космосе» (1985), «Физиологические проблемы невесомости» (у співавт., 1990) та ін.

1925 — 95 років тому народився (с. *Соснівка Олександрівського району*) **Олександр Онікійович Ступницький**,

лікар. Учасник Другої світової війни. У 1948 закінчив Куйбишевський медичний інститут. З 1973 по 1991 очолював кафедру кардіології Воронежського медичного інституту. Доктор медичних наук, професор. Автор 178 наукових праць у галузі кардіології, методичних рекомендацій «Диагностика и лечение стенокардии» (1988), «Диагностика, лечение и реабилитация при инфаркте миокарда» (1991). Підготував 26 кандидатів та 4 докторів наук.

1930 — 90 років тому народилася (м. *Кіровоград*) (1930-2014), спортсменка (баскетболістка). **Навчалася спочатку у відомого кіровоградського тренера О.В. Ритора.** Виступала за команди «Динамо» (Київ), МАІ (Москва), УСК (Тарту).

Дворазова чемпіонка Європи в складі збірної СРСР (1952, 1954), у складі МАІ двічі перемагала в чемпіонаті СРСР (1954, 1955). Вважалася найвродливішою баскетболісткою Радянського Союзу, яку називали «берізкою». В 1954 вийшла заміж за відомого естонського баскетболіста команди «Калев» та збірної СРСР Ільмара Куллама. Після переїзду в Естонію грала за тартуський УСК, в складі якого чотири роки поспіль ставала срібним призером чемпіонатів СРСР. Після завершення спортивної кар'єри з 1967 по 1985 працювала в Тарту учителем фізкультури у 4-й середній школі. Заслужений майстер спорту СРСР.

1950 — 70 років тому народився (с. *Бандурове Гайворонського району*) **Анатолій Григорович Гудов**, письменник (прозаїк і поет). Пише російською мовою. За фахом – архітектор.

Працював у Києві, Львові, Росії та в рідному селі. Пише філософсько-психологічні та фантастичні (в жанрі утопії) повісті й романи: «Сторож» (1994), «Последний замок» (1996), «Полигон» (2006), «Время и место полетов» (2007), «Пейзаж за горизонтом» (2008), «Эссенция. Из записных тетрадей» (2009), «Парк на краю» (2009) та ін. Автор збірки віршів «Ландшафты». Здійснив оформлення та дизайн обкладинок своїх книг, ілюструє їх власними рисунками. На знімку: обкладинка книги «Последний замок. Дневник одного путешествия», яка побачила світ у 1996 у популярній серії інтелектуальної прози видавництва «Ника-Центр». Член Спілки російських письменників.

УРОДЖЕНЕЦЬ ЄЛИСАВЕТГРАДА ДМИТРО ІЛЛІЧ ГОМБЕРГ: БАТЬКО ДРУЖИНИ Й МУЗИ САЛЬВАДОРА ДАЛІ ГАЛИ ДЬЯКОВОЇ, КОХАНЕЦЬ АНАСТАСІЇ ЦВЕТАЄВОЇ

*Когда б вы знали, из какого сора
Растут стихи, не ведая стыда...*

Анна Ахматова

*Гала – единственная моя муза, мой
гений и моя жизнь, без Галы я никто.*

Сальвадор Дали

Дмитро Гомберг

Історія життя Дмитра Ілліча Гомберга (1868-1961) та його родини настільки заплутана й суперечлива, що являє собою справжнє нісінку головоломку.

Юрист за фахом, він прожив 93 роки, був принаймні чотири рази одружений, мав чотирьох своїх дітей та одного прийомного, юну коханку, хатню робітницю (і це у радянські часи!), похований на Ваганьківському кладовищі у Москві – так можна позначити основні віхи його життя. Та коли заглиблюєшся у деталі та перипетії цієї долі,

від загадок і таємниць голова йде обертом.

Народився Дмитро Ілліч, як стверджує його біограф Дмитро Малиновський (син прийомного сина В'ячеслава Малиновського, відповідно онук Гомберга), що успадкував сімейний архів, 14 вересня 1868 року в Єлисаветграді. Більше жодних подробиць про єлисаветградський період життя не повідомляється. Щоправда, погортавши довідник «Адрес-календарь и справочная книга «Елисаветград» на 1888 год», натрапляємо на інформацію, яка може мати безпосереднє відношення до нашого героя: «Гомберг Илья

Анастасія Цвєтаєва

Амшевич, частний повернений при Елисаветградском Съезде мировых судей». Чи не про батька Дмитра Ілліча Гомберга йде мова?

Згадані нами Дмитро Малиновський пише про названого діда: «Дмитрий Ильич Гомберг – адвокат, правозащитник, профессор, преподаватель и ав-

Зліва направо: Гала, Дмитро Гомберг, його друга дружина та прийомний син. 1927 р.

тор законів о землі і лісах». Не знаю як щодо адвокатської та правознавчої діяльності, але правознавцем Гомберг дійсно був неабияким. Він представлений у книзі «Правовая наука и юридическая идеология в России. Энциклопедический словарь биографий» (2011) як «исследователь советского лесного и земельного законодательства», як автор наукових праць: «Законы о земле (Земельный кодекс РСФСР)» (1925), «Законы о лесах (Лесной кодекс РСФСР)» (1928), «Леса местного значения» (1928), «Новые земельные законы» (1930) та ін.

Почнемо своє «розслідування» з першого, найголовнішого і найзагадковішого шлюбу Дмитра Гомберга (1868-1961) з Антоніною Дьяконовою (1868-1941). Вони обоє в юності займалися революційною діяльністю, перебували деякий час під наглядом поліції. Гомберг навіть у 1890 році за участь у політичній демонстрації трохи посидів у Бутирській тюрмі. А ще перебував, як писали в донесеннях поліцейські чини, «в близких сношениях с Марком Елизаровым». Мова йде не про якогось пересічного революціонера, а чоловіка рідної сестри В.І. Леніна Анни Іллівни Ульянової.

Для Антоніни Петрівни Деунової (її дівоче прізвище) це був другий шлюб. Вона закінчила Томську гімназію та акушерські курси. Однак за фахом майже не працювала, оскільки захоплювалася творчістю: писала казки та вірші для дітей. У 1911 році був надрукований її збірник віршів «Первые зорьки». З першим чоловіком, дрібним чиновником Іваном Дьяконовим, вона прожила трохи більше року, дітей у них начебто не було. Куди після

Світлина, яку Галя подарувала батькові в 1927 році

Галя і Поль Елюар. 1917 р.

1888 року подівся цей Іван, залишилося невідомим.

У 1891 році Антоніна Петрівна вийшла заміж цивільним шлюбом за студента юридичного факультету Московського університету Дмитра Гомберга. Їхнє спільне життя простежується до 1921 року. Подружжя мало четверо дітей: синів Вадима (1892 р. н.) та Миколу (1896 р. н.) й дочок Олену (1894 р. н.) та Лідію (1902 р. н.). Всі вони, за винятком Вадима, носили прізвище матері від першого чоловіка – Дьяконови. Тривалий час дискусійним вважалося питання про місце народження Олени Дьяконої (таким воно залишається й дотепер) та хто був її справжнім батьком: Іван Дьяконов чи Дмитро Гомберг.

Одну із найзнаменітějšíх жінок ХХ століття, дружину, коханку й музу трьох геніїв (французького поета Поля Елюара, німецького художника Макса Ернста та іспанського чародійника Сальвадора Далі) звали спочатку Оленою Іванівною Дьяконовою. Оскільки ім'я Олена дівчині категорично не подобалося (яка, мовляв, з неї – поганулі – Єлена Прекрасна), то вона облюбувала ім'я Галя, Галина (так її інколи називала мати). А от Галою вона остаточно стала у Франції, де слово гало означає «свято». Жінка-свято – що може бути приємнішим для жінок.

Місцем свого народження вона називає Казань, де буцімто народилися також її брати й сестричка, де вона навчалася у гімназії. Лише у 1905 році, твердить Галя, сім'я переїхала до Москви. Гомберг з родиною дійсно

деякий час мешкав у Казані. Про це, зокрема, свідчить лист сестри Дмитра Ілліча Соні, гімназистки 7-го класу, з Єлисаветграда: «Дорогие мои!... Мы очень довольны, что ты перевелся в Москву, потому что в Казани вам очень плохо жилось. Надеюсь, что теперь и ты, и Антонина будете чаще писать». Найдивовижніше, що казанські історики, як не намагалися, не знайшли жодних слідів перебування цієї родини у Казані!

Згодом і по батькові замість Іванівни Олена (Галина) стала називатися Дмитрівною на честь рідного батька. Коли її якось запитали, а чому вона не взяла й прізвище батька Гомберг, Галя загадково відповіла: «Не пропонували». А взагалі-то, тривалий час біографи дружини й музи Сальвадора Далі вважали Дмитра Ілліча її вітчимою. До речі, в його архіві, що надзвичайно дивно, не збереглося жодного листа ні від дітей, ні від знайомих. А вони ж, очевидно, були!

На виставці «Галя Сальвадор Далі», що експонувалася в Барселоні в 2018 році, був представлений унікальний документ: чернетка листа 1945 року Гали до Дмитра Ілліча Гомберга: «...Бедная, бедная мама, даже конца этой войны не увидела. Папа родной, мои письма <из США> доходят до тебя в три месяца, так же как и твои идут сюда три месяца. За это время я писала тебе четыре раза и ... пока что лишь одно письмо дошло, самое короткое. Вот почему ... только чтобы написать тебе несколько ласковых слов и сказать тебе, что я жива-здоровая...». Які після цих зворушливих слів можуть бути сумніви, ким Дмитро Гомберг доводився Гало Далі!

Галя Дьяконова і Сальвадор Далі

Натомість, що не менш дивно, Дмитро Ілліч зберіг дві унікальні фотографії, які оприлюднив Дмитро Малиновський.

Це світлина 1927 року, коли Галя Елюар (тоді дружина поета Поля Елюара) відвідала Радянський Союз, щоб після 11-річної розлуки побачитися, як виявилось, востаннє з рідними. Вона відвідала матір в Ленінграді, яка жила там з 1925 року в сина Миколи, й, звісно, батька в Москві. На груповій світліні 33-річна Галя зображена з 59-річним Дмитром Іллічем, його другою дружиною, своєю ровесницею, естонкою Сельмою Більхен (33 роки) та прийомним сином В'ячеславом Малиновським (14 років). А ще подарувала батькові своє, на мій погляд, одне з найефектніших фото, на якому вона постає справжньою красунею (а нею вона зовсім не була!).

Сальвадор Далі. Портрет Гали

Про молодшу дочку Гомберга Лідію Дмитрівну Дьяконову відомо, що її першим чоловіком був художник і актор Олександр Гейрот (1882-1947). Вона була його третьою дружиною, дітей у цьому шлюбі не мала. Вдруге Лідія вийшла заміж за чеха Яролімека, понад 50 років прожила у Відні, де й похована. Відомостей, що вона будь-коли відвідувала батька після заміжжя, немає, а от із сестрою Галою декілька разів зустрічалася у Франції та Іспанії.

Ще більш загадкова історія вимальовується у випадку з найстаршим сином Гомберга Вадимом. Деякі дослідники взагалі висловлюють припущення, що Дмитро Ілліч мав цього сина

від іншої жінки до того, як зійшовся з Антоніною Дьяконовою. Ось який спогад залишив його прийомний син В'ячеслав Малиновський: «...Єдинственным событием было неожиданное появление из Франции дальнего родственника Дмитрия Ильича с эффектной женой и восемнадцатилетним сыном Пьером Гомбергом. Это были состоятельные люди, занимали номер в гостинице Метрополь, куда всех пригласили на встречу. Происходило это в 1934 году, я учился в 7 классе и не очень вникал в семейные связи Дмитрия Ильича со своими французскими родственниками. Пробывли они недолго, но оставили на попечение Дмитрия Ильича на какое-то время Пьера. Летом под Москвой сняли дачу, где все и отдыхали. Вдруг Нина Михайловна (третья дружина Гомберга – В.Б.) внезапно умирает от сердечного приступа, и Пьера отправляют обратно во Францию. И тут пронзают догадка: “дальний родственник” – это же сын Вадим! А Пьер – внук Гомберга! По датам всё сходится идеально. Зачем кому-то еще придет в голову привезти французского юношу в 1934 году в Советский Союз да еще оставить там на чьей-то даче?».

Нарешті, про сина Миколу, який з матір'ю мешкав у Ленінграді. От для кого цей візит закінчився кепсько. В Інтернеті я натрапив на листа до Катерини Павлівни Пешкової, дружини Максима Горького, яка з 1922 до 1937 року очолювала організацію «Допомога політичним в'язням» – єдину правозахисну організацію в СРСР.

Євгенія Сергіївна Дьяконова, яку з чоловіком та двома дітьми в 1937 році вислали з Ленінграда на 5 років, розповідає: «...Причиною нашого виселення являється те, що мій муж Николай Иванович Дьяконов при вступленні в ВКП(б) в 1931 г. скрив, що у него є брат за границей во Франції, но это сделано не с какой-либо целью, а потому, что муж даже и не считал его братом после того, как тот при наступлении немцев на Украину в 1918 году был ранен и попал в Австрию в плен, а оттуда перебрался во Францию... В 1935 году при обмене партбилетов муж был исключен из ее рядов, но продолжал работать на заводе им. Молотова, занимая разные административные должности... После исключения из рядов партии прошло более 2-х лет, и вот теперь 2-го августа 1937 г. нам было предъявлено выселение в город Кокчетав Карагандинской области, где находимся и в настоящее время».

Як склалася доля цієї родини, чи допомогла їм Пешкова, невідомо. Стовідсотково я, звісно, не впевнений, що мова йде про сина Дмитра Гомберга та Антоніни Дьяконової, однак логіка та інтуїція, сподіваюсь, не обманують.

А проте сумніви лишаються, оскільки в Інтернеті натрапив на коротеньку інформацію про Олександра Ілліча Гомберга, також уродженця Єлисаветграда. Що коли мова йде про брата Дмитра Гомберга (обоє по батькові Іллічі!). Про нього повідомляється: «Меценат, любитель оперного мистецтва. В 1914-1918 гг. – антрепренер Одеського театру. Промисленник, представител ь Генрі Форда в дореволюційній Росії. Умер 5 февраля 1932 года во Франции». То, може, це родичі тоді уже покійного Олександра Ілліча відвідали Дмитра Ілліча в 1934 році в Москві, про що згадує прийомний син В'ячеслав Малиновський?

Та хоч як там було, це ще більше ускладнює пошуки відповіді на головне питання: а чому радянські каральні органи не чіпали Дмитра Ілліча? Адже його біографія до 1917 року й особливо після революції викликає безліч запитань. Наприклад, студентський період тривав у Гомберга з 1889 по 1904 рік, тобто майже 15 років! Навчався він у Московському та Казанському університетах. А, крім того, що неабияк інтригує, у 1907-1908 рр. отримав ще й диплом Лейпцизького університету зі спеціальності «Філософія». У цей проміжок часу він став батьком усіх чотирьох дітей. Про те, що родина студента Гомберга потерпала від нестатків, інформації немає. Більше того, Дмитро Ілліч примудрився ще й світом помандрувати. Про це свідчать дві світліни з його архіву, де він зображений на верблюді на тлі єгипетських пірамід та на кориді в Іспанії.

Повернувшись у Москву, Гомберг досить швидко, відзначають його біографи, «становиться весьма знаменитым и преуспевающим профессором и адвокатом». Родина живе у розкішних умовах – у мебльованій 7-кімнатній квартирі. Дочка Галя навчається у найпрестижнішій класичній гімназії ра-

зом із майбутніми знаменитостями: сестрами Мариною та Анастасією Цветаєвими, зіркою німого кіно Вірою Холодною та ін. Коли у Галі в 1913 році лікарі виявили туберкульоз, Гомберг відправляє дочку на лікування у найдорожчий у Європі санаторій у Швейцарії. Там вона знайомиться з хворим, як і вона, на сухоги поетом-початківцем Еженом Емілем Полем Гренделем, в якому інтуїтивно відчула потенціал генія. Спалахує кохання, внаслідок якого й справді народжується на світ геніальний поет Поль Елюар (1895-1952). Цей шлюб тривав 12 років, подружжя мало дочку Сесіль.

У 1929 році Поль Елюар мав необережність познайомити Галу з майже нікому невідомим іспанським живописцем, який тільки починав свій творчий шлях, Сальвадором Далі (1904-1989). Вона була на 10 років старшою від нього, мала чоловіка й доньку, але це не зупинило Галу у виконанні своєї місії: сформувати з Далі генія. І це їй блискуче вдалося!

У Радянському Союзі Сальвадор Далі був персоною нон грата. Його творчість називали «декадентським живописом», «загниваючим мистецтвом», лаяли за «хворобливе сприйняття світу», «спотворену буржуазну естетику» тощо. Одним словом, Далі в СРСР був заборонений. Отут у Дмитра Ілліча Гомберга, як батька дружини божевільного генія, що критично ставився до Країни Рад, могли бути великі неприємності. Однак цього не сталося.

Біограф Гомберга Малиновський так, зі слів батька, його характеризує: «Прекрасный, добрый, отзывчивый, очень скромный, никогда не выходивший из себя, спокойный, мудрый человек». Та, коли скористатися іншими джерелами, то можна відшукати принаймні одну пляму в його біографії, що неабияк шокує та псує образ майже ідеальної людини.

Я спочатку очам своїм не повірив, коли у книзі «Хронологический обзор жизни и творчества А.И. Цветаевой» натрапив на ось цей запис: «Октябрь 1914 года. Поездка в Варшаву с Дмитрием Ильичем Гомбергом, адвокатом, отцом Галины (Елены) Дьяконовой, гимназической подруги А.И. Цветаевой, их связь, которую она мыслила психологическим экспериментом». У життєписі Гомберга, складеному Малиновським, про скандальний роман 46-річного Дмитра Ілліча та 20-річної Анастасії (ровесниці дочки), навіть не згадано. А тим часом, можливо, саме цей адюльтер (подружжя зрада) і спичинив руйнування шлюбу Дмитра Ілліча та Антоніни Петрівни.

Через два роки сама Анастасія Цветаєва згадає про цей зв'язок у мемуарній книзі «Дым, дым, дым...» (1916), яка буквально шокувала сучасників відвертістю. Щоправда, свого коханця вона сховала за ініціалами В. та Р.

Анастасія зізнається, що побачила в ньому передусім улюбленого тургенєвського героя: «Когда я в первый раз увидала отца Гали, Дмитрия Ильича Гомберга, я подумала: Рудин! Среднего роста, крупнолицый, смуглый, длинные черные волосы, узкие, как у Гали, глаза, карие, шурящиеся, ласково-проницательные...».

Дослідник життя і творчості Анастасії Цвєтаєвої, її літературний секретар Станіслав Айдинян, коментуючи цей епізод із Гомбергом, зазначає: «С ним у Анастасии Ивановны уже в молодости была тайная (ото всех и от Гали) недолгая связь, в которую она вошла, по ее словам, из любопытства, ей хотелось узнать – писательски и жизненно – как это бывает со зрелым, деловым человеком. Потом, когда она познакомилась с Маврикием Александровичем Минцем и они расстались, она была благодарна Гомбергу за то, что тот повел себя благородно и сдержанно, не преследовал ее...». Та на цьому їхнє спілкування не закінчилося.

Из «Хронологического обзора жизни и творчества А. И. Цвєтаевой» за 1921 рік дізнаємося, що у червні Анастасію Цвєтаєву, коли вона повернулася з 9-річним сином із Криму в голодну післяреволюційну Москву й залишилася без будь-яких засобів до існування, її відвідав батько Гали Дьяконової Д.І. Гомберг, а 27 вересня відбувся її переїзд із сином Андрієм на «квартиру к Дмитрию Ильичу Гомбергу и ее матери Антонине Петровне». Додаткову інформацію, зі слів Анастасії Цвєтаєвої, повідомляє її біограф Станіслав Айдинян: «Ее приютили... мать и отчим Галы в своей бывшей квартире в Трубниковском переулке, превращенной в коммуналку. Им удалось чудом отстоять кабинет Дмитрия Ильича с колоннами, одну из комнат по коридору и маленькую комнатку. Шел 1921 год. Отопление не действовало, электричество не горело, но, к счастью, в комнатке Аси была печка. Но из сломанного окна, заткнутого бумагой, картоном, тряпками, сильно дуло, и Андрюша часто простужался». А от найцікавіше: «Сам Дмитрий Ильич и Антонина Петровна лишь временами наезжали в Москву – они устроились работать под Москвой, в Марфино, где и обосновались. Они давно уже не были мужем и женой и сохраняли по отношению друг к другу лишь иронию...».

«Нас навещает Антонина Петровна, мать Гали, постаревшая и худая, – вспоминала Анастасия Цвєтаева, – приносит Андрюше немножко хлеба, репку или морковки. Она рассказывает мне о Гале, ее муже, их вилле в Париже...».

Анастасії Іванівні Цвєтаєвій (1894-1993) судився напрочуд довгий вік – 99 років! З них років 20 вона «за контрреволюційну діяльність» відмучилась у радянських концтаборах. Сьогодні її називають класиком мемуарного жанру в російській літературі (10 книг спогадів про себе, час та сучасників).

Власне кажучи, тут можна поставити крапку, оскільки неймовірна історія життя доньки Дмитра Ілліча добре відома. Вона увічнена в сотнях творів Сальвадора Далі та десятках книг. Попри далеко неоднозначне ставлення до Гали Дьяконової, як до надзвичайно велелюбної жінки, яка мала безліч коханців, ніхто не може заперечити, що саме вона подарувала людству двох геніїв: поета Поля Елюара та художника Сальвадора Далі.

ПОДІЇ І ФАКТИ

280 РОКІВ ТОМУ (1740)

– На місці запорізького зимівника Тресяги козаками Миргородського козачого полку засноване місто Новомиргород.

265 РОКІВ ТОМУ (1755)

– З'явилися перші православні храми у фортеці Св. Єлисавети: дерев'яна Успенська церква була придбана і перевезена на «поділ» із слободи Федорівки; фортечна Свято-Троїцька церква збудована у вигляді простих покоїв і до 1784 року називалась соборною.

– Церква Покрови Пресвятої Богородиці споруджена в с. Грузькому Єлисаветградського повіту.

255 РОКІВ ТОМУ (1765)

– У друкарні фортеці Св. Єлисавети надруковані гражданським шрифтом перші в Україні світські книги: «Азбука» і комедія «Кофейний дім» Жана-Батиста Руссо (переклад В.О. Черткова).

– В Єлисаветградському повіті засновані межові канцелярії як адміністративні одиниці для межування і розгляду суперечок. Мали штат землемірів, які встановлювали кордони володінь, відмежовували їх від казенних земель, складали плани окремих земельних дач і генеральні повітові плани, вели межові книги тощо.

– У селі Глинському (нині Світловодського району) збудована церква на честь Святого архістратига Михайла.

– Споруджена Свято-Троїцька церква у селі Лелеківці поблизу Єлисаветграда.

– У селі Велика Виска збудований храм в ім'я Преображення Господнього.

250 РОКІВ ТОМУ (1770)

– Розпочалася епідемія чуми в Єлисаветграді, яка тривала до 1772 року і забрала життя приблизно 1500 чоловік.

– Назву Бобринець отримує поселення (згодом місто в Єлисаветградському повіті), яка походить від назви села Старий Бобрик на Житомирщині.

245 РОКІВ ТОМУ (1775)

– Форштати фортеці Св. Єлисавети вперше отримують назву Єлисаветграда.

– В Єлисаветграді створений міський магістрат, а в Бобринці – міська ратуша. На чолі їх стояли бургомістр або ратман, яких обирали на три роки. Підлягали поліцейській владі та губернатору. Відали справами державних податків і зборів, рекрутських повинностей, суду, шкіл, лікарень, бірж та ін.

– Заснована Єлисаветградська повітова дворянська опіка, яка управляла майном неповнолітніх сиріт-дворян, вдів і психічнохворих.

– У селі Єлисаветградці (нині Єлисаветградка Олександрівського району) споруджена Свято-Михайлівська церква.

– Збудована церква на честь Стрітіння Господнього у селі Суботці.

240 РОКІВ ТОМУ (1780)

– Споруджені храми: Предтеченський – у с. Піщаний Брід, Михайлівський – у с. Пантазіївці, Георгіївський – у с. Андрусівці.

235 РОКІВ ТОМУ (1785)

– Засноване Єлисаветградське повітове казначейство.

– Купець Масленніков побудував у Єлисаветграді один з перших в Росії цукрових заводів, наймав кораблі для перевезення своїх товарів за кордон.

– Збудовані церкви: Покровська – у с. Компаніївці, Миколаївська – у с. Плетений Ташлик.

230 РОКІВ ТОМУ (1790)

– Збудовані церкви: Знаменська – в м. Єлисаветграді, Успенська – у с. Єлисаветградці, св. Варвари Великомучениці – у Новоукраїнці.

225 РОКІВ ТОМУ (1795)

– В Єлисаветграді мешкало 4170 осіб: 2306 чоловіків та 1864 жінки.

200 РОКІВ ТОМУ (1820)

– Засновано Єлисаветградське духовне училище. Фундатор – протоієрей, настоятель Успенського собору Карпо Павловський, який з 1820 по 1832 був його першим начальником і вчителем. Найвідоміші вихованці: святий преподобний мученик Православної Церкви Парфеній (настоятель Кизилтаського монастиря в Криму), архієпископ Варшавський і Привісленський Миколай (Зіоров); єпископ Кирилівський, вікарій Новгородської єпархії Арсеній (Іващенко); єпископ Владикавказький Володимир (Синьковський), заслужений професор і почесний член Новоросійського університету Михайло Павловський (син фундатора ЄДУ), педагог і композитор (автор музики до пісні «Рече та стогне Дніпр широкий») Данило Крижанівський, протоієрей Одеського кафедрального собору Гаврило Селецький і багато інших.

190 РОКІВ ТОМУ (1830)

– З двох полків Українського козачого війська сформовані Новомиргородський і Новоархангельський уланські полки російської армії.

– Село Михайлівку (нині Олександрівського району) перейменували на Єлисаветградку (згодом Єлисаветградку) буцімто за назвою розквартированого поблизу Єлисаветградського гусарського полку.

– У Златополі колишній бібліотекар генерала Висоцького Людвіг Вільєтті заснував приватний чоловічий пансіон у складі 5 класів, який готував учнів до вступу до гімназій та вищих навчальних закладів.

180 РОКІВ ТОМУ (1840)

– Заснована Єлисаветградська реміснична управа. Проводила запис ремісників, екзаменувала всіх підмайстрів і учнів, видавала свідоцтва на звання майстра, реєструвала угоди між майстрами, підмайстрами і учнями, розбирала конфлікти між ними, мала своїх представників у магістраті та міській думі.

175 РОКІВ ТОМУ (1845)

– Міською думою видано розпорядження «за неимением в Єлисаветградѣ бульжника устраивать на будущее время не мостовые, а шоссе». Перше шоссе з'явилося на вулиці Перспективній восени 1847 року.

– Під наглядом будівельного комітету на Перспективній вулиці споруджено великий міст на гранітних опорах.

170 РОКІВ ТОМУ (1850)

– Встановлено 127 стовпів із ліхтарями на Перспективній, Двірцевій та Пермській вулицях на суму 1200 рублів. Відтак на вулицях Єлисаветграда з'явилося освітлення. Ліхтарі заправлялися спочатку олією, потім керосином.

– У с. Китайгород (Олександрівський район) поміщиця Камілія Шимановська спорудила церкву на честь Іоанна Богослова.

165 РОКІВ ТОМУ (1855)

– У с. Іванівці (Олександрівський район) споруджена церква Різдва Богородиці. Фундатор храму – київський цивільний губернатор, сенатор І.І. Фундуклей.

160 РОКІВ ТОМУ (1860)

– В Єлисаветграді на ступені прогімназії відкрився чоловічий пансіон Гумберта, який проіснував у місті 10 років. Засновник закладу, як відзначено в «Историческом очерке г. Єлисаветграда», «по правилам и сведениям своим заслуживал в городе полное уважение и доверие как опытный и добросовестный педагог». Найвидатніший вихованець – художник Іван Похитонов.

155 РОКІВ ТОМУ (1865)

– Єлисаветградське офіцерське кавалерійське училище реорганізоване в юнкерське кавалерійське училище.

145 РОКІВ ТОМУ (1875)

– Відкрилися земські школи в селах Олександрівці (Роцахівці), Миролубівці та Новоукраїнці.

140 РОКІВ ТОМУ (1880)

– В Єлисаветграді учитель Талмуд-Тори і журналіст (псевдонім Іван Колючий) Яків Гордін організував «Духовно-Біблійне братство», яке проіснувало близько 10 років.

135 РОКІВ ТОМУ (1885)

- Засновані канцелярії податкових інспекторів Єлисаветградського повіту.
- Після об'єднання поштової контори і телеграфної станції утворилася Єлисаветградська повітова поштово-телеграфна станція.

130 РОКІВ ТОМУ (1890)

- В Академію мистецтв вступили вихованці Вечірніх Рисувальних Класів при Єлисаветградському земському реальному училищі: Олександр Стабровський і Євген Гружевський – на архітектурне відділення, Дмитро Кюльц – на живописне.
- Санітарний лікар Єлисаветградського повіту М.І. Тезяков відкрив в Єлисаветграді земську аптеку.

125 РОКІВ ТОМУ (1895)

- Заснований Єлисаветградський завод землеробських машин і знарядь Шкловського. Виробляв сівалки, жатки-лобогрійки, молотарки, ручні та гідравлічні маслоробні преси, сільськогосподарський реманент.

120 РОКІВ ТОМУ (1900)

- Відома єлисаветградська благодійниця Наталія Аркадіївна Бракер відкрила у Компаніївці ткацьку майстерню.
- У Новогеоргіївську відкрилася жіноча прогімназія.

110 РОКІВ ТОМУ (1910)

- Населення Єлисаветграда – 70 806 осіб.
- Населення Олександрії – 16 535 осіб.
- Населення Новогеоргіївська – 13 575 осіб.
- Населення Нової Праги – 10 638 осіб.
- Населення Бобринця – 17 280 осіб.
- Населення Новомиргорода – 10 799 осіб.
- В Єлисаветграді виходили 4 газети: «Голос Юга» (редактор-видавець Д.С. Горшков), «Новороссийский край» (редактор Є. Еберсбах, видавець Л. Іванов), «Наша копейка» – щоденна невелика газета (редактор Т. Бродська), «Труд» – щотижнева газета, присвячена професійним інтересам (редактор С.П. Крамаренко). Працювало 6 бібліотек, 8 середніх шкіл і до 30 початкових.

100 РОКІВ ТОМУ (1920)

- У Єлисаветградському повіті налічувалося 500 шкіл, у тому числі в Єлисаветграді – 28.
- У Єлисаветграді почали виходити газета «Труд» – орган профспілок повіту і «Красная деревня» – орган відділу роботи на селі повітового парткому.
- Утворене Єлисаветградське управління маслоробної промисловості.
- Утворений Єлисаветградський лікєро-горілчаний завод Українського тресту спиртогорілчаної промисловості.

- Утворене земельне управління Єлисаветградського повітового виконкому Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.
- Утворене Єлисаветградське міське споживче товариство.
- Заснований Єлисаветградський кооперативний технікум.
- З метою підготовки вчителів для трудових шкіл, вихователів для дитячих будинків і садків засновані Новомиргородські трирічні педагогічні курси, які у листопаді 1924 приєднали до Єлисаветградських курсів.
- Заснована Єлисаветградська сільськогосподарська професійна школа.
- Утворений відділ охорони здоров'я Єлисаветградського повітового виконкому Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.
- Утворений відділ праці Єлисаветградського повітового виконкому Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.
- Утворений відділ соціального забезпечення Єлисаветградського повітового виконкому Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів.
- Утворене Єлисаветградське повітове відділення профспілки працівників лікарсько-санітарної справи.
- Утворене Єлисаветградське повітове відділення профспілки працівників комунального господарства.

95 РОКІВ ТОМУ (1915)

- У Москві вперше надруковано оповідання В.К. Винниченка «Талісман» (інша назва «Піня»), яке справило величезний вплив на юного М.С. Хрущова і надихнуло його згодом (у 1956 році) на розвінчання культу особи Й.В. Сталіна.
- На 1.01.1915 населення Єлисаветграда складало 97 936 осіб (євреїв – 33,78%, православних – 63,12%), Бобринця – 23 890 осіб, Новомиргорода – 14 604 осіб.
- У Єлисаветградському повіті було 263 земські школи (32 двокласні і 231 однокласна).
- У Єлисаветградському повіті знаходилось 2532 військовополонених, яких використовували на сільгоспроботах.
- Біженців у повіті налічувалось 3200 душ (росіян – 2410, поляків – 330, євреїв – 250).
- Для дітей біженців Єлисаветградське благодійне товариство влаштувало притулок.
- Військовий шпиталь відкрили у приміщенні Пушкінського міського училища.
- Влітку в маєтку С.Т. Варун-Секрета (с. Софіївка Єлисаветградського повіту) відкрився лазарет на 20 ліжок імені «Віри і Єлисавети Варун-Секретів», який власник утримував своїм коштом.

90 РОКІВ ТОМУ (1930)

- У Зінов'євську організована Українська зональна дослідна станція Всесоюзного НДІ конярства.

- Утворена Зінов'євська міська спілка житлових кооперативів.
- Для керівництва освітою в місті та навколишніх селах утворений відділ народної освіти виконкому Зінов'євської міської Ради депутатів трудящих.
- Заснований Зінов'євський індустріальний інститут сільськогосподарського машинобудування ім. В.І. Леніна. Припинив свою діяльність у 1933 році після приєднання до Запорізького інституту.
- Заснований Зінов'євський шляховий технікум, у 1931 році переведений до Мелітополя.
- Утворене Зінов'євське міжрайонне агенство «Українфільму».
- Засновано Зінов'євський технікум сільськогосподарського машинобудування.

85 РОКІВ ТОМУ (1925)

- Утворена Зінов'євська окружна контора Всеукраїнського управління державного страхування.

50 РОКІВ ТОМУ (1970)

- Відкрито Кіровоградський ляльковий театр.

35 РОКІВ ТОМУ (1985)

- Відкрився Кіровоградський обласний кардіологічний диспансер.

25 РОКІВ ТОМУ (1995)

- Прийнято рішення про ліквідацію виконавчого комітету Кіровоградської обласної ради та його структурних підрозділів у зв'язку з утворенням Кіровоградської обласної державної адміністрації.
- Футбольна команда «Зірка-НІБАС» вийшла у вищу лігу чемпіонату України.
- З нагоди 400-річчя від дня народження Богдана Хмельницького в Кіровограді відкрито пам'ятник гетьманові.
- У кінотеатрі «Зоряний» відбулася прем'єра художнього фільму, знятого за повістю нашого земляка Олександра Жовни «Партитура на могильному камені» (режисер Ярослав Лупій).

20 РОКІВ ТОМУ (2000)

- Кіровоградщина збрала понад мільйон тонн зерна.
- Відбулися перші відкриті торги Кіровоградської аграрної біржі.
- На місцевому референдумі з приводу перейменування обласного центру за збереження назви Кіровоград висловилося 70,87% опитаних.
- Закладено перший камінь та освячено місце будівництва в Кіровограді Свято-Єлисаветинського храму.
- Корпорація «Система ССБ» в обласному центрі розпочала спорудження заводу з виробництва маргарину.
- Відбулися другі загальні збори земляцтва Кіровоградщини в Києві, яке налічувало понад 250 відомих уродженців степового краю.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А

Абрамович А.Г. – 172
 Авдуський В.С. – 181
 Айзеншток І.Я. – 74
 Акимович В.М. – 179
 Алдошин В.П. – 195
 Александров В.В. – 176
 Аленникова Н.С. – 306
 Алешо О.Г. – 258
 Аліщенко І.А. – 76
 Альфіш В.О. – 245
 Андрієвський О.О. – 81
 Андрюшин Ю.С. – 220
 Анісімов М.О. – 257
 Аркас М.М. (2-й) – 211
 Афанасьєв Є.В. – 100

Б

Бабич В.В. – 134
 Бадалов П.П. – 275
 Базелян Я.Л. – 201
 Бакаєва Р.Д. – 176
 Баканов С.В. – 101
 Балануца О.О. – 254
 Балашов І.В. – 238
 Бєвзенко С.П. – 194
 Безверхній В.О. – 95
 Бендерев М.В. – 112
 Березняк Б.Т. – 155
 Березовський А.А. – 115
 Берізка Г.С. – 219
 Бик А.С. – 31
 Биков В.І. – 44
 Білецький Є.М. – 275
 Білецький М.С. – 35
 Бобринський О.О. – 34
 Богданович А.Р. – 222
 Бойчук О.А. – 165
 Бондаренко В.М. – 162
 Борисов М.І. – 300
 Борисонік З.Б. – 276
 Боровський М.С. – 114
 Босий П.В. – 43
 Бочковський О.І. – 90

Брехуненко В.А. – 256
 Бруні О.К. – 172
 Будницький О.В. – 40
 Будяньський М.П. – 131
 Булгачов Р.Я. – 131
 Бунько В.О. – 218
 Бутенко М.В. – 212

В

Вазін Г.А. – 76
 Ванденко Л.Д. – 172
 Варламов М.Л. – 259
 Василевський А.М. – 34
 Василевський Ф.О. – 300
 Васильєв В.Ю. – 99
 Васильченко І.П. – 33
 Вейнберг О.А. – 238
 Вербовський І.У. – 256
 Вербовський Л.Д. – 305
 Вервес Г.Д. – 116
 Винниченко В.К. – 181
 Виноградський Д.Ф. (св. Воніфатій) – 296
 Вихованець Г.В. – 40
 Вишиваний Василь – 68
 Вінецький І.В. – 305
 Вінтенко Ю.Б. – 116
 Владимиров Л.С. – 306
 Власенко Ю.О. – 64
 Войтенко О.М. – 243
 Воловац М.П. – 258
 Волотковський С.А. – 37
 Вольський С.А. – 285
 Вукотич-Кропивницький К.М. – 140

Г

Гайда Я.М. – 144
 Галл-Савальська В.Г. – 140
 Галицький Яків – 281
 Галушкін В.М. – 94
 Гарашенко О.М. – 279
 Гаркавенко В.О. – 95
 Гейко М.М. – 141

Гейро С.Б. – 271
 Герун І.Й. – 238
 Гільденштедт Й.А. – 133
 Гіляровська Н.В. – 110
 Гіряк Й.Й. – 114
 Глаголь С.С. – 73
 Годовський Леопольд – 71
 Голованівський С.О. – 232
 Голота І.І. – 216
 Голубович В.О. – 81
 Гольденберг Г.Д. – 271
 Гомберг Д.І. – 310
 Гомберг С.С. – 103
 Гончаренко Б.А. – 177
 Горб Т.В. – 75
 Горинович М.Є. – 299
 Горлаченко М.Й. – 257
 Горліс-Горський Юрій – 39
 Гороховатський Я.Б. – 219
 Горошко О.О. – 29
 Горшков Д.С. – 302
 Гоцул І.Є. – 96
 Грановський Н.С. – 80
 Грановський О.В. – 282
 Гревс К.О. – 297
 Григорович В.І. – 148
 Гріффен Л.О. – 223
 Грушевський Г.І. – 77
 Губа І.С. – 161
 Губенко А.Л. – 210
 Гудов А.Г. – 309
 Гус М.С. – 163
 Гусейнов Г.Д. – 198

Д

Давидов Г.М. – 172
 Давидова К.Ю. – 122
 Данильченко В.М. – 276
 Данишевський С.І. – 302
 Дейнекін В.Д. – 33
 Дейч Л.Г. – 224
 Дідур І.Д. – 78
 Добролежа А.Т. – 276
 Долгий В.Г. – 191

Долинський Л.Ф. – 298
 Долинський С.Г. – 210
 Долматовський Є.А. – 133
 Домаранський О.О. – 119
 Домбровський Б.О. – 34
 Донець М.О. – 221
 Домбровський Г.А. – 91
 Доріані Вільгельм – 305
 Достоевська Д.І. – 36
 Достоевський А.М. – 97
 Доценко А.В. – 192
 Дрига С.А. – 146
 Дряпіка В.І. – 160
 Дугаєва Т.І. – 240

Е

Едуардс Б.В. – 144
 Емануель Г.А. – 109
 Ерделі І.Г. – 240
 Ерлік С.М. – 225

Є

Євплов І.Г. – 137
 Євсеєнко С.Л. – 74
 Єгоров Б.К. – 100
 Єсаулов М.І. – 210
 Єфимовський Є.А. – 141
 Єфремов Д.С. – 111

Ж

Жаркіх Т.В. – 35
 Ждаха А.А. – 273
 Жевченко Юрій – 73
 Жежеря О.Ю. – 113
 Жовна О.Ю. – 72
 Желєзняков Є.М. – 243
 Жорновий М.І. – 193
 Журбін О.Б. – 214

З

Завадовський Б.М. – 29
 Завгородній В.Л. – 244
 Задорожний М.Г. – 192
 Зарицький В.В. – 102
 Заруба К.В. – 242
 Заславський Д.Й. – 49
 Заславський Є.П. – 139

Захарченко М.Д. – 260
 Зелений П.О. – 298
 Зелінський А.Ф. – 155
 Зерваницький М.І. – 132
 Зеров М.К. – 114
 Зільберберг Є.І. – 80
 Зільберберг Л.І. – 224
 Златогорова Б.Я. – 134
 Златопольський С.С. – 203
 Золотаревський І.І. – 304
 Золотарьов Гігель – 80
 Зоріна Л.Г. – 223І
 Ігнатєва О.В. – 32
 Ільїн О.Б. – 113
 Індиченко П.Д. – 193
 Іщенко І.І. – 173

К

Казнадій І.В. – 174
 Кам'ячук В.С. – 239
 Калюжний О.В. – 308
 Кандідов М.Д. – 115
 Карпенко-Карий Іван – 218
 Карпов А.Д. – 295
 Касвінов М.К. – 307
 Касьонкін Ю.О. – 45
 Касьян І.І. – 308
 Каюков В.І. – 44
 Керн А.П. – 68
 Кирдан Б.П. – 63
 Кириченко Н.О. – 64
 Кисельов Ю.М. – 64
 Кімнатний А.Д. – 100
 Кладницький Є.І. – 98
 Клинов Ісай – 274
 Ключенко Д.М. – 92
 Кобець Ригор – 173
 Коваль І.І. – 144
 Ковальов В.О. – 158
 Кожедуб І.М. – 156
 Козерацький В.Ф. – 285
 Козир І.А. – 111
 Колачевський С.М. – 47
 Колот А.М. – 245
 Коперницький І.С. – 117
 Корогода Ю.С. – 119
 Король В.В. – 142

Короткова В.М. – 202
 Косток Ф.С. – 143
 Кочко Н.М. – 225
 Кравченко В.І. – 93
 Кравченко С.М. – 99
 Крейтор Л.Ф. – 132
 Криуленко А.Т. – 90
 Кришталь М.В. – 139
 Ковпан В.І. – 81
 Корнієць В.П. – 79
 Кривохижа А.М. – 270
 Крижановський М.К. – 69
 Криниченко-Вільбах П.Ф. – 38
 Кропивницький М.Л. – 121
 Кузьменко С.А. – 41
 Кулик С.А. – 198
 Куликов В.М. – 245
 Купченко Д.І. – 298
 Курочкін Л.Я. – 263
 Кутузов М.І. – 218
 Кушнір І.Л. – 65

Л

Ладиґа І.Ф. – 242
 Ладихенська Т.О. – 110
 Лазич М.К. – 297
 Ластовецький В.В. – 101
 Латиш М.І. – 192
 Лашенко В.М. – 303
 Лебідь М.В. – 118
 Левицький В.І. – 136
 Левітан Ю.Й. – 285
 Левшин М.М. – 199
 Ленгауер Г.Г. – 163
 Липа Ю.І. – 133
 Лисаневич Б.М. – 236
 Литвиненко А.А. – 143
 Лігостов В.О. – 99
 Лінцер Р.І. – 272
 Лінь Шарль-Жозеф – 142
 Ліпатов А.Ю. – 145
 Літус М.Г. – 39
 Логвин Г.Н. – 135
 Ложченко М.Р. – 121
 Лук'янець В.О. – 246
 Лупаїна О.Г. – 283
 Луцко А.С. – 135

Лучинський І.В. – 236
Лятошинський Б.М. – 31

М

Магар В.Г. – 161
Майданик Р.А. – 78
Макаєв А.Г. – 156
Макаровський Ю.Б. – 275
Мамолат О.С. – 202
Маринич О.М. – 212
Мартиненко Ю.П. – 155
Матвієнко А.В. – 256
Махненко Ю.Ю. – 30
Машкевич О.Л. – 47
Медущенко О.А. – 102
Мерцедін О.О. – 221
Метлинський М.В. – 118
Михалевич І.М. – 277
Миценко М.П. – 75
Мінакова А.С. – 145
Місютін Г.А. – 283
Мозговий О.М. – 45
Моргуненко В.С. – 239
Мордовець Д.Л. – 274
Моторний Д.Й. – 241
Мрочковський С.Й. – 196
Мурований В.Ж. – 284
Мухін В.Г. – 159

Н

Надеждін М.В. – 138
Назаренко Валентина – 309
Назаренко С.Ю. – 72
Назаров П.Г. – 179
Напханюк В.К. – 65
Нароженко М.В. – 96
Науменко С.І. – 35
Невинська В.Ф. – 137
Немировський Є.Л. – 120
Ненько І.А. – 159
Непокойчицький О.П. – 201
Никифорова М.Г. – 304
Нікітін Ф.П. – 195
Нікітін Ю.В. – 109
Нікольський О.І. – 300
Ніколюк В.Д. – 243
Німенко А.В. – 160
Новак В.В. – 146

О

Оверченко К.Г. – 141
Олефіренко Ю.Б. – 122
Олійниченко Ж.Д. – 124
Орданський М.С. – 94
Орел С.В. – 102
Орлик В.М. – 142
Оссовський П.П. – 138

П

Павличук О.А. – 200
Павловський М.К. – 257
Паламарчук П.Г. – 280
Пароконьєв К.Й. – 326
Парфеній
Кизилташський (св.) – 297
Паршутін О.В. – 97
Перепада А.О. – 197
Перімонд Е.Г. – 260
Песке Жан – 180
Петлішенко М.О. – 284
Петров В.О. – 36
Петров Й.О. – 254
Печененко В.Г. – 115
Петков С.В. – 182
Пивовар Г.В. – 175
Пирогов М.І. – 259
Писанко М.М. – 40
Півняк Г.Г. – 244
Поворознюк І.С. – 262
Погрібний В.О. – 194
Подолінський С.А. – 178
Подолов Моріс – 197
Подольна В.В. – 262
Подольський Р.П. – 194
Покотило В.Л. – 304
Покрищенко М.М. – 98
Полтавець-
Острияниця Іван – 225
Полуботок П.Л. – 294
Польовий М.Г. – 165
Поляков М.М. – 137
Поляруш О.Є. – 33
Попадюк В.І. – 46
Попільницький О.З. – 70
Попов Л.І. – 202
Попова Т.Д. – 217

Порик В.В. – 73
Порицький В.І. – 123
Полтавець В.М. – 120
Портнов М.
(Portnoff Michel) – 280
Портной К.І. – 120
Похитонов І.П. – 66
Проскаченко Д.Д. – 158
Прохоров С.Д. – 262
Прохорова А.О. – 99
Пухідна Н.М. – 42

Р

Радул М.М. – 212
Райман М.Л. – 94
Ратінов О.Р. – 117
Реклю Жан-Жак-Елізе – 97
Репенко В.Г. – 241
Рєпнінський М.Я. – 296
Рильський М.Т. – 93
Родинченко М.Л. – 42
Родкевич М.М. – 113
Рожалін К.Ф. – 295
Розадовський В.К. – 215
Роцаковський К.О. – 254
Рувинський Л.Л. – 67

С

Садовська-
Барілотті М.К. – 117
Савченко В.В. – 176
Сакевич М.М. – 140
Санников М.С. – 92
Свірська М.І. – 95
Свобода В.Л. – 75
Селецький Г.Г. – 44
Селіванов П.І. – 157
Сергієнко Р.М. – 175
Сердюк В.А. – 217
Серебрянський М.І. – 282
Симоненко В.С. – 182
Синельников М.М. – 70
Сіднін Валерій – 237
Сіора О.А. – 30
Сіренко Л.Я. – 263
Скирда Л.М. – 217
Скопенко В.В. – 279
Сльозкін Ю.О. – 237

Снежнівський П.Л. – 77
 Соколенко О.Д. – 101
 Соколова-Бородкіна М.С. – 139
 Соколов Г.І. – 45
 Солгутовський Л.І. – 180
 Спектор Й.Г. – 78
 Станіславський М.Д. – 90
 Старицький М.П. – 270
 Стасюк З.Л. – 116
 Стороженко О.В. – 178
 Страшнова П.А. – 38
 Стрілецький П.С. – 112
 Ступницький О.О. – 309
 Сухомлин М.О. – 164
 Сукачов Л.П. – 91
 Сурженко С.І. – 79
 Сущенко В.Д. – 138

Т

Таїров О.Я. – 163
 Талмуд Д.Л. – 244
 Тамм І.Є. – 164
 Тарадай О.І. – 135
 Тарасенко І.Г. – 69
 Татомир К.І. – 92
 Текелія П.А. – 294
 Титаренко Т.М. – 283
 Ткаченко В.І. – 95
 Тобілевич А.Ю. – 277
 Тобілевич С.В. – 240
 Торбенко С.В. – 122
 Трамбицький Г.В. – 296
 Трамбицький О.Г. – 67
 Тримбач С.В. – 220
 Тодоровський П.Ю. – 199
 Трифонов Ю.В. – 201
 Труцієнко Енріко – 279
 Тукс А.М. – 307

Тупчієнко Л.С. – 131
 Тютюшкін Ю.В. – 277
 Тьомкін З.І. – 301
 Тягуєнко В.Л. – 29

У

Удовенко Л.А. – 278
 Удом Є.Є. – 295
 Урсатій Г.А. – 180
 Ушакова С.А. – 260

Ф

Федоренко М.І. – 183
 Федоров В.О. – 66
 Фесечко В.М. – 43
 Фет А.А. – 272
 Феферман Б.В. – 36
 Фірсов М.І. – 261
 Фоменко Л.І. – 239
 Фортус М.О. – 174
 Френкель Ірміягу – 304
 Френкель Олександр – 93

Х

Харитоненко Є.М. – 178
 Харцієв В.І. – 284
 Хілобоков Ю.П. – 222
 Хоменко М.М. – 160
 Хлустіков С.К. – 67
 Хмельницький О.П. – 159
 Хомандюк М.В. – 236
 Хороший Федот – 157
 Хорунжий А.М. – 255

Ц

Цетлін М.Н. – 181
 Цицерошин Л.Г. – 65

Ч

Чабаненко В.В. – 196
 Чайковська Г.Є. – 167

Чекатовський Г.Г. – 193
 Червінська А.М. – 200
 Чередник М.В. – 31
 Черновол М.І. – 143
 Чернявський І.Я. – 109
 Честахівський Г.М. – 46
 Чехов А.П. – 40
 Чорний П.П. – 177
 Чорнобиль П.М. – 63
 Чумаченко С.Ф. – 110

Ш

Шаповалов А.І. – 111
 Шашло Т.М. – 76
 Шверенко Є.В. – 145
 Шевченко І.Т. – 94
 Шеремет М.С. – 165
 Шорсткий Г.Г. – 162
 Шостаківський М.Ф. – 156
 Шпудейко Г.І. – 39
 Шульгіна Л.М. – 301

Щ

Щеглов М.М. – 241
 Щербина В.С. – 261
 Щорс І.О. – 213

Ю

Юра-Юрський О.П. – 157

Я

Яблоновський О.О. – 255
 Ямпольський С.М. – 303
 Янів А.М. – 278
 Янчукова Е.М. – 220
 Яриш О.В. – 211
 Ярмошевич В.Й. – 135
 Яровий В.К. – 216
 Ярошевська С.В. – 200
 Ястребов В.М. – 173

ЗМІСТ

Пам'яті Станіслава Янчукова	3
<i>Секретна військова операція «Кавказ»: «напишіть мені, мамо, в Єгипет»</i> ...	4
Пам'ятні дати січня	29
Головний радянський журналіст Давид Заславський: <i>«Правда» – це я!»</i>	49
Загадки й таємниці легендарних пісень: романс Олександра Вертинського <i>«То, что я должен сказать»</i>	58
Пам'ятні дати лютого	63
Українофіл Митрофан Лащенко та його родина	83
Пам'ятні дати березня	90
Одесити Ільф і Петров про Єлисаветград – «другу Одесу»	104
Пам'ятні дати квітня	109
Людяний генерал-майор держбезпеки СРСР Семен Шемена	126
Пам'ятні дати травня	131
Видатні мовознавці нашого краю: від Віктора Григоровича до Віталія Склярєнка	148
Пам'ятні дати червня	155
Борис Межеревський: «доларовоокий художник»	167
Пам'ятні дати липня	172
Сімейна сага: лікар Олексій Кулик, його дружина Софія та четверо їхніх синів	184
Пам'ятні дати серпня	192
Вірші про школу та вчителів Роберта Рождественського, Володимира Висоцького	204

<i>Останнє партійне доручення Григорія Зінов'єва: переклад для Сталіна книги Адольфа Гітлера «Майн Кампф»</i>	205
Пам'ятні дати вересня	210
<i>Наші перекладачі шедеврів: співавтори геніїв, їхні «другі я», місіонери</i>	226
Пам'ятні дати жовтня	236
<i>Авантюра полкового комісара Йосипа Кернеса: вижити за будь-яку ціну</i> ..	248
Пам'ятні дати листопада	254
<i>«Український дім» чилійця Алехандро Ходоровського в Єлисаветграді»</i>	265
Пам'ятні дати грудня	270
<i>Уродженці Новогеоргіївська-Світловодська: відомі, невідомі й забуті</i>	287
<i>Роки: від 1660 до 1950</i>	294
<i>Уродженець Єлисаветграда Дмитро Ілліч Гомберг: батько дружини й музи Сальвадора Далі Гали Дьяконової, коханець Анастасії Цвєтаєвої</i>	310
<i>Події та факти 1740-2000</i>	318
<i>Іменний покажчик</i>	324

Літературно-художнє видання

Володимир Миколайович Босько

**ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР КІРОВОГРАДЩИНИ
на 2020 рік**

ЛЮДИ. ПОДІЇ. ФАКТИ

Головний редактор – *Т.С. Самиляк*
Технічний редактор – *О.М. Корнілов*
Літературний редактор – *В.М. Босько*
Коректор – *Ю.А. Степаненко*
Комп'ютерна верстка – *В.М. Яценко, Р.В. Смик, Ю.В. Тарасова*
Обкладинка – *Ю.В. Тарасова*

Підп. до друку 20.11.2019. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. др. арк. 19,2.
Замовлення № 016. Наклад 500 пр.

Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД»
Свідоцтво про реєстрацію серія ДК № 195 від 21.09.2000.
25006, м. Кропивницький, вул. Декабристів, 29
тел./факс (0522) 22-79-30, 32-17-05,
моб. тел.: (050) 457-24-24 – приймальня,
(068) 3700-470 – роздрібний продаж,
(068) 3700-477 – гуртовий продаж
E-mail: design@imex.kr.ua
facebook.com/ImexPublishing